

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3
Μαΐου 1837.

ΜΕΛΕΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

1 - ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ - 1
1987

«Ἐν Ἀθηναῖς τῇ 3 Μαΐου 1837»

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Έκδοσεις τοῦ Εθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Σειρὰ Ἰστορίας τοῦ Πανεπιστημίου
ὑπεύθυνος Γ. Β. Δερτιλῆς

Βιβλίο πρώτο
Κ. Θ. Δημαράς,
Ἐν Ἀθήναις τῇ 3 Μαΐου 1837
μελέτη ἱστορική καὶ φιλολογική

1η ἔκδοση: Ἀθῆνα 1987

Copyright © ἐκδοτικά δικαιώματα:
Κ. Θ. Δημαράς, Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν

ΜΕΛΕΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

1 - ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ - 1

1987

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ μελέτημα ποὺ ἀκολουθεῖ ἐδῶ σκοπὸν ἔχει νὰ τιμῆθεῖ μία
ἀπὸ τὶς στιγμές ποὺ διαγάζουν τὴν ἴστορία τῆς παιδείας μας:
ἡ ἑγκαίνιος τοῦ πρώτου μας Πανεπιστημίου ποὺν ἀπὸ ἑκατὸν
πενήντα χρόνια, στὶς 3 Μαΐου τοῦ 1837.¹

"Οπως ἐπιδίκω πάντοτε νὰ κάνω στὶς μελέτες μου, δὲν
ξεχώρισα δ, τι στὴν συνείδησή μου εἶναι ἀξεχώριστο: τὴν
ἱστοριογραφικὴ καὶ τὴν φιλολογικὴ θεώρηση τῶν φαινομένων
στὴν διερεύηση τῶν ὅποιων ἐργάζομαι.

Γιὰ τὸν ἀναγνῶστες τοῦ βιβλίουν αὐτοῦ δσοι δὲν συνέπεσε
νὰ διαβάσουν ἄλλες ἐργασίες μου, θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νὰ
προσθέσω κάτι, εἰδικά: παρακαλῶ νὰ ἔχουν ὑπόψη τοὺς ὅτι
δὲν κρατοῦν στὰ χέρια τοὺς οὔτε ἔνα διδακτικὸ ἐγχειρίδιο,
οὔτε ἔνα βιοήθημα ἐκλαϊκευτικό. Πάντοτε, δταρ γράφει κανεὶς
ἔνα κείμενο γιὰ δημοσίευση, ἰδεάζεται ἔναν ίδανικὸ χρήστη
καὶ Δπενθήνεται σ' αὐτὸν. "Ο ἀναγνώστης, λοιπόν, γιὰ τὸν δ-
ποῖο γράφω, πιστεύω δτι γνωρίζει καὶ τὴν τεύτερη ἴστορία
μας, καὶ τὸν "Οθωνα, καὶ τὸ Πανεπιστήμιο. "Απὸ ἔκει καὶ
πέρα εἴχομαι καὶ ἐλπίζω ότι τὰ στοιχεῖα τὰ ὅποια εἰσάγω,
οἱ ἀναλύσεις τὶς ὅποιες ἐπιχειρῶ, θὰ ἔναρμονισθοῦν μὲ τὶς
γράψεις του καὶ θὰ τὸν ἔλεον περισσότερο πρὸς μία βαθύ-

1. Στὴν ἐργασία αὐτήν, ἀπὸν τὸ θέμα ἀναφέρεται κατεξοχὴν στὴν
Ἐλλάδα καὶ στὸν περασμένο αιώνα, φορτίζω νὰ δίκιο τὶς ἡμερομηνίες
σύμφωνα μὲ τὸ Ἰουλιανὸ ἡμερολόγιο, ποὺ τάχει καθηπτεροῦσε κατὰ δώ-
δεκα ἡμέρες ἀπέναντι στὸ Γρηγοριανό. "Οπον τὸ ἔθεμόησα ἀπαραίτητο
ἀφρότισσα νὰ σημειώσω τὸ Γρηγοριανό, ἡ καὶ ἀμφότερα.

τευη γνωσμία μὲ τὰ θέματα αὐτά. Λέντε εἶναι μονόλογος τὸ βιβλίο αὐτό· συστατικὸν ἐνδὲ διαλόγου εἶναι, ἀρχινημένον γό-
νιμα γὰρ μέντος, πρὶν ἀπὸ πάρα πολλὰ χρόνια, καὶ ἔχο τὴν ἐλ-
πίδα διὰ θὰ φανεῖ γόνιμο καὶ γιὰ τὸν συνομιλητή μον.

Τὰ ἐγκάτια τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπως καὶ πολλὲς ἄλλες
περιπτώσεις τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, παρέχουν
ἀργομές γιὰ ἐπεισοδιακὲς ἀγγήσεις: τὸ πῶς ἔγινε ἡ τελετῇ,
πῶς ἐκνήθηκαν οἱ ἀνθρώποι, η καὶ στοιχεῖα καθαρῶς ἀνε-
δοτολογικά. Τίστε ἀπὸ αὐτὰ δὲν μοῦ ἐφάνηκε ἀραγματο
τὴν ἀλογάληρωση τῆς ἐργασίας μου· οὔτε ἀνέκδοτα οὔτε ἐπε-
ισδια: δάκρυα ἡ γέλια ἐνδὲ παιδιοῦ οὔτε 22 ἑτῶν, η δὲ τι
ἄλλο. Τὰ ἀποφεύγω, ἄλλωστε, γενικῶς, χωρὶς νὰ τὰ ἀπο-
κλείω: τυχαίνει, ἔνα ἀνέκδοτο, ἔνα εὐφυολόγημα, νὰ φωτί-
ζουν χαρακτῆρες η καταστάσεις, καλύτερα ἀπὸ μία πολέλογη
ἀνάλυση. ¹ Ας ἐλπίζουμε διὰ κάποιες θὰ βρεθεῖ κάποιος νὰ μᾶς
δώσει μία ἀνερδοτικὴ ἵστορια τοῦ Πανεπιστημίου· θὰ ἐπῆρε-
τοδίος νὰ γίνει τούτο χρήσιμα.

Κι ἀλλιμη κάτι: ὁ ἵστοριογράφος δὲν ἔχει νὰ πούνει τὰ φαι-
νόμενα ποὺ μελετάει· ἔχο γάρ τὸ πορτίστως νὰ τὰ τοποθετεῖ
εὐλογα ἐπάνω στὸν κάναρο τῆς ἵστορίας, καὶ ἕστερα (πάλι,
διὸ μπορεῖ) νὰ ἐρμηνεύει τὴν γένεσή τους καὶ τὴν αἰτιακή
τους σχέση. Συνεπῶς, καὶ ἐδῶ, κριτικὴ δὲν γίνεται, ἀλλὰ μόνο
τοποθετηση καὶ συγχέτιση τῶν γεγονότων· γιὰ νὰ φθάσουμε
δημος ὃς ἔκει, διὸ ἔχουμε ἀνεκμετάλλευτα καὶ ἀταξιοποίητα
γραπτὰ μητρεῖα τοῦ λόγου (χωρὶς τὰ δύοντα ἡ ἵστοριογραφία
τρέπεται πρὸς τὴν φυσικὴ ἵστορια), ἀνάγκη εἶναι τὰ κείμενα
αὐτὰ νὰ ξεκαθαρίζονται ἀπὸ σφάλματα, ὀφειλόμενα στὴν γρα-
πτὴ παραδοση, καὶ κατότιν νὰ ἐρμηνεύονται μὲ ἀκρίβεια. Εἴ-
παμε: ἵστορικοφιλολογικὴ μελέτη.

Τέλος, δὲς σημειώσω ἄλλον ἔναν ἀφητικὸν χαρακτηρισμὸν
τοῦ βιβλίου μας: δὲν εἶναι χρονολόγιο, δὲν εἶναι χρονογραφία·
εἶναι ἵστορια, στὴν ολίμακα τῆς βιογραφίας διαρκείας. ² Ο-

μος, ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωση αὐτήν, δταν, δηλαδή, ὁ λό-
γος εἶναι γιὰ τὴν βραχέτατη ἵστορικη διάρκεια, ὁ ἵστοριογρά-
φος ὀφείλει νὰ φωτίζει τὰ πρότερα, προτοέχοντας στὰ ὕστερά
τους, καὶ νὰ ἐρμηνεύει τὰ ὕστερα ἀνατρέχοντας στὰ πρότερά
τους.

Τὸ μελέτημά μον ἐπακούει σὲ ὅλες αὐτές τὶς ἀρχές. Προσ-
παθεῖ νὰ δώσει, κατὰ τὸ ιέρῳ μέρος του, καθαρὰ τὰ κείμενα
τῶν ἐγκατίων, καὶ νὰ τὰ ὑπομηματίσει διὸ ἐκρίθηκε ἀπα-
ραίτητο. Τὸ μέρος αὐτὸν πλαισιώνεται ἀπὸ μία μεγάλη εἰδα-
γωγή, γιὰ ἔνα σύντομο κεφάλαιο, διὸ ἐπίλογο. ³ Η μακρὰ εἰ-
σαγωγή, πρωγματικὰ τιτλοφορημένη πρότο μέρος, ἐπιδιώκει
νὰ ἐρμηνεύσει τὴν γένεση τοῦ θεσμοῦ· διὸ ἐπίλογος, τὰ μεθεόρ-
τια, ὀφείλεται νὰ δώσει νόησις γιὰ τὶς πιὸ ἀμεσες συνέπειες τοῦ
θεσμοῦ, ἐτσι ὥστε τὸ σύνολο νὰ προσφέρει μία διοισδήποτε
σφαιρικὴ ἀντίληψη τῶν πραγμάτων.

Εὑχούμαν καὶ τὸ ποστό μέρος καὶ διὸ ἐπίλογος νὰ ἀποτελέ-
σουν τὶς ἀφετηρίες γιὰ πολλὲς μελέτες εἰδικές, τῶν ὅποιων
ἐλλιζω νὰ γεννοῦν τὴν ἔφεση. ⁴ Εξάλλον, κατὰ τὴν ἐπεξεργα-
σία στὴν ὁποία ἐπρεπε νὰ προβᾶ γιὰ τὴν ἐπτέλεση τοῦ σκο-
ποῦ μον, ἐβρέθηκα ἐμπρὸς σὲ ὀλικὸ ποὺ τὸ ἔκανα χρήσιμο,
ἄλλὰ ποὺ μπαίροντας στὴν μελέτη μον θὰ διασποῦσε ἐπερβο-
λικὰ τίν, διηθήποτε, τέλος πάντων, ἐνότητά της· τὰ δύο αὐτὰ
ἀντιθετικὰ σκεπτικὰ μὲ ἔφεραν στὴν ἀπόφαση νὰ μὴν θυσιάσω
τὰ πορίσματά μον αὐτά, καὶ τὰ ἔδωσα στὸ ἐπίμετρο ἀρ. 1.
Ἐγει ἔβαλα καὶ ἔνα ἀνέκδοτο κείμενο ποὺ νομίζω διὰ εἰταν
σωστὸ νὰ δοθεῖ στὴν ἔρευνα. ⁵ Επίσης, κινούμενος ἀπὸ παρό-
μοις χρησιμοθηρικὲς σκέψεις, ἐθεώρησα σκόπιμο νὰ προσθέ-
σω ἔνα χρονολόγιο δπον σμάγουν δργατικὰ ἡ πολιτικὴ καὶ
κοινωνικὴ ἵστορια μὲ τὴν ἵστορια τῶν γραμμάτων καὶ τῶν
ἰδεῶν.

Ἐνχαριστῶ θεομὰ τὸν Πρύτανη τοῦ Πανεπιστημίου μας,
διὸποιος μον ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ μοῦ προτείνει νὰ συντάξω μία

λογασία σχετική μὲ τὸν ἐφετειὸν ἀριθμὸν τῆς παλαιᾶς ἐπετείου. Ἐτσι μοῦ ἐπέτρεψε συνάμα νὰ προσφέρω μία συγκινητικότερη μνήμη στὴν Αγωτάτη αὐτὴν Σχολή, τὴν μητέρα τροφό τῶν γεανικῶν μου χρόνων, ὅπαν ἐσπούδαζα κοντά στὸν Γρηγόριο Βερναρδάκη ἢ τὸν Ρήγα Νικολαΐδη, τὸν Θ. Βορέα ἢ τὸν Θ. Σκούφο.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Εἰσαγωγικὰ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ἀφετηρία

Τὰ περιστατικά τῆς 3 Μαΐου στὴν Ἑλλάδα, δὲν ἥθεται ἀπὸ τυχαῖες ἢ ἔξωτεροις ἀφορμές. Ἐκφράζοντας τὸ ἀποτέλεσμα μαρτυρᾶς διεργασίας στὴν ὅποια εἶχε ἐπιδοθεῖ μία μερίδα τοῦ λογίου ἐλληνισμοῦ, σὲ ἔνα ξεζύγημα ποὺ ἀνάγεται στὰ προσπαναστατικὰ χρόνια, καὶ, ἀκοιβέστερα, στὰ χρόνια τοῦ Λια-φωτισμοῦ.

Στὴν διεργασία αὐτήν ἤρθε νὰ προστεθεῖ μία σειρὰ ἀναρ-κῶν τοῦ καιρούνιου Κράτους, διοικητικῶν, κοινωνικῶν. Ἐτο-οἱ δύο σειρὲς αἵτινας ἐνώθηκαν καὶ ἐσυγκρότησαν τὴν συν-σταμένη, πού, παραμερίζοντας ἀδράνεις, ἀδιαφορίες, πακές θελήσεις, ἔφθασε στὸ ποθούμενο: τὴν ἴδρυση σχολῆς ἀνω-τάτων σπουδῶν, μετασχολικῶν, δηλαδή, τοῦ, πατὰ τὴν ση-μερινὴ ἐπίσημη ὄρομασία, Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πα-νεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Ἐτσι, προκειμένον νὰ τιμηθεῖ ἡ ἐπέτειος τῶν ἑκατὸν πε-νήτα χρόνων ἀπὸ τὴν ἴδρυση τοῦ Πανεπιστημίου, εἴταν ἀπα-ράτητο νὰ ἐκτεθεῖ, ἐστω καὶ ὅχι ἀναλυτικά, ἀλλὰ ἐπαρκῶς, ἡ συνόλη αὐτῆς ὑπόθεση, σὲ δῆλη τὴν ἔκτασή της, ὅπετε νὰ λάβει τὴν θέση ποὺ τῆς πρέπει μέσα στὴν συγχορδία τῆς νεά-τερης ἐλληνικῆς ἰστορίας.

Τὸ μέρος τοῦτο, εἰσαγωγικό, φιλοδοξεῖ νὰ προσφέρει αἰ-τὴν τὴν ἐπηρεσία στὸ λόγιο ἀναγνωστικὸν κοινό.

Τὸ Πανεπιστήμιο ἴδρυθηκε μὲ δύο ἀλλεπάλληλα βασιλικὰ διατάγματα, τῆς 14 Ἀπριλίου 1837 καὶ 22 Ἀπριλίου 1837. Τὸ πρῶτο θεσμοθετεῖ ἔναν προσωρινὸν κανονισμὸν τοῦ Πανε-πιστημίου, καὶ τὸ δεύτερο βεβαιώνει τὴν σύστασή του: ἐπι-κυρώνει τὸν προσωρινὸν κανονισμὸν καὶ διορίζει τὸ καθηγητικὸν προσωπικό, δινοματίζοντας συνάμικτα, ἀνάμεσα στοὺς καθηγη-τές, τὰ πρόσωπα ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὴν πρώτη διοίκηση· τὸν πρύτανη, δηλαδή, καὶ τοὺς τέσσερις καθηγητές ποὺ τε-ποθετοῦνται ἐπικεφαλῆς τῶν τεσσάρων Σχολῶν, ὃσες ἴδρυον-ται ἔτσι, καὶ τοὺς ὅποιους δινοματίζει μὲ τὸν τίτλο τοῦ σχο-λάρχη, διτι τελικά θὰ είναι ὁ κασμήτωρ. Γιὰ τὴν ὁμοιογέ-νεια καὶ γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς ὄρολογίας, ἔχω κρατήσει ἀπαρ-χῆς τὸν τελευταῖο αὐτὸν τίτλο, ποὺ καθιερώθηκε ὀλίγο μετα-γενέστερα, τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1841.

Ἔδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸ διδακτικὸν αὐτὸν κατάστημα ὑγιά-ζεται Πανεπιστήμιον ἢ, συχνά, Πανεπιστημίον· οἱ δύο δροὶ ἐναλλάξσονται μεταξὺ τους, καὶ μὲ ἔναν τρίτο: Παρδιδακτή-ριον. Ἐδῶ, παρεκτός ἀπὸ τὰ βιβλιογραφικά, δηπου, φυσικά, ἀκολουθοῦμες κάθες φορά τὸ πρωτότυπο, χρησιμοποιοῦμες, στα-θερά, τὴν συνηθισμένη γιὰ μᾶς μορφή, Πανεπιστήμιο. Ἄς σημειωθεῖ ἔτι καὶ οἱ τρεῖς λέξεις είναι νεολογημένες καὶ λό-γιες, βέβαια. Ἐτσι, ἡ χρήση τοὺς δὲν παρουσίαζε ἀρκετὴ ἀ-νεση ὡστε νὰ δώσει, δπως ἔδωσε ἀργότερα, λαβὴ στὴν παρα-γωγὴ ἔλλων ὅρων, περαιτέρω, ἐπιμέτων, ἐπιρρημάτων· δυως, στὴν ἀναδρομική του ὅρμη, ὁ νέος ἐλληνισμός, καθὼς εἶχε δικαιούσθει ἀπὸ τὴν ἀρχαία τὴν λέξη ἀκαδημία γιὰ παράλλη-

λες χρήσεις, στήν σημασία, δηλαδή, τῶν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου διδακτηρίων, ἔδανείσθηκε ἐκεῖθε διάτι τοῦ ἔχρειαζόταν σχετικό. "Ἐτσι ἔχουμε ἀκαδημαϊκός, η καὶ ἀκαδημαϊκός, καὶ, ἵσως διλόγο δργότερα, ἀκαδημειός, ὃς ὑποκατάστατα τοῦ ἀνυπάρκτου πανεπιστημιακός: ἀκαδημαϊκὸν συμβούλιον, ἀκαδημαϊκὴ σύγκλητος, πολιτογράφησις, δηλαδή ἐγγραφή, παινή, ἀκαδημαϊκὸς βαθμός, πολίτης· αὐτὸν τὸ τελευταῖον εἶναι, νομίζω, τὸ πιὸ ζωντανὸν κατάλοιπο ἀπὸ τὴν χρήση ἐκείνην, ποὺ τὸ βρίσκουμε ἐνίστε, ὅπως καὶ ἄλλες λέξεις τῆς καθαρεύουσας, μὲ κάποιαν ἐλαφρῶς εὐθυμογραφικὴ χροιά.

Τέλος, τὸ Ἰδρυμα (σύλλογος, δπως τιτλοφορεῖται σὲ τυπὴ νομικὴ διατύπωση), μὲ τὸ συστατικό του Διάταγμα ἐπιτιλοφορήθηκε τοῦ "Οθωρος". Πολὺ γλήγορα γράφεται σὲ ἐπίσημα κείμενα τῆς ἐποχῆς Πανεπιστήμιον "Οθωρος", "Οθάνειον Πανεπιστήμιον, η καὶ "Οθωρικόν. Καὶ ἐδῶ ἐπροτίμησα τὸν τελευταῖον αὐτὸν τύπο, πιὸ σύμφωνο μὲ τὴν τωρινὴ μας συνήθεια.

"Ἡ συγέκεια τῆς μελέτης μου θὰ προσπαθήσω νὰ δείξει ποιὸς εἴταν, πῶς, σαφῶς ἐνιωρίτερα, είχε Ἰδεολογικὰ ἀναφανεῖ ἡ ἀνάγκη του, πῶς διαμορφώθηκε, πῶς ἐλειτούργησε στὰ πρῶτα του χρόνια δικρός αὐτὸς πρῶτος πυρήνας ἀνώτερης παιδείας ποὺ ἐφυτεύθηκε ἔτσι στὸ ἐλεύθερο ἐλληνικὸ χῶμα. "Ἴσως ἐδῶ τακιάζει νὰ μνημονεύσουμε διλόγο προγενέστερες, ἐπίσημες κυβερνητικὲς Πράξεις, οἱ δποτές, χωρὶς πλέον διακοπή, μᾶς φέρνουν στήν Ἰδρυση τοῦ Πανεπιστημίου.

Πραγματικά, στὶς 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1836 είχε ἐκδοθεῖ ἕνα Διάταγμα δπου θεσμοθετεῖται τὸ Πανεπιστήμιο, ὥριζονται τὸ πρῶτο διδακτικὸ προσωπικό καὶ οἱ πρῶτες πανεπιστημιακὲς ἀρχές. Στὸ Διάταγμα αὐτὸν ἐστηρίχθηκε μία σειρὰ διορισμῶν τῆς 15 Ιανουαρίου. "Ολες οἱ Πράξεις αὐτές, ἔργα τῆς 'Αντιβασιλείας, συντάσσονται καὶ δημοσιεύονται μὲ ἀπουσάζοντα τὸν "Οθωνα" φαίνεται νὰ ἀνήκουν σὲ μία ἴσχυρὴ

προσπάθεια τοῦ "Αρμαναπεργ γιὰ νὰ ἐπιδεῖξει δραστηριότητα στοὺς μακροὺς μῆνες τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλιά.

'Ωστόσο ἐκεῖνος πιά, ἐπιστρέφοντας, Οὐκ ἐκδώσει τὰ δύο καινούρια διατάγματα ποὺ ἀναφέρονται ἀνωτέρῳ, τοῦ 'Απριλίου 1837. Τὰ δύο μαζὶ ἀναθεωροῦν καὶ τροποποιοῦν τὶς ἀμέσως προηγούμενες Πράξεις τῆς 'Αντιβασιλείας.

'Επιτέλους ἐλύθηκαν τὰ μάγια καὶ τὸ 'Ελληνικὸ Πανεπιστήμιο ἔγινε. Θὰ δοῦμε συνεχίζοντας, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τους, τὰ πρόσωπα ποὺ διορίζονται ἀπὸ τὸν νεαρὸν ἡγεμόνα καὶ ἀπαρτίζουν τὸ πρῶτο διδακτικὸ σῶμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Μεθοδολογικά

Σπό μεταξύ δημως, θὰ είχα δύο παρατηρήσεις νὰ κάνω, οἱ δῆποιες ἐπηρεάζουν οὐσιαστικά τὴν δομὴ τῆς ἔργασίας μας· ἡ πρώτη εἶναι μεθοδολογική καὶ μᾶς διηγεῖ, κατὰ ταῦτα, στὴν δεύτερη.

Ἐτσι, δταν μελετοῦμε θεσμικὰ φαινόμενα, ποὺ ἔχουν, δηλαδή, φορέα τὸν ἀνθρώπο, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνατρέχουμε ἀφενὸς στὶς πηγές τους, καὶ, ἀφετέρου νὰ ἐξετάζουμε τὶς συνέπειές τους: μία δίσημη ἔρευνα τῶν προηγουμένων καὶ τῶν ἐπομένων τοῦ διποιουδήποτε φαινομένου ποὺ ἀνταποκρίνεται στὸν τύπο τὸν δῆποιο προσδιορίσαμε.

Τὶς δύο αὐτές, παράλληλες σὲ κατευθύνσεις ἀντίθετες, πορείες, τὶς διανειζόμαστε ἀπὸ δύο παλαιοτέρους δημιουριόγους: εἶναι πολὺ διαφορετικοί, ἀπὸ πολλές ἀπόψεις, ἀνιστος σημασίας, ἀξίας, ἀλλὰ γιὰ τὸν θεωρητικὸ τῶν ζητημάτων αὐτῶν, νομίζω δὲ προσφέρουν ἐπίσης χρήσιμες ἐμπειρίες, προσερχόμενες ἀπὸ κοινή τους διακονία, σ.τὴν πολιτικὴ πράξη καὶ συνάμα στὴν πολιτικὴ θεωρία. Ἐννοῶ τὸν Νικόλαο Μακιαβέλη καὶ τὸν Φραγκίσκο Guizot, τοῦ Γκιζώτο, τοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου.

Ο Μακιαβέλλης στὸν Ὑπόμνημά του γιὰ τὸ δέκατο βιβλίο τῆς Ἰστορίας τοῦ Τίτου Λιβίου, ὁ μεγάλος Φλωρεντινὸς ἴστοριογράφος καὶ θεωρητικὸς τῆς πολιτικῆς συστατίνει: «ὅταν θέλουμε μία δημοκρατία ἡ μία θρησκεία νὰ διατηρηθοῦν πολὺ, πρέπει νὰ τὶς ἐπαναφέρουμε συχνὰ στὴν ἀργὴ τους». Τοῦτο φυσικὰ ἰσχεῖ καὶ γιὰ κάθε λογῆς συλλογικές ἐπιδόσεις.

Πραγματικά, ἡ οὐσία ἐνὸς θεσμοῦ εἶναι ἡ δημιουργικὴ δρ-

μή, οἱ ἀνάγκες ποὺ τὸν ἐγέννησαν, οἱ δροὶ ποὺ τὸν ὀριθέτησαν.

Ο Γκιζώτος ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δέρδρον γνωσθήσεται: πρέπει νὰ ἔξαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἵστορία τοῦ θεσμοῦ δλες οἱ ἑφαρμογές του δῆσες ἐμφανίσθηκαν ἀνάμεσα στὴν ὥρα ὅπου ἔρχισε ἡ λειτουργία τους διὰ τὴν ὥρα δημοτικούς εἴσετάζονται. Ο Γκιζώτος ἔνος συγγραφέας τὸν δῆποιο ὀφείλουμε νὰ χρησιμοποιοῦμε πάντοτε μὲ κάποιο δισταγμό καὶ μὲ πολλὴ προσοχή, ἀλλὰ χωρὶς ποτὲ νὰ τὸν ἀλεστοῦμε ἐκ τῶν προτέρων. «Ἀλλωστε, οἱ μακρές του σχέσεις ριτίλας καὶ ἀμοιβαίλας ἐκτίμησης μὲ τὸν Ἰωάννη Κωλέττη, καὶ ἡ ἀπασχόληση του μὲ τὰ ἐλληνικὰ πράγματα, πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ ἔλκουν τὴν προσοχή μας πρὸς αὐτὸν, τὴν δράση του καὶ τὸ ἔργο του, ποὺ εἶναι ἀληθέλενδετα. Σὲ ἔνα ἀπὸ τὰ ἀπειράσιμα δημοσιεύματά του, πρὸς τὰ δῆποια τὸν ἔσφερε ἡ κάποια πελυπραγμοσύνη του, ἡ ἀνάγκη ποὺ τὸν ἔσπερχε νὰ εἶναι πάντοτε παρών, ἀπασχολήθηκε καὶ μὲ αὐτὸν τὸ θέμα. Ή διατύπωση τὴν δημοτικήν ὁ Γάλλος λόγιος δὲν εἶναι ἵσως ἡ δέουσα, προκειμένου νὰ τὴν ἀπομονώσει κανεὶς ἀπὸ τὰ συμφράζομενά της: συνεπῶς παραθέτω ἑδῶ τὸ νόημα τῆς καὶ ὅχι τὸ γράμμα τῆς: εντυχῶς δὲν εἶναι ἀπαραίτητο οἱ ἄνθρωποι γιὰ τὰ ἐνεργοῦν καλά νὰ γνωρίζουν μὲ σαφήνεια ποῦ πορεύονται. Συχνὰ φθάνοντας στὸν σκοπό τους ἔχουν ἀκολουθήσει δρόμο τοῦ δῆποιον δὲν ἐγνωρίζαν τὸ μάκρος καὶ τὶς δυσκολίες. Ο καρπὸς δηλαδή, γιὰ νὰ ξεναπάρουμε τὸ γραφικὸ ρητό, ὀφείλεται σὲ διεργασίες πολλές, τῶν δῆποιων ἡ ἐμβέλεια, ἐκ τῶν ὑστέρων μόνο γίνεται ἀντικριτή· δ.τι εἴταν ἀπλῶς δυνάμει καὶ ἔγινε ἐνεργείᾳ. «Ομως ἡ προσεκτικὴ διερεύνηση αὐτοῦ τοῦ δυνάμει εἶναι ἀπαραίτητη προκειμένου νὰ αἰτιολογήσουμε στὴν δέουσα στιγμὴ τὸ ἐνεργείᾳ. «Ἐτσι σμήγουν, ἐπάνω πιὸ στροφίδη τοῦ φαινομένου, τὰ περασμένα καὶ τὰ μελλούμενα. Γιατὶ τὰ περασμένα, δταν συνεξετασθοῦν μὲ τὴν ἐξέλιξή τους καὶ τὶς συνέπειές τους, παρέχουν δ.τι περαιτέρῳ χρειάζεται γιὰ τὴν αἰτιακή

τους δικαίωση. "Ομως, τοῦτο δικριβῶς εἶναι τὸ προνόμιο τῶν ιστοριογράφου, ὅτι, ἀντίθετα πρὸς τὸν θεωρὸν τῶν ἐπικαίρων θεμάτων, μπορεῖ νὰ μελετήσει τὰ περασμένα γνωρίζοντας καὶ τὰ ἐπόμενα. Φυσικά, δὲν πρόκειται γιὰ μαντεία ἐκ τῶν ὑστέρων: ἀπλῶς ζητεῖται ἡ ὀλοκληρωτικὴ γνώση τῶν φαινομένων, μέσα στὴν ὁποία περιέχονται καὶ οἱ συνέπειές τους. "Ας προσθέσω, ἀλλωστε, τοῦτο, γιὰ νὰ καταδείξω μία ἀπὸ τὶς μεγάλες δυσχέρειες τῆς ὁποίες γεννᾶει τὸ ἔγχειρημα: πολὺ συχνά, σὲ τέτοιες ζητήσεις παρουσιάζονται μεταβολισμοὶ τῶν ὁποίων ἡ αὐτία δρεῖται σὲ καταλύτες, σὲ στοιχεῖα, δηλαδή, που ἀφοῦ ἐπροκάλεσαν τὴν ἐνέργειαν τους ἔξαραντισθηκαν ἀπὸ τὸ πεδίο τῶν ἔρευνῶν. "Εκεῖ, θὰ ἀπαιτηθοῦν γνώσεις ποικίλες, ἑτερόληγτες, διασταυρώσεις πληροφοριῶν καὶ συνδυαστικὲς ίκανότητες που νὰ φέρουν στὸ φῶς τὰ καταλυτικὰ αὐτὰ στοιχεῖα. "Ο Λαμπρτίνος, τοῦ ὁποίου ἡ λυρικὴ δόξα ἔχει ἐπισκάσει στὰ μάτια τῶν μεταγενεστέρων τὴν ἔξαρτητη ιστορικὴ εὐλασθησία, σημειώνει ἐπιγραμματικὰ μία γνώμη σχετική: «ἡ προοπτικὴ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀλήθειας στὴν γνώση τῆς ιστορίας». Σήμερα ὅποιοι κοντεύειν νὰ γίνει σύγχιση ἀνάμεσα στὶς ἐπικαιρότητες καὶ στὴν ιστορία, θὰ εἴταν, ίσως, σκόπιμο νὰ μᾶς ἀπαγχούλει ἐνίστε αὐτὸς ὁ λόγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ

Μὲ τὸν "Οθωνα, ἡ Ἀντιβασιλεία, ὁ Μάουρερ

Τὸ ὄνομα τοῦ Mauret, ὃσο πλησιάζουμε πρὸς τὴν καίρια στιγμὴν τῆς ιστορίας μας αὐτῆς, ἐμφανίζεται ἐπανειλημμένα. Δὲν παραστάθηκε στὰ ἔγκαλνια, δὲν μπόρεσε νὰ δώσει στὰ πράγματα τὴν διαιρόφωση τὴν ὁποία εἶχε ἐπιλέξει, ἀλλὰ εἶναι ἔκεινος ποὺ θέλησε, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ξένο ἀρμόδιο, τὴν σύσταση τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἄφήνοντας τὰ θεσμικὰ καὶ τὰ φιλολογικὰ ποὺ μᾶς ἀπασχόλησαν στὶς προηγούμενες σελίδες, ἔχουμε νὰ ξαναπιάσουμε τὸ ζήτημα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ του. Γιὰ ἡμᾶς, γιὰ τὸ θέματας, —ἄν μπορεῖ κανεὶς νὰ μιλήσει γιὰ ἀρχὴ σὲ τέτοιες περιπτώσεις— ἀρχὴ γίνεται ὅταν ἀράζει, στὸ Ναύπλιο, τὸ πλοῖο που φέρνει τὸν βασιλέα "Οθωνα, καὶ τὴν τρικέφαλη" Λαντιβασιλεία (18/30 Ιανουαρίου 1833). Δὲν θὰ κατεβοῦν ἀκόμη, γιὰ νὰ παρακευασθοῦν κανονικὰ τὰ "Αποβατήρια, πού, ἔκτοτε, ἕορτάζονταν παράληγα μὲ τὴν ἔθνικὴ ἑορτὴ". Ομως, φυσικά, οἱ ἐπαφὲς μὲ τοὺς ἀρμοδίους ἀρχισταν ἀμέσως: ὁ ἔνας ἡ δὲλλος ἀπὸ τὴν ἀντιβασιλικὴ τριανδρία καθεῖ τὰ πρόσωπα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ κανονίσει βιαστικὰ ζητήματα. Ἀπὸ τοὺς πρώτους ἔρχεται, κατὰ πρόσκληση τοῦ Μάουρερ ὁ Κ. Δ. Σχινᾶς. Μὲ πολὺ καλές σπουδές, καθόδις φύλνεται, νομικές καὶ ιστορικές, στὴν Γερμανία καὶ στὴν Γαλλία. Μποροῦμε νὰ πιστεύουμε, ὅπως μᾶς εἶναι γνωστός ὁ Γερμανὸς νομοδιδάσκαλος, ἰδίως ἀπὸ τὸ βιβλίο του γιὰ τὸν ἑλληνικὸν λαό, καὶ ὅπως ἐφάνηκε μὲ τὴν σταδιοδρομία τοῦ Σχινᾶ, ὅτι ἡ συνομιλία ἀπέβλεπε στὴν χρησιμοποίηση τῶν ίκανοτήτων τοῦ Σχινᾶ μέσα στὴν ὑπὸ κατασκευὴν κρατικὴ μηχανή, καὶ στὴν ἔδρυση Πανεπιστημίου.

Τὸν Σχινᾶ θὰ τὸν ξαναβροῦμε, βέβαια, όπερα ἀπὸ κάπου τεσσεράκμηση χρόνια, ὅπου ἔχει τὸν κύριο ρόλο στὰ ἐγκαίνια τοῦ Πανεπιστημίου· ἀλλὰ ὡς λόγος τώρα εἰναι γιὰ τὸν Maurer. 'Απὸ τὴν ἀποφῆταις ἀρετῆς, ὡς πρὸς τὴν ἐντυμότητα καὶ τὴν προσήλωση στὰ καθήκοντα, ὑπερέιχε ἀπὸ τὸν μέσον δρό τῶν ἀνθρώπων' αὐτὸ τοῦ τὸ ἀναγνωρίζουν καὶ πρόσωπα μὲ τὰ διποῖα ἐβρέθηκε ἀντίμαχος, καὶ πρόσωπα ποὺ διεφάνησαν μὲ τὴν πολιτεία του. Εἴταν ὅμως ὀλότελα στερημένος ἀπὸ χάρη, ἀπὸ τὴν ίκανότητα, ίσως καὶ ἀπὸ τὴν Θέληση, νὰ ἀρέσει. 'Απὸ τὴν δική μας ἀποφῆ, ἀνάμεσα σὲ διαφόρους Βαθαρούς, ποὺ ἤθικαν στὴν 'Ελλάδα μὲ πνεῦμα ἀποικιακό, ὁ Maurer εἶχε ἀληθινὰ φιλελληνικὴ συνειδήση. Στὸ βιβλίο του παρέχει ἐνδιαφέρουσες εἰδήσεις γιὰ τὰ πρῶτα σχέδια τῆς 'Αντιβασιλείας ὡς πρὸς τὸ Πανεπιστήμιο. Πάντως, εἴτε πρόκειται γιὰ φορέα τῆς πολιτικῆς —καὶ τῆς ιδεολογίας— τῆς Αὐλῆς τοῦ Μονάχου, εἴτε οἱ δικές του ἐνέργειες ἔχειραγώγησαν τὴν πολιτικὴ αὐτήν, ἡ συμβολὴ του στὰ σχετικὰ μὲ τὴν σύσταση τοῦ Πανεπιστημίου ἐποτάθηκε μεγάλῃ· ἡ θέση του ἐμφανίζεται στὴν ἀπαρχὴ τῶν ἐνεργειῶν ὃσες ἔχουμε νὰ ἔξετάσουμε ἐδῶ.

Χαρακτηριστικὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ τῆς σημασίας τὴν ὅποια ἔδινε στὸ ἔργο, μᾶς φανερώνει ὀραῖα ὁ Α. Ρ. Ραγκαβῆς, ποὺ παρατηρεῖ ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἰδρυση τοῦ Πανεπιστημίου κείχειν ἐπιφυλάξει εἰς ἔκατόν, ὡς μέλος τῆς 'Αντιβασιλείας ὁ κ. Μάσουρερ, καὶ οὐχὶ ἐπαφήσει εἰς τὸν ὄπουργόν. 'Απὸ τὸ βιβλίο του, ἐπίσης, γίνεται φανερὸ ὅτι κιόλας ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνες τῆς παρουσίας του στὴν 'Ελλάδα ἐκνήθηκε γιὰ τὴν ἰδρυση ἐνὸς Πανεπιστημίου. Εἶχε κάνει κρούσεις πρὸς λογίους ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἀπαριθμεῖ ἀρκετοὺς· ἡ κρίση του φαίνεται ἡ νὰ προέρχεται ἀπὸ ἀνθρωπὸ ποὺ γνωρίζει τὰ πράγματα, εἴτε νὰ γνωρίζει ὁ ἴδιος ποιοὺς μπορεῖ νὰ ἐμπιστευθεῖ ὡς συμβούλους: Κ. Ἀσώπιος, Κ. Κούμας, Νεόφυτος Βάμβας —μόνος αὐτός, ἀπὸ τὴν λίστα τῶν διοικά-

τῶν, χαρακτηρίζεται τιμητικά. 'Επίσης ἀναφέρεται καὶ ὁ Νεόφυτος Δούκας· ὅμως ἡ παρουσία του δὲν ἀμβλύνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ Maurer ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ κύκλωμα τοῦ Κοραχῆ, στὸν ὅποιο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτὴν τὴν κίνηση τὴν ὅποια προκαλεῖ, προσγράφει θέση πρωτεύουσα μέσα στὸν κόσμο τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. 'Ισως ἀξίζει νὰ σταθούμε διάλογο στὴν κρίση του. 'Ο Χίος σαφὸς εἶναι στὰ μάτια τοῦ Maurer ἡ αἰγαίη στὴν ὅποια ἔφθασε ὁ νεότερος ἐλληνισμός. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνούμε ὅτι τὴν εὐμένειά του ἐκδηλώνει δύο χρόνια μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Κοραχῆ, ὅταν, δηλαδὴ πιά, τὸ μάτι μας, διδαγμένο ἀπὸ τὰ ὄστεα, ἀρχίζει νὰ διαβλέπει τὰ ἀρχόμενα συμπτώματα τοῦ λοιξοῦ δρόμου τὸν ὅποιο ἀκολούθησε ἡ ἐλληνικὴ intelligenzia, ὅταν ἔχαθηκε ἀπὸ τὴν καρυφὴ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας ἡ ἐπιβάλλουσα μαρφή τοῦ Κοραχῆ. 'Ας προσθέτουμε στὴν στάση αὐτήν, ἐνισχύοντας τὴν σημασία του, ὅτι, γενικά, τὰ συνοφρυνμένο πρόσωπο τοῦ Maurer, σπανίως ἐκφράζει τὴν ἐπιεικεία: οἱ κρίσεις του γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔχει συναντήσει στὴν ζωὴ του τελούν πρὸς τὴν αὐστηρότητα· καὶ, ἀν στὸ πρόσωπο τοῦ Βάμβα τιμᾶ ἔναν κληρικό, δὲν ἔχουμε παρά νὰ προσέξουμε τὴν ὄλιγη ὑπόληψη τὴν ὅποια ἐκδηλώνει γιὰ τὸν Μισαχῆ. 'Αποστολίδη, ὥστε νὰ σταθμίσουμε ἀνάλογα τὴν εὐμένεια τὴν ὅποια δείχνει γιὰ τὸν Βάμβα. Κι ἀκόμη κάτι: ὅταν, συνεχίζοντας, θὰ προσπαθήσουμε νὰ σχεδιάσουμε κάπως τὸ πρόσωπο τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ, θὰ ίδομε κι ἔκεινον νὰ είναι μεγαλόστομος ἐπαινέτης τοῦ Κοραχῆ καὶ ίδιαιτέρως οἰκειωμένος πρὸς τὸν Βάμβα.

'Ωστόσο, μὲ τὶς κρίσεις αὐτὲς περὶ προσώπων, δὲν ἔχουμε τὰ περιεχόμενα ὃσα παρέχει γιὰ τὴν μελέτη μας τὸ βιβλίο τοῦ Maurer: στὶς σελίδες του βρίσκουμε μία θεωρία τῆς ὅποιας ἡ γένηση μᾶς εἶναι ίδιαιτέρως γνωστή: ἐνοῦς τὰ ἀκόλουθα, ποὺ γράφει γιὰ τὴν 'Ελλάδα: ...«προσφισμὸς τῆς 'Ελλάδας εἶναι νὰ μεταλλαγματίζεσαι μιὰ μέρα τὸ φῶς τοῦ εύ-

ρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ στὴν Ἀσία κι ἀκόμα πιὸ πέρα, καὶ σὲ τοῦτο τῇ βοηθᾶ ἡ προνομιούχα γεωγραφική τῆς θέσης καὶ ἡ πνευματικὴ ὁξυδέρκεια τῶν κατοίκων τῆς. Καὶ ὅπως στάθηκε κάποτε ἡ κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ γιὰ τὴν Εὐρώπη, ἡ ὅποια τῆς ἀνταποδίδει τώρα αὐτὴ τὴν μάρφωση, πρέπει κι ἔκεινη —σύμφωνα μὲ τοὺς αἰώνιους νόμους τῆς ἀνταλλαγῆς— νὰ ἐπιστρέψει στὴν Ἀσία, στὴν Αἴγυπτο καὶ στὶς ἄλλες χῶρες τῆς Ἀνατολῆς ἐκεῖνο που ἔλαβε κι αὐτὴ ἀπὸ ἐκεῖνες πρὶν ἀπὸ ἑκατὸ χιλιάδες χρόνων. Λύτα ἐδημοσιεύθηκαν τὸ 1835, ἡς ποῦμε ἐννέα, δέκα χρόνια πρὶν ἀκούσθιον ἀνάλογες σκέψεις στὴν Ἐθνοσυνέλευση ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Κωλέττη, 14 Ἰανουαρίου τοῦ 1844, δράμα καὶ προεικόνισμα τῆς Μεγάλης Ἰδέας· κι ἀκόμη, ἡ συσχέτιση στὴν ὅποια προβαίνουμε ἐδῶ δὲν θὰ γίνεται ἀμεσα: θὰ τὴν ξαναβροῦμε ἀνάμεσα στὶς δύο χρονίες, καὶ, ἐκεῖ, μὲ λόγια εἰπωμένα ἀπὸ τὸν Κ. Δ. Σχινᾶ.

"Ολο τὸ βιβλίο του, καθόσο ἀναφέρεται στὸ θέμα μας, συνθέτει ἔναν κόσμο ἀναμνήσεων, σχεδίων, πόθων, ἐλπίδων, πού, ὅπως πιστεύει, δὲν ἐπραγματοποιήθηκαν, καὶ γιὰ τοῦτο, ὀλόχληρο ἀποτνέει μία πικρία. Ἀλλά, πρῶτον, εἶναι πλούσιο, προσφέρει χυμούς, δσους παρέχουν ὀλίγα βιβλία ἀπὸ δεσμαὶ ἐμπνεύσθηκαν ἐκείνους τοὺς καιροὺς ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸ πρόβλημα. Ἔτσι πρέπει νὰ τὸ δοῦμε (ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἐρώτημα ποὺ προκαλεῖται ὡς πρὸς τὴν πατρότητα τῆς Ἰδέας) καὶ τὸ χωρίο ποὺ παρέθεσα ἐδῶ: σὰν μία συμβουλὴ που κατὰ τὴν κρίση του ἀπορρίφθηκε· τὸ Πανεπιστήμιο δὲν ἔγινε, τὸ προγεφύρωμα δὲν ἔγινε: εἶχε κάθε λόγο νὰ εἶναι πικρός, νὰ ἔχει τὴν ἀντίληψη ὅτι τὰ σχέδιά του ἀστόχησαν, ἀποδοκιμάσθηκαν. Λύτα πρῶτον. Ἀλλά, δεύτερον, γιὰ ἐμάς, ποὺ ἔχουμε τὸ πλεονέκτημα νὰ βλέπουμε τὰ φαινόμενα δχι: ἐν τῷ γίγνεσθαι, μὰ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἡ ἐντύπωσή μας εἶναι ἡ ἀκόλουθη: δσα συνέβησαν μετά τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ βασιλιά, γιὰ τὴν ὅποια μιλοῦμε στὸ κεφάλαιο αὐτὸ, ἀποτελοῦν τεκμήριο ὅτι ἡ σκέ-

ψὴ τοῦ Maurer ἐπεκράτησε στὸ Μόναχο, καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὰ σχέδια γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο, καὶ ἀναφορικὰ μὲ τὴν θεολογία τὴν ὅποια τοῦτο ἐρχόταν νὰ ἔξυπηρετήσει, καὶ, ἀκόμη, ἀναφορικὰ μὲ τὰ πρόσωπα ποὺ θὰ εἶχαν νὰ ἐπωμισθοῦν τὶς βαριές αὐτὲς εὐθύνες.

Τέλος, ὡς πρὸς ἔνα συναισθηματικὸ σύμπλοκο ποὺ εἶχε προκληθεῖ σ' αὐτὸν ἀπὸ τὴν ὑπόθεση τοῦ Πανεπιστημίου, διαθέτουμε ἔνα τεκμήριο ποὺ φανερώνει σὰν κάποιων ἀπωθημένην τρυφεράτητα. Στὸ βιβλίο του ὑπάρχει τὸ χρονοδιάγραμμα τῶν σχεδίων του γιὰ τὴν ἀνώτατη ἐλληνικὴ παιδεία· τὴν δένει μὲ τὴν δική του ζωή: τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1834 θὰ ἀρχιζε ἡ λειτουργία τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ στὶς 2 Νοεμβρίου, «ἡμέρα τῶν γενεθλίων» του, θὰ ἐγίνονται τὰ ἐγκατίνα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Δύο Πράξεις ποὺ εἶχαν διστοχήσει. 'Ο ἀψύς καὶ ἀκέριος δινήρωπος ποὺ ἐνόμισε ὅτι θὰ μποροῦσε νὰ ἀντιμαχήσει μὲ τὸν πανοῦργο καὶ εὐέλικτο "Αρμανσπεργ, ἐξαναγκάσθηκε νὰ ἐγκαταλείψει καὶ τὸ ἀξιωμά του στὴν Ἀντιβασιλεία, καὶ, συνάκι, τὴν Ἑλλάδα. Μὰ ἡ ἐπιστροφὴ του, ἔστω καὶ ἀφανέρωτη, δὲν θὰ δργήσει.

'Η μνήμη τὴν ὅποια ἀφήσει καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἐγνώρισαν κατὰ τὸ σύντομο πέρασμά του μέσα στὴν ἐλληνικὴ κρατικὴ μηχανή, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ ἐμελέτησαν τὴν δράση του, εἶναι καλή. 'Αρκοῦν, γιὰ νὰ μορφώσουμε γνώμη, δύο κρίσεις: ἀνθρώπων, ἀπὸ τοὺς ὅποιους, δ πρῶτος ποὺ τὸν ἐγνώρισε καὶ προσωπικά, καὶ συνεργάσθηκε μαζί του, εἶναι —κατὰ τὰ ἀλλικαὶ γνωστὸς κακόγλωσσος— δ Λ. Ρίζος Ραγκαβῆς· δ ἀλλος, προσεκτικὸς καὶ δέξιος ιστοριογράφος, δ Mendelssohn-Bartoldy, κρίνοντας τὰ σχετικὰ μὲ τὴν Ἀντιβασιλεία, τὸν ξεχωρίζει γιὰ τὸ ἥθος του καὶ γιὰ τὴν ἀρετὴ του. 'Ως αὖτης ἀρχαρχῆς τὸν χαρακτῆρα καὶ φιλέλλην ἐνθουσιῶν, δρίζεται ἀπὸ τὸν Ραγκαβῆ, ποὺ γίνεται γιὰ μιὰ φορὰ ἐπιγραμματικός. 'Ο Γερμανὸς ιστοριογράφος δίνει μία εἰκόνα τοῦ Maurer

rer, ή όποια φάίνεται πειστική· ἔτσι, γράφει γι' αὐτόν: ...«ώς μέλος τῆς Ἀντιβασιλείας, καίπερ τάγαθὸν ἐπιζητήσας, κατέστησε χείρονα τὰ κακὰ διὰ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ τρόπου, τῆς δρμητικότητος καὶ τοῦ δξυθύμου χαρακτῆρος του. Ἐκαίζετο ὡς σχολαστικός, εὐερέθιστος καὶ ἀπότομος. Ὁ δξύνους «Ἐλλην» ... ικατέκυρινε ἀνηλεῶς τὸν Μάουρερ διὰ τὴν ἔλλειψιν πάσσης ἔξωτερικῆς ἀβροφροσύνης».

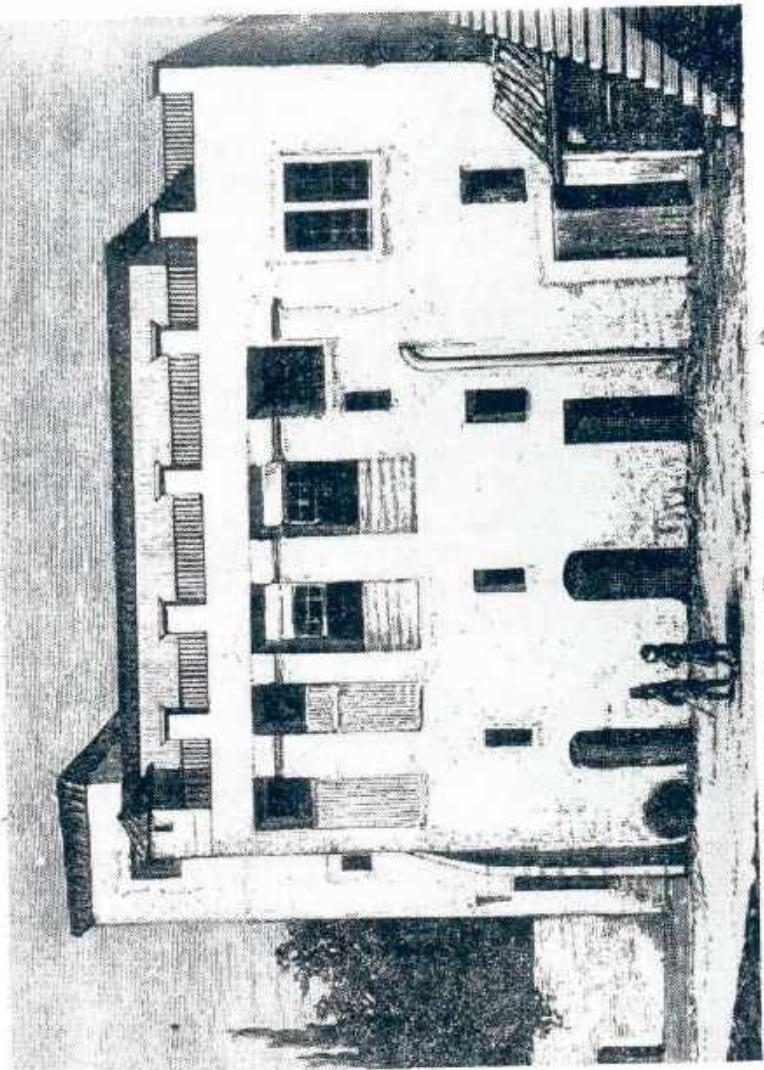
Θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ περιμένει δὲ, μὲ τὴν ἀποπομπὴ τοῦ Maurer, η ὑπόθεση τοῦ Πανεπιστημίου, χάνοντας τὸ φυσικὸ τῆς στήριγμα, ἐκινδύνευσε νὰ τελματωθεῖ. Πράγματι, δπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἴστορικὰ τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου, ή φωτεινὴ τροχιὰ τῆς σταδιοδρομίας τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶς ἔσβησε μαζὶ μὲ τὴν πτώση τοῦ Γερμανοῦ νομοδιδασκάλου: Ἰούλιο (τοῦ 1834) ἀπολύεται ὁ Μάουρερ, καὶ, πρὸν περάσουν τρεῖς ἔβδομαίδες, Αὔγουστο ἀπολύεται ὁ Σχινᾶς ἀλλὰ ἡ δρμὴ ποὺ εἶχε δοθεῖ στὸ θέμα ἐσυνεχίσθηκε στοὺς ἐπομένους καιρούς, ἀν πιστεύσουμε τὶς πολὺ συγκεκριμένες ἀναφορὲς στὸ θέμα, τὶς ὅποιες βρίσκουμε στὸν Λ. Ριζὸ Ραγκαβῆ. Φυσικά, μέσα στὴν ἀφρόητη καὶ πνιγηρὴ βαθαρικὴ γραφειοκρατία. Τώρα, ἀλλωστε, εἶναι ὁ «Ἀρμανσπεργ ποὺ δοκιμάζεται». Ὡμως παρεμβάλλεται ἐδῶ ἔνα πολύμηνο ταξίδι ποὺ θὰ κρατήσει τὸν «Οθωνα μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα, στὴν Βαθαρία, ἀπὸ τὰ τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1836 ὡς τὶς ἀρχές Φεβρουαρίου 1837. Θεωρεῖται δὲ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας αὐτῆς ὁ «Ἀρμανσπεργ, ποὺ, οὐσιαστικά μόνος, ἀσκοῦσε τὴν ἀντιβασιλεία, ἐπωφελήθηκε γιὰ νὰ ἐνεργήσει πολλά· λίγο γιὰ τὶς εὐκολίες τὶς ὅποιες εἶχε ἔτσι, λίγο γιὰ νὰ ἀποδείξει τὶς μποροῦσε νὰ κάνει χωρὶς τὸν βασιλέα».

Στὰ τέλη τῆς περιόδου αὐτῆς ἐντάσσονται τὰ δύο Διατάγματα, ποὺ ἐδημοσιεύθηκαν ἐπὶ Ἀντιβασιλείας, καὶ ἀθετήθηκαν, σχετικῶς γλύγορα, ἀπὸ τὸν «Οθωνα». Η Αὐλὴ τοῦ Μονάχου ἐπέτυχε νὰ τοῦ δώσει γιὰ σύμβουλο στὰ ζητήματα

ποὺ ἀναφέρονται στὴν παιδεία, ἐναν λόγιο ὑψηλῆς στάθμης: τὸν Χριστιανὸ Αὔγουστο Brandis (1790-1867), κανέχημα τῆς γερμανικῆς ἐλληνομαθείας. Τοῦτο ἐμφαίνει ἔξαρστη ἵεράρχηση τῶν θεμάτων αὐτῶν. Μὰ ὁ νεαρὸς Βιττελσβάχος φέρνει καὶ κάτι ἄλλο μαζὶ του: τὴν παύση τοῦ «Ἀρμανσπεργ. Αὐτὰ ὅλα ἔξηγοῦν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀναθεωρηθοῦν τὰ ἰδρυτικὰ Διατάγματα τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ, συνεπῶς, μία σχετικὴ καθιστάρηση. Συγκεφαλαιώνονται, διακριτικά, στὴν δήλωση μὲ τὴν ὅποια συνοδεύεται τὸ νεότερο Διάταγμα, τῆς 24 Ἀπριλίου, «Ἐδιστάσαμεν νὰ ἀφήσωμεν ἀμετάβλητον τὸ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ Μας ἐκδοθὲν Διάταγμα τῶν 31 Δεκεμβρίου (12 Ἰανουαρίου 1837) Περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου». Ωστόσο, ἔγραφε ὁ Α. Ρ. Ραγκαβῆς, ἀπὸ ἄλλη, μεταγενέστερη, ἀφορμή: ...«οἱ Βασιλεὺς, μετά τινας δισταγμούς, ὅν ἀνεύ οὐδέν πότε ἐπρεπε...» Ομως, ἐδῶ εἶναι καὶ άλλοι λόγοι: Ζητήματα διατάξεων, ζητήματα προσώπων τώρα, πάντως, μπαίνουν, γιὰ πρότη φορά, στὸν πίνακα τῶν προσώπων, ίδιαζόντως τιμημένοι, ὁ Κ. Δ. Σχινᾶς καὶ ὁ Νεόφυτος Βάμβας. Καιρός, λοιπόν, νὰ ἀκούσουμε καὶ τὴν δικὴ τους λαλιά· οἱ θέσεις τοῦ Μάουρερ μοιάζει νὰ ἐπικρατοῦν στὶς 3 Μαΐου τοῦ 1837.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Στὰ ἐγκαίνια

Πλατεία Κορυφής της Αθηναϊκής πόλης. Η πλατεία της Αθηναϊκής πόλης.

Τὸ λογίδριο τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ

Τὸ μέρος ποὺ ἀκολουθεῖ ἀποτελεῖ τὸ κύριο σῶμα τῆς μελέτης αὐτῆς: προσφέρει τοὺς πέντε λόγους, τὰ πέντε λογόδια, σύμφωνα μὲ τὴν τιτλοφόρησή τους σὲ κεῖνα τὰ χρονία, ποὺ ἐκφωνήθηκαν στὶς 3 Μαΐου τοῦ 1837, γιὰ νὰ ἐγκαινίσουν τὸ Πανεπιστήμιο, ποὺ ἀρχισε ἀπὸ ἐκείνηρ τὴν ἡμέρα νὰ λειτουργεῖ διδακτικά.

Τὰ λογόδια αὐτὰ (λογίδρια, κατὰ τὴν δρθογραφία τῆς τότε ἐποχῆς) ἐκυκλοφόρησαν ὑπὸ δύο μορφές: τὸ καθέρα χωριστά, εἴτε ὅλα μαζὶ συσταχωμένα μὲ ἔνα κοινὸ ἑξάφνηλλο. Στὶς σελίδες ποὺ ἀκολουθοῦν, παρουσιάζονται φωτομηχανικὰ τὰ πέντε κείμενα μὲ τὸ ἑξάφνηλλο, ἀλλὰ χωρὶς τὰ προγράμματα ποὺ ἀναγγέλλονται ἐκεῖ: γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν παρουσιάσεων, αὐτὰ ἔχουν περιληφθεῖ μαζὶ μὲ ἄλλα προγράμματα στὸ τρίτο ἐπίμετρο. Περαιτέρω τὰ ᾖδια κείμενα τυπώνονται φιλολογικὰ ἐπεξεργασμένα, τὸ καθέρα πλαισιωμένο ἀπὸ μία σύντομη εἰσαγωγὴ καὶ ὑπομημάτα, σχόλια.

Ἐλπίζεται δτὶ δ ἀναγνώστης θὰ ἔχει, πρῶτον, μὲ αὐτὸς τὸν τρόπο, μία γενέση τῆς τυπογραφικῆς φιλοκαλίας τῆς ἐποχῆς, καί, δεύτερον, τὴν δινατότητα νὰ μελετήσει, χωρὶς δυσκολίες, τὰ σεβάσμα αὐτὰ κείμενα τῶν πρώτων ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων τοῦ Πανεπιστήμιον μας. Τὸ τελευταῖο κεφάλαιο, τοῦ μέρους, ἀλλὰ καὶ τοῦ βιβλίου, ἀνοίγει τὶς ἀπαιδεύτητες προοπτικὲς γιὰ τὴν μεταγενέστεορ μοίρα τῶν ἰδεολογιῶν ποὺ εἶχαν ἐνφράσθει κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν ἐγκαινίων.

Νομίζω δτὶ, μὲ τὴν προπαρασκευὴ, δσῃ ἔχειν εἰσαγωγικά, μπαροῦμε τώρα νὰ περάσουμε στὴν ἀνάλυση τῶν πέντε κείμενων ποὺ ἀκούσθηκαν στὰ ἐγκαίνια τῆς 3 Μαΐου τοῦ 1837. Ἐγκαίνια τὰ ὄνομάζουμε, καὶ ὄνομάσθηκαν, σωστά: συνάμα θμοὺς ἀποτελοῦν τὴν ἔναρξη λειτουργίας τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς πρὸς τὰ μαθήματα. Ὁ I. Πανταζίδης, στὸ βιβλίο ποὺ ἀφίερωσε στὰ πενηντάχρονα τοῦ Πανεπιστημίου, δημοσιεύει σχετικὰ μία δηλοποίηση τοῦ τότε ὑπουργοῦ Ἀν. Πολυζωῆη, τῆς 26 Απριλίου 1837, δπου, μὲ τὴν κάποια ἀστάθεια τὴν ὥποια ἔξακολουθοῦσε τότε νὰ ἔχει ἡ κρατικὴ ὑπηρεσιακὴ γλώσσα, ἀνακοινώνεται δτὶ στὶς 3 Μαΐου «Θέλει γίνει ἡ πρώτη ἔναρξις τοῦ ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου Ὀθωνος». Τοῦτο ἔχει καὶ κάποιες ἀποχρώσεις σὲ ἔνια ἀπὸ τὰ λογίδρια, καὶ, δπως σημειώνεται: ἔδω στὴν οίκεια θέση τοῦ βιβλίου μας, ὀλόκληρη τὴν δομὴ τὴν ὁποία ἔδωσε στὴν παρουσίαση τοῦ κειμένου του ὁ Γ. Α. Ράλλης. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα, δὲν ἔχουμε νὰ προβοῦμε σὲ ἄλλες γενικὲς παρατηρήσεις: παραλείποντας, λοιπόν, καθὼς ἔκρινα σωστό, ὅλα τὰ ἐπεισοδιακὰ στοιχεῖα τῆς τελετῆς, ἔρχομαι στὴν ἀναδημοσίευση καὶ στὸν σχολασμὸν καὶ ὑπομνηματισμὸ τῶν κειμένων, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ λογίδριο ποὺ ἐκφωνήθηκε ἀπὸ τὸν Πρύτανη. Ὁ ἀκροατὴς τότε, δ ἀναγνώστης σήμερα, βρίσκει σ' αὐτὰ τὴν ἰδεολογικὴ δικτίωση τῆς προσπαθείας. Θυμίζω δτὶ ἡ γνωριμία μὲ τὸ κάθε κείμενο τῶν λογιδρίων πρέπει νὰ γίνει μὲ τὴν φιλολογικὴ ἀποκατάσταση τοῦ καθενός, δ ὅποια ἔχει ἐνταχθεῖ στὶς συνέχειες τῶν παρουσιάσεων.

Κ. Δ. ΣΧΙΝΑΣ

‘Η σειρά πού τηρεῖται στήν ἀναδημοσίευση τῶν ἀγορεύσεων δὲν εἶναι, ἱεραρχική, ἡ σειρά τῶν τεσσάρων Σχολῶν, στὶς ὁποῖες προηγεῖται ἡ Θεολογική, ἀλλὰ ἡ σειρά μὲ τὴν ὅποια, στήν πραγματικότητα, ἐκφωνήθηκαν οἱ ἀγορεύσεις: ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὃπως φανερώνεται ἀμέσως ἐδῶ στήν συνέχεια τῆς ἀφήγησής μας, ἐμίλησε στὸ πόδι τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ: εἴταν, λοιπόν, ἀναγκαῖο νὰ μιλήσει ἀμέσως ὑστερα ἀπὸ ἐκεῖνον.’ Ακολούθησαν, στήν σειρά, μετὰ τὸν Μισαήλ ‘Αποστολίδη, Σχολάρχη τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ὁ Γ. Α. Ράλλης, τῆς Δικαστικῆς δπως λέγεται ἀρχικὰ ἡ μετέπειτα Νομική Σχολή, καὶ τελευταῖος, τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς ὁ Σχολάρχης, Ἀναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας. Ο ἀναγνώστης πληροφορεῖται, ἀπὸ τὰ σχόλια καὶ τὰ ὑπαρμνήματά μου, ἂν καὶ ποιὲς ἀνατυπώσεις ἔβρήκα τῶν κειμένων αὐτῶν’ γιὰ ὅλα, πάντως, ἔχουμε μία, τὴν ὥποια ἔκανε ὁ Ν. Σκαρπαλέζος τὸ 1964, στὸ δημοσίευμά του ‘Ἄπλ τὴν ἴστορίαν τοῦ Πανεπιστημίου’ Αθηνῶν· δ. I. Πανταζίδης δὲν ἐγνώριζε τὴν ὑπαρξὴ τῶν πέντε ἀρχικῶν δημοσιεύσεων ποὺ παρουσιάζονται ἐδῶ. Ἡ πρώτη ἐκείνη δημοσίευση, προφανῶς κακωμένη βιαστικά, ώστε τὰ φυλλάδια νὰ εἶναι διαθέσιμα τὴν ἡμέρα τῶν ἔγκαινιων, ἔχει τὶς οὐλές τῆς βιασύνης αὐτῆς.

‘Ωστόσο, ἀρχίζουμε ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ Σχινᾶ, στήν πληρότερη, ἀποκαταστημένη, μορφῇ του:

Ποῶτορ μέγα καὶ λαμπρὸν εἰς τὴν παγκόσμιον Ἰστορίαν φαινόμενον ἦτο, ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ ΑΝΑΞ, ἡ ποδὶ πέργε τε περόπον ἐτῶν σύστασις τῆς Ἑλληνικῆς Μοραζίας ὃπὸ τὸ Βασιλικόν Σου σκῆπτρον. Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς ἡρωῖκονς αὐτῆς χρόνους εἰς ἀπειραρίθμονς ἡγεμονίας κατακερματισμένη, εἰς δὲ τὴν ἀκμὴν τῆς εὐκλείας τῆς κατὰ πόλεις καὶ μικοάς περιφερείας αὐτορομονμένη, ὑποκύψασα ἐπειτα μὲ οἰκτρὰ μόνην αἴτορομίας σκιά εἰς τὸν Μακεδόνων τὴν κυριαρχίαν, κρατηθεῖσα

τέλος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐπὶ Μομμίου, μεταβάσα ἐπομένως ὡς κληροδότημα τρόπον τινὰ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν διαδόχων τῆς Ρωμαϊκῆς παντοκρατορίας Βυζαντίου ἀδικορατόρων, καὶ ποὺ τετρακοσίων περίπου ἐτῶν δονιλοθεῖσα τὴν ἐσχάτην καὶ ἀφόρητον ἔκεινην δονλείαν, ἡ Ἑλλάς, ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ, δὲν ἀπετέλεσε πώποτε ἐν αὐτόνομον καὶ ἀδιάλετον κράτος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν πριν καὶ τὴν ἔκτασιν καὶ πολεμίως πρὸς ἄλληλα διακείμενα κράτη, ἐπειτα δὲ ἐλαχίστην ἐπαρχίαν τριῶν ἀλληλοδιαδόχων μεγάλων Μοναρχιῶν, ἐκ τῶν ὅποιων μόνη ἡ τοῦ Βυζαντίου εἶχε καὶ τὴν τῆς γλώσσης καὶ τῆς πίστεως ταυτότητα.

Πρῶτον ἀφα γενεσιούσαν καὶ ἀληθῶς εὐφορίσυνον εἰς τὴν παγκόσμιον Ἰστορίαν φαινόμενον εἶναι τὸ μέγα ἔργον, τὸ ὅποιον προητοίμασε Θείᾳ συναντιλήψει ἡ Ἑλληνικὴ ἀρετή, ἐπειοπότησε τὸν συμμάχων δυνάμεων ἡ προστασία, καὶ ἐπεσφράγισεν ἡ χαροπάτωνος ἡμέρα τῆς 7 Μαΐου 1832, καθ' ἣν ἐδέχθησε ἐν Μονάχῳ τὸ προσενεχθέν Σοὶ Βασιλείου στέμμα, ἀναγορευθεὶς Πρῶτος τῶν Πανελλήνων Βασιλεύς. Λεύτερον ἐπίσης πρωτοφανές, ἀν καὶ ἵπτον πολύχροτον, φαινόμενον εἶναι ἡ σύστασις τοῦ πρώτου, ἐπωνύμου τῇ Σῇ Μεγαλειότητι, πανδιδακτηρίου, τοῦ ἀμφικτυνούν τούτον δεσμοῦ τῶν ἀπανταχοῦ ἐπιστημόνων ἡ φιλεπιστημάτων Ἑλλήνων, ἔργον ὅλως Σόν, τοῦ ὅποιον δὲν συμμετέσχοι ἄλλοι τινές, ἐνὶ λόγῳ ἀκραφῆς ἀπόρροια τῆς ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΣΟΥ κήδεμονίας.

Ἐβδομος ἥδη παρῆλθεν αἱών, ἀφ' ὅπον εἰς τὴν Ἐπερρίαν Ἐνδρῶπην ἔγιναν τὰ πρῶτα δοκίμια τοῦ τοιούτου ἐπιστημονικοῦ συλλόγου διὰ τῆς συντάσσεως ἀφ' ἐνὸς μέρους τῆς ἐν Βονιφαρίᾳ νομικῆς τοῦ περιωνύμου καὶ πολυνομύμου¹ Ἰονερίου

1. Τὸ ὄφομα τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀρδός ἀναφέρεται εἰς τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα καὶ χρονικά μὲ διπειρον ποιλικίαν. Ιονέριος, Υγρέμιος, Βαρ-

σχολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς αὐτοσχεδιάστου τοόπορ τιὰ συγκροτήσεως τοῦ Παρισιοῦ, τοῦ καὶ ποώτου Εὐδωνοῦπον, πανδιδακτηρίου, τὸ ὅποιον ὡς ἐκ τῆς συμμορίας, ἡ μᾶλλον συντεχνίας διδασκόντεν καὶ διδασκομένων, λατινοτὶ *Universitas*, ἦτοι *Universitas magistrorum et scholarium* ἀποκληθέν, μετέπειτα ἐπειτα εἰς τὴν ἥδη ἐν χοήσει σημασίαν τοῦ πάσας τὰς ἐπιστήμας περιλαμβάνοντος ἀνοτάτου διδακτηρίου (*Universitas literarum*).

Οφίγονον ἀφα σφόδρα είναι τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτηρίου ἀλλ' οἱ καρποὶ του ἐλπίζονται προϊδιμότατοι. Λέν ἔχει χρείαν ἡ Ἑλλὰς τὰ διέλθη τὸ βραδὸν καὶ ἐπίπονον στάδιον τῶν κατὰ τοὺς βραδύρους ἐκείνους χρόνους συντιθεισῶν ἐσπερούον Ἀκαδημῶν, αἴτινες ὑπὲρ τοὺς δύο αἰῶνας μετὰ τὴν σύστασίν των είχον ἔτι ἀνάγητη τῆς ἐκ τοῦ Βυζαντίου φυγῆς Ἑλλήνων σοφῶν διὰ τὰ ἔξελλιθωσι τῆς τετοιμένης καὶ ζοφώδους ὁδοῦ, καὶ τὰ λάβωσι λαμπρὸν φῶς καὶ ζωὴν νέαν. Λέν κινδυνεύει τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτηρίον τὰ μητῆρ ὡνδὲ τὰς λοιπὰς ἐκείνουν περιπτολογίας, οὐδὲ τὴν εἰς τέσσαρα, φερό εἰπεῖν, ἔθνη διαίρεσιν διδασκόντων καὶ διδασκομένων¹ τὴν ὅποιαν, παρεισαχθεῖσαν, οὐκ οὖδ' ὅπως, εἰς τὸ Παρισιόν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς συντάσσεως του, ἐμμιθήσαν δονικῶς τὰ μετ' αὐτῷ βαθμηδὸν συστήμεντα, πρὸς διηνεκῆ διχοστασίαν ἐκείνης τῆς τά-

νέμαις, Βαργάδιος, Γκριζαρέριος, Γεογέριος, Γκαρνέριος, καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ὀνόματα ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν ἀδιαφόρως.

1. Τοιαῦτη τις διαφορά, προελθοῦσσα ἐκ τῆς κατ' ἔθνη διαιψέσεως, παρέδινε τοὺς ἐν τῷ κατά τὴν Πράγαν τῆς Βοημίας πανδιδακτηρίῳ γερμανοὺς φοιτητὰς καὶ Καθηγητὰς τὰ ἀναχωρήσωσιν ὀμοθυμαδὸν ἐκείθεν, καὶ νό συστήσωσιν, ἀπελόντες, τὸ ἐν Λειψίᾳ πανεπιστήμιον κατά τὸ 1409. Λειψανα τῆς τοιαύτης κατ' ἔθνη διαιψέσεως είναι κατά μὲν τὴν Γερμανίαν αἱ λεγόμενοι *Landsmannschaften*, ἐπαρχιωτικαὶ τῶν φοιτητῶν ἐνώσεις, ἐν δὲ τοῖς Παρισίοις τὸ οἰκοδόμημα τοῦ *Γαλλοκοῦ Ιππιτούτου*, μέροι καὶ τὴν ἀπακάλοιμενον *collège des quatre nations*.

ξεως τῶν ἀνθρώπων, ἵτις ὡς ἐκ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἀσχολίας καὶ μελέτης ὥφειλε νὰ διάγη πάντοτε καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐν εἰρήνῃ καὶ δύμοιόι. Τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτήριον, Βασιλεῦ, καθιδρυμένον εἰς τὰς παρὰ Σου, ἐκ νέου ἀνεγερθεῖσας περικλεεῖς Ἀθήνας, καὶ κείμενον μεταξὺ τῆς Ἐσπέρους καὶ τῆς Ἔω, εἶναι πρωιμωμένον νὰ λαμβάρῃ ἀφ' ἐνδεικόντων τὰ σπέρματα τῆς σοφίας, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀναπτύξῃ ἐν ἔαυτῷ ἰδίαν τινὰ καὶ γόνιμον ἀνάπτυξιν, νὰ τὰ μεταδίδῃ εἰς τὴν γείτονα Ἔω νεαρὰ καὶ καρποφόρα. Οὗτῳ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ, τὸ λαμπρὸν Σου ὄνομα, μεταβαίνον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, δὲν θέλει πάντει εὐλογούμενον δικαίως κατὰ τὰ δύο τῆς οἰκουμένης μέρη.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ ἀρχικὴ ἔκδοση, ὅπως, ἀλλωστε, διαπιστώνεται στὶς ἐπόμενες σελίδες, στὴν φωτομηχανικὴ ἀνατύπωση. "Ομως τὸ κείμενο αὐτό, ποὺ ἔλαβε τὶς τιμὲς νὰ τυπωθεῖ καὶ στόν, ἐπίσημο τόπο, Ἑλληνικὸν Ταχυδόρμο, στὶς 8 Μαΐου, ἔχει μία προσθήκη, τὴν ὅποια παραθίτεω ἀμέσως, γιὰ νὰ μὴν διασπασθεῖ ἡ ἐνότητα κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ συνόλου:

Τιμηθεὶς κατὰ Βασιλικὴν εὐδοκίαν μὲ τὸ τοῦ Πρωτάνεως ἀξιωμα τῆς ἀξιούσια πανηγυρικῶτερον διπλωσόν, κατὰ τὴν χαροβούνον ταύτην ἡμέραν, τὸ μέγα δῶρον, τὸ ὅποιον ἐδωρήσατο δὲ εὑμενέστατος ἡμῶν Ἀραξ εἰς τὴν φίλην αὐτοῦ Ἑλλάδα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγροσφαλῆς ὑγεία καὶ αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις μον μόλις μ' ἐσυγχώρησαν νὰ φελλίσω μὲ τρέμουσαν φωνὴν τὰ δέλγα ταῦτα, παραδίδω ἡδη τὸν λόγον εἰς τὸν σεβάσμον συνάδελφον καὶ σχολάρχην Κ. Βάμβαν, διστις θέλει ἐκτελέσει ἐπαξίως τὸ ὅποιον ἔγω ἀδυνατῶ νὰ ἐπληρώσω καθῆκον.

Φιλολογικὸν ὑπόμνημα ἐδῶ δὲν εἶναι ἀπαιτητό. Ὁ Πανταζίδης ἔξανατύπωσε πιστὰ τὸ κείμενο τοῦ Ἑλληνικοῦ Ταχυδόρμου, ἀφοῦ ἄλλο δὲν ἔγνωριζε· ὁ Σκαρπαλέζος, ποὺ εἶχε

τὸ ἀρχικὸν ἔντυπο στὰ χέρια του, τὸ ἔξανατύπωσε, χωρὶς, φυσικά, τὴν πρόσθιετη παράγραφο, καὶ οἱ ὀλίγες παραλλαγὲς ποὺ ὑπάρχουν ἀνάμεσα στὶς δύο δημοσιεύσεις, τὴν ἀρχικὴν καὶ αὐτὴν, ὡς παραλείψεις λέξεων, ὅφελονται προφανῶς σὲ τυπογραφικὴ ἢ ἀντιγραφικὴ ἀτημελησία.

Ἀντιθέτως, τὰ σχόλια ποὺ προκαλοῦνται μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ κείμενου αὐτοῦ εἶναι πολλά, καὶ ἐπὶ ἀντικειμένων καιρίων. Μία περίπτωση μᾶς εἶναι κιόλας γνωστὴ· ἡ ὑπόθεση ποὺ χειρίζεται ὁ Mauget στὰ 1835: σύμφωνα μὲ τὴν θεωρία του, ἡ Ἑλλάδα στὴν ἀρχαιότητα μετέδωσε στὴν Δύση τὰ φῶτα τῆς Ἀνατολῆς, καὶ τώρα εἶναι προσορισμένη νὰ μεταφέρει, πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση, τὰ φῶτα ἀπὸ τὴν Δύση πρὸς τὴν Ἀνατολή. Μετακένωση εἶχε διομάσπει ὁ Κοραῆς τὴν ἐνέργεια αὐτὴν, τῆς μεταφορᾶς τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ, ἀκριβέστερα, τῆς παιδείας, ἀπὸ μία πολιτισμικὴ περιοχὴ σὲ ἄλλην. Ἀγκαλά καὶ στὴν δρα διπου ἐπροτάθηκε ὁ δρος δὲν ἐπιδοκιμάσθηκε, ὁστόσο νομίζω δτι καὶ παραστατικός εἶναι, καὶ προερχόμενος ἀπὸ τὴν μεγίστη προσωπικότητα τῶν διδασκάλων τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἔχει καλοὺς τίτλους γιὰ νὰ τὸν κρατήσουμε. Πάντως, εἴπαμε δτι αὐτὴν τὴν θεωρία γιὰ τὴν δίσημη πορεία τῆς παιδείας μέσα στοὺς αἰῶνες, τὴν ἔξαναρθρίσκουμε στὸν Κ. Δ. Σχινᾶ, καὶ κατόπιν τὴν ἔξαναρθρίσκουμε στὸν Κωλέττη, τὸ 1844, ὃς ἔνα ἀπὸ τὰ κύρια συστατικά τῆς Μεγάλης Ἰδέας.

Πραγματικά, ἡ διατύπωση τοῦ Σχινᾶ γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο εἶναι δτι «κείμενον μεταξὺ τῆς Ἐσπέρους καὶ τῆς Ἔω, εἶναι πρωιμόνευον νὰ λαμβάνῃ ἀφ' ἐνδεικόντων τὰ σπέρματα τῆς σοφίας, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀναπτύξῃ ἐν ἔαυτῷ ἰδίαν τινὰ καὶ γόνιμον ἀνάπτυξιν, νὰ τὰ μεταδίδῃ εἰς τὴν γείτονα Ἔω νεαρὰ καὶ καρποφόρα» μποροῦμε νὰ τὴν θεωροῦμε ἐντελῶς σύμμετρη μὲ τὴν ἀντίστοιχη διατύπωση τοῦ Mauget. Τώρα δμως, νομίζω σκόπιμο νὰ προβοῦμε στὴν συσχέτιση μὲ τὸ

άντίστοιχο κείμενο που βρίσκεται στήν άγριαν ση τοῦ Ιωάννη Κωλέττη, δταν, 14 Ιανουαρίου τοῦ 1844, ή σύζητηση γιὰ τὸ θέμα τοῦ αὐτοχθονισμοῦ ἐπέτρεψε στὸν Ἡπειρώτη πολιτικὸν νὰ μεταφέρει τὴν ὑπόθεση στὸ ὑψηλὸ ἐπίπεδο ποὺ τῆς ἔταιριαζε· ἐπίσης σύμμετρο θεωρῶ καὶ αὐτὸ μὲ τὰ κείμενα τοῦ Maurer καθὼς καὶ τοῦ Σχινᾶ: «Διὰ τὴν γεωγραφικὴν τῆς θέσιν ἡ Ἐλλὰς εἶναι τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης· ίσταμένη καὶ ἔχουσα ἐκ μὲν δεξιῶν τὴν Ἀνατολήν, ἐξ ἀριστερῶν δὲ τὴν Δύσιν, προώρισται, ὥστε διὰ μὲν τῆς πτώσεως αὐτῆς νὰ φωτίσῃ τὴν Δύσιν, διὰ δὲ τῆς ἀναγεννήσεως τὴν Ἀνατολήν. Τὸ μὲν πρῶτον ἔξεπλήρωσαν οἱ προπάτορες ἡμῶν, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι εἰς ἡμᾶς ἀνατεθειμένον». Θυμίζω δτι, ὡς πρὸς τὴν πατρότητα τοῦ λόγου τὸν ὅπου εἶχε ἐκφωνήσει τότε ὁ Κωλέττης, προκαλοῦνται κάποιοι δισταγμοί, μήπως πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Π. Σούτσο· ὥστόσο, ἐδῶ, τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν μᾶς ἐνδιαχέρει: τὸ χρατούμενο εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἔξεφωνησε, ἐκεῖνος ποὺ τὸν υιοθέτησε. Ἐξάλλου, θὰ μπορούσαμε νὰ ἀμφιβάλλουμε τίνος ἰδέες ἐκφράζονται ἐπι: τοῦ Μάουρερ, τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ, τοῦ Κωλέττη, τοῦ Π. Σούτσου; «Ομοις, αὐτὴν τὴν ὥρα δὲν κάνουμε ἴστορία τῶν ἰδεῶν, καὶ οἱ συναντήσεις τοῦ τύπου αὐτοῦ μᾶς ἐνδιαφέρουν μόνο προκειμένου νὰ συλλάβουμε τὴν ὑπαρξη ἐνὸς κλίμακτος, τὴν πυκνότητα ἐνὸς κυνήματος. Πρόκειται γιὰ ἰδέες τοῦ καιροῦ, εἶναι ἰδέες δροιού τὶς κάνει δικές του.

Πάντως, σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση, βρισκόμαστε προφανῶς ἐμπρὸς σὲ μία γενναία, δυνατή, ἀκμαία ἰδεολογικὴ γραμμή. Ἐκεῖνα ποὺ θὰ ἔμενε ἐμπροκειμένω νὰ ἐξακριβώσουμε εἶναι, πρῶτα πρῶτα, τὸ νόημα ποὺ δίνουν οἱ φορεῖς τῶν ἰδεολογημάτων αὐτῶν στὴν μεταβίβαση, στὴν μετακένωση, πρὸς τὴν ὄποια ἀποβλέπουν. Κατὰ δεύτερο λόγο, θὰ θέλαμε νὰ ξέρουμε ποιὰ ἔσταθηκαν τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ προγράμματος: εἴπαμε, ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γνωσθῆσεται. «Ο-

μως, ὡς πρὸς τὸ δεύτερο τοῦτο σημεῖο, δὲν διαθέτουμε ἀκόμη τὰ δέοντα: ἐδῶ ἡ πρόθεσή μας εἶναι ἀπλῶς νὰ διαλύσουμε τὸν στοχασμὸ τοῦ Σχινᾶ, δπως συμπεράίνεται ἀπὸ τὸ λογίδιο του. Ἐξάλλου, στὸ σημεῖο ὃπου βρίσκεται τώρα ἡ ζήτησή μας, παρουσιάζεται ἀπόλυτη ὄμοιογένεια, ἐνότητα, συνοχή, διαχρονική καὶ συγχρονική, ἐνῶ ἡ διερεύηση τῶν συνεπιῶν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κυνήματος θὰ ἀπαιτήσει νὰ προσφύγουμε σὲ ἐντελῶς ἀλλιώτικα κείμενα. Δηλαδή, μιὰ περισσότερο συνθετικὴ θεωρηση ἔχει τὴν θέση τῆς ἐκεῖ ὅπου, καὶ δταν, θὰ διαθέτουμε μεγαλύτερη ἐμπειρία, προερχομένη ἀπὸ τὴν συνόλη, ἐστω καὶ στὰ πρῶτα τῆς χρόνια μονάχα, πορεία τῶν πανεπιστημιακῶν πραγμάτων στὴν Ἐλλάδα. Αὐτὸ ἐπισημαίνεται στὸ τέλος τοῦ βιβλίου μας αὐτοῦ.

Στὸ μεταξύ, λοιπόν, δίπλα σὲ ἄλλα μικρά θέματα, πρὸς τὰ ὅπεια μᾶς φέρνει τὸ κείμενο τοῦ Σχινᾶ, ἐναὶ ζήτημα προβλέπεται νὰ μᾶς ἀπασχολήσει τέωρα: ἡ ἔννοια τὴν δποιά πρέπει νὰ ἀποδώσουμε σ' αὐτὴν τὴν Ἀνατολή, γιὰ τὴν ὄποια ἔχουν διὰ τὴν ὥρα μιλήσει ὁ Μάουρερ, ὁ Σχινᾶς καὶ ὁ Κωλέττης. Βέβαια, τὴν ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα τοῦτο, δὲν θὰ τὴν ἀναζητήσουμε ἀπὸ τὶς ὑπερβατικές, καὶ σὰν ὑπερφύλαξες, ἀποφάνσεις τοῦ Γερμανοῦ λογίου ὅμως ὁ Κ. Σχινᾶς, μετὰ ἐναν δικριτῶς χρόνο ἀπὸ τὴν ἐκφώνηση τοῦ λογιδίου του, δηλαδὴ στὶς 3 Μαΐου τοῦ 1838, θὰ διαλύσει τὴν σκέψη του, δχι μόνο, δχι τόσο, θεωρητικά, δσο στὴν πράξη, ὡς κύριος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν ἐξαγγελιῶν στὴν ἡμέρα τῶν ἔγκαινίων.

Στὴν πρώτη ἐπέτειο, λοιπόν, λογοδοτεῖ. Γιὰ νὰ μὴν γίνεται σύγχιση ἀνάμεσα στὴν λογοδοσία αὐτὴν καὶ τὸ λογίδιο του στὰ ἔγκαινια, θὰ τὴν ὄνοματιζουμε λόγο, δπως, ἄλλωστε, τιτλοφορεῖται καὶ στὴν οἰκεία δημοσίευσή του: Λόγος ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Κρήτον Κωνστ. Δ. Σχινᾶ κατὰ τὴν Γ' Μαΐου ΑΩΛΗ', περιέχων "Ἐκθεσιν τῶν ἐν τῷ Ὄθωνικῷ

ΛΟΓΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΚΩΝΣΤ. Δ. ΣΧΙΝΑ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ Ι^η. ΜΑΪΟΥ Άστι.

ΠΕΡΙΕΧΟΝ ΕΚΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΕΝ Τῷ

ΟΘΩΝΙΚΩΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΕΙΟΙ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΛΥΣΙΑΝ ΛΙΟΚΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΓΕΝΟΜΕΝΟΝ

UNIVERSITÉ OTHON.

(SÉANCE DU 3 (15) MAI 1838.)

DISCOURS

DE Mr C. D. SCHINAS.

(COMPTE RENDU DE LA GESTION 1837-1838.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ

1838.

Παρεπιστημένω κατά τὴν παύσασαν διοικητικὴν περίοδον γενομένων (1838). Ὅπαινικτικὰ πάντοτε, φαναριώτικα, ἐκθέτει πῶς, ἀφοῦ, οὐπός, εἰχε ἐπιλυθῆ τὸ ζῆτημα τοῦ καθηγητικοῦ προσωπικοῦ, ἔμενε, καίριο θέμα, ἡ πλευρὰ τοῦ ἀριστηρίου: ἐπρέπε νὰ ἔξευρεθεῖ ὁ τρόπος γιὰ τὴν προσέλκυση, τὴν ἐγγραφὴν, φοιτητῶν, καὶ τοῦτο, μάλιστα, σὲ ἔνα τέπο δπου δὲν ὑπῆρχε κανένα προηγούμενο, τίποτε ἀνάλογο, ποὺ νὰ ἔχει χαράξει δρόμο σχετικὰ.

Ἡ πρώτη πρυτανεία εἶχε, φυσικά, νὰ ἀντιμετωπίσῃ καὶ ἄλλα ζῆτηματα, σὲ ἔνα τῶν ὅποιων θὰ ἐπανέλθουμε. Ὡς πρὸς τὴν ἐγγραφὴ τῶν φοιτητῶν, τὸ Πανεπιστήμιο ἀκολούθησε παράλληλα δύο μεθοδέουσις: οἱ περισσότεροι ὑποψήφιοι, 37 συνολικῶς, εἴταν ἀπόφοιτοι τῶν τριῶν Γυμνασίων, δσα ἐλευθερογούσαν τότε στὴν Ἐλλάδα: τῆς Πρωτεύουσας, οἱ περισσότεροι, κατὰ δεύτερο λόγο τοῦ Ναυπλίου, καὶ κατὰ τρίτο τῆς Σύρας. Αὐτοὶ ἔγιναν δεκτοὶ χωρὶς ἔξεταση. Οἱ ἄλλοι δὲν παρουσιάζαν τίτλους σπουδῶν ποὺ νὰ μποροῦν νὰ ἀναγνωρισθοῦν. Ἐδωσαν ἔξετάσεις σὲ ἐπιτροπὴ διορισμένη ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση, καὶ τὴν ὅποια ἀποτελοῦσαν ὁ Πρύτανης, ὁ Γ. Γεννάδιος καὶ ὁ Ι. Βοῦρος. Σύμφωνα μὲ τὸν Λόγο τοῦ Κ. Σχινᾶ, οἱ ἔξεταστὲς ἐφάνηκαν ἐπιεικέστεροι πρὸς τοὺς ὑποψήφιους «τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους καὶ μέλλοντας νὰ μετέθωσι βιωτικὸν τι ἐπάγγελμα ἐκτὸς τῶν δρίων τοῦ Βασιλείου». Ἡ διατύπωση φαίνεται ὥραια: ὑπαινικτική, διπλωματική, εἰπαμε, φαναριώτικη: τὸ ζῆτημα εἴταν νὰ φανεῖ χωρὶς νὰ λεχθεῖ δπι μὲ ίδιαιτερες εὐκολίες τὸ ἑλλαδικὸ Πανεπιστήμιο ἀνοιγε τὶς πύλες του στὸν ἀλύτρωτο ἑλληνισμό. Ἔτσι μαθίνουμε κι ἐμεῖς σήμερα ποιὰ εἴταν αὐτὴ ἡ Ἀνατολὴ πρὸς τὴν δποὺ ἡ Ἐλλάδα θὰ μετεβίβαζε τὶς γνώσεις ὃσες θὰ ἔδεχόταν ἀπὸ τὴν Δύση: εἰναι ἡ καθ' ἥμας Ἀρατολή, οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἡπείρου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Μ. Ἀστας, τῆς Κρήτης καὶ τῶν ὄλλων νησιῶν ὃσα

μετά τὴν σύσταση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους εἶχαν παραμείνεις κάτω ἀπὸ τὸν ὁθωμανικὸν ζυγό. Ὁ σκοπός, λοιπόν, αὐτός, ἔθνικός, πολιτικός, σκοπός, ἀναγράφεται ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴν στὸν πίνακα τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνώτατου Ἑλληνικοῦ παρευθῆρίου.

Ἄλλα τὸ ζήτημα δὲν σταματάει ἐκεῖ: τὰ λόγια τοῦ Μάουρο, τοῦ Σχινᾶ, μᾶς ὅδηγησαν, βέβαια, στὸν Κωλέττη· δμως, στὸν Κωλέττη, καὶ πέρα ἀπὸ ἐκεῖνον, στὸν Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο, μᾶς ὅδηγει καὶ μία ἄλλη ἀπόφαση τοῦ Σχινᾶ, τὴν ὅποια, κι ἐκείνην, βρίσκουμε στὸ ίδιο λογίδριο ποὺ σχολιάζουμε: ἀναρέρομαι στὴν Ἑλληνικὴ ἐνότητα, διὸς τὴν παρουσιάζει στὸ κείμενό του ὁ Πρύτανης δηλαδὴ στὸ πνεῦμα καὶ στὸ γράμμα ἀκέριας τῆς πρώτης παραγράφου του. Εγχωρίως ἀπὸ τὴν μακρά του συλλογιστικὴ δσα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ νὰ ἀπαρτίσουν ἔνα Ἰδεολόγημα στὰ ὑπόλοιπα, ἀλλώστε, θὰ ἔχουμε, ἐπίσης λόγο νὰ ἐπανέλθουμε. Ἡ Ἑλλάδα, λοιπόν, ἀδὲν ἀπέτελεσε πόποτε ἐν αὐτόνομον καὶ ἀδιαιρέτον κράτος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν σμικρὰ κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ πολεμίως πρὸς ἄλληλα διακείμενα κράτη, ἐπειτα δὲ ἐλαχίστην ἐπαρχίαν τριῶν μεγάλων Μοναρχιῶν». Τὶς τρεῖς αὐτὲς Μοναρχίες τὶς ἔχει ἀπαριθμήσει πρωτύτερα: ἀφοῦ ὑπέκυψε «μὲ σύντράν μόνην αὐτονομίας σκιάν» στοὺς Μακεδόνες, ἐπέρασε ὅπερα διαδοχικὰ στοὺς Ρωμαίους, στοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορες, καὶ τέλος σὲ μία μοναρχία μὴ κατονομαζομένη ἀλλὰ τὴν ὅποια ὑπανίσσεται ὡς τὴν «ἀφρόητον ἐκείνην δουλειῶν» φυσικὰ νοεῖται ἡ Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Συνεγίζοντας ἔξαλτει τὸ γεγονός ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Ἑλλάδα ἐνώθηκε ὅταν ὁ προσφωνούμενος Μεγαλειότατος ἀναγυρεύθηκε «Πρῶτος τῶν Πανελλήνων Βασιλεὺς».

Παράλληλη μὲ τὸ κείμενο αὐτὸν εἶναι μία ἀπὸ τὶς πιὸ ζωηρὲς παραστάσεις τὶς ὅποιες εἰσάγει ὁ Ιωάννης Κωλέττης, στὴν ίδια ἀγόρευσή του κι αὐτὴν. Τὸ τέλος τῶν δύο χωρίων

εἶναι, φυσικά, ποὺ διαφορετικό· δμως καὶ ἂν εἶναι νὰ παραδειγματιζόμαστε κάθε τόσο γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν δποῖο κατορθώνουν συχνὰ οἱ ἰδεολογίες νὰ χειραγωγοῦν τὰ ίδια στοιχεῖα, γιὰ σκοπούς ἐκάστοτε ἄλλους. Τὰ λόγια τὰ δποῖα προβάλλει ὁ Πρωθυπουργὸς γιὰ νὰ τιμήσει τὴν Ἑλληνικὴν ἐνότητα, εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ἄι! Ἀθηναί, καὶ σύμπτωσα ἡ Ἑλλάς διηρημένη τὸ πάλαι καθέκαστα, καὶ εἰς ίδιαίτερα Κράτη, ἔπεισε, καὶ πεσοῦσα ἐφώτισε τὸν κόσμον. Ὄποιας ἀραγε ἐλπίδας παρέχει σήμερον ἀναγεννηθεῖσα ἡ Ἑλλάς, καὶ ἡνωμένη εἰς ἓν Κράτος, εἰς ἓν σκοπόν, καὶ μίαν δύναμιν, εἰς μίαν θρησκείαν, εἰς ἓν, τέλος Σύνταγμα, τὸ δποῖο τῶρα ἀπεργαζόμενα;...»

«Ομως εἴπαμε ὅτι σ' αὐτὴν τὴν περίπτωση θὰ φθάσουμε καὶ ὅς τὸν Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο. Σὲ ἓν ἀπὸ τὰ πρώτα ίστοριογραφικά του ἔργα, ἀκριβῶς τὸ 1844, ξαναπάρει τὸ θέμα, σὰν πρωτόβουλα κι αὐτός, χωρίς, δηλαδὴ, νὰ ἀναφερθεῖ σὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς δύο του προστάτες, τὸν Σχινᾶ ἢ τὸν Κωλέττη. Ὁ αὐτοιανὸς ἔθνικὸς ίστοριογράφος, ἐπικαλούμενος ἀπὸ τότε τὴν ἐνότητα, γράφει τὰ ἀκόλουθα, τῶν ὅποιων ἡ συγγένεια μὲ τὰ δσα προηγουμένως ἀδιαβάσαμε ἐδῶ, δὲν μοῦ φαίνεται νὰ ἐπιδέχεται συζήτηση: «Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὰ πάντα προῆγον καὶ διετήρουν τὴν διαίρεσιν. Ἡ θρησκεία, διὰ τῆς πολυθείας ἡ ἔθνικὴ καταγωγή, διὰ τῆς διαφορᾶς τῶν φυλῶν ἡ γλώσσα διὰ τῆς ποικιλίας τῶν διαλέκτων· τὰ πολιτεύματα, διὰ τῆς ἀποτόμου ἀντιθέσεώς των. Τὸ θηνος, σύτῳ διγρημένον, ἡδύνατο μὲν νὰ ἀκμάσῃ πρὸς καιρόν, ἀλλὰ δὲν ἡδύνατο νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Ἡ ἀνεξαρτησία θέλει ἐνότητα, ἡ δὲ ἐνότης θέτο ἀνέφικτος ἐνόσφερη ἡ Ἑλλάς ἐσύγκειτο ἐκ τοσούτων διαλυτικῶν στοιχείων. Εγείθεν ἡ ὑποδούλωσίς της ἦτο ἀφευκτοց» καὶ συνεχίζοντας. Δείχνει κι αὐτός τὴν μεταβολή: τὴν απολυθεῖσαν διεδέχθη ἡ ἐνότης τοῦ χριστιανισμοῦ· τὴν ποικιλίαν τῶν διαλέκτων, ἡ ἐνότης τῆς γλώσσης· τὴν διαφορὰν τῶν φυλῶν, ἡ ἐνότης τοῦ

εθνους, και ηδη δι έλληνικος λαός, τεθωρακισμένος μὲ τὴν τριπλῆν ταύτην πανοπλίαν, ἀγωνίζεται νὰ ἀνακτήσῃ τὴν πολιτικὴν ἐνότητά του».

‘Ωστόσο, εἴπαμε, ἀκόμη, δτι τὸ λογίδιο περιέχει, στὴν συντομία του, και ἄλλα στοιχεῖα ἵνανὰ νὰ ἔλξουν τὴν προσοχὴ μας. Περνοῦν ἀνετα μέσα στὸ ὀλιγασέλιδο κείμενο γιὰ δύο λόγους: πρῶτον γιατὶ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν σημασία τους, ἔρχονται ἐδῶ παρέργως, νὰ στολίσουν μία πανηγυρικὴ προσφώνηση· δεύτερον δὲν παρουσιάζονται ως θέματα ὅποια συζήτηση, ἀλλὰ ὡς καθιερωμένες ἔννοιες, ποὺ δὲν πρόκειται νὰ σκανδαλίσουν κανέναν, ἀφοῦ εἶναι κοινὰ ἀποδεκτές. ‘Ετσι, σημειώνω πρῶτα τὴν ‘Ἐλλάδα’ ἀμέσως, μόλις ἐγενήθηκε ἡ μικρὴ πολιτεία, ποὺ ἔγινε γλήγορα τὸ μικρὸ ἑλλαδικὸ Βασίλειο, δὲν ἐτοποθετήθηκε ἰδεολογικὰ μέσα στὴν ἔννοια τῆς πανελλήνιας φύλης, ἀλλὰ στενά, γεωγραφικά, στὸν μικρὸ ἑλλαδικὸ χῶρο, δ.τ. δυνομάζουμε κυρίως ‘Ἐλλάδα. Τοῦτο ἔξηγει και τὴν στάση τοῦ διμιλητῆ ἀπέναντι τῶν Μακεδόνων και μάλιστα ἀπέναντι τῶν Βυζαντινῶν. Καὶ οἱ δύο θεωρήσεις εἴτεν ἐπόμενο νὰ προέλθουν ἀπὸ θερμοὺς ὅπαδοὺς τῆς ἑλλαδικῆς ‘Ἐλλάδας’ σκέπτομαι τὸν Ἰάκωβο Ρίζο Νερουλό και τὴν παρόμοια διδασκαλία του γύρω στὰ 1840: Ὁστερα εἶναι ποὺ τὰ πράγματα ἀλλάζουν. ‘Ἄς ποῦμε, λογαριάζοντας μὲ τὴν βραδεῖα διεισδυση τῶν ἴδεων, μὲ τὴν συνηθέστερη, δηλαδή, πορεία τους, δτι ἡ μεταβολὴ συντελεῖται μέσα στὴν δεκαετία 1840. ‘Εδῶ, πάντως, μιλώντας γιὰ δύο ἐπιφανεῖς Φαναριώτες, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐδιάλεξαν τὴν ‘Ἐλλάδα, μποροῦμε, γιὰ ἄλλη μιὰ φορά, νὰ διαπιστώσουμε. δτι δὲν εἶναι ἐκείνοι ποὺ συνετέλεσαν στὴν προαγωγὴ τοῦ Βυζαντίου μέσα στὴν ἑλληνικὴ συνείδηση, δπως ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια, και ἔχακολουθεῖ νὰ λέγεται, κατὰ καιρούς, και τώρα.

‘Ἐπίσης, συνεχίζοντας τὸν σχολιασμὸ τοῦ πρυτανικοῦ λογιδού, θὰ ἔχουμε νὰ κρατήσουμε και ἄλλη μιὰ διατύπωση:

«Πρῶτος τῶν Πανελλήνων Βασιλεύς». Ἐκεῖ, ἡ προοπτικὴ μεταβάλλεται ἐλαφρά, χωρίς, κιόλας, νὰ μεταφέρεται τὸ ἐπίκεντρο τῆς ἑλληνικῆς ἀκτινοβολίας, ἀφοῦ, ἐκεῖνο, παραμένει πάντοτε ἑλλαδικός: ἀπὸ τὶς διάφορες λόγους τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος τὶς ὅποιες ἔχουν οἱ ξένοι προσγράψει στὴν ‘Ἐλλάδα’, ἐκεῖνη ποὺ φύλνεται νὰ ἐπικρατεῖ, μὲ τὴν διατύπωση αὐτῆν, εἶναι ἡ δύσμαση, ποὺ θὰ είχε τελικὸ σκοπό, δπως ἐδιατυπώθηκε τὸ 1853, «τὴν προσάρτησιν τῆς Τουρκίας εἰς τὴν ‘Ἐλλάδα». Μία τέτοια πολιτικὴ, βέβαια, μποροῦσε νὰ γίνει μὲ ἐπανάσταση ἢ και μὲ πόλεμο μποροῦσε δύμας νὰ γίνει και ἐκ τῶν ἔσω· διὰ τὰ συμφράξμενα, θλη ἡ δράση γύρω στὴν ἐκπαίδευση τῶν ‘Ἐλλήνων τῆς Οθωμανικῆς Δύτοκρατορίας, δείχνουν δτι ἔται πρέπει νὰ διαβάσουμε αὐτὸ τὸ χωρίο τοῦ λογιδού. *Roi de France* ἢ *Roi des Français*, Βασιλεὺς τῆς ‘Ἐλλάδος’ ἢ Βασιλεὺς τῶν ‘Ἐλλήνων, δηλαδή τῶν Παρελλήνων, ἀνεξαρτήτως τοῦ ποὺ διαβιοῦν; Τὸ Πανεπιστήμιο, εἴδαμε δτι κι αὐτὸ εἶναι τῶν Πανελλήνων: δεσμὸς ατῶν ἀπανταχοῦ ἐπιστημόνων ἢ φιλεπιστημόνων ‘Ἐλλήνων».

‘Ετσι, νομίζω, μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε δτι τὸ σύντομο λογίδιο τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ ἀνοίξει ὀλάκαυρο τὸ ριπίδι τῶν ἴδεολογημάτων ὃσα ἐφίλοδόξησαν τότε νὰ προιωνισθοῦν — ἡ νὰ πρετοιμάσουν — τὴν μοίρα τοῦ μεταγενέστερου ἑλληνισμοῦ. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Κ. Δ. Παπαρρηγόπουλο δὲν ἔχουν νὰ μᾶς ἀπασχολήσουν ἐδῶ, ἀγκαλὰ και οἱ παράλληλες σταδιοδρομίες τῶν δύο Φαναριωτῶν λογίων, δπως κι ἡν θεωρήσει κανεὶς τὸ θέμα, πρέπει νὰ μήν ἀφήσουν ἀδιάφορο τὸν ίστοριαγράφο τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων. Τοῦτο γιατὶ ἡ μνήμη ἐκείνου ποὺ διετέλεσε πρῶτος τοῦ πρύτανης τοῦ πρώτου ἑλλαδικοῦ Πανεπιστημίου δὲν ἐκάρπισε, ἢ, ἵσως εἶναι καλύτερα νὰ ποῦμε, πιὸ ωμά, δτι δὲν ἐπέζησε: κάλεσε στοιχεῖο ποὺ, δπωσδήποτε, μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ τὸν γνωρίσουμε καλύτερα, πρέπει νὰ τὸ συγκρατοῦμε μὲ προσοχή.

Πάντως, τὰ προγνωστικὰ δὲν εἶναι εύνοϊκά. Δὲν εἶναι ἀπλῶς τὸ θέμα τοῦ Φαναριώτη, καὶ μάλιστα ποὺ ἔφθασε ἀργά στὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, αἱρτὶ ἀρχομένου τοῦ ἀκοή ἔτους, ὅπως γράφεται στὸ αὐτοβιογραφικὸ του σημείωμα: εἶναι δὲ ἀνθρωπος τὸν ὃποιο ἐπιβάλλει στὸ ὄθωνικὸ βασίλειο ἡ Αὐλὴ τοῦ Μονάχου. Γπουργὸς στὰ 32 του χρόνια, πρύτανης στὰ 36, χωρὶς, οὐσιαστικά, νὰ ἔχει, δις τότε, ἐπιδεῖξει καμία πολιτική, διοικητική, ἢ ἐπιστημονική ἐπιτυχία εἴτε δραστηριότητα, ἔφερε μαζί του σ' αὐτὴν τὴν μικρὴ ἑλλαδικὴ κοινωνία, μὲ τὶς πολλές τῆς ἀνάγκες καὶ τὶς ὀλέγες δυνατότητες, διτὶ θὰ εἴταν ἐπόμενο νὰ προκαλέσει δικαιολογημένες ἐπιφυλάξεις ἢ σκληρές ἐπικρίσεις. Δὲν τοῦ ἐλειψεις οὔτε τὸ ἔνα οὔτε τὸ ἄλλο, τόσο στὰ μάτια τῶν συγχρόνων του δυσο καὶ στὰ μάτια τῶν μεταγενεστέρων του χρονικογράφων ἢ ἴστοριογράφων. Ἀνάμεσα στοὺς μάρτυρες τῆς ἐποχῆς καὶ τοὺς ὄπερους κριτές, μπορεῖ νὰ τοποθετηθεῖ ἡ αὐτοτρήγη γνώμη ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔβλεπαν ἀπὸ μακρὺ τὰ ἐλληνικὰ πράγματα, μὲ θέληση ἀντιμεμενική.

Οἱ ἐγγῦτεροι εἰδαν πρώτιστα τὴν συμμετοχή του στὶς λύσεις ποὺ ἐδόθηκαν σὲ θέματα τῆς Ἐκκλησίας: τὸ αὐτοκέφαλο καὶ τὴν διάλυση τῶν γυναικείων μονῶν. Ὁπωσδήποτε καὶ στὰ δύο, ὅπως καὶ σὲ πειρὰ ἄλλων ἐνεργειῶν τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ ὁς ὑπουργὸς, τὸ σκεπτικό του εἴταν ἡ ὑπόταξη ὅποιας ἄλλης Ἀρχῆς, στὴν ἔννοια τοῦ Κράτους. *La raison d'état*, ποὺ δὲν ξέρουμες ἀκόμη πῶς εἶναι σωστὸ νὰ τὴν λέμε στὴν γλώσσα μας, ἐπικρατοῦσε σὲ δλεις τὶς δημόσιες ἐνέργειες τοῦ Σχινᾶ. "Ἐτσι, ὅλωστε, μποροῦμες νὰ ἐρμηνεύσουμε ἐκεῖνο ποὺ κατέζοχήν ἐπεσκιάσει, ἀμαύρωσε τὴν ὑστερορημία του: εἶναι δὲ τρόπος μὲ τὸν ὅποιο ἔχειρισθηκε τὴν ὑπόθεση τῆς δίκης καὶ καταδίκης τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ἡ φρίκη κατέλαβε τὴν ἑλλαδικὴ κοινὴ γνώμη ὅταν ἐφάνηκε διτὶ ἡ κατάληξη τῆς δίκης εἴταν προσπορφασισμένη — φαινόμενο ποὺ δὲν εἶναι σπά-

νιο στὶς πολιτικές δίκες (*raison d'état*)— καὶ διτὶ ἡ κυβερνητικὴ πρόθεση εἴταν νὰ καταδικασθεῖ δὲ Γέρος τοῦ Μοριᾶ, ἵνα ἀπὸ τὰ πιὸ τυπικὰ πρόσωπα-σύμβολα ποὺ εἶχε νὰ παρουσιάσει δὲ Ἀγάνας τοῦ Εἰκοσιένα. Καὶ σὲ δλα αὐτά, πρωτόβουλα καὶ ἀδίστακτα, νὰ παρεμβαλνει δὲ Σχινᾶς, δὲ κορυφαῖος στὴν ιεραρχία τῆς δικαιοσύνης τοῦ Βασιλείου, «γινόμενος», ὅπως ἔγραφε ώρατα ἡ Αθηνᾶ τὸ 1842, «τῆς δικαστικῆς ἀνεξαρτησίας δήμιος αὐτός».

Περαιτέρω, δις ποῦμε κιόλας διτὶ τὸ ζήτημα, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς τραυματισμένης Ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ἐπεσε σὲ πολὺ ίκανα χέρια. Ἐννοῶ, φυσικά, τὸν Γεώργιο Τερτσέτη. Ὁ Ζακύνθιος λόγιος (1800-1874), ποὺ ἐσταδιοδόρημησε στὸ ἑλλαδικὸ Κράτος, δὲν ἐλησμόνησε ποτὲ τὴν μεγάλην ἡμέρα τῆς ζωῆς του: πρόθυμος, αὐτόκλητος ἀγορητής, σὲ Ἐθνικές ἐπετείους καὶ σὲ ἄλλες περιστάσεις, ξαναέφερνε, ἐπονειλημένα, τὴν μνήμη του στὴν ἡμέρα ἐκείνην. Εἴταν στοὺς καιρούς δησού, δικαστής στὴν δίκη τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐγνώρισε τὴν δοκιμασία νὰ ἀπάγεται βίαια, καὶ νὰ κακοποιεῖται, ἀπὸ ἐκτελεστικὰ ὄργανα τῆς ἔξουσίας, ἐμπρὸς στὰ μάτια τοῦ Σχινᾶ, ντυμένου τὴν στολὴ τοῦ ἀξιώματός του. "Ἐτσι ὑπὸ τοὺς δρους αὐτούς καὶ σὲ ἔνα τέτοιο κλίμα, ἐκαταδικάσθηκε δὲ Θεοδώρος Κολοκοτρώνης στὴν ἐσχάτη ποινή, τὸ Σάββατο, 26 Μαΐου 1834. Μήπως εἶχε ικήσει δὲ Λεβιδίθαν κρυμμένος πίσω ἀπὸ τὴν προσωπίδα τοῦ Κωνσταντίνου Σχινᾶ;

"Οχι. Τὴν ἐπομένη, Κυριακή, τὸ ἀπόγευμα, δὲ Τερτσέτης περιδιαβάζει: στοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου, μὲ τὸν Ἀναστάσιο Πολυζωΐη, τὸν πρέσδρο τοῦ δικαστηρίου, δὲ ὅποιος, καὶ ἐκεῖνος, ἐπίσης εἶχε ἀρνηθεῖ νὰ καταδικάσει τοὺς ὑποδίκους, καὶ παρομοίως εἶχε ὑποστεῖ τὴν ἰδια ἀνάξια μεταχείριση. Ὁ Τερτσέτης θυμάται τὸ περιστατικὸ ὀλίγους μῆνες ἀργάτερα, καὶ γράφει, ...«έξη χιλιάδες Ἑλλήνων μᾶς ἔχαιρετησαν εἰς τὸν περίπατον». Άλλα δὲν θὰ ἐγκαταλείψει ἐκεῖ τὴν ἀνάμνηση

χει κακουργία, έὰν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ δεσμωτήριά σας εὑρίσκονται χριστιανοί, δὲν εὐρίσκονται οὔτε διὰ ληστείαν, οὔτε διὰ φόνον, οὔτε διὰ προδοσίαν, οὔτε διὰ κάκριαν ἀλλὰν αισχρουργίαν, ἀλλ' εὑρίσκονται μόνον διὰ τὸ ὄνομα τὸ ὅποιον φέρουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς τολμῶμεν σήμερον νὰ προσέλνουμεν μίαν τοικύτην ἀπόλειξιν;

Ἄτιον δὲ τῆς ἔκεινων ἀρετῆς δὲν ἦτο κακὸν ἀλλο περὶ ἡ συνεχής διδασκαλία, μὲ τὴν ὅποιαν εἰ φωτισμένοι πνευματικοὶ πατέρες του τὸν ἐδιδασκον διηγεῖν καὶ τὸν ἔπειθον ὅτι ἡ ἀληθινὴ καὶ ζῶσα πίστις δὲν υφίσταται μόνον εἰς τὸ νὰ δοξάζωμεν ὄρθως περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ εἴμεθα ἐνδομέγχως καὶ ζωηρῶς καταπεπειρέμονι, εἴριθα δὲ τοιοῦτοι, ὅταν ἡ πίστις διαλάβητη εἰς τὰς πράξεις μας, γηνομένη αὕτη ὑδηγή, καὶ εἰς τὰς μερίστικς καὶ εἰς τὰς ἀλαγίστας, ὅταν μᾶς προτρέπῃ νὰ ἐνεργήσμεν ὡς τέκνα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ πράττωμεν ὡς ὄντα λογικά μόνα τὰ ὑπὸ τοῦ ὄρθιοῦ λόγου, καὶ τοῦ θείου νόμου ὑπαγόρευομενα. Ἀροῦ διμως ἐξέλιπεν ἡ τοικύτη διδασκαλία, ἀφοῦ οὔτε ὁ τεθλιψμένος εὑρίσκη καταφύγιον εἰς τὴν ισχυράν της παρηγορίαν, οὔτε ὁ ἀμαθής τὸν φωτισμὸν εἰς τὰ ὅστα ἀγνοεῖ, καὶ τῶν ὅποιων ἡ ἀγνοια τοῦ εἶναι βλαβερωτάτη, ἀφοῦ οὔτε ὁ ἀμαρτάνων ἀκούη πλέον, τὴν ἀποταμιευομένην κατ' αὐτοῦ δικαιίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ εὐδιάλετος τὴν προτροπὴν καὶ ἐμψύχωσιν εἰς τὸ νὰ ἀκολουθῇ ἐπιμόνω; τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καλοῦ, καὶ ὅλα ταῦτα διὰ τὴν ἐκ τῶν εἰςημένων περιστάσεων ἀμαθίαν τοῦ πλείσου μέρους ἔκεινων εἶτινες χρεωστοῦν νὰ τὸν διδασκωτιν ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν ἀπεκτέται νεκρά, διότι δὲν ζωογονεῖται ὑπὸ τοῦ θείου λόγου.

Ναὶ Βασιλεῦ! εἰς ὅλον σχεδὸν τὸ Βασιλεῖον σήμερον ορ-

ρεῖται ὁ λαὸς τὴν πνευματικὴν τροφὴν τοῦ θείου λόγου, δὲν ἀκούει πλέον τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην τοῦ Εὐαγγελίου, η ὥποια φωτίζουσα τὸν νοῦν καὶ αἴγαθίνουσα τὴν καρδίαν ὅδηγε τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν μέλλουσαν μακαριότητα, ἀποδεκνύουσα αὐτὸν ἐνταῦτῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἀκόμη μακάριον, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας τὸ ἔξαιρετον πλευρότημα, νὰ προάγῃ καὶ ν' αὐξάνῃ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὁ λαὸς στερηόμενος ἢδη τὴν τοικύτην διδασκαλίαν δὲν ἀκούονται πλέον ἀλλον φωνὴν, ἀλλον νουθεσίαν, παρὰ τὴν φωνὴν καὶ τὴν νουθεσίαν τῶν ἀλόγων ἐπιθυμιῶν, καὶ ταύτην ἀκολου θαῦντες προβάζουνται πάντοτε εἰς τῆς ἀπωλειας τὸ βάραθρον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων Μεγαλείστας ἀποδεκνύεται τρανότατα τὸ μέγεθος τῆς ὥφελειας, ἣτις δύναται νὰ πηγάσῃ ἐκ τῆς θεολογικῆς ταύτης σχολῆς, τῆς ὥποιας τὸ θεμέλιον ἔθηκε σήμερον ἡ Βασιλεικὴ Σου χειρ, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐλπίζεται μὲ τὸν καρὸν τῆς τοικύτης οὐσιώδους ἐλλείψεως ἡ διηρθρωτική, ἐξ αὐτῆς ποτιζόμενοι ἀπὸ τὰ ζωηρὰ νάματα τοῦ θείου λόγου οἱ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Εὐαγγελίου προσωρισμένοι καὶ λαμβάνοντες τὴν εἰς τὸν χρηστήρα αὐτῶν κατάλληλον μόρφωσιν, θέλουσιν ἀποκατασταθῆ ἀξιοι τοῦ Γενίστου λειτουργοὶ καὶ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, ἵκανότατοι διὰ νὰ διαδίδωσι τὸ θείον αὐτοῦ φῶς εἰς τοὺς ἀδελφούς των χριστιανῶν. Διότι ὁ χριστιανισμὸς εἶναι φῶς ἀναφυμένον διὰ δόλον τὸν πόσμον, διὰ νὰ φωτίζῃ τὰ πνεύματα καὶ νὰ θερμαίνῃ τὰς καρδίας πρὸς τὸ καλόν, ὅταν διδάσκεται ἀπὸ ἀξιούς καὶ φωτισμένους διδασκαλουσ. Τοῦτο μᾶ; βεβαιώνει ἡ ἀλάνθαστος μαρτυρία τῆς ιστορίας, ὅτι ὅστι συγχέστερον ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτον λα-

πρότερον καὶ ἐπισημάτερον ἄκμαζον αἱ ἡθικαὶ καὶ κοινωνικαὶ ἀρεταῖ.

Καὶ νέον ὅλο Σχολεῖον Μεγαλείτατε παρὰ τὸ σχολεῖον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν δύναται νὰ πλέσῃ καὶ νὰ διατίσῃ οὔτε τὴν ἀνθρωπίνην χαρδίαν. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔξοχον καὶ ιδιαίτερον πλεονέκτημα εἰς αὐτὸν, καὶ οὗτε τοῦ Πλάτωνος οὔτε τοῦ Ἀριστοτέλους, οὔτε κάνενδες ὅλου περιωνύμου τῆς ἀρχαιότητος ἡ σχολὴ ἐδυνήθη ποτὲ νὰ καυχηθῇ διὰ ἐμφρονεῖσας τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀρετὴν οὐτως, δισσοῦ ἡ σχολὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐφη δὲ οὐλόκληρα ἀπὸ βάρβαρος καὶ σγῆρις δέπομέρωσε καὶ ἐφώτισε καὶ εἰς τὴν ακμὴν τοῦ πολιτισμοῦ ὥδη γῆσε, προλήψεις παλαιάς αἰσχύνην εἰς τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κατὰ τῶν δύοιων δόστις ἐτόλμα νὰ δμιύλησῃ δὲν ἐπορθμένεν ἄλλην ἀμοιβὴν παρὰ τὸ κιώνειον καὶ τὸ βάραθρον, καὶ τὰς ὁποῖας οὐδὲ αἱ ὑψηλότεραι ιδέαι τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὰς διορθώσωσι, μόνη ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς ἀνέσπαστε προφῆτας καὶ ἀπίλλαξε τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν φθοροποιῶν αὐτῶν μάστιγα, ἔηντι ἀκοινώνητα πρότερον καὶ λυσσωδῶς ὡς αἱ τίγρεις ὑπὲρ ἀλλήλων κατασπαραττοῦεντα συνέδεσε μὲ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης τὸ ἵσπὸν σύνδεσμον.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις δύναται τις νὰ εἴπῃ κατὰ πάντα λόγον ἔξευγένισε τὸν ἀνθρωπὸν καὶ ἀνύψωσεν ἀληθῆς τὴν ἀξίαν τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Λέοντης ἐν τῷ βλέμμα εἰς τὸ μέρη τῆς οἰκουμένης, τὰ δόποια ἐμφύτισεν ὁ νοοτὸς οὗτος ἥλιος· Ἡς παρατηρήσῃ ἔπειτα καὶ τὸ ἄλλο μέρος ὃπου δὲν ἀνέτειλεν ἀκόμη τὸ οὐράνιον τοῦτο φέας, Ἡς συγκρίνῃ καὶ ἡς παραβέσῃ νοεῖσθαι τὴν ἡθικὴν καὶ πολιτικὴν αὐτῶν κατόπιν, καὶ ἀμέσως οὐλεῖ κατακνοήσει τοῦ λόγου μου τὴν

ἀλθεῖσαν, ἐδῶ μὲν εὑρίσκει τὴν ἡμέραν καὶ κοινωνικὰ καὶ τὸ αἰσθημα ἐν γένει τῆς φιλανθρωπίας βασιλεύον, ἐκεῖ δὲ βαρεχρότητα ἀγριότητα καὶ μισανθρωπίαν, ἐδῶ μὲν εὐζωίαν καὶ πολιτισμόν, ἐκεῖ δὲ ανομίαν καὶ ἀγροτικήν, ἐδῶ μὲν εὐζωίαν καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡττον ἀλευθερίαν, ἐκεῖ δὲ αθλιότητα, δουλείαν, καὶ τυραννίαν. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπληρώθη ὁ λόγος τοῦ Σωτῆρος, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ γνώσεσθε τὴν ἀληθείαν, καὶ ἡ ἀληθεία ἐλευθερώσει ὑμᾶς. (Ἰωάννης 8. 36.)

Τοιαῦτη εἶναι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἡ δύναμις, τοιαῦτη ἡ ἐνέργεια! καὶ οὗτος εἶναι μάλιστα τῆς θεᾶς αὐτῆς βίζης ὁ ἀψευστος χαρακτήρ. Οὕτις λοιπὸν συνεργεῖ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς τοιαύτης οὐρανίου καὶ σωτηριώδους διδασκαλίας, ἥτις, καθὼς τὴν ὄνομάζει ὁ Παῦλος, εἶναι δύναμις Θεοῦ εἰς σωτηρίαν πᾶσι τοῖς πιστεῦουσι, δὲν πρέπει δικαίως νὰ ὀνομάζηται εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος; Ἀναμφιβόλως ἐνας ἡγεμών, ἐνας βασιλεὺς, δόστις ἀγωνίζεται τοιούτοις τρόποις νὰ αυτηθῇ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μισταζοῦ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι καὶ θεοφιλής καὶ φιλανθρωπός, μᾶλλον δὲ μέγιστος τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέτης, διότι προάγει μίαν διδασκαλίαν, ἥτις καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους εὐδαιμονας καὶ ἀσφαλίζει τὴν κοινωνίαν, ἐνῷ τούτοις δέρει εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν.

Διὰ ταῦτα καὶ ἡ Μεγαλειότης σου ἐπειδὴ διὰ τῆς συσσειας ταύτης τῆς σχολῆς ἐνέργεις τὴν προσγωγὴν τῆς τοιαύτης εὐεργετικῆς διδασκαλίας ἀποκτεῖς νέα δικαιώματα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ εἰς τὴν ἀγάπην μας, ἥτις εἶναι ἡδη θερμή, εἰλικρινής, καὶ μεγάλη. Τῶν δὲ βασιλέων δι πολιτιμώτατος θησαυρὸς εἶναι τῶν ὑπηκόων αὐτῶν αὐτέρδισται, τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἡ ἀγάπη. Τι λέγω; Αὐτὴ ἡ

ΤΑ ΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
ΕΚΔΟΘΕΝΤΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΡΑΗΝ
ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ,

ΔΕΙΤΕΡΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΑ ΔΙΑ ΣΤΙΔΑΡΟΜΗΣ
ΤΩΝ ΟΜΟΓΕΝΩΝ.

"Εσι τῶν γεγραμμένων ἔντα μὲν περὶ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ πεπαῖξασται
σμένα καὶ δεδήλωκότα τὴν δύναμιν αὐτῆς· ἔσι δέ τε καὶ ταιούτου,
ὅ των νεωτέρων τοῖς ἐπὶ τὰ μαθήματα καὶ τὴν παιδείαν ὄρμασσιν,
ἀκούσασιν ἀνέ, πινεύχοι.

Ισακράτης περὶ Ἀντιδ. σελ. 312. ἑκδόσ. Κοραή.

*Φιλίας ἔντα βῆδε, καὶ ἀντηγένειται πρᾶ.
Ταῦτα δέ τοι μετέριατα εἰπεῖσθαι, καὶ γρίζει
ἄλλου αρετοῦ, οὐκοναντίνεις δὲ Σχινᾶς. Υ
ποτέ τοῦ Λαζαρίου, διὸ οὐδὲν ταῦτα τοῦ
Συντράπτου, τοῦ Σλαυτικοῦ νιεράταις. Λίλος*

1815.

ἀπὸ τοὺς λογίους ποὺ δικούονται στὴν ζωὴ τῶν γραμμάτων,
καὶ, πιὸ γενικά, στὴν ζωὴ τοῦ τόπου. 'Ο Άλεξανδρος Βυ-
ζάντιος, γιὸς τοῦ Σκαρλάτου, ἔγραψε ἀργότερα (1892) γιὰ
τὸν Σχινᾶς ὅτι εἴταν «εἰς τῶν σοφωτάτων καὶ ἴκανωτάτων
'Ελλήνων». 'Ο Piscatory, ἐπίσης, τὸν τιμῆ πολὺ (1841)- ὁ
J. J. Ampère τὸν ἀναφέρει ὡς πον ami (1844). Πολὺ ἀρ-
χαιότερης ἐποχῆς, μᾶλλον ἐπάνω στὸν Ἀγάνα, θὰ ἐνδιμίζα
τὴν ἀφιέρωση τὴν ἐποία ἔγραψε σὲ ἔναν ξένο, ποὺ εἶχε ὄνο-
μα Ἰάκ. Talbot, χαρίζοντάς του ἐνα βιβλίο τοῦ Κοραῆ· τὸν
τελευταῖον αὐτὸν δινομάζει Σωκράτη «τῆς Ἐλληνικῆς νεο-
λαίας» πάντως, αὐτὴν τὴν ὥρα ἀπέχω ἀπὸ κάθε σχολια-
σμὸ ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν γνωριμία τοῦ Σχινᾶ, τὸ πότε καὶ τὸ
ποῦ, καὶ ὡς πρὸς τὴν σημασία ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει τὸ
πράγμα.

Μνημονεύω πιὸ ἐπάνω μίαν νεκρολογία τοῦ Σχινᾶ, γραμμένη
ἀπὸ τὸν K. Παπαρρηγόπουλο· νομίζω ὅτι εἶναι ἀξία νὰ τὴν
προσέξουμε, καὶ γιὰ τὸ περιεχόμενό της, καὶ γιὰ τὴν στενὴ¹
σχέση ποὺ συνέδει τὸν νεκρολογιόμενο μὲ τὴν οἰκογένεια
Παπαρρηγόπουλου, καὶ ιδιαιτέρως μὲ τὸν νεκρολογούντα. 'Ο
K. Παπαρρηγόπουλος, οὐσιαστικά διευθυντής τοῦ γαλλόφω-
νου ἀθηναϊκοῦ περιοδικοῦ *Le Spectateur de l'Orient*, ἔχει
συντάξει πολλὰ κείμενα ἀνωνύμως στὶς σελίδες του καθώς
καὶ στὶς σελίδες τῶν ἔξωφύλλων του.

'Ο Σχινᾶς, λοιπόν, γεννημένος, ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ ἄλ-
λη, ὡς αὐτόγραφή του, πηγή, γεννημένος στὴν Ηόλη, στὶς
9 Μαρτίου 1801 (ύποθέτω ν.η.), ἀπέθανε στὴν Βιένη στὶς
10/22 Ιουλίου 1857. Πολὺ νέος εἶχε ἀρχίσει τὰ χρόνια τοῦ
δημοσίου βίου του, καὶ, νέος ἀκόμη, τὰ ἐπεράτωσε· ἀν ἀφι-
ρέσσουμε, μάλιστα, καὶ τοὺς καιρούς τῆς πρεσβείας του, τὸ
ἀκόμη περιττεύει.

'Απὸ τὴν νεκρολογία τὴν ὁποία τοῦ ἀφιέρωνε ὁ Παπαρ-

ρηγόπουλος, ίσως θὰ είχε κανεὶς πρότιστα νὰ σημειώσει τὴν λιτότητά της: πολὺ τιμητική, πολὺ ἐπαινετική καὶ γιὰ τὸ θῆθος καὶ γιὰ τὴν δράση του, παρουσιάζει, ώστεσσο, κάτι σὰν ψυχρό, κάτι σὰν ξέμαχρο, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ξενίσει τὸν ἀναγνώστη ὅταν γνωρίζει τὶς ὄφειλὲς τὶς ὄποιες είχε ὁ συντάκτης τοῦ μικροῦ κειμένου πρὸς τὸν νεκρὸν ἔμως καὶ ἄλλοτε μοῦ ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ κάνω ἀκριβῶς τὴν ἴδια παρατήρηση, ὑπὸ τοὺς ἴδιους ὅρους: ὅταν νεκρολογεῖ τὸν παλαιὸν του διδάσκαλο Γεωργίο Γεννάδιο, τοὺς ἴδιους καιρούς, στὶς δημοσιες σελίδες τοῦ ἴδιου περιοδικοῦ, πάλι μοιάζει σὰν νὰ φανερώνει κάποια ψυχρότητα. «Ομως, ἡ σύμπτωση αὐτὴ θὰ ἐπρεπε νὰ ἔξηγηθεῖ μεθοδικότερα, ἀπαιτεῖ τὴν ζήτηση ἐνὸς κοινοῦ παρονομαστῆ: λεπταίσθητος χειριστῆς τοῦ καλάμου, κατατηξίτεχνος, ὀνοματίσθηκε, παλαιότερα, μὲ αἰξημένη, πάντοτε, συνείδηση τῆς ἔθνους του εὐθύνης, εἶναι ἐπόμενο ἔργαζόμενος γιὰ ξένο, δυτικό, ἀναγνωστικὸ κοινό, νὰ ἔφροντισε, γράφοντας νὰ ἀποφύγει τὸ εὐτελέστερο ἀπὸ τὰ συγγραφικὰ ἔλαττώματα, τὸν στόμφο.

Μὲ τὸ σκεπτικὸ αὐτό, ίσως δὲν εἶναι ἀτοπὸ νὰ κλείσουμε τὸ προσωπογράφημα αὐτὸ τοῦ Σχινᾶ ἀναφερόμενοι στὴν νεκρολογία τὴν ὄποια τοῦ ἀφιέρωσε ὁ Παπαρρηγόπουλος: τὴν μεταφράζω ἀπὸ τὰ γαλλικά. Προτάσσεται τὸ ὄνομα τοῦ νεκρολογουμένου, καὶ ἀκολουθεῖ ἀνυπόγραφο τὸ κείμενο: «Οἱ ἐφημερίδες ἀνήγγειλαν τὸν θάνατο τοῦ κ(υρίου) Κωνσταντίνου Δ. Σχινᾶ, πρεσβευτῆ τοῦ Βασιλιά στὸ Μόναχο καὶ στὴν Βιένη. Τηπέκυψε στὶς 10/22 Ιουλίου, στὴν τελευταίᾳ αὐτὴν πόλη, σὲ κερκυνοβόλο ἀποπληξία. Ο κ. Σχινᾶς, ποὺ ὑπηρέτησε τὴν κυβέρνηση τῆς Α.Μ. μὲ ὑποδειγματικὴ ἀνιδιοτέλεια, καὶ ἀφήνει στὴν Γερμανία λυπημένες ἀναμνήσεις, ἔξισου τιμητικὲς γιὰ ἐκεῖνον καὶ γιὰ τὴν ἔθνότητα τὴν ὄποια ἀντιπροσώπευε ἐκεῖ, εἴταν συνάμα καὶ μία ἀπὸ τὶς φιλολογικές μας προσωπικότητες. Σ' αὐτὸν ὀφείλεται ἡ μετάρραπη σχεδὸν ὅλων

τῶν [νομικῶν] κωδίκων μας· ἐδίδαξε ἐπὶ πολλὰ χρόνια τὴν ἀρχαία ιστορία στὸ Όθωνικὸ Πανεπιστήμιο καὶ συνέγραψε ἓνα βιβλίο, ἀξιόλογο γιὰ τὴν πορεία του, ἐπὶ τῆς ιστορίας τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς».

ΛΟΓΟΙ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΝΤΕΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΡΥΤΑΝΕΩΣ

· ΚΑΙ ·

ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΣΧΟΛΑΡΧΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΗΜΕΡΑΝ ΤΗΣ ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΕΩΣ

ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΟΘΩΝΟΣ

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΑΡΑ-

ΔΟΣΗΣΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΤΡΑΦΙΑΣ Ν. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΘΔΩΣ ΜΕΤΑΓΕΙΤΝΙΑ. ΆΡ. 121.

1837.

ΛΟΓΙΔΡΙΟΝ

Ἐκφωνηθὲν εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ πανπιστημίου ΟΘΩΝΟΣ,

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΚΩΝΣΤ. ΣΧΙΝΑ, ΠΡΥΤΑ ΝΕΩΣ

Πρῶτον μέγα καὶ λαμπρὸν εἰς τὴν παγκόσμιον Ἰστορίαν φαινόμενον ὥτο, ΜΕΓΑΛΛΕΙΟΤΑΤΕ "ΑΝΑΞ, ἡ πρὸ πέντε περίπου ἑτῶν σύστασις τῆς Ἑλληνικῆς Μοναρχίας ὑπὸ τὸ Βασιλικὸν Σου σκῆπτρον. Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς ἡρωῖκους αὐτῆς χρόνους εἰς ἀπειραρίθμους ἡγεμονίας κατακερματισμένη, εἰς δὲ τὴν ἀκμὴν τῆς εὐκλείας της κατὰ πόλεις καὶ μικράς περιφερείας αὐτονομούμενη, ὑποκύψασα ἔπειτα μὲ σικτράν μόνην αὐτονομίας σκιάν εἰς τῶν Μακεδόνων τὴν κυριαρχίαν, κρατηθεῖσα τέλος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ Μομμίου, μεταβᾶσσα ἐπομένως ὡς κληροδότημα τρόπον τινα ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν διαδόχων τῆς Ῥωμαϊκῆς παντοκρατορίας Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, καὶ πρὸ τετρακοσίων περίπου ἑτῶν δουλωθεῖσα τὴν ἐσχάτην καὶ ἀφέρητον ἐκείνην δουλείαν, ἡ Ἑλλὰς, ΜΕΓΑΛΑΕΙΟΤΑΤΕ, δὲν ἀπετέλεσε πώποτε ἐν αὐτόνομον καὶ ἀδιαιρέτον κράτος, ἀλλὰ πρῶτον μὲν σμικρὸς κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ πολεμίως πρὸς ἄλληλα διακείμενα

κράτη, ἔπειτα δὲ ἐλαχίστην ἐπαρχίαν τριῶν ὄλληλοδιαιδό-
χως μεγάλων Μοναρχιῶν, ἐκ τῶν δοποίων μόνη ἡ τοῦ Βυζαν-
τίου εἶχε κάν τὴν τῆς γλώσσης καὶ τῆς πίσεως ταυτότητα.

Πρῶτον ἅρα γενεσιουργὸν καὶ ἀληθῶς εὐφρόσυνον εἰς τὴν
παγκόσμιον Ἰστορίαν φαινόμενον εἶναι τὸ μέγα ἔργον, τὸ
δοποίον προτοίμασε Θείᾳ συναντιλήψῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἀρετὴ,
ἔτελαιοποίησε τῶν συμμάχων δινάμεων ἡ προστασία, καὶ
ἐπεσφράγισεν ἡ χαριτούσιος ἡμέρα τῆς 7 Μαΐου 1832, καθ'
ἥν ἐδέχθης ἐν Μονάχῳ τὸ προσενεγκέν Σοὶ Βασιλείου σέμιρα,
ἀναγορευθεὶς Πρῶτος τῶν Πανελλήνων Βασιλεὺες. Δεύτερον
ἐπίσης πρωτοφραγὲς, ἀν καὶ ἥττον πολύκροτον, φαινόμενον
εἶναι ἡ σύστασις τοῦ πρώτου, ἐπιωνύμου τῇ Σῇ Μεγαλειό-
τηι, πανδιδακτηρίου, τοῦ ἀμφικτυονικοῦ τούτου δεσμοῦ
τῶν ἀπανταχοῦ ἐπιστημόνων ἡ φιλεπιστημένην Ἑλλήνων,
ἔργον δλως Σόν, τοῦ δοποίου δὲν συμμετέσχον ἀλλοι τινὲς,
ἐνὶ λόγῳ ἀκριφνής ἀπόρρητοις τῆς ὑπέρ τῶν Ἑλλήνων ΒΑ-
ΣΙΛΙΚΗΣ ΣΟΥ ἀπέμονάσ.

"Εθδομοὶ δὴν παρῆλθεν αἰών, ἀφ' ὅτου εἰς τὴν Ἑσπε-
ρίαν Εύρωπην ἔγινεν τὰ πρῶτα δοκίμια τοῦ τοιούτου ἐπι-
στημονικοῦ συλλόγου διὰ τῆς συστάσεως ἀφ' ἐνὸς μέρους
τῆς ἐν Βονωνίᾳ νομικῆς τοῦ περιωνύμου καὶ πολυωνύμου (1)
Ἰρνερίου σχολῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς αὐτοσχολίαστου
τρόπου τινα συγχροτήσεως τοῦ Παρισινοῦ, τοῦ καὶ πρώτου
Εύρωπεῖκον, πανδιδακτηρίου, τὸ δοποίον ὡς ἐκ τῆς συμμο-
ρίας, ἡ μᾶλλον συντεχνίας διδασκόν τινα καὶ διδασκομένων,

(1) Το δνομα τοῦ ἐνδοξου τούτου ἀνδρὸς ἀναρίστεται εἰς τὰ ἀρχαῖς γερό-
γμαρα καὶ χρωικά μὲν ἀπειρον ποικιλίαν. Ἰρνερίος, Ὑρνερίος, Βερνερίος, Βαρ-
ντρίος, Γενορέρειος, Γερνέρειος, Γκαρνέρειος, καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα ὄντα
ἄποιδνται εἰς αὐτὸν ἀδιαφορες.

λατινιστὶ Universitas, ἢτοι Universitas magistrorum et
scholarium ἀποκληθὲν, μετέπεσεν ἔπειτα εἰς τὴν ἥδη ἐν
χρήσει σημασίαν τοῦ πάσας τὰς ἐπιστήμας περιλαμβάνοντος
ἀνωτάτου διδακτηρίου (Universitas literarum)

'Οφίγονον ἄρα σρόδρα εἶναι τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτή.
ριον ἀλλ' οἱ καρποὶ του ἐλπίζονται πρωῷμότατοι. Δὲν ἔχει
χρείαν ἡ Ἑλλὰς νὰ διέλθῃ τὸ Βραδὺ καὶ ἐπίπονον σάδιον
τῶν κατὰ τοὺς βαρβάρους ἐκείνους χρόνους συστηθεισῶν ἐ-
σπερίων Ἀκαδημιῶν, αἵτινες ὑπὲρ τοὺς δύο αἰώνας μετά
τὴν σύστασιν των εἶχον ἔτι ἀνάγκην τῆς ἐκ τοῦ Βυζαντίου
φυγῆς Ἑλλήνων σοφῶν διὰ νὰ ἔξελθωσι τῆς τετριμένης
καὶ ζοφώδους ὁδοῦ, καὶ νὰ λάβωσι λαμπρὸν φῶς καὶ ζωὴν
νέαν. Δὲν κινδυνεύει τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτήριον νὰ μι-
μηθῇ οὐδὲ τὰς λοιπὰς ἐκείνων περιττολογίας, οὐδὲ τὴν εἰς
τέσσαρα, φερ' εἰπεῖν, ἔθνη διαιρεσιν διδασκόντων καὶ διδα-
σκομένων (1) τὴν δοποίαν, παρεισαγγεῖσαν, οὐκ' οἶδ' ὅπως,
εἰς τὸ Παρισινὸν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς συστάσεώς του, ἐμ-
μηθησαν δουλικῶς τὰ μετ' αὐτῷ διαθητὸν συστηθέντα, πρὸς
διηγεκτῆ διχροστασίαν ἐκείνης τῆς τάξεως τῶν ἀνθρώπων, ἥ-
τις ὡς ἐκ τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἀσχολίας καὶ μελέτης ὀφει-
λε νὰ διάγη πάντοτε καὶ ὑπὲρ πάσαν ἀλλην ἐν εἰρήνῃ καὶ
ὅμονοίᾳ. Τὸ Ἑλληνικὸν πανδιδακτήριον, Βασιλεῦ, καθιδρυ-

(1) Τοιαύτη τις διαφορὰ, προσθέουσα ἐκ τῆς κατ' ἓνη διαιρέσεως, παρί-
ξυνε τοὺς ἐν τῷ κατὰ τὸν Πράγαν τῆς Βασιλίας πανδιδακτηρίῳ γερμανούς
φοιτητὰς καὶ Καθηγητὰς νὰ αναχωρήσωσιν ὁμοδομαδὸν ἐκεῖθεν, καὶ νὰ συ-
στήσωσιν, ἀπελόντες, τὸ ἐν Λειψίᾳ πανεπιστήμον κατὰ τὸ 1409. Ασίφανα
ἥν τοιαύτης κατ' ἓνη διαιρέσεως εἶναι κατὰ μὲν τὸν Γερμανίαν αἱ λεγόμε-
ναι: Landsmannschaften, ἀπαρχωτικοὶ τῶν φοιτητῶν ἴνωσις, ἐν δὲ τοῖς Πα-
ρασίαις τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Γαλλικοῦ Ίνστιτούτου, μέχρι καὶ νῦν ἀποκαλούμενον
collège des quatre nations.

μένον εἰς τὰς παρὰ Σου ἐκ νέου ἀνεγερθείσας περικλεεῖς Ἀθήνας, καὶ κείμενον μεταξὺ τῆς Ἐσπέρας καὶ τῆς Ἔω, εἰναι πρωρισμένον νὰ λαμβάνῃ ἀφ' ἐνὸς μέρους τὰ σπέρματα τῆς σοφίας, καὶ ἀφοῦ τὰ ἀναπτύξῃ ἐν ἑαυτῷ ἰδίᾳν τινα καὶ γόνιμον ἀνάπτυξιν, νὰ τὰ μεταδίδῃ εἰς τὴν γείτονα Ἔω νεαρὰ καὶ καρποφόρα.

Οὕτω ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,
τὸ λαμπρὸν Σου δνομα, μεταβαῖνον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν,
δὲν θέλει πάντες εὐλογούμενον δικαίως κατὰ τὰ δύο τῆς
εικουμένης μέρη.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Ν. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3
Μαΐου 1837.

ΛΟΓΙΔΡΙΟΝ

Ἐκφωνηθὲν εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐγχαθιδρύσεως τοῦ πα-
νεπιστημίου ΟΘΩΝΟΣ,
ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. Κ. ΒΑΜΒΑ.

ΒΑΣΙΛΕΥ!

Εἰς τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐποχὴν τῆς Βασιλείας Σου ἀνα-
δεχθείς εὐπειθῶς τὴν ἐπιτεταγμένην εἰς τὴν ἀδυνατίαν μου
ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τοῦ σοφοῦ Πρυτάνεως ἀσθενή-
σαντος, θέλεια φανῆν χωρίς τὴν Σὴν ἐπιείκιαν ἐκτεθειμένος
εἰς κίνδυνον μέγιστον, τολμήσας ἐνώπιον τῆς Β. Υ. Μεγα-
λειότατος, τοσούτων σοφῶν ἀνδρῶν παρισταμένων, νὰ ὅμι-
λησιον ἐξ ὅλιγου χρόνου καὶ διὰ βραχυτάτων λόγων περὶ
τοῦ πλέον ἐνδόξου, Ἑλληνικοῦ, καὶ πάντων τῶν Βασιλικῶν
Σου δωρημάτων κοινωφελεστάτου, περὶ τοῦ πρώτου συνισ-
μένου τούτου ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου. Καὶ τὰ τρία
ταῦτα χρακτηρίζουν αὐτό, καὶ ἔκαστον τούτων εἶναι πηγὴ
ἀφθονος λόγων, ἐὰν ἐπρόκειτο λόγους ἐπίδειξις. Άλλα καὶ
παντεχόντες οὖσαι καὶ ἀνεπιδικτον, ἡ Ή Βασιλικὴ εἰμένεικ
δὲν θέλει ἀπεδοκμάσειν τὴν προσφορὰν ταύτην τῆς ἀλη-

Θετας γνομένην μέσα εις τούτον των Ιουν τὸν ὄποιον ανάγκεις εἰς τὴν ἀλήθειαν.

Πεπιθυμία τῆς ἀληθινῆς δόξης μόνον δὲ φαίνεται ἀλλοτριος εἰς τὸν ἁνθρώπον, ἀλλὰ μάλιστα καὶ χαρακτηρίζει ψυχὴν γενναιαν καὶ φιλάγαθον, Ἡδύνεται ὁ τοιωτος καὶ μεγαλύνει τὴν ἴδειν τῆς ὑπέρβεστος του, ἐννοῶν ἐαυτὸν τυμέμενον καὶ θυμωτόν γένενταν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀλλων· ἐκτείνεται καὶ πέραν τῶν ὅρων τῆς θραυστάτης ζωῆς του, ζῶν εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν γενεῶν· ἐπὶ γῆς ὃν ἀκόρη, ἀναβαῖνει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν αἰωνιότητα διὰ τὴν ὅποιαν εἶναι πρωτισμένος. Μέγα καὶ τοῦτο ἐλατήριον ἔνογχεις εἰς τὸν οὐρανὸν καθίσμαν, καὶ ὅντως ἀξιον τῶν παντούναρμών χειρῶν τοῦ Θεοῦ τῶν πνευμάτων! ὅστις ποδόσχης νὰ θέσῃ εἰς τὸν αἰσθητὸν τούτον κόσμον τοιωτον λογικὸν καὶ κοινωνικὸν ὃν, χωρὶς τοῦ ὅποίου, δῆλα τὰ ἄλλα μένοντα ὅποια εἶναι, δὲν ηθελαν εἰσθαι παρὰ ὡς μεγχλοπρεπέστατος καὶ πλουσιώτατος ναὸς χωρὶς προσκυνητὰς τῆς θεότητος.

Πλὴν ὅλιγος ἐστάθησαν πάντοτε οἱ ζητήσαντες καὶ ἐπιτυχόντες τὴν ἀληθινὴν δόξαν· τὸ πλεῖστον μέρος τῶν δυνατῶν τῆς γῆς ἔτρεξε καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας· ὅπισθεν τῆς ματαίας καὶ φευδοῦς. Ποίαν τιρόντι ἀληθινὴν δόξαν, ἡ ζῶντες ἢ τελευτήσαντες, ἀπῆλυσαν μὲ τὰ αἰματοσταγή τρόπου του, ἡ μὲ τὴν ματαίαν των πολυτέλειαν οἱ Ἀλέξανδρος καὶ Καίσαρες; Ἡ ἀληθινὴ καὶ διαρένουσα δόξα εἰς τὸν ἔπιγειον Βασιλέα δὲν εἶναι παρὰ ὡς ἐπίτροπος τοῦ οὐρανίου νὰ καταστησῃ του, λαζαί, του εὐτυχεῖς, ὅσον εἶναι δυνατόν, ὅδηγῶν αὐτούς· διὰ τῆς εὐνομίας, προσβιβάζων τὰς ὥρειμους τέχνας, διεγείρων τὴν Βιομηχανίαν, ἐνθαρρύνων τὴν ἀρετὴν· τούτον δὲ πάντων πρόξενος καὶ συντηρητικὴ ὄμολογεῖται ἡ διάδοσις τῆς σοφίας· αὕτη εἶναι· ἡ δοξάσασκα καὶ ἔντα καὶ

βασιλεῖς ὅπου αὐτὴν ἐτίμησαν καὶ ἐπεμελήθησαν. Δὲν ἔδοξασθη τόσον ἡ ἀρχαία Ρώμη ἀπὸ τούς· Ἀρειμανίους λαγεονάς της, ἀλλὰ καὶ ὅσον περιείσθη τὴν σοφίαν καὶ ἀπέκτησε διὰ αὐτῆς ἐνδόξους ὑπάτους, αὐτοκράτορες, φιλοσόφους, πολιτικούς, ποικτάς, βίτορες. Καὶ ἂν κάνεν ὅλο ἔργον τῆς σοφίας δὲν ἐσώζετο περὶ τῆς Ρώμης εἰς τὴν μητήρν τῶν αἰώνων, μόνος δὲ ἐπικληθεὶς εὐσεβής· Ἀντενίνος καὶ ὁ Μάρκος Αὐρήλιος δὲν ηθελεν εἰσθαι καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ τῆς σοφίας κακύηνα μέγα καὶ λαμπρὸς θριαμβος; τι δὲ ἔθελε τις εἰπεῖν καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐδοξάσθη μὲν καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας δικαιους καὶ ἐξαισιους ἀγῶνας τῆς ἡ ὑψηλοτέρα ὅμως δόξη αὐτῆς ἐστάθη ἡ σοφία. Δὲν σεγνύνεται τοσοῦτον διὰ τὰ τρόπαια τοῦ Μαραθώνος, τῶν Θερμοπυλῶν, τῶν Πλαταιῶν, τῆς Σαλαμίνος καὶ τῆς Μυκαλίης, ὃσον δὲτι ἐστάθη ἡ μήτηρ πλήθους ἐνδόξων ἀνδρῶν εἰς πᾶν εἶδος τέχνης καὶ ἐπιστήμης, καὶ διδάσκαλος ἀγόνος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ Βασιλεῖς τῶν Πάρθων καὶ Ἀρμενίων εἶχαν δόξαν των νάρ γράφους καὶ νὰ λαζαδού τὴν Ἑλληνικὴν γλώσσαν, καὶ νὰ προσθέτωσιν εἰς τοὺς ὑπερηφάνους τίτλους των τὸ φιλέλλην, οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἀνετρέφοντο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ νικοῦμενοι τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν ὅπλων, ἵσαν ὑποτελεῖς αὐτῆς κατὰ τὴν σοφίαν. Ἄλλη ἀρίσταντες τὰ ἀρχαῖα, θεωρήσωμεν τὰ σημερινὰ, τι ἀλλο παρὰ ἡ σοφία, τημωμένη καὶ ἐνθαρρυνομένη ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, δοξάζει αὐτά, καὶ δίδει εἰς αὐτὰ θείαν τιὰ δόναριν, νὰ εἴπω σύτως καὶ ἐπιβροήν ἐπάνω εἰς τὰ ἄμελη καὶ ἀπολίτιστα; Πανεπιστήμια ὀνομάσθησαν πρωτότοκοι θυγατέρες Βασιλέων, καὶ ὡς τοιαῦται ἐπροκισθῆσαν τερόντι, μὲ ἐπη-

σίους προσόδους, μὲ βιβλιοθήκας, μὲ βασιλικάς τιμάς, καὶ μὲ όλα τὰ δυνατά μέσα διὰ νὰ διαχέωσι τὴν σοφίαν ὡς ἔστια φωτὸς εἰς ὅλην τὴν σφράγαν τοῦ κεφάτους τῶν, καὶ ὅπου κατοικοῦν ἀνθρώποι. Προστάται τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν νὰ λέγωνται εἶναι οἱ λαμπρότεροι τίτλοι καὶ τὰ μεγαλοπρεπέστερα κεφάλαια τῶν ἑγκεμίων τῶν. Δικαίως λοιπὸν πρέπει νὰ λέγεται, ὅτι ἡ ἑγκελιδρυσις τοῦ Πανεπιστημίου τούτου εἶναι τὸ ἐνδοξότερον πάντων τῶν εἰς τὸν πιστὸν λαὸν του διορημάτων τοῦ Βασιλέως ἡμῶν.

Ἡ ἀληθινὴ δόξα εἶναι πάντοτε ἀχώριστος τῆς ὥφελείας· Ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ δοξάζεται ἀπὸ τὰ λογικὰ αὐτοῦ κτίσματα, διότι ἀνακαλύπτεται ὥφελεια εἰς πάντα τὰ ἕργα αὐτοῦ. Τὶ μεγαλοπρεκέστερον τοῦ ἥλιου μεταξὺ τῶν αἰσθητῶν δημιουργημάτων τῆς Παντοδυναμίας του; Πλὴν τὶ καὶ ὥφελιμάτερον; Ἀντιμάχεται εἰς τὴν λογικότητα τὸ ἀναφελές καὶ μάταιον, ὥστε ἡ ὥφελεια εἶναι χαρακτήρ οὐσιώδης τῆς ἀληθευτικῆς δόξης. Ὁ ἀγαλματοποιὸς Δεινοκράτης προσφέρει εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ μεταβάλῃ τὸ ὄρος τοῦ Ἀθωνὸς εἰς ἀνδριάντα τοῦ Βασιλέως χρατοῦντα εἰς μὲν τὴν ἀριστεράν μίαν πόλιν, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν λεκάνην δεχομένην τὰ καταφέροντα ἐκ τοῦ ὄρους ὥδατα. Τις ἥθελεν εἰπεῖν ἐνδόξον τὸ μεγαλούργημα τοῦτο, ἐὰν ἐδέχετο αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος; Τις ἥθελεν δικηράσειν ἐνδόξον τὸ τοῦ Φιλοπάτορος Πτολεμαίου, διτὶς ἔξιντλης θησαυροὺς, διὰ νὰ κάμη πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ὅχι πρὸς γρῆσιν, τεσσαρακοντούρη γυνῦν, περιέχουσαν ναύτας τετρακοσίους, κωπηλάτας τετρακισχιλίους, καὶ ὄπλιτας τρισχιλίους; Τὸ ἐνδόξον εἶναι κατὰ λόγον τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ὥφελείας. Ἀλλὰ τὶ τῶν ἀνθρωπίνων καλῶν φέρει μεγαλητέραν καὶ πλέον ἐκτεταμένην

τὴν ὥφελειαν παρὰ τὴν σοφίαν; Τοιαύτην ὥφελειαν ὑποσχεῖται καὶ τοῦτο τὸ Πανεπιστήμιον, μᾶλλον δὲ εἶναι ἡ πρωτίστη καὶ ἀρχικωτάτη πηγὴ πάσης ὥφελείας, ἢν η ἀμάθεια ὑπῆρχεν εἰς τὰ ἔθυμη ἡ πρωτίστη αἰτία τῶν δυστυχιῶν, τῶν ἀνομιῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς. Πλὴν τοῦτο καὶ ἡ θεωρία τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ πεῖρα δῶν τῶν αἰώνων μᾶς; τὸ ἐπιβεβαιοῦ μὲ τὰ πλέον ἐλεεινὰ καὶ φριέδη παραδείγματα, μεταξὺ τῶν ὅποιων τὸ φρικωδέστερον καὶ ἐλεεινότερον ἐστάθη ἡ Ἑλλάς, καθ' ὃσον ἡ ιστορία μᾶς ἐφύλαξε τὴν περιγραφὴν τῆς ἀρχαίας της λαμπρότητος, καὶ σον. Κονταὶ ἀληφὴν ἐνώπιον μας λειψάνα αὐτῆς· Πλὴν ἡ Θεία ἀγαθότης δὲν εἶχεν ἐξαλείψειν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν βίβλον τῶν ζώντων, ἀλλ᾽ ἀνάβαλλε τὴν ἀνόρθωσίν της εἰς τὸν αἰώνα τοῦτον τοῦ φωτισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦτο λοιπὸν τὸ Πανεπιστήμιον θέλουν ἐξέργεσθαι εἰς τὸ ἔξις ἐκκλησιαστικοὶ πάστοις τάξεως ἔχοντες τὴν προτίκουσαν παιδίαν πρὸς διακονίαν τοῦ Θείου λόγου, καὶ πρὸς ὄδηγίαν τοῦ χριστιανικοῦ ἡμῶν λαοῦ, ὅποιαν παιδείαν εἶχον οἱ λαμπρύνοντες ποτὲ τὴν ἀμύνητον Ἐκκλησίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν σοφοὶ ἄνδρες, ἀρχιερεῖς, ἱεραῖς, Θεολόγοι, καὶ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου· ἡ δὲ ἀμάθεια τημαζόνεν αὐτὴν τοσούτους ἥπη αἰώνας μὲ ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν. Ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο θέλουν ἐξέργεσθαι νομικοί, πολιτικοί, φύτορες, καὶ δικασταί, ρωτισμένοι εἰς τὰ ὑψηλὰ χρέα των, ὅποιους ἀπαιτεῖ ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀτομικῆς ἐκάστου ἐλευθερίας, τῆς κοινῆς ἡσυχίας, τῆς τιμῆς καὶ καταστάσεως τῶν εὐνοούμενών πολιτῶν. Ἐνταῦθα καὶ ἡ φιλάνθρωπος ιατρικὴ ἀνακαλοῦσα τοὺς ἀρχαίους ἔκείνους Πατέρας της, ‘Ιπποκρά-

την, Ἀρετέαν, Γαληνόν, ὄμου μὲ τὰς ὑψηλὰς θεωρίας καὶ πείρας τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων, θέλει διδάσκουν τοὺς νέους Ἐλληνας εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλώσσαν τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐκτεταμένων τῆς γνώσεων, ἵστε νὰ μὴν ἀναγκάζωνται πλέον νὰ καταναλίσκωσιν εἰς ξένην γῆν μὲ ταλαιπωρίαν καὶ πολυειδεῖς κινδύνους, τοσαῦτα ἔτι καὶ ἀναλώματα. Τέλος πάντων ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ, τὰς ὁποίας ἡξιώθην καὶ ἐγὼ νὰ ἴμμαι μέλος, (ἔλει μορφώνειν τὴν νεολαίαν μας εἰς τὴν Φιλολογίαν, Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν, εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ιστορίαν, μαθηματικά, φυσικά, χαρμέσιν, Ἕπιτορικὴν καὶ εἰς τὴν ιδίως λεγομένην φιλοσοφίαν τοῦ ἀνθρώπου πνεύματος καὶ τὴν Ἡμίκην). Ανοίγεται πηγὴ ἀφθονος εἰς τὴν δικῶσαν Ἑλληνικὴν νεολαίαν, καὶ εἰς πάντα ὅμογενῆ ἢ ἀλλογενῆ ἐραστὴν τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας. Τὸ λογικὸν φῶς εἶναι κοινὸν εἰ; τὴν λογικότητα, ὡς τὸ φῶς τοῦ ἥλιου εἰς πάντας τοὺς ἔχοντας ὄφελομού;

Κάνεις βέβαια δὲν θίβει φαντασθῆν, ὅτι τὸ ἀρτισύστατον τοῦ Πανεπιστήμιον ἔχει ἡδη τὸ πλῆρες, οὐδὲ εἰς αὐτὰ τὰ μεγάλα καὶ βαθύπλουτα ἐδην δὲν ἔλαβεν τὰ τοιαῦτα καθιερώμενα τὸ πλῆρες εὐθὺς ὄμου μὲ τὴν ὅπαξέν των ἐναντίον τοῦ νόμου, κατὰ τὸν ὅποιον τὰ πάντα, καὶ φυσικὰ καὶ θεοὶ, λαμβάνουν βαθμικὴν αὔξησιν καὶ τελειοποίησιν. Πλὴν ἔξισου τολμῶ ἐπειν βέβαιον εἶναι, ὅτι ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, γῆτις ἀνώρθωσε τὴν τοσούτους αἰώνας πεπτωκεῖν Ἑλλάδα, καὶ ὑπὸ τὴν Πετρικὴν περίθαλψιν καὶ προστασίαν τοῦ φιλογάθου Βασιλέως ἡμῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἐνεπιστεύθη τὸν δόξαν καὶ εὐτυχίαν τῆς, τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο θέλει λάβει τυχεῖαν τὴν αὔξησιν διὰ πολλὰ ιδιαζοντα πλεονεκτήματα τῆς Ελλαδός πρὸς τὴν σοφίαν, διὰ τὰ ὅποια εἶναι,

ἴωσιπατεῖς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, καὶ ἐλληνικώτατον τὸ διάριμα.

‘Η Ἑλλὰς τούτην τὴν ἀγάπην τούτην τούτην τὴν σοφίαν καὶ δημοσίᾳ καὶ ἀτομικῇ. Εἰς τὴν Ρώμην ἥσταν νυοὶ τῆς τύχης, ἀλλ’ εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς Σοφίας καὶ τῶν μουσῶν. Εἰς τὸ μέσον τῶν ἐρεπίων αὐτῶν εἴμασθα. οὐδὲν αὐτὸς δικαιορότατος καὶ πολυχρόνιος ζυγός τῆς δουλείας, οὔτε ἡ παρκολουθοῦσα τὴν δουλείαν πτωχέα, καὶ περιφρόνησις, καὶ ἀμάθεια, καὶ προληψίεις, καὶ διεισιδηματικοίσι, δὲν ἔδυνηθησαν τοσούτους αἰώνας συναγωνιζόμενοι νὰ ἔξαλεῖψωσι τὰ προγονικὸν τοῦτο καὶ ἔμφυτον αἰσθημα τῆς φιλομάθειας, οὐδὲν διειψήσαν ποτὲ, ὡς εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, νὰ ἐκλάμπωσι σπινθῆρες ἐκ τοῦ σκότους. Εἰς τούτους μάλιστα τοὺς τελευταίους γράνους τῆς δουλείας τῆς ἔγιναν ὡς ἔκρηκτοι Ηφαιστείων κρατήρων εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὰς Κυδωνίας, καὶ εἰς τὴν σήμερον ἀμφορφον καὶ πολύστονον Χίον. Εἶναι λοιπὸν Ἑλληνικώτατον δώρημα εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ καθίδρυσμα τοῦ Πανεπιστημίου τούτου, καθὼς καὶ ἔνδοξον καὶ κοινωφελές.

Εἰς σὲ, Βασιλεῦ, ἀπόκειται παρὰ τοῦ Ὑψίστου διανομέως τῶν ἐπιγείων βασιλεῖσιν διθρόνος τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸ ἔνδοξον κατόρθωμα τῆς εὐδαιμονίας της, τῆς ὁποίας ἔθεσες ὡς πρώτην ἔστιν τὴν εὐνομίαν καὶ σοφίαν. Τὸ στάδιον τῆς Βασιλείας σου εἶναι· ‘Ηράκλειον, εἶναι πλῆρες ἀγώνων, πλήρες ὄμως καὶ ἀμφράντου δόξης ἐπιγείου καὶ οὐρανίου. Οἱ διαδεχόμενοι βασιλείαν παλαιάν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ προκάτοχοί των ἀφοσκοῦ ἀθάνατα μνημεῖα δόξης, ἀποροῦν τι νὰ ἀφήσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν μεταγενεστέρους ἀξιον έσπιλετος. Άλλα σὲ, Βασιλεῦ, εἶσαι ἡ ἀρχὴ τῆς σειρᾶς τῶν Βασιλέων τῆς Ἑλλάδος, εἶσαι διὸ πρωτοιρισμένος νὰ σταθῆῃς πρώτος, δημιουργὸς τῆς νέας πολιτευῆς αὐτῆς ὑπάρχειας, νο-

μοθέτης ως δύσλων, σφραδότης ως δύ μέγας Κάρολος, διοργανιστής τῶν δυνάμεων τῆς, ως δύ Αγλοίλαος, ἐπὶ πάσι δὲ πατήρ, ως δύ Μάρκος Αὐρηλίος οἰκογενείας εὔσεβους πρὸς τὸν σεβαστὸν πατέρα τῆς, ἔθνους εὐπειθοῦς εἰς τὰς νόμους, λαοῦ εὐαισθήτου, φιλοκάλου, φιλομούσου, γενναίου, καὶ ἐκ ψυχῆς καὶ καρδίας ἀδωσιωμένου, εἰς τὸν φιλάγαθον Βασιλέα του. Οὐεν πάντες καὶ κατ' οἶκον καὶ ἐν ἐκκλησίαις ἐπικαλούμεναι τὸν Βασιλέα τῶν βασιλεύοντων, καὶ Κύριον τῶν κυριεύοντων γά τὸ περιπρουρῆ, Βασιλεῦ, μετὰ τῆς φιλαγάθου ἡμῶν Βασιλίσσης, καὶ γά τὸ εὐοδοῦ ἐν πᾶσιν, διὰ γά δοξάζηται τὸ πανάγιον αὐτοῦ ὄνομα εἰς τὴν αὔξησιν καὶ εὐημερίαν τῶν πιστῶν σου λαῶν.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Ν. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3
Μαΐου 1837.

ΛΟΓΙΔΡΙΟΝ

Ἐκφωνηθὲν εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ πανεπιστημίου ΟΘΩΝΟΣ,

ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΑΡΧΙΜΑΝΑΡΙΤΟΥ ΜΙΣΗΝΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ ΚΑΙ ΤΑΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ.

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ

Ἐν ἀπὸ τὰ ἔνδοξα καὶ κοινωφελέστατα ἔργα τῆς εὐκλεοῦς Βασιλείας Σου, τὸ ὅποιον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν θέλει χορηγήσει ἀφθονὸν υλῶν πρὸς ἐπιτίν του ὀνόματό Σου, εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ ἐν τῇ ἀρχαὶ ταύτῃ πατρίδι τῶν Μουσῶν σύστασις Ηανεπιστημίου, Διάτι ἀφοῦ αἱ δυστυχίαι τοῦ ἔθνους, ἀφοῦ ἡ θηριώδης τυραννία καὶ ἡ ἀπ' αὐτῆς ἀχύριστος βαρβαρότης ἀπεδίωξε πολλοὺς πῦλα αἰώνες τὰς Μαύσας εἰς τῆς ἀρχαῖας ταύτης ἴστιας των, σῆμερον, Μεγαλειότατε!

Διὰ τῆς συστάσεως τούτου, τὰς ἀνακαλεῖς εἰς τοῦτο τὸ προφερὲς αὐτῶν ἐνδιαιτημα, ὅχι μόνον ἵνα χαριτώσωσι μὲ τὰ πολύτιμα δῶρα των τοὺς παλαιοὺς; συμπολίτας τον, καὶ τοὺς κατοίκους δόλου σου τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἵνα καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἔκτος τοῦ Κράτους σου Ἐλληνας ἐπικείνωσιν ἀπὸ τὸν ἐπιδέξιον τοῦτον τόπον τὴν θέσιν αὐτῶν ἐπιρρόην. Δικείως λοιπὸν καὶ αὗται θέλουσι στέψει τὴν Βασιλικὴν Σου χορυφὴν μὲ τὸν τῆς εὐκλείας ἀμαράντινον στέφανον.

Ἐντεῦθεν διὰ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου θέλεις ἀνατείλεις πάλιν τῆς ιερᾶς φιλοσοφίας, τὸ σωτήριον φῶς, διάγνει διαλύσῃ τὴν τῆς ἀμαθείας σκοτύμανην, ἐντεῦθεν καὶ τῆς τῶν δυτῶν θεωρίας οἱ ἑραστὴι, καὶ τῆς Θέμιδος οἱ λειτουργοὶ, καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ οἱ Θιασῶται θέλουσιν ἀπαρέις ἀρθρῶντας τὰς εἰς ἔκαστον ἀναγκαῖας γνώσεις, διὰ νὰ συντελῶσιν ἐπειτα εἰς τῆς κοινωνίας ἡμῶν τὴν εὐημερίαν· ἐντεῦθεν τέλος καὶ οἱ τοῦ Γάψιζου λειτουργοὶ μυούμενοι τὰς αἰωνίους καὶ σωτηριώδεις ἀληθείας τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας, θέλουσιν ἔξέρχεσθαι ικανοὶ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ θείου λύγου, διὰ νὰ οἰκοδομώσι τοὺς ἀδελφούς των εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν. «Οὐσε ἀν ὁ τῆς Αἰγύπτου Βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁδικαιώθη γὰρ ἐπιγράψῃ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ συστηθεῖσαν βιβλιοθήκην, τὸ «Ιατρεῖον ψυχῆς.» Πολὺ δικαιότερον δύναται νὰ τεθῇ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τῆς Μεγαλειότητός Σου, τὸ· καὶ ψυχῆς καὶ σώματος ίστρεῖον..»

Μὴ θέλων ὄμως νὰ ἐπαναλάβω τὰ ἐν γένει ἐκ τοῦ ἔργου τούτου καλά, ὡς θεματιώς ὑπὸ τοῦ συναδελφοῦ μου, τοῦ τῆς φιλοσοφίας σοφοῦ Σχολάρχου προεκτεθέντα, περιορίζομαι μόνον εἰς τὸ νὰ ἐκθέσω διὰ σλίγων τὸ ὅκ τῆς θεολογοῦ η Σχολῆς ἀλπιζόμενον καλὸν, ὅχι μόνον εἰς τὸν Κλῆρον τῆς

Ἐλλάδος, ἀλλὰ τοὺς καὶ εἰς ὅλον τῆς δρυδόδεξου Ἐκκλησίας τὸν Κλῆρον, διὰ τῆς παναθεναϊκῆς χάριτος τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ·

“Ἐν ἐκ τῶν πολλῶν κακῶν, ὅσα μᾶς ἐπέφερεν ἡ πρώην πολιτικὴ μας κατάστασις, καὶ τὸ πάντων ἴσως ὀλεθριώτατον, ἂτο καὶ ὁ ζόφος τῆς ἀμαθείας, διστις ἐκάλυψεν ὅλον τὸ ἔθνος, καὶ αὐτὸ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ιεροῦ Κλήρου. Ἐπειδὴ ὁ τῶν ἀπίστων καθ ἡμῶν διωγμὸς, καὶ ἡ ἀκόρεστος αὐτῶν πλεονεξία ἡ αδίκως καὶ ἀνόμῳκατι βιαλίς ἀρπάζουσα τὸν πλοῦτον ἐκ τῶν φιλοπόνων χειρῶν τοῦ ἔθνους, ἔτι δὲ καὶ οἱ παντελῆς αὐτῶν ἀπὸ τὴν παιδείαν, καὶ ἀπὸ πᾶσαν πρόσδοτον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀποστροφή, μᾶλλον δὲ ἀναισθησία δὲν ἀφινον τούς. Ἐλληνας νὰ συντηρῶσιν δσα ἔχρειάζοντο ἐκπαιδευτικὰ ταστήματα διὰ νὰ φωτίζωνται, καὶ νάπροκαπτωσιν εἰς κάνεν εἶδος ἐπιστήμης. Τὰ δὲ ὅληγα τοιχῦτα, ὅσα ἐδὼ καὶ ἔκει μετά πολλῶν ἀγώνων καὶ κινδύνων διετηροῦντο, ὁρεύονται εἰς τὴν φυσικὴν τῶν Ἐλλήνων καὶ ἀναλλοίωτον πρὸς τὴν μάθησιν, κλίσιν τὴν ὅποιαν οὔτε τὸ παράδειγμα τῶν βαρβάρων κατὰ τὴν μακροχρόνιον μετ' αὐτῶν ἐπιμελίσιαν, οὔτ' αὐτὴ ἡ βία ἡδύνηθοσαν νὰ ἐξαλείψωσιν ἡ νὰ μεταβάλωσι. Διότι συναισθανόμενοι οἱ βάρβαροι ἐνδομένοις τὴν ἀδικίαν τῆς καταδυνατείας των, ἔθλεπον πάντοτε μὲ δῆμαρ μποπτον πᾶν δι, τι συνετέλει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν μας δυνάμεων, καὶ ἡ παραμικρὰ σκέψεις καὶ λαθὴ ἥρκει εἰς αὐτοὺς, ἵνα καὶ τὸ ἔργον ἀνατρέψωσι, καὶ τὸν ἐπιχειροῦντα ἔχοντάσωσι.

“Η ἀπάνθρωπος λοιπὸν τῶν βαρβάρων καταδρομή, καὶ ἡ ἐκ τῆς τυραννίας τοῦ ἔθνους πτώχευσις ἥσαν τὰ δύω μέγιστα κωλύματα εἰς τὸ νὰ ἐκπαιδευόμεθα δσον ἐπιθυμοῦμεν.

Ἐάν δέ τὰ πολύματα ταῦτα ἵσαν μεγάλα εἰς τοῦ ἔθνους διου τὴν πρόσδον, εἰς τὴν πρόσδον τοῦ ἱεροῦ Κλήρου εἶχον σχεδὸν καταγίγγει ἀνυπέρβλητα. Ἐπειδὴ οἱ πλεύτεροι τῶν ἱερῶν μηδένα πόρον ἔχοντες σταθερὸν διὰ νὰ τρέφωνται εἴς αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀναπληρώσει τὰς ἴδιας καὶ τὰς τῆς οἰκίας των ἀνάγκας, ἀλλὰ γλυσχρώς καὶ εὐτελῆς ἀποζητεῖς ἐκ τῆς προαιρετικῆς συνδρομῆς τῶν χριστιανῶν ἡτον ἢ πτωχοτέρα τάξης τοῦ λαοῦ, ὥστε οὐδὲ εἰς αὐτὰ τὰ ὑπάρχοντα σχολεῖα ἡδύνατο νὰ ἀπέλθῃ διὰ νὰ διδαχθῇ, οὔτε προχειρίζομενος εἰς τὸν τῆς Ιερωσύνης Βαθὺν ἤδηνατο νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὴν ιδίαν αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν καὶ ἀπόκτην τῶν εἰς τὸν χαρακτῆρα του ἀπαραιτήτων γνῶσεων, ὥστε νὰ ἀποκαθίσταται ἀληθῶς ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ καὶ διδάσκαλος κατὰ τὸν προορισμὸν του ἀλλ' ἡναγκάζετο νὰ ἐνασχολῆται καὶ εἰς τὰς σωματικὰς ἐργασίας διὰ νὰ πορίζηται εἴς αὐτῶν, διὰ τὸ ἐπάγγελμά του δὲν τοῦ ἔχορήγει. Ἐκ τούτου ἐστερημένος τῶν ἡναγκαίων γνῶσεων, παραιτήσας καὶ ὀλίγον τὸν διδασκαλεῖαν τοῦ θείου λόγου, ἐπεριωρίσκην εἰς μόνην τὴν ιεροτελεστίαν τῶν μυστηρίων, παρὰ τὴν γνώμην βέβαιαν καὶ τὴν διάθεσίν του. Διότι ὁ Κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας μας ἐστάθη πάντοτε ἐν γένει ὅλος τῆς παιδείας. Καὶ μάρτυρες τούτου εἶναι οἱ περιώνυμοι διὰ τὴν σορίαν των ἱεράρχων καὶ λεπίδων μας, οἱ διὰ τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς των κοσμήσαντες τὴν Ευκλησίαν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἡμέρας τῶν θλίψεων μας, μάρτυρες εἶναι ὡσαύτως τούτου καὶ οἱ γῦν ἔτι ζῶντες ἐπισημοτεροι τῶν παιπεδευμένων μας, διότι ὅλοι χειρὸν ἀνήκουσιν εἰς τὸν Κλῆρον. Ἀλλ' ὅμως διὰ τὰς προειρημένας ἀνάγκας τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ ἔμεινεν ἀπαίδευτον.

“Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ καταπτάσσεις τοῦ Κλήρου βλάβη

βλέπεται μετ' ὅλιγον καὶ ἔγεινε πολλὰ ἐπαισθητή εἰς δλον τὸν λαὸν, ἐπειδὴ ἐρχόμενος ὁ λαὸς εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ, οὗτις εἶναι ἐντούτῳ καὶ τὸ διδασκαλεῖον ἐκ τοῦ ὄποιου νὰ μανθάνῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θείουνόμου καὶ νὰ φωτίζεται εἰς τὰ χρέα του, καὶ μὴ ἀκούων πλέον καρπίλαν τοιαύτην διδασκαλίαν, ἐπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ τὴν θρησκείαν του, ὃς θρησκείαν τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς καρδίας, ἐπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν μεταχειρίζεται ὡς πηδάλιον τῆς ηθικῆς του διαγωγῆς καὶ στάθμην τῶν πράξεων του, νομίζων ὅτι ὑφίσταται μόνον εἰς τελετὰς τινάς καὶ πράξεις μηδεμίαν πρὸς τὸ ἡθος καὶ τὴν διαγωγὴν του ἔχονται; ἐπιφρόνη, ὃ ἐστίν ἐπαυσε πλέον ἡ διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τοῦ γά την τὸ θεῖον ἐκεῖνο φῶς, τὸ ὄποιον ἔφερεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἰς τὸν κόσμον διὰ νὰ τὸν φωτίσῃ, καὶ τοῦτο διότι δὲν ἐδιδάσκετο πλέον. Διότι ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας γεννᾷ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἀληθείαν, καὶ ἡ γνῶσις τοῦ καλοῦ γεννᾷ τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ καλὸν, ἡ δὲ ἄγνοια καὶ ἡ ἀμάθεια συμπροσδένει πάντοτε μὲ τῶν ἡθῶν τὴν διαφθοράν. Ἐκ τούτου ἡ ψυχρότης πρὸς τὴν ὄφειλομένην πρὸς πάντας ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, ἐκ τούτου ἡ ἀλογία τῶν ἡθῶν, ἡ ἐτοιμότης εἰς τὴν ἀπάτην καὶ ἀδικίαν, ἐκ τούτου ἡ ἀδιαφορία εἰς τὴν βλάβην τοῦ πλησίον, καὶ ἡ σκληρότης εἰς τὰ δεινά του ὥστε, ἐὰν σήμερον ἡναγκάζει μεθα νὰ ἀποδείξωρεν τὴν θεότητα τῆς πίστεώς μας πρὸς τους ἐγχρόμενης ἀπὸ τῶν χριστιανῶν τὰ ἡθος, καθὼς τὸ ἐκπαίδευτος οἱ παλαιοὶ τῆς πίστεως πρόμαχοι, τιθέλαμεν τάχα δυνηθῆ νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτοὺς, καθὼς ἐκεῖνοι τὸ ἔλεγον μὲ τόσην παρρησίαν, (διότι ἔλεγον τὴν ἀληθείαν) «ἴδετε τὴν διαγωγὴν μας καὶ κρίνετε εἴς αὐτῆς τὴν θρησκείαν μας, μεταξὺ ἡμῶν δὲν ὑπάρχει ἀδικία, δὲν ὑπάρ-

χει κακουργία, έὰν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰ δεσμωτήριά σας εὑρίσκονται χριστιανοί, δὲν εὐρίσκονται οὔτε διὰ ληστείαν, οὔτε διὰ φόνον, οὔτε διὰ προδοσίαν, οὔτε διὰ κάκριαν ἀλλὰν αισχρουργίαν, ἀλλ' εὑρίσκονται μόνον διὰ τὸ ὄνομα τὸ ὅποιον φέρουσιν. Ἀλλ' ἡμεῖς τολμῶμεν σήμερον νὰ προσέλνουμεν μίαν τοικύτην ἀπόλειξιν;

Ἄτιον δὲ τῆς ἔκεινων ἀρετῆς δὲν ἦτο κακὸν ἀλλο περὶ ἡ συνεχής διδασκαλία, μὲ τὴν ὅποιαν εἰ φωτισμένοι πνευματικοὶ πατέρες του τὸν ἐδιδασκον διηγεῖν καὶ τὸν ἔπειθον ὅτι ἡ ἀληθινὴ καὶ ζῶσα πίστις δὲν υφίσταται μόνον εἰς τὸ νὰ δοξάζωμεν ὄρθως περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ εἴμεθα ἐνδομέγχως καὶ ζωηρῶς καταπεπειρέμονι, εἴριθα δὲ τοιοῦτοι, ὅταν ἡ πίστις διαλάβητη εἰς τὰς πράξεις μας, γηνομένη αὕτη ὅδηγή; καὶ εἰς τὰς μερίστικς καὶ εἰς τὰς ἀλαγίστας, ὅταν μᾶς προτρέπῃ νὰ ἐνεργήσουμεν ὡς τέκνα τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ πράττωμεν ὡς ὄντα λογικά μόνα τὰ ὑπὸ τοῦ ὄρθιοῦ λόγου, καὶ τοῦ θείου νόμου ὑπαγόρευομενα. Ἀροῦ διμως ἐξέλιπεν ἡ τοικύτη διδασκαλία, ἀφοῦ οὔτε ὁ τεθλιψμένος εὑρίσκη καταφύγιον εἰς τὴν ισχυράν της παρηγορίαν, οὔτε ὁ ἀμαθής τὸν φωτισμὸν εἰς τὰ ὅστα ἀγνοεῖ, καὶ τῶν ὅποιων ἡ ἀγνοία τοῦ εἶναι: βλαβερωτάτη, ἀφοῦ οὔτε ὁ ἀμαρτάνων ἀκούη πλέον, τὴν ἀποταμιευομένην κατ' αὐτοῦ δικαιίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, οὔτε ὁ εὐδιάλετος τὴν προτροπὴν καὶ ἐμψύχωσιν εἰς τὸ νὰ ἀκολουθῇ ἐπιμόνω; τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καλοῦ, καὶ ὅλα ταῦτα διὰ τὴν ἐκ τῶν εἰςημένων περιστάσεων ἀμαθίαν τοῦ πλείσου μέρους ἔκεινων εἶτινες χρεωστοῦν νὰ τὸν διδασκωτιν ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν ἀπεκτέται νεκρά, διότι δὲν ζωογονεῖται ὑπὸ τοῦ θείου λόγου.

Ναὶ Βασιλεῦ! εἰς ὅλον σχεδὸν τὸ Βασιλεῖον σήμερον ορ-

ρεῖται ὁ λαὸς τὴν πνευματικὴν τροφὴν τοῦ θείου λόγου, δὲν ἀκούει πλέον τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην τοῦ Εὐαγγελίου, η ὥποια φωτίζουσα τὸν νοῦν καὶ αἴγαθίνουσα τὴν καρδίαν ὅδηγε τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν μέλλουσαν μακαριότητα, ἀποδεκνύουσα αὐτὸν ἐνταῦτῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἀκόμη μακάριον, ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας τὸ ἔξαιρετον πλευρότημα, νὰ προάγῃ καὶ ν' αὐξάνῃ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ὁ λαὸς στερηόμενος ἢδη τὴν τοικύτην διδασκαλίαν δὲν ἀκούονται πλέον ἀλλον φωνὴν, ἀλλον νουθεσίαν, παρὰ τὴν φωνὴν καὶ τὴν νουθεσίαν τῶν ἀλόγων ἐπιθυμιῶν, καὶ ταύτην ἀκολου θαῦντες προβάζουνται πάντοτε εἰς τῆς ἀπωλειας; τὸ βάραθρον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων Μεγαλείστας ἀποδεκνύεται τρανότατα τὸ μέγεθος τῆς ὥφελειας, ἣτις δύναται νὰ πηγάσῃ ἐκ τῆς θεολογικῆς ταύτης σχολῆς, τῆς ὥποιας τὸ θεμέλιον ἔθηκε σήμερον ἡ Βασιλεικὴ Σου χειρ, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐλπίζεται μὲ τὸν καρὸν τῆς τοικύτης οὐσιώδους ἐλλείψεως ἡ διηρθρωτική, ἐξ αὐτῆς ποτιζόμενοι ἀπὸ τὰ ζωηρὰ νάματα τοῦ θείου λόγου οἱ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Εὐαγγελίου προσωρισμένοι καὶ λαμβάνοντες τὴν εἰς τὸν χρηστήρα αὐτῶν κατάλληλον μόρφωσιν, θέλουσιν ἀποκατασταθῆ ἀξιοι τοῦ Γενίστου λειτουργοῖ καὶ κήρυκες; τοῦ Εὐαγγελίου, ἵκανότατοι διὰ νὰ διαδίδωσι τὸ θείον αὐτοῦ φῶς εἰς τοὺς ἀδελφούς των χριστιανῶν. Διότι ὁ χριστιανισμὸς εἶναι φῶς ἀναφυμένον διὰ δόλον τὸν πόσμον, διὰ νὰ φωτίζῃ τὰ πνεύματα καὶ νὰ θερμαίνῃ τὰς καρδίας πρὸς τὸ καλόν, ὅταν διδάσκεται ἀπὸ ἀξιούς καὶ φωτισμένους διδασκαλουσ. Τοῦτο μᾶ; βεβαιώνει ἡ ἀλάνθαστος μαρτυρία τῆς ιστορίας, ὅτι ὅστι συγχέστερον ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτον λα-

πρότερον καὶ ἐπισυμότερον ἔκμαζον οἱ ηθικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ὄρεται.

Κανέν αλλο Σχολείου Μεγιστάτε παρά το σχολείον του Ἰησοῦ Χριστοῦ δέν δύναται νὰ πλέσῃ καὶ νὰ διατέξῃ οὕτω τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔζοχον καὶ ιδιαίτερον πλεονέκτημα εἰς αὐτό, καὶ οὕτω τοῦ Πλάτωνος οὗτα τοῦ Ἀριστοτέλους, οὕτω κἀγενός ἀλλού περιωνύμου τῆς ἀρχαιότητος ἡ σχολὴ ἐδυνήθη ποτὲ νὰ καυγηθῇ διτὶ ἐμφρόνωσε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀρετὴν οὐτως, ὅσον ἡ σχολὴ τοῦ Ἰησοῦ χριστοῦ. "Εἴηντι ὄλοκληρη ἀπὸ βάρβαρα καὶ σύγριτ δέημέρωσε καὶ ἐφώτισε καὶ εἰς τὴν ακμὴν τοῦ πολιτισμοῦ ἀδηγήσε, προλήψεις παλαιὰς αἰσχύνην εἰς τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ κατὰ τῶν ὁποίων δοτις ἐτόλμα νὰ διμιλήσῃ δὲν ἐπρόσμενεν ἀλλαν ἀμοιβὴν παρὰ τὸ κινέσιον καὶ τὸ βάρεον, καὶ τὰς ὁποῖας οὐδὲ εἰ νψηλότεραι ιδέαι τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὰς διορθώσωσι, μόνη ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς ἀνέσπασε προφῆταις καὶ ἀπήλλαξε τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν φθοροποιὸν αὐτῶν μάστιγα, ἔηντι ἀκοινόντα πρότερον καὶ λυσσωδῶς ὡς αἱ τίγρεις ὑπ' ἀλλικήνων κατασπαρατθῆμενα συνέδεσε μὲ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης τὸ ίσραὶν σύνδεσμον.

‘Η χριστιανική πίστις δύναται τις νά εἶπε κατά πάντα λόγους ἔξευγένισε τὸν ἀνθρώπον καὶ ἀνύψωσεν ἀληθῆς τὴν ἀξίαν τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου·’ ‘Ἄς ἕιψη ἐκκαῖος ἐν βλέμμα τις τῷ μέρᾳ τῆς οἰκουμένης, τὰ δόπια ἐφώτισσεν ὁ νοοτὸς οὐτος ἥλιος· ἄς παρατηρήσῃ ἔπιπτα καὶ τὸ ἄλλο μέρος ὅπου δὲν ἀνέτειλεν ἀκόμη τὸ οὐράνιον τοῦτο φῶς, ἄς συγκρίνῃ καὶ ἄς παραβέσῃ νοεῖσθαι τὴν θεϊκὴν καὶ πολιτικὴν αὐτῶν κατάστασιν, καὶ ἀμέσως θέλει καταχνοῦσει τοῦ λόγου μου τὴν

ἀληθείαν, ἐδῶ μὲν εὑρίσκει τὴν ἡμέρα καὶ κοινωνικά καὶ τὸ
αἰσθητικόν γένει τῆς φιλανθρωπίας βασιλεῖον, ἐκεῖ δὲ βαρ-
ερώτητα ἀγριότητα καὶ μαστιθεωπίκην, ἐδῶ μὲν εὐνομίαν
καὶ πολιτειμόν, ἐκεῖ δὲ ἀνομίαν καὶ ἀγροτίαν, ἐδῶ μὲν εὐ-
ζωήν καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ὑπέρ τον ἐλευθερίαν, ἐκεῖ δὲ
ἀθλιότητα, δουλείαν, καὶ τυραννίαν. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπλη-
ρῶθι ὁ λόγος τοῦ Σωτῆρος, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ γνώ-
σσει τὴν ἀληθείαν, καὶ ἡ ἀληθεία ἐλευθερώσει ὑμᾶς. (Ιω-
άννης 8. 36.)

Τοιαύτη είναι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἡ δύναμις,
τοιαύτη ἡ ἐνέργεια! καὶ οὗτος εἶναι μάλιστα τῆς Θεᾶς αὐ-
τῆς δύναμις ὁ ἀφευστας χαρακτήρ. Οὕτις λειπόν συνεργεῖ εἰς
τὴν διάθεσιν τῆς τοιαύτης οὐρανίου καὶ σωτηριώδους διδα-
σκαλίας, ἥτις, καθὼς τὴν ὄνομάζει ὁ Παῦλος, εἶναι δύναμις
Θεοῦ εἰς σωτηρίαν πᾶσι τοῖς πιστεύουσι, δὲν πρέπει δικαί-
ως νὰ ὄνομαζηται εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος; Ἀναμφιθέ-
λως ἔνας ἡγεμών, ἔνας Βασιλεὺς, δύτις ἀγωνίζεται τοιαυτο-
τρόπως νὰ συστήσῃ τὴν βιοσιλείαν τοῦ θεοῦ μεταξὺ τῶν ἀν-
θρώπων, εἶναι καὶ θεοφιλής καὶ φιλάνθρωπος, μάλλον δὲ γέ-
γιας τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέτης, διότι προάγει μίαν διδα-
σκαλίαν, ἥτις κεθιστά τοις ἀνθρώπους εὔδαιμονας καὶ ἀσφα-
λίζει τὴν κοινωνίαν. ἐνῷ τούς δέρει εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν.

Διὰ ταῦτα καὶ ἡ Μεγάλειότης σου ἐπειδὴ διὰ τῆς συσά-
σσως ταύτης τῆς σχολῆς ἐνέργεις τὸν προσγωγὴν τῆς το-
αύτης εὐεργετικῆς διδασκαλίας ἀποκτᾶς νέα δικαιώμα-
τα εἰς τὸν εὐγνωμοσύνην καὶ εἰς τὴν ἀγάπην μας, ητις εἴ-
ναι ἡδὺ θερμή, εἰλικρινής, καὶ μεγάλη. Τῶν δὲ Βασιλέων
οἱ πολυτιμώτατος, θησαυρός, εἶναι τῶν ὑπηκόων αὐτῶν αν-
καρδίαι, τῶν ὑπηκόων αὐτῶν ἡ ἀγάπη. Τί λέγω; Αὐτὴν

Ἐκκλησία θέλει σὲ ὑμεῖς ὡς ἄλλον Κονσταντίνον τὸν μέγαν
ἔχοιται καὶ μέγαν ἥρωα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ καθώς ἔκεινος
ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν εἰρήνην διότι τὴν ἀπῆλλαξεν ἀπὸ τοὺς
διωγμούς τῶν τυράννων, οὕτω καὶ ἡ Μεγαλειότης σου ὁ Βασι-
σιλεὺς ἀποδίδεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ τούλαχιστον προετοί-
μαζεῖς τὸ μέσον διὰ νὰ ἀποδοθῇ πάλιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ
σωτήριος λόγος, τὸν ὅποιον καὶ δεινοὶ τοῦ ἔθνους συμφοραὶ ἔχ-
μαν, νὰ σιγήσῃ πολλαχοῦ καὶ ἐστέρησαν πολλοὺς τῶν πιστῶν
ἀπὸ τὴν τροφὴν τοῦ πνευματικοῦ τούτου γάλακτος. Οὕτων λοι-
πὸν οἱ πιστοί, συνερχόμενοι διὰ νὰ προσφέρωσι τὴν λογικὴν
αὐτῶν λατρείαν εἰς τὸν Θεόν, ἀκούονται τὸν λόγον τοῦτον τοῦ
Θεοῦ, ὃποιού καὶ οἱ πιστοί στηρίζονται εἰς τὴν εὐσέ-
βειαν, καὶ οἱ πεπληκνημένοι ἐπιστρέψουσιν ἀπὸ τὴν πλάνην των,
καὶ οἱ ἀπακτονουμένοι καὶ οἱ τεθλημένοι παρηγοροῦν-
ται, καὶ οἱ ἀμαθεῖς φωτίζονται, καὶ ἐνενὶ λόγῳ οἱ πάντες
διδηγοῦνται εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν δικαιῶν θέλουσιν εὐλογεῖ
ἐκ καρδίας τὸ δυομάρια σου τοῦ χορηγήσαντος αὐτοῖς τὸ θεῖον
τοῦτο δῶρον, ὅταν δὲ αἰσθάνονται εἰς τὴν ζωήν των, καὶ
τὴν οἰκιακὴν καὶ τὴν δημόσιον, τὴν ἐπιφρόνη τῆς θείας
ταύτης διδασκαλίας δικαιῶν θέλουσιν ἀναπέμπεσθαι εἰς τὸν
Θεόν οἱ θερμότεροι εὐχαῖ σπὸ τοῦ θάλους τῶν καρδιῶν αὐ-
τῶν διὰ τὴν στέρεωσιν καὶ τὴν δόξαν τοῦ βασιλικοῦ σου
θρόνου!

Ἐπειδὴ δὲ ἡ παρὰ τῆς Μεγαλειότητος σου προετοιμα-
θεῖσσα καὶ τὴν πνευματικὴν τράπεζα, δὲν εἶναι διὰ μόνους τοὺς
ἐν τῷ κράτει σου παρατεθειμένη, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἔξωθεν
ἔργωμένους καὶ θέλοντας νὰ ἐσωγγίωσι, θέλει πρόκεισθαι
πάντοτε ἑταίρη, θέλουσι προσφέρει ἀναμφιβόλως καὶ αὐτοὶ
τὴν αὐτὴν προσφορὰν τῆς εὐγνωμοσύνης διότι φαίνεται ὅτι

δό τόπος οὗτος εἶναι ἐκ τῆς θείας προνοίας προωρισμένος
εἰς ἓνα τοιούτον ὑψηλὸν σκοπὸν νὰ γίνεται τὸν φύτων ἡ
ἔστια καὶ ἐντεῦθεν νὰ μεταδίδωνται εἰς μέγα μέρος τῆς
ἀνθρωπότητος. Διότι ἐδῶ ἐβλάστησαν τὰ πρῶτα σπέρματα
τοῦ πολιτισμοῦ, ἐδῶ ὀικουμένης διεδύνονται ἀλλοτε, ἐδῶ
δὲ πάλιν καὶ σήμερον διὰ τῆς βασιλικῆς σου κηδεμονίας αἴ-
ρεται τῆς σοφίας δι πυρεδός τοῦ ὄποιου αἱ φωτισθέλοι ἀκτίνες
θέλουσι διαπεράσαι καὶ εἰς μακρὸν διάστημα τῶν ἀνατολι-
κωτέρων μερῶν καὶ νὰ φωτίσωσι καὶ ἔκεινον τὸν πνευμα-
τικὸν δρίζοντα τὸν ὅποιον ζόφου τῆς ἀμαθείας ἐσκοτισμέ-
νον· ἐδῶ ἥρχοντο ἀλλοτε αἱ ἐνδοξότεροι πατέρες τῆς ἐκκλησί-
ας μας, οἱ μεγάλοι τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι διὰ νὰ
ἀπαντήσουσι τὰ νάματα τῆς παιδείας, ἐδῶ θέλουσι συγχάζει
καὶ σήμερον, ἐκτὸς τῶν ἀλλων, καὶ οἱ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ
εὐαγγελίου ἀφοσιωμένοι, διὰ νὰ φωτίζωνται καὶ φωτιζό-
μενοι νὰ φωτίζωσι τὸ τοῦ Χριστοῦ λογικὸν ποίμνιον.

Οποια δόξα διὰ τὸν συστητὴν τοιούτου καλοῦ! δόξα
ἥτις θέλει διαιμέναι αἰώνιος διότι ἡ ἐξ ἀπάντων τῶν ἀλλων
ἔργων γενομένη ταχέως ἀρχαντεῖται καὶ δικλύεται, αἱ στῆλαι
καὶ οἱ ἀνδριάντες καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἀλλα τὰ τοι-
αῦτα μνημεῖα, διὰ τῶν ὅποιων ἀγωνίζονται νὰ παραδώσω-
σι τινες εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ δόματα καὶ τὴν δόξαν
των, ἀφανίζονται εἰς τὴν λήθην ὑπὸ τοῦ χρόνου, μόνι
δὲ ἡδόξα ἡ ἐκ τῶν ἔργων τῶν γενομένων πρὸς φωτισμὸν
τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅποιον εἶναι καὶ τὸ τῆς Σῆς Με-
γαλειότητος, εἶναι αἰώνιος, καὶ ὑστερ περισσότερον παλαιοῦται
τοσοῦτῷ μᾶλλον αἰζάνει καὶ λαμπτρύνεται. Πολλῶν δορι-
κτητόρων, στίνες κατέστρεψαν κραταιάς βασιλίσσες, καθυπέ-
ταξην ἔην μεγάλα καὶ ἴσχυρά, καὶ ἐξέπληξαν τοὺς συγ-

χρόνους των Ελλησμονίθησαν σχεδὸν καὶ τὰ ὄνόματα, τῶν αὐδρίων ὅμως ὅσοι ἡγωνίσθησαν εἰς τὸν φιλικὸν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος διέμειναν καὶ θέλουσι διαμένειν αἰώνιος ψυχούμενα καὶ θαυμαζόμενα, διότι μόναι αἱ πρὸς θελτίωσιν τῶν λαῶν, αἱ πρὸς φιλικόν τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου πράξεις εἶναι ἀείμνηστοι, καὶ διεγείρουσιν εἰς τῶν συγχρόνων κοι τῶν μεταγενεστέρων τὰς φυγὰς τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν ἔπαινον. Μόναι αἱ τοιαῦται πράξεις κυρίως χαρακτηρίζουσι τοὺς μεγάλους ἀνδρας. Διὸ τοῦτο, ὅταν ἡ Ιστορία μᾶς παρουσιάζει τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον νικητὴν εἰς τὴν Ἰστρὴν καὶ τὴν ἐν Ἀρβελοῖς μάχῃ καὶ καταστρέψοντα τὴν Περσικὴν αὐτοκρατορίαν, τὸν θαυμάζομεν μὲν ὡς ἐμπειρὸν στρατηγὸν καὶ ἀνδρεῖον πολεμιστὴν, ἀλλ᾽ ἐντυπὼν συναθημόμεθα μὲν κάποιαν νέμεσιν τὴν κενοδοξίαν, ἥτις τοι ἐσπρώξει φέρη τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν τοσούτων ἀνθρώπων, ὅταν ὅμως τὸν Ἐλέπωμεν εἰς τὴν Βακτριανὴν εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας συναθροίζοντα ὅγδοηκοντα γυιλιάδας παιδῶν, καὶ χορηγοῦντα εἰς αὐτοῖς τὰ μέσα διὰ νὰ διδάσκονται τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τότε Ἐλέπωμεν εἰς αὐτὸν τὸν μέγαν βασιλέα καὶ μέγαν ἀνθρώπον, διότι συνέλαβε τὴν ὅντας μεγάλην καὶ ὑψηλήν ἰδέαν νὰ ἔξελληντη τὴν Ἀσίαν, οὐ ἔστι νὰ φωτίσῃ τὴν ἀνθρώποτητα!

Τοιοῦτος εἶναι Μεγαλεῖότατε καὶ τοῦ ἴδιουσσοῦ ἔργου ὁ χαρακτήρ, ἀποδιλέπει ἐν γένει τὴν πρόσθιν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἀποδιλέπει δὲ καὶ ἴδιαιτέρως καὶ τὴν δόξαν καὶ τὴν ὀφέλειαν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐπικλησίας, διὰ τοῦτο θέλει ἀνιψίωσει τὴν δόξαν σου, διὰ τοῦτο θέλει πύρει τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἐπερχομένων γενεῶν κελῶν σύρει καὶ κῆδη τὴν ἰδεῖν μας. Νοι Μεγαλειότατε! ἐπειδὴ τὸ ἔργον ἀφορᾷ καὶ τὴν ὀφέλειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὅπο τούτων μὲν σοι ὑφείλεται εὐγνωμοσύνη αἰώνιος, στότε δὲ ὁ Θεὸς θέλει στέψει τὴν βραβιωτὴν σου κορυφὴν μὲ τὰς δόξας τῶν ἀειθαλῆς ἔργων κατὰς τὴν ἐπαγγελίαν του. • τῷ δόξασσαν τίμε δώσω δόξαν.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Ν. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3
Μαΐου 1837.

ΛΟΓΙΔΡΙΟΝ

Ἐκφωνιθέν εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ πανεπιστημίου ΟΘΩΝΟΣ,

ΤΠΟ Κ. Γ. ΡΑΛΛΗ, ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΩΣ ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΦΕΤ, ΚΑΙ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ.

ΚΥΡΙΟΙ!

Ἐθεώρησα ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, ὅταν πρὸ δύο καὶ ἡμίσεων περίπου ἐτῶν, εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ κατάστημα, εἰς ἑορτὴν δχιδοιγώτερον λαμπράν, δχιδοιγώτερον προσφιλῆ εἰς τὴν Ελλάδα, απὸ ἐκείνην τῆς ὁποίας πλησιάζει: ηδη ή ἐνιαύσιος μνήμη, συνῆλθομεν νὰ πανηγυρίσωμεν δημοσίως τὴν ἐγκαθιδρύσειν τοῦ λαμπροῦ δικαστικοῦ συστήματος μας, καὶ ὑστερον ἀπὸ ἀλλας εὐγλωττοτέρας φωνᾶς, τὰς ὁποίας μὲ λύπην μου σημειωρον δὲν ἤκουσει ἐνταῦθι, καὶ ἐγὼ αὐτὸς ὡς συνθιασό-

της τῆς δικαστικῆς χορείας, ὑψωσα τὴν ἐδίκην μου διὰ νὰ
ψυγήσω τὰ ἀγαθά τὰ ὅποια ἡ λαμπρὰ ἔκεινη καὶ χρυσόσυνος
ἡμερα εἰς ὅλους μας ὑπέσχετο.

"Αλλὰ πάσῃ εὐτυχέστερος νομίζομαι, Κύριοι, σήμερον, ὅτε
αξιωθεῖς τῆς τιμῆς νὰ λέγωμαι συναδελφὸς τῶν πλέον ἐπι-
σημων οκτά τὴν παιδείαν Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων, ἔρχο-
μαι ὡς ἐκ μέρους τῆς νομικῆς Σχολῆς, τῆς ὅποιας ἐναβρύ-
νομαι δι: εἶμαι τὸ ἐλάχιστον μέλος, ἔρχομαι ὡς θιασώτης
μιᾶς ἄλλης χορείας, νὰ σᾶς ἀναγγεῖλω, ὅχι πλέον ὡς ἄλλοτε
ὅτι ἐσυστήνομαι τὰ Δικαστήρια, τὰ ὅποια θέλουν ἐφραμόζει
τοὺς νόμους, ἀλλ' ἔτι ἐγκαθιδρύθη εἰς τὸ Πρωτεπιστήμιον
ΟΘΩΝΟΣ ἡ Σχολὴ ἥτις μέλλει νὰ τοὺς διδάσκῃ.

Εἶναι λατπὸν, Κύριοι, ἀληθὲς, ὅτι ἂν οἱ παρελθόντες χρό-
νοι εἶχον συμμαχήσει διὰ νὰ καταστρέψουν, διημερινὸς
αιῶν ἀσχολεῖται εἰς τὸ νὰ ἀνορθόνη καὶ νὰ οἰκοδομῇ.

"Αλλοτε μία τυραννία ἔξοδοθρευτική, ὃχι μόνον τῆς
παιδείας, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, εἶχε
μεταμορφώσει τὴν πρώτην ἑστίαν τοῦ θίσκου φυτὸς εἰς
σκοτεινὸν τῆς βαρβαρότητος καταγώγιον. Ὁ κακοποίος
τοῦ δεσποτισμοῦ ἀπὸ εἶχε μαράνει τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴρό-
τητα, καὶ κοντά εἰς τὰ κολοβωμένα πέτρινα καὶ μαρμαρίνα
τῆς Ἑλλάδος μνημεῖα, τὸ ἐρημωτικὸν του πῦρ εἶχε προσθέσει
τὰ ἔτι μᾶλλον ἀξιοδάρυτα ζωντανὰ τῶν ἀνθρώπων ἐρείπια.

"Η εօρή καὶ ὑπερήφανος πόλις τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ
Θεμιστοκλέους, ἡ λαμπρὰ αὕτη ἄλλοτε καθέδρα τῶν ἐπι-

σημῶν καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἕγκαταλειρθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀρχαῖαν
εὔκλειάν της, εἶχε καταντήσει: νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀτι-
μωτικὴν ἐνὸς μαύρου εἰνούχου προστιστάν, καὶ τεγκὴ τῆς
Ἑλλάδος γυμνὴ, ἀκαλλιέργητος, ἀγρία καὶ μαραμένη ἔφερε
πανταχοῦ τὸ μονότονον πένθος τῆς δυστυχίας τῶν τέκνων της.

"Αλλ' ὡς καὶ αὐτὴ ἡ δυστυχία τῶν ἔθνων ὑπόκειται πολ-
λάκις εἰς τῆς παρακμῆς τοὺς νόμους! Ή ἐποχὴ τῆς κατα-
στροφῆς εἶχε παρέλθει, καὶ φρικῶδης τειχόμες, ἀποτέλεσμα
ἀναγκαῖον τόσον πολυχρονίου καταθλίψεως καὶ σενοχορίας,
ἐπέρασεν εἰρηνὶς τὸ σκιρτῶν τῆς Ἑλλάδος ἔδαφος, ἐκτῆτη
τὴν ἐκδικητικὴν ἐνὸς ἀχανοῦς κρατήρος ἐκρηκτίν, καὶ ἐν ὁ-
φελικοῦ βιπῆ ἐπάταξεν, ἔσχισεν, ἀνέτρεψεν ἐκβάθμων τὸ
εσσαθρικένον τοῦ ἀπολυτισμοῦ ἐρείπιον.

"Ἐκτοτε τὸ πᾶν ἥλικες μορφὴν τὸ ἔθνικὸν πνεῦμα ἔλαβε
τὸ τόπον τῆς δουλικῆς ὑποκλίσεως, ἡ Ἑλληνικὴ καρδία ἐ-
παλλεψεν ἐκ νέου διὰ τὴν δόξαν, τὸ ὑπερήφανον τῆς ισότη-
τος αἰσθητικα, ἡ ἀνάγκη τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας κατῆλ-
θων εἰς τὴν πάτειραν τῶν γῆν, καὶ οἱ νόμοι ἀνέδησαν εἰς ἔνα
θρόνον ἀπὸ τὴν ὅποιον ἐκρημνίσθη ἀγεπιστρεπτεῖ τὰ αἴμα-
χαρες αὐθαίρετον.

Η ἴσορια θέλει διεξέλθει μὲν λεπτομέρειαν ὅσα ἡ νέα αἱ:
τη τῶν δημοσίων μας πραγμάτων κατάσχεις ἐπέφερεν εἰς
τὴν Ἑλλάδα πλεονεκτήματα. Τὸ κατ' ἐμὲ προσκεκλημένος
ὡς ἐκ τῆς Θεσσαλίας μου νὰ δημιλήσω περὶ τοῦ νέου βασιλικοῦ
εὐεργετήματος τὸ ὅποιον ἡ σημερινὴ πανήγυρις ἀναγγέλλει

διαγνάζομαι νὰ περιορέσω τὸν λόγον μου εἰ; οὐτὶ εἰς αὐτὸν μόνον ἀνάγεται, καὶ δὲν θέλω δυσκολεύειν νὰ ἀποδεῖξω ὅτι εἶναι τὸ λαρυπρότερον, τὸ πλέον ἔγκυον μεγάλων ἀγαθῶν ἀφ' ὅσα μέχρι τοῦδε μᾶς ἐπεδιψήθησαν.

"Ολοὶ οἱ πολιτικοὶ τῶν ἔθνων ὄργανισμοί, ὅλαι αἱ σοφαὶ τῶν λαῶν νομοθεσίαι, τὰ διάφορα τῶν Κυβερνήσεων εἰδὴ, η ποικιλὴ διαίρεσις τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων, σκοπὸν ἀλλοιού δὲν ἔχουν παρὰ τὴν μεγαλητέρων ἐκάστου ἔθνους ἀνάπτυξιν καὶ εὐδαιμονίαν. Αὐτὸς εἶναι τὸ ηθικὸν κέντρον πρὸς τὸ ὅποιον τείνουν ἀνενδότως ὅλαι αἱ ἀνθρώπινοι προσπάθειαι, αἵτινες ἀναγκωροῦν ἀδιακόπως ἀπὸ τὰ διάφορα σημεῖα τῆς μεγάλης ἐκίνητος περιφερείας, τὴν ὅποιαν ὄνοματάζομεν κοινωνίαν.

"Αλλ' ὅσον πολυάριθμα καὶ ἀν ἦνται τὰ μέσα ταῦτα τὰ ὅποια μᾶς ἄγουν εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς κοινωνίκης καταστάσεως, ἐνὸς μόνου η Ἑλλειψις εἶναι ἵνανὴ νὰ ματαιώῃ τῶν ἐπιλοίπων ὅλων τὴν παρουσίαν.

"Τυποθέσατε οὕτω διὰ μίαν σιγμήν τὰς καλητέρας τῶν ἔθνων θεσμοθεσίας, ἐκλέξατε ὡς η μέλισσα ὅλους τοὺς δικαιοτέρους τοῦ πολιτισμένου κόσμου νόμους! ὑποθέσατε, ἀν θέλετε, κάτι περισσότερον ἐκλέξατε ὅχι μόνον ἀφ' ὅσα ἐνεργοῦνται εἰς τὰ διάφορα περιττομένα κράτη, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὅσα μένουν μέχρι τῆς σήμερον νεκρὰ καὶ ἀνενέργητα εἴτε εἰς τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, εἴτε εἰς τὸν Θωρᾶ τὴν Οὐτοπίαν. Αὐτὰς τὰς ἐντελεῖς θεσμοθεσίας συγκεράσατέ τας, ρί-

ψατέ τας ἕπειτα εἰς ἐν ἔθνος ἀπαύδευτον, βάρβαρον. Δὲν θέλει ταῖς λείπει εἰμὴν μόνον πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο θέλει εῖσθι η ψυχή. Δὲν θέλουν λοιπὸν ὥφελήσει οἱ νόμοι ὅταν δὲν θέλουν τοὺς ἔννοες ἔχεινοι εἰς τοὺς ὅποιους μέλλουν νὰ ἐφερριούσθωσι. Δὲν θέλουν χρησιμεύει οἱ ὄργανισμοι, ὅταν εἰς μάτην θέλουν ζητοῦνται χεῖρες ἐπιτήδειαι νὰ ταῦς θέλουν εἰς ἐνέργειαν.

Καὶ κατὰ δυστυχίαν τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποθέσεως μου ταῦτης δὲν τὴν ἀνακαλύπτομεν ἀπόκτην συγγάνις καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐδικά μας πράγματα; Κακθότι ποῦ ἀλλοῦ ἡμποροῦμεν νὰ εὑραμεν βεβαιότερον τὴν ἐξήγησιν τῆς καχεξίας η ὅποια πολλάκις εἰς τὸ κοινωνικὸν μας σῶμα ἀναφαίνεται; Οἱ νόμοι μᾶς εἶναι ἐν μέρει οἱ νόμοι τῆς ἐλευθερίας Γαλλίας, ἐν μέρει οἱ νόμοι τῆς σοφῆς Γερμανίας. Οἱ περισσότεροι πολιτικοὶ ὄργανισμοι μας ἐπερίγυμπσαν εἰς τὰς πλέον φιλελευθερίους ἀρχὰς τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Καὶ μόλον τοῦτο πόσον μακρὰν εὑρισκόμεθα ἀκριτικούς απὸ τὸν Βαθμὸν τῆς εὐδαιμονίας; εἰς τὸν ὅποιον πρὸ τότων κὴν χρόνον ἔφεκσαν τὰ ἐντυχῆ ταῦτα θῆνη!

Πόθεν λοιπὸν, Κύριοι, αὐτὰ η ἀντίφασις; πόθεν ἀλλοθεν εἰμὴ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἔχομεν εἰσέτι τὴν ψυχὴν η ὅποις μέλλει νὰ τὰ ζωογονήσῃ ὅλα; "Αλλ' αὐτὴ η ψυχὴ τί ἀλλο εἶναι, παρὰ η μάθησις, παρὰ η δημοσία ἐκπαίδευσις, παρὰ η ἀνάπτυξις τῶν νοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους;

"Οταν λοιπὸν τὴν ζωογόνην ταῦτην ψυχὴν ὑπόσχεται νὰ

εᾶς τὴν ἐμφυσήσῃ πρὸ πάντων τὸ σῆμα ερον ἀναγγελλόμενον Πανεπιστήμιον, ὅταν ἴδιαιτέρως, ἡ σύστασις τῆς νομικῆς σχολῆς σᾶς ἐπαγγέλλεται τὴν ἐκμάθησιν τῶν πολιτικῶν χρῶν καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων Σας ὅταν τὰ διάφορα μαθήματα τὰ ὅποια οἱ καθηγηταὶ της εἰναι ἔτοιμοι νὰ σᾶς προσφέρουν μᾶλλουν νὰ σᾶς διδάξουν τὴν μεγάλην τέχνην τοῦ διοικεῖν τὰ ἔθνη, τὴν τέχνην τοῦ νὰ μὴ καταθλίβεται ὁ ἀδύνατος ἀπὸ τὸν δυνατὸν, ὁ ἀπλοῦ ἀπὸ τὸν πνοῦργον, τὴν τέχνην τοῦ νὰ συμπράττουν ὅλοι αδιαφόρως καὶ δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι, καὶ πλούσιοι καὶ πένητες εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν παντὸς; αἰτίου καταστρεπτικοῦ τῆς εὐταξίας καὶ τῶν νόμων, τὴν τέχνην τοῦ νὰ προάγεται τὸ ἐμπόριον, νὰ ἐνθαρρύνεται ἡ βιομηχανία, νὰ διεπιρρήται ἡ καλὴ πίτις, ἥτις εἶναι ἡ ζωὴ ἀμφοτέρων, τὴν τέχνην τέλος τοῦ ζῷουν ἐλεύθεροις καὶ εὐνομούμενοι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ πλέον φιλελευθέρου καὶ τοῦ πλέον φίλου τῶν νόμων Παστιλώς, ἡμ̄ πορεῖται πλέον νὰ διστάζετε, ὅτι τὸ σημερινὸν εὐεργέτημα ὑπερβαίνει ὅταν ἄλλα μέχρι τοῦδε μᾶς ἐπιδιψιλεύθητε;

Εἰς τὸ ἔξης κακμάτις τάξις, ἀνθρώπων, κανὲν ἐπάγγελμα τοῦ Βίου, δὲν θέλει μάνεις ἀτυμωρητεῖ ἔνον εἰς τὴν μάζησιν. Ναὶ, ἡσημερινὴ ἕσρτη εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα μιᾶς νέας ἐποχῆς· καὶ ἐπιστημονικοὶ γνώσεις δὲν θέλουν πλέον εἰσθαι ὡς τὰ χρονικά τῶν θυγατέρων τοῦ Ἐσπέρου μῆλα ἀπρόσιτοι εἰς ἄλλους παρὰ τοὺς ὀλίγους ἔχεινους προνομιούχους εἰς τοὺς ὅποιους ἡ τύχη ηθελεν ἐπιβλέψει μὲν βλέμματα σύμενείχε. Η παιδεί-

παύει τούντεύθεν νὰ ἡναι φυτὸν ἔξωτικον· θέλει θάλλει εἰς τὴν Τὴν μας, τὴν παλαιὰν πατρίδα της, θέλομεν τὴν βλέπει, αὐξῆσαν καὶ ἀνδρουμένην ὥρου μὲ τὰ τέκνα μας.

Η παιδεία μόνη εἰς τὸ ἔξης θέλει διανέμει τὰς δημοσίους χάριτας, τῆς παιδείας μόνης αἱ ἀνθοστόλιστοι χεῖρες θέλουν πλέκει τοὺς στεφάνους, ἀπὸ τὴν παιδείαν μόνην θέλει ἐκπηγάζει πᾶσα ἀληθής καὶ ἀμάραντος δόξα.

Αλλὰ διὰ νὰ ἀποκτηθοῦν τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα πλεονεκτήματα, δὲν ἔχαρκει μήτε τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σχολῶν ἡ σύστασις, μήτε τῶν Καθηγητῶν ἡ δραστηριότης καὶ ἀκρίβεια, μήτε τῆς διδασκαλίας ἡ εὔστοχος καὶ ἐπιτηδεία διεύθυνσις. ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα δὲν θέλουν ἐπιφέρει τοὺς δικαιίους προσδοκομένους καρπούς των, εἰμὶ καθόσου καὶ Σεῖς, φιλότιμος καὶ φιλόρουσσος γεολαία, θέλετε θεωρήσεις ὡς πρώτιστον χρέος Σας νὰ φέρετε καὶ εἰς τὴν μάθησιν τῶν ὑψηλοτέρων τοῦ καταστήματος τούτου μαθημάτων, τὴν αὐτὴν ἔκεινην ἀκάματον ἐπιμέλειαν, τὸν αὐτὸν ἔκεινον ἀνυπέρβλητον καὶ διακαῆ τῆς σοφίας πόθον, ἀπὸ τὰ ὅποιαν βοηθούμενοι διετρέζατε ἐπιτυχῶς τὸ ὄμιλότερον τῶν πρώτων σπουδῶν Σας στάδιον.

Συρρέουσατε λοιπὸν μετὰ ζήλου, ἀρύσσασθε μετὰ σπουδῆς ἀπὸ τὴν πινγήν, τὴν ὅποιαν Βασιλικὴ χεῖρ Σᾶς ὑπέθειξε, καὶ ποτιζόμενοι ἀπὸ τὰ καθηρά νάματά της, εὐλογήσατε τὰς ἀρετὰς τοῦ Σεπτοῦ Μονάρχου ὅστις συνδέεται τὸ Βασιλικὸν ὄνομά Του μὲ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Πανεπιστημίου,

ηθέλησε τοιουτορόπως νὰ μης ἀναγγεῖλῃ, διτὶ ἡ κραταική
Του προσασία θέλει εἰσθαι ἀχώριστος ἀπὸ αὐτὸν, καὶ ὅτι τὴν
πρόσοδον, τὴν στερέωσιν, τὴν δόξαν τοῦ Καταστήματος τού-
του, θέλει τὰ θεωρεῖ ὡς πρόσοδον, ὡς στερέωσιν, ὡς δόξαν
τοῦ Βασιλικοῦ ὄνοματός Του.

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ Ν. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 3
Μαΐου 1837.

ΛΟΓΙΔΡΙΟΝ

Ἐκφωνηθὲν κατὰ τὴν τῆς Ἀκαδημίας καθίδρυσιν
ΤΠΟ Α. Γ. ΔΕΥΚΙΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ.

"Ἡ ποτὲ χρόνος, καὶ ὃν ἡ Ἑλλὰς εὑδαίμων καὶ ἐπίγη-
λος ἦν. ἢν ποτὲ χρόνος, καὶ ὃν τοῖς μὲν ὅπλοις ἰσχύουσι,
πάντα τὰ 'Ασιανά ἔην κατ' αὐτῆς ἐλθόντα κατεπολέμησε,
τεχνῶν δὲ καὶ ἐπιστημῶν ἀπατῶν πλουτοῦσα, καθηγητῆς
καὶ διδάσκαλος τοῦ πλείστου μέρους τῆς γῆς ὑπῆρχε. καὶ
Ποιηταὶ μὲν τοῖς οὐτῶν μελιτυνόις φέρουσι. Σειρήνων δίσκουν
τοὺς ἀκροωμένους ἐκτίλουν, Ρήτορες δὲ πυρὸς μένος πνέον-
τες, καὶ ὡς κεραυνούς σφερβάλεοντες ἐκ τοῦ έρματος τούς
λόγους ἔξακοντιζοντες, καὶ ἀκονταὶ πειθεσθαι τοὺς πιρόντας
ἡνάγκαζον. Τά τῶν Φιλοσόφων στίρη τῆς ἐκυπόν τοις
ἐπλόρουν τὰ σύμπαντα, καὶ ἡ υπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τῷ Ἀ-
σιληπιῷ, ἵνα τὶ ἄλλα ἔσσαι, διδαχθεῖσα τοῦ τάς νόσους ιά-
σαι: τέχνη, ὅτε τοῦ μεγάλου Ἰπποκράτεως ὑστερον μαρ-
φαίσκεισα τε καὶ ἐπετελεούθεισα, ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀπανταχοῦ
διεισθη. Συλλαβδηνούν οὖν φάναι, ἡ μὲν Ἑλλὰς τῶν ἄλλων,
αἱ δὲ Ἀθῆναι αὐτῆς ταύτης κλέος ἥσκαν καὶ σέμνομα: καὶ
ῶσπερ ἐκ τοῦ 'Πλίου εἰ φωτορόποις ἀκτίνες εἰς ἀπασσαν τὴν
γῆν διακειδίνενται, οὕτω καὶ ἐκ τῆς κλεινῆς ταύτης πόλεως
ὡς ἔκτινος ἴστιας, ἡ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς τηλαυ-
γαστέρα σοφία πανταχόσε περιεσπείρετο. Ἐνδίκοις ἄρα ἔλεγεν
Ίσακράτης. • Τοσοῦτον ἀπολέλοιπεν ἡ πόλις ἥμαν τερι τοῦ
φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὡςθ' οἱ τχύτης
μαθηταὶ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γεγόνασι, καὶ τὸν Ἑλλή-

νων δυναμα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν τεχνήριον εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἐλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας, η̄ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετασχηγόντας.

Τοιάστα μὲν ἡ τὸν Ἀθηνῶν πόλις, τοιάστη δὲ ἡ Ἑλλὰς πᾶλαι ἦν. ἀλλ' ὕστερος διερδός Κῶνος τοῦ ἀνθρωπίνου πάρι σκήνους φίσιν. Ἐν τοῖοι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄκρων εὐ-εῖαι σφαλεροί, οἵτινες ἔσχάτῳ ἔσταιν, οὐ γάρ δύνανται μένειν ἐν τῷ αὐτῷ, οὐδὲ ἀτρεμέσουσιν, οὐδέτε δύνανται αἱ τὸ βέλτιον ἐπιειδόναι, λείποται οὖν ἐπὶ τῷ χείρων. Αὐτὸς τοῦτο ἡθικῶς καὶ πολιτικῶς τῇ Ἑλλάδι ζυνέσθη. Μετὰ γάρ τὸ εἰς τὴν ὑπερτάτην ἐν ἀπασι φθάσαι περιποτήν, μηκέτι περιπτέρῳ προΐεναι ἔχουσα, ἥρξατο ὀπισθοδρομεῖν. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ Ἐλληνες ὑπὸ τῶν πρὸς ἀλλήλους στάσεων, οἷονετ ὑπὸ τίνος φθινώδους νοσήματος κρατηθέντες, κακῶς ἐς τὸ μάλιστα ἔσχον, καὶ ἀλλήλους, ὡς φησὶν δὲ Ἀπόστολος, δάκνοντες, ὑπὸ ἀλλήλων κατηναλώθησαν, μέσον δὲ ὑπότε τῶν Μακεδόνων καὶ Θωρακίων καταπαλεμιθέντες, δούλοι ἀντὶ ἐλευθέρων ἐγένοντο. Τῆς οὕτης τὸ χείρων ῥοπῆς ξυμβόσης, θρησκείᾳ διαίτῃ τε καὶ σχετέω πρὸς τὴν φυλαράν κατερέφεντο, λίθου δίκην ὑπερόγκου, δε ἐν τῷ ὑψθεν πίπτειν, οἷς τάχυον πρὸς τὸ κέντρον κάτεισιν.

'Αλλ' ἔσχάτως ὁ βαρύς καὶ δυσβάστακτος τῶν Τούρκων ζυγὸς, καὶ ἡ πολυγρόνις τυραννία εἰς τὸν πολυθενῆ τῆς δυομοιρίας πυθμένα τοὺς Ἐλληνας κατεκοίμινεν, ὅποτε ἡ εὐδαιμόνια καὶ τρισιυδαίμονα πάλαι Ἑλλὰς ἐγκατελείφθη, κατὰ τὸν προφήτην εἰπεῖν, ὡς σκηνὴ ἐν ἀριπελῶνι, καὶ ὡς ὑπωροφυλάκιον ἐν σικυράται . . . καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼν ἐγκατέλιπεν τοὺς σπέρμα, ὡς Σόδομας ἀν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γέμορα ἀν ὠμοιώθημεν.'

'Ιλεως γάρ ἐπ' ἔσχάτων τῶν χρόνων ἐπὶ τοῖς τῆς Ἑλλάδος γενόμενος δυστυχήμασι, τὸν τῆς ἐλευθερίας πύθον τοῖς Ἑλλήνιν παισὶν ἐνέπνευσε, τοὺς ὑπέρ αὐτῆς μαχομένους ἐνέ-εχουσα, τῆς Οθωμανικῆς τυραννίκης τὴν Ἑλλάδα ἀπηλλαξεν, αὐτόνομον αὐτὴν καὶ ἐλευθέραν ἀγέδειξε, καὶ Οἴωνα τὸν πρῶτον, ἀνδρὸς εἰρῶν κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, Ἀργοντας καὶ Βασιλέας αὐτῆς ἐξελέξατο. Οἱ δὴ, ἐξ οὐ ἐνταῦθα ἐλήγουσεν, οὐ παύσται παντοίως εὐποιῶν τὴν Ἑλλάδα, τὰ αὐτῆς ἥδικά καὶ πολιτικά χαρώνεια εἰλητή ἐξώμενος, καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῆς ὀλβιοδημονίας αἱεὶ φροντίζων.

Τῶν δὲ πρὸς ἡμᾶς τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος εὑρεγετημάτων τὸ κράτιστον ἡ Ἀκαδημία ἔστιν, η̄ τὴν καθιδρυσιν πανηγυρίζουμεν σήμερον. Ἐπει γάρ ἀδύνατον τὴν δουλείαν τῆς σοφίας ξυνεῖναι, ἔδει την πάντα ἀγαθὸν καὶ καλὸν διδάσκουσαν γενικὴν καὶ μεγάλην καθιδρυθῆναι σχολὴν, η̄ν γάρ οὐτε πρώτην ῥύσειν ἐχγιθέντος αἱματος ἐκτηνόμεικη ἐλευθερίαν τε καὶ αὐτονομίαν, ὥπο τῆς Σοφίας δῆηγούψενοι τε καὶ βαθούμενοι εἰσεῖν δυνηθείμενοι ξυντηρῆσαι.

"Εμεὶλλεν ἄρα μετὰ τοσούτους δουλείας καὶ ἀμαθείας αἰῶνας τὴν Ἀκαδημίαν ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι. "Εμεὶλλε τὴν τοῦ 'Υπάτου τῶν φιλοσόφων σχολὴν ἐπωνυμίᾳ Βασιλικὴ τιμηθῆναι. "Εμεὶλλεν ἄμα τῇ τῆς ἐλευθερίας ἀρχῇ, καὶ τὸν τῆς παιδείας ἀρχαῖον παλιγγενεσίαν. Εἴτις οὖν ἔστιν αἰθησίς τῆς τετελευτηκόσιν, ὡς Πλάτων φησὶ, τὸν ἐνθένδε, νῦν πάντες οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ χαίρουσι καὶ ἀγάλλονται. Πλάτων μὲν τὴν ἑαυτοῦ σχολὴν ἀνεγειρομένην ὄρων, Ἀριστοτέλης δὲ ἀκούων, ὡς ἐν τῷ Λυκείῳ οὐκέτι δίποδες αἰμοβόροι λύκοι περιπτήσουσι· καὶ Ζήνων, ὡς ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ, ἀντὶ λαχανοπωλῶν καὶ καπήλων σοφοὶ ποτὲ ἀνδρες ἐνδιατίφουσι· καὶ Ἰπποκράτης, ὅτι τὴν σωτήριον τέχνην ἐν Αθήναις, ἐνθα αὐτὴν πολὺν χρόνον μετῆλθε, διδάσκειν ἀρχοντας. Πολλῷ δὲ πλέον ἡσθίσονται καὶ χαρίσονται ἀπαντες, ὅτε, ἢν γένη χρώμεις φωνῆ, ὡς τῶν βαρβάρων, ἀμαθῶν, καὶ δουλικῶν αἰώνιον πόση παραφυάδι, χαίρειν ἐπειπόντες τὴν ἀρχαῖον ἐκείνην καὶ τὸ δύθμορον, καθ' ὃσον ἔνεστι, προϊόντες ἀρχάμεθα.

Ἀρχὴ, φασίν, ἡμισυ παντὸς καὶ

Ἀρχῆς καλῆς καλλιστον εἶναι καὶ τέλος

Ορθῶς δοκοῦσιν οἱ δροι τῶν πραγμάτων.

"Η μὲν ἀρχὴ τῆς σχολῆς καλὴ λίαν, τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τέλος, η̄ μᾶλλον ἡ εἰς τὸ ιρεῖτον κατὰ τὸ ξυνεχὲς αὐτῆς εἰν πρόσθος, ἀνευ τινὸς ὄρου καὶ τέλους. Ταῦτα δὲ ἐκτε τῆς θείας ἐπικουρίας καὶ ἀγαθότητος, καὶ ἐκ τῆς κραταιῆς τοῦ Σεβαστοῦ καὶ Φιλομούσου ἡμῶν 'Ανακτος προστασίας ἐλπίζομεν. Ος δὴ, πεπειμέδα, οὐδέποτε παύσται τούτι τὸ γενικὸν τῆς παιδείας ἐνισχύων καὶ εὑρεγετῶν καταγόγιον. 'Αλλ' ἐπειδὴ ξὺν Ἀθηνᾶ, τὸ τῆς παροψίας, δεῖ καὶ χειρα κινέν, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς πρὸς τὴν τοῦ σκοπουμένου ἐπίτευξιν κατὰ τὸ δυνατὸν ξυντελέσαι τε καὶ ξυμπράξαι.

Δεῦτε οὖν οὖν ἀπαντες

· Φρίξαντες δόρυ διορτή, σάκος σακεῖ προθελυμνω,
καὶ συνασπισμὸν πυχνὸν πονησάμενοι, κατὰ τῆς ὁμοθειας
ατρέστις χωρῆσαιμεν, καὶ ὡς Περσας μὲν οἱ πρόγονοι πά-
λαι, χθὲς δὲ καὶ πρότριτοι οἱ ζύγχρονοι: "Ελλήνες τοὺς ἐκ
τοῦ Μιωάμεθ κατεπολέμησαν, οὗτοι καὶ ἡμεῖς τὴν πολλοὺς
αιῶντες ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐμφυλεύσασαν καὶ ρίζωθείσαν ὁμά-
θειαν καταβάλλοντες ἀποσκορακίσαμεν.

Τὴν μάλιστην θέσην τοῦ χθονός εστι: Βέρεθρον.

"Αλλά τῶν μὲν ἄλλων τοῖς τρισὶ μελήσει σχολαῖς, ἡμᾶς
δὲ, οὓς τὰ τῆς ιατρικῆς ἐπιτετράφαται ὕδρυα, δοῖ πολλῷ
τῶν ἄλλων ἐπιψελεστέρους γενέσθαι, καὶ τοὺς μαθητευμά-
νους καλῶς ἐν τῷ προαγῶνι αἰσκοῦντας, ἐς τὰν ὄρθην καὶ
ἀσφαλῆ τοῦ τὰς νόσους διαγινώσκειν καὶ ιασθαι μέσοδον
ποδηγεῖν. Ἐν μὲν γάρ τοῖς ὅλαις τέχναις καὶ ἐπιστήμαις
οὔτε μέρατι βλάβος, ἐκ τῶν ἀμαρτημάτων ἔμφεναι δίνα-
ται, καὶ τὸ ἐπανορθοῦν αὐτὰ ῥάδιον· οὐχ' οὕτω δὲ καὶ ἐν
τῇ ιατρικῇ ἐπί γε κάκη τοῦ βραχυτάτου ἀμαρτημάτος ὁ
τῆς ὑγείας καὶ ζωῆς ἀντεπανόρθωτος εὐλατισμός, ἐν οὕτως
εἴπω, καὶ αἰκισμός ἐμποιεῖται. Δεῖ δὲ οὖν, αὐτὸις φρη-
μῇ, καὶ ἡμᾶς αἰσίους τῆς τοῦ Ἱπποκράτους τέχνης γενέσθαι
καθηγητάς, καὶ τοὺς μαθητὰς ἐπιψελῶς τε καὶ προσεχῶς τῶν
διδασκομένων ἀκούειν, ἀεὶ μετά βιβλίου καινοῦ καὶ γρα-
φέου καινοῦ, καὶ πινακιδίου καινοῦ, τὸ τοῦ Ἀντισθένους, ἐς
τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντας.

"Ἐντεινέτιο, κατευοδούσθι, αἰξανέσθι, ἡ τοῦ "Οὐλινος
μεγάλη σχολὴ, γεννησάτῳ, ξὺν τῇ ἀντερβλήτῳ τοῦ Σω-
κράτους ἡθικῇ, τῇ ὑψηλῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Πλάτωνος, τῇ ἀπε-
ράντῳ τοῦ Ἀριστοτέλους πολυμαθείᾳ, τῇ διστερίκτῳ τῆς
Στοᾶς ἀρετῇ, καὶ ξὺν πάσαις ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις,
ἐν ἄνθρωποι χρήζουσι, καὶ τὴν τῶν Ἀσκηπιαδῶν φιλάνθρω-
πων, βιοσσόν καὶ σωτήριον τέχνην, ἵνα εἰς αὐτῆς πηγάσειν
μελλουσαί ιατρικαὶ φάλαγγες, μηκέ τι ἐπικουρικοῦ χρή-
ζουσαι ξενικοῦ, καὶ τὰ ἄλλοδαπή νοσήματα τῶν τῆς Ἑλλά-
δος ἀποδιοπομπεῖσθαι δρίων, καὶ τὰ ἔνδοθι γεννώμενα, τὴν
Θεωρίαν καὶ πρᾶξιν συμμάχους ἔχουσαι, ἀσφαλῶς θεραπεύειν
ἰσχύσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Οι Κοσμήτορες

Τιμάται Δραχμ. 1.

Νεόφυτος Βάμβας

Καὶ τώρα ἔρχονται μὲ τὴν σειρά τους οἱ Κοσμήτορες· τὴν σειρά τους ὅταν ἐμίλησαν στὰ ἔγκαλνια τοῦ Πανεπιστημίου· ἃς θυμηθούμες ὅτι τότε, ἀκόμη, ἔχουν τίτλο «Σχολάρχης»· ἡ σημερινὴ ὀνομασία ὥρισθηκε μὲ Διάταγμα τῆς 10 Ὁκτωβρίου 1841.

‘Η σειρά μὲ τὴν ὁποίᾳ ἐμίλησαν δὲν εἶναι ἡ ἱεραρχικὴ τάξη τῶν Σχολῶν. ‘Αν εἴταν ἀλλιῶς θὰ ἔπρεπε νὰ προηγηθεῖ ὁ Μιστὴλ Ἀποστολίδης, δεύτερος ἔρχόταν ὁ Γεώργιος Ράλλης, τρίτος ὁ Λευκίας καὶ τελευταῖος ὁ Ν. Βάμβας. ‘Ομως αὐτός, ἀφοῦ εἶχε παρακληθεῖ ἀπὸ τὸν Πρύτανη νὰ μιλήσει ἀντὶ για ἑκατὸν, συμπληρωματικά, εἴταν ἐπόμενο νὰ τὸν ἀκολουθήσει ἀπευθείας καὶ στὴν ἔξεδρα. Τὸ κείμενό του θὰ μᾶς ἀπεγοήτειε ἀν δὲν εἶχε προηγηθεῖ ὁ Κ. Σχινᾶς, ὁ ὄποιος, παρὰ τὴν δήλωσή του στὸ τέλος τοῦ λογιδρίου του, φαίνεται νὰ εἶπε ὅταν εἶχε νὰ πεῖ, ἀφοῦ, πάντως, α' αὐτὰ ὁ Νεόφυτος Βάμβας δὲν προσέθεσε τίποτε ὡς οὐσιαστικὴ προγραμματικὴ ἔξαγγελία. Εἶχαν μοιρασθεῖ οἱ δύο τὸν κάποιο τῆς ἡμέρας: ὁ πρῶτος ἔξεθεσε καὶ τὰ ἰδεολογικὰ στοιχεῖα ποὺ ἔφεραν πρὸς τὴν ἰδρυση τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τοὺς ἰδεολογικοὺς στόχους τοῦ ἰδρύματος. Ο Σχολάρχης συνεπλήρωσε μὲ τὸ ρητορικὸ πανηγυρικὸ ἔγκώμιο, ποὺ θὰ εἴταν φυσικὸ νὰ τὸ εἶχε, κι αὐτὸ ἐπίσης, ἐκφωνήσει ὁ Πρύτανης. Συνεπῶς, ἐδῷ, ἀνάγκη μόνο εἶναι νὰ προηγηθοῦν ὀλίγα φιλολογικὰ σχετικὰ μὲ τὸ κείμενο ποὺ προτιμήθηκε.

Τοῦ λογιδίου αὐτοῦ ἔχουμε τρεῖς παραδόσεις, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ δύο εἰναι σύγχρονες μὲ τὴν ἐκράνησή του: ἡ πρώτη εἶναι ἡ μορφὴ ἡ δποίᾳ φέρει στὴν προμετωπίδα τῆς τὴν ἡμερομηνία 3 Μαΐου 1837. Εἶναι φανερὸ διτ, δπως καὶ οἱ διαλογες τῶν ἄλλων λογιδίων, εἰχε τυπωθεῖ πρὶν ἀπὸ τὰ ἑγκάνια καὶ διανεμήθηκε τὴν ὥρα τῆς τελετῆς, δπως ἐσυμπεράνωμε γιὰ τὸ λογιδίο τοῦ Κ. Σχιλᾶ. "Ἔχουν ἡδη ἀναλυθεῖ οἱ αἵτιες γιὰ τὶς ὁποῖες οἱ πρῶτες ἐκεῖνες δημοσιεύσεις δὲν μποροῦν νὰ παρέχουν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη, πάντως ὡς πρὸς τὴν τυπογραφική τους ἀπόδοση: στὴν περίπτωση δύμως τοῦ Βάμβα μᾶς ἐνδιαφέρει Ιδιαιτέρως ἡ δεύτερη δημοσίευση, ἡ δποίᾳ γίνεται δύο ἡμέρες μετά τὴν ἐκφάνηση τοῦ λογιδίου, στὴν "Αθηνᾶ τῆς 5 Μαΐου τοῦ 1837. Στὴν συνέχεια, ἐπανερχόμαστε σ' αὐτήν, ἀφοῦ μνημονεύσουμε τὴν τρίτη παρουσίαση, τὴν ὁποίᾳ ἀρμόζει νὰ ὀνομάζουμε ἐκδοση Σκαρπαλέζον στὸ λογιδίο τοῦ Βάμβα ἐπίσης ἡ ἐκδοση αὐτὴ δὲν προσθέτει καὶ δὲν διορθώνει τίποτε ἀξιόλογο: γίνεται μία μικρή, ἵσως καὶ ἀθέλητη, εὑθυγράμμιση τῆς δρθυγραφίας μὲ τὶς μεταγενέστερες καθιερώσεις ἐνίων γραφῶν καὶ ἐνίων στίξεων.

"Αντιθέτως, τὸ κείμενο τῆς "Αθηνᾶς εἶναι φανερὸ διτ ἀποτελεῖ βελτίωση σὲ καθαρῶς συγγραφικὸ καὶ δχι ἀπλῶς τυπογραφικὸ ἐπίπεδο. Πρόθυμος, πάντοτε, ρήτορας —καὶ αὐτοσχέδιος δμα εἴται ἀνάγκη— σὲ σχολικὲς τελετές, δ Βάμβας ἐδέχθηκε νὰ μιλήσει. "Ἐθυμόταν διτ τὸ πρῶτο του ἔργο εἴται μία ρητορική· ἤζερε νὰ ἐπεξεργάζεται τέτοια θέματα μὲ κομψότητα καλὰ δομημένη. (Καὶ στὸ Πανεπιστήμιο πάλι, γλήγορα θὰ φέναι στὴν διδασκαλία τῆς ρητορικῆς τέχνης.) "Αλλὰ τὸ βιαστικὰ συνταγμένο κείμενο, μιὰ καὶ ἐδόθηκε εὐκαιρία στὸν συντάκτη του νὰ τὸ ἀναθεωρήσει, δὲν τὴν ἀπέβαλε· τοῦτο δείχνει καὶ τὴν στοργὴ τὴν δποίᾳ ἔτρεφε γιὰ τὰ μικρά του αὐτὰ κείμενα, καὶ τὶς ἰκανότητές του νὰ χειρίζεται τὸν ρητορικὸ λόγο. "Ετοι 1) τὸ λαμπρόνοτες τοῦ ἀρχι-

κοῦ κειμένου τὸ ἐδιόρθωσε, σωστά, σὲ λαμπρώνατες (σ. 101), 2) ισορρόπησε τὴν φράση του στὴν σ. 102, σπάζοντάς την μὲ μία ἀνω τελεία μετά τὴν ὅποια προσέθεσε τὶς λέξεις τοῦτο εἶναι, καὶ τέλος, 3) τὸ ἐπίθετο εὐδόξιος ἐπῆρε, σωστά, τὴν θέση τοῦ ἀρχικοῦ ἔνδοξος (σ. 101). Τὶς διορθώσεις αὐτές, ποὺ ἀποτελοῦν ἡμετη ἀρτίωση τοῦ λόγου ὃ ὅποιος τοῦ εἶχε λητηθεῖ, ἐνόμισα ὅτι ἔπρεπε νὰ δεχθῶ στὴν παρουσίαση αὐτήν:

ΒΑΣΙΛΕΥ!

Ἐτὶς τὴν λαμπρὰν ταύτην ἐποχὴν τῆς Βασιλείας Σου ἀραδεχθεὶς εὐπειθῶς τὴν ἐπιτεταγμένην εἰς τὴν ἀδυναμίαν μου ἀκτλίγωσιν τὸν καθηκόντων τοῦ σοφοῦ Πρυτάνεως, ἀσθενήσαντος, ηθελα φανῆν χωρὶς τὴν Δῆμη ἐπιείκιαν ἐκτεθευμένος εἰς κύρδυνον μέγιστον, τολμήσας ἐνώπιον τῆς Β.Υ. Μεγαλειότητος, τοσούτων σοφῶν ἀνδρῶν πιλισταμένων, νὰ ὄμιλήσω εξ ὅλην χρόνου καὶ διὰ βραχυτάτων λόγων περὶ τοῦ πλέον ἔνδοξον, Ἐλληνικοῦ, καὶ πάντων τῶν Βασιλικῶν Σου διοργανάτων κοινωφελεστάτουν, περὶ τοῦ πρώτου συνισταμένου τούτου ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου. Καὶ τὰ τοίλα ταῦτα χαρακτηρίζονταν αὐτό, καὶ ἐκαστον τούτων εἶναι πηγὴ ἀφθονος λόγων, ἐὰν ἐπορίκειτο λόγων ἐπίδειξις. Ἀλλὰ καὶ πενιχρῶν ὄντων καὶ ἀνεπίδεικτον, ἡ Σῇ Βασιλικῇ εὑμένεια δὲν θέλει ἀποδοκιμάσειν τὴν προσφορὰν ταύτην τῆς ἀληθείας γινομένην μέσα εἰς τούτων τὸν γαὸν τὸν ὅποιον ἀνεγείρεις εἰς τὴν ἀλήθειαν.

Ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀληθινῆς δόξης ὅχι μόνον δὲν φαίνεται ἀλλότιοις εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μάλιστα καὶ χαρακτηρίζει ψυχὴν γενναίαν καὶ φιλάγαθον. Ἡδόνεται ὁ τοιοῦτος καὶ μεγαλύνει τὴν ἰδέαν τῆς ὑπάρξεως του, ἐννοῶν ἑαυτὸν τιμόρενον καὶ θαυμαζόμενον εἰς τὰς καρδίας καὶ εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀλλων ἐκτενεῖται καὶ πέναν τῶν ὅριων τῆς βραχυτάτης ζωῆς του, ζῶν εἰς τὴν διαδοχὴν τῶν γενεῶν ἐπὶ γῆς ὃν ἀκόμη, ἀναβαίνει καὶ εἰς αὐτὴν τὴν αἰωνιότητα διὰ τὴν ὅποιαν

εἶναι προωρισμένος. Μέγα καὶ τοῦτο ἐλατήριον ἐνεργείας εἰς τὸν ἥθικὸν κόσμον, καὶ ὅντως ἀξιον τῶν παντοδυνάμων χειρῶν τοῦ Θεοῦ τῶν πνευμάτων! διστις ἡνδάκησε νὰ θέσῃ εἰς τὸν αἰσθητὸν τοῦτον κόσμον τοιοῦτον λογισμὸν καὶ κοινωνίων δύν, χωρὶς τοῦ ὅποιον, δῆλα τὰ ἄλλα μέροντα ὅποια εἶναι, δὲν ἥθελαν εἰσθαι παρὰ ὡς μεγαλοπρεπέστατος καὶ πλουσιότατος ναὸς χωρὶς προσκυνητὰς τῆς θεότητος.

Πλὴρ ὀλίγοι ἐστάθησαν πάντοτε οἱ ζητήσαντες καὶ ἐπιτυχόντες τὴν ἀλήθινην δόξαν· τὸ πλεῖστον μέρος τῶν δυνατῶν τῆς γῆς ἔτρεξε καθ' ὅλους τῶν αἰῶνας ὑπισθεν τῆς ματαίας καὶ φενδοῦς. Ποίαν τρόποντι ἀλήθινη δόξαν, ἢ ζῶντες ἢ τελευτήσαντες, ἀπήλανσαν μὲ τὰ αἰματοσταγῆ τρόπαιά των, ἢ μὲ τὴν ματαίαν των πολυτέλειων οἱ Ἀλέξανδροι καὶ Καλσαρεῖς; Ἡ ἀληθινὴ καὶ διαμένουσα δόξα εἰς τὸν ἐπίγειον Βασιλέα δὲν εἶναι παρὰ ὡς ἐπίτροπος τοῦ οὐρανίου νὰ καταστήσῃ τοὺς λαούς του ἐδυτικεῖς, δύσον εἶναι δινατόν, ὅδηγῷν αὐτοὺς διὰ τῆς εὐρομάς, προβιβάζων τὰς ὠφελίμους τέχνας, διεγείρων τὴν βιομήχαναν, ἐνθαρρύνων τὴν ἀρετὴν τούτων δὲ πάντων πρόξενος καὶ συντηρητικὴ δύολογεῖται ἡ δάδοσις τῆς σοφίας· αὕτη εἶναι ἡ δοξάσασα καὶ ἔθνη καὶ βασιλεῖς διποὺ αὐτήρι ἐτίμησαν καὶ ἐπεμελήθησαν. Λέν ἐδοξάσθη τόσον ἡ ἀρχαία Ρώμη ἀπό τοὺς Ἀρεμανίους λεγεωνάς της, ἀλλὰ καθ' ὃσον περιέθαλψ τὴν σοφίαν καὶ ἀπέκτησε δι' αὐτῆς ἐνδόξους ἐπάτοντας, αὐτοκατόρας, φιλοσόφους, πολιτικούς, ποιητάς, φήτορας. Καὶ ἀν πανέν ἀλλο ἔργον τῆς σοφίας δὲν θεωρεῖτο περὶ τῆς Ρώμης εἰς τὴν μητριὴν τῶν αἰώνων, μέρος δὲ ἐπικληθεὶς εὐσεβῆς Ἀρτωνίος καὶ δὲ Μάρονος Αδριανοῦ δὲν ἥθελεν εἰσθαι καὶ τῆς πόλεως ἑκείνης καὶ τῆς σοφίας καύχημα μέγα καὶ λαμπρὸς θράμβος; τι δὲ ἥθελε τις εἰπεῖν καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος; Ἡδοξάσθη μὲν καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας δικαιώντας καὶ ἐξαισίους ἀγῶνάς της ἡ ὑψηλοτέρα ὅμως δόξα αὐτῆς ἐστάθη ἡ σοφία. Λέν σεμνό-

νεται τοσοῦτον διὰ τὰ τρόπαια τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θεομο-
πυλῶν, τῶν Πλαταιῶν, τῆς Σαλαμίνος καὶ τῆς Μυούλης,
ὅσον ὅτι ἐστάθη ἡ μήτηρ πλήθους ἐνδέξων ἀνδρῶν, εἰς τὸν
εἶδος τέχνης καὶ ἐπιστήμης, καὶ διδάσκαλος ἄφθονος τοῦ
ἀνθρωπίνου γένους. Οἱ Βασιλεῖς τῶν Πάρθων καὶ Ἀρμενίων
εἶχαν δόξαν τῶν νὰ γράψουσι καὶ νὰ λαῦδσι τὴν Ἑλληνικὴν
γλῶσσαν, καὶ νὰ προσθέτωσιν εἰς τοὺς ὑπεροφάνους τίτλους
τῶν τὸ φιλέλλην, οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἀνετρέφοντο
εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, καὶ νικηταὶ γενόμενοι τῆς Ἑλ-
λάδος διὰ τῶν ὄπλων, ἥσαν ὑποτελεῖς αὐτῆς κατὰ τὴν σο-
φίαν.² Άλλ’ ἔναν ἀφήσαντες τὰ ἀρχαῖα, θεωρήσωμεν τὰ ση-
μερινά, τὶ ἄλλο παρὰ ἡ σοφία, τιμωμένη καὶ ἐνθαρρυνομένη
ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, δοξάζει αὐτά, καὶ
δίδει εἰς αὐτὰ θείαν τινὰ δύναμιν, νὰ εἴπω ὡδίως καὶ ἐπιφ-
ερῷ ἐπάνω εἰς τὰ ἔτι ἀμαθῆ καὶ ἀπολιτίστα; Πανεπιστήμια
ώνυμάσθησαν πρωτότοκοι θυγατέρες Βασιλέων, καὶ ὡς τοι-
αῦται ἐπροκίσθησαν τῷν τοι, μὲ ἐτησίους προσόδους, μὲ βι-
βλιοθήκας, μὲ βασιλικὰς τιμάς, καὶ μὲ δλα τὰ δυνατὰ μέσα
διὰ νὰ διαχέωσι τὴν σοφίαν ὡς ἐστίαι φωτὸς εἰς δλητὴν τὴν
σφαίραν τοῦ κράτους των, καὶ δπον κατοικοῦν ἀνθρωποι. Προ-
στάται τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν νὰ λέγωνται εἶναι οἱ λαμ-
πρότεροι τίτλοι καὶ τὰ μεγαλοποεπέστερα κεφάλαια τῶν ἐγ-
κοινών των. Λικαίως λοιπὸν πρέπει νὰ λέγεται, ὅτι ἡ ἐγ-
καθίδρυσις τοῦ Πανεπιστήμιου τούτου εἶναι τὸ ἐνδοξότερον
πάντων τῶν πιστῶν λαὸν τον δωρημάτων τοῦ Βασιλέως
ἡμῶν.

² Η ἀληθινὴ δόξα εἶναι πάντοτε ἀχόριστος τῆς ὁφελείας.
Η παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ δοξάζεται ἀπὸ τὰ λογικὰ αὐτοῦ
κτίσματα, διότι ἀνακαλύπτεται ὁφέλεια εἰς πάντα τὰ ἔργα
αὐτοῦ. Τὶ μεγαλοποεπέστερον τοῦ ἡμένου μεταξὺ τῶν αἰσθη-
τῶν δημιουργημάτων τῆς Παντοδυναμίας του; Πλὴρ τὶ καὶ
ὁφελιμότερον;
³ Αντιμάχεται εἰς τὴν λογικότητα τὸ ἀνωφ-

λὲς καὶ μάταιον, ὅστε ἡ ὁφέλεια εἶναι χαρακτήρα οὐσιώδης
τῆς ἀληθινῆς δόξης. Οἱ ἀγαλματοποιὸς Δεινοκράτης προσφέ-
ρει εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ μεταβάλῃ τὸ δρος τοῦ Ἀθωος
εἰς ἀνδριάντα τοῦ Βασιλέως πραπόντα εἰς μὲν τὴν ἀριστερὰν
μίαν πόλιν, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν λεκάνην δεχομένην τὰ καταφ-
έοντα ἐκ τοῦ δρονος δότα. Τὶς ἥθελεν εἰπεῖν εἴδοξον τὸ με-
γαλονύγημα τοῦτο, ἐὰν ἐδέχετο αὐτὸ δ’ Ἀλέξανδρος; Τὶς ἥ-
θελεν ὄνομάσειν ἐνδοξον τὸ τοῦ Φιλοπάτορος Πτολεμαίον, δ-
στις ἔξιητησε θησαυρούς, διὰ νὰ κάμῃ πόδις ἐπίδειξιν καὶ ὅχι
πόδις χρῆσιν, τεσσαρακοντόνῳ ναῦν, περιέχονσαν ταύτας τε-
τρακοσίους, ποιητήρας τετρακισχίλιους, καὶ ὀπλίτας τρισχι-
λίους; Τὸ ἐνδοξον εἶναι κατὰ λόγον τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἐκ-
τάσεως τῆς ὁφελείας. Άλλὰ τὶ τῶν ἀνθρωπῶν παλῶν φέρει
μεγαλητέραν καὶ πλέον ἐκτεταμένην τὴν ὁφέλειαν παρὰ τὴν
σοφίαν; Τοιαύτην ὁφέλειαν ἐπισχεῖται καὶ τούτο το Πανε-
πιστήμιον, μᾶλλον δὲ εἶναι ἡ προτίστη καὶ ἀρχικωτάτη πηγὴ
πάσης ὁφελείας, ἀν ἡ ἀμάθεια ὑπῆρξεν εἰς τὰ ἔθνη ἡ προ-
τίστη αἵτια τῶν δυστυχιῶν, τῶν ἀνομιῶν καὶ τῆς διαφθορᾶς.
Πλὴρ τοῦτο καὶ ἡ θεωρία τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ
πείρα δλων τῶν αἰώνων μᾶς τὸ ἐπιβεβαῖο μὲ τὰ πλέον ἐλε-
εινὰ καὶ φρικώδη παραδείγματα, μεταξὺ τῶν δποίων τὸ φο-
κωδέστερον καὶ ἐλειεινότερον ἐστάθη ἡ Ἑλλάς, καθ’ ὅσον ἡ
ἰστορία μᾶς ἐφρύλαξε τὴν περιγραφὴν τῆς ἀρχαῖας τῆς λα-
μπρότητος, καὶ σώζονται ἀκάμη ἐνώπιον μας λείψανα αὐτῆς.
Πλὴρ ἡ Θεία ἀγαθότης δὲν εἴχει ἐξαλείψειν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ
τὴν βίβλον τῶν ζώγτων, ἀλλ’ ἀνέβαλλε τὴν ἀνόρθωσίν τῆς εἰς
τὸν αἰῶνα τοῦτον τοῦ φωτισμοῦ.

Ἄπο τοῦτο λοιπὸν τὸ Πανεπιστήμιον θέλοντι ἐξέρχεσθαι εἰς
τὸ ἔξῆς ἐκκλησιαστικοὶ πάστορες τίλεως ἔχοντες τὴν προσήκου-
σαν παιδίαν πρὸς διακονίαν τοῦ Θείου λόγου, καὶ πρὸς ὅδη-
γίαν τοῦ χριστιανικοῦ ἡμῶν λαοῦ, δποίων παιδείαν εἰχον οἱ
λαμπρόντας ποτὲ τὴν ἀμφιμήτον Ἐπικληταῖς τοῦ Κρονίου ἡ-

μῶν σοφοὶ ἐκεῖνοι ἀνδρες, ἀρχιερεῖς, λεοπᾶς, Θεολόγοι καὶ κῆρυκες τοῦ Εὐαγγελίου· ἡ δὲ ἀμάθεια ἡμάδρουερ αὐτὴν τοσούτους ἥδη αἰῶνας μὲν ἀπώλειαν τῶν ψυχῶν.³ Άπο τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο θέλοντι ἔξέρχεσθαι νομικοί, πολιτικοί, φίτορες, καὶ δικασταί, φωτισμένοι εἰς τὰ ὑψηλὰ χρέη των, διοίσους ἀπαιτεῖ ἡ ἀσφάλεια τῆς ἀτομικῆς ἑκάστου ἐλευθερίας, τῆς κοινῆς ἱσυχίας, τῆς τιμῆς καὶ καταστάσεως τῶν εὐνομομένων πολιτῶν.⁴ Ερταῦθα καὶ ἡ φιλάνθρωπος ἴατρικὴ ἀνακαλοῦσα τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους Πατέρας της, Ἰπποκράτην, Ἀρετέον, Γαληνόν, διοῦν μὲν τὰς ὑρηλὰς θεωρίας καὶ πείρας τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων, θέλει διδάσκουν τοὺς νέους "Ἐλληνας εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐκτεταμένων τῆς γνώσεων, ὥστε νὰ μὴν ἀγαγάζωται πλέον νὰ καταναλίσκωσιν εἰς ἔκπην γῆην μὲν ταλαιπωρίαν καὶ πολυειδεῖς κινδύνους, τοσαῦτα ἔτη καὶ ἀναλόματα. Τέλος πάντων ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολή, τῆς ὅποιας ἡξιώθην καὶ ἔγὼ νὰ ἡμαι μέλος, θέλει μορφρέων τὴν νεολαίαν μας εἰς τὴν Φιλολογίαν, Ἐλληνικὴν καὶ Λατινικήν, εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, ιστορίαν, μαθηματικά, φυσικά, χημείαν, ωρτοικεῖται καὶ εἰς τὴν ἴδιας λεγομένην φιλοσοφίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τὴν Ἡθικήν.⁵ Ανοίγεται πηγὴ ἀφθονος εἰς τὴν διψώσαν Ἐλληνικὴν γεωλαίαν, καὶ εἰς πάντα δμογενῆ ἢ ἀλλογενῆ ἔραστὴν τῆς Ἐλληνικῆς παιδείας. Τὸ λογικὸν φῶς εἶναι κοινὸν εἰς τὴν λογικότητα, ὡς τὸ φῶς τοῦ ἥλιου εἰς πάντας τοὺς ἔχοντας ὄφθαλμούς.

Κανεὶς βέβαια δὲν ἥθελε φαντασθῆν, διτι τὸ ἀρτιστήσατον τοῦτο Πανεπιστήμιον ἔχει ἥδη τὸ πλῆρες: οὐδὲ εἰς αὐτὰ τὰ μεγάλα καὶ βαθύπλοντα ἔθνη δὲν ἔλαβαν τὰ τοιαῦτα καθιδρόματα τὸ πλῆρες εὐθὺς δμοῦ μὲ τὴν ὑπαρξίν τοιν τοῦτο εἶναι ἐναντίον τοῦ νόμου, κατὰ τὸν ὅποιον τὰ πάντα, καὶ φυσικὴν καὶ ἥθικά, λαμβάνοντα βαθμικήν αὖξησιν καὶ τελειοποίησιν. Πλὴν ἔξιστον τολμῶ εἰπεῖν βέβαιον εἶναι, διτι ὑπὸ τὴν σκέπτην τῆς δεξιᾶς τοῦ Ὑψίστου, ἥτις ἀνώρθωσε τὴν τοσούτους αἰῶ-

τας πεπτωκνίαν⁶ Ἐλλάδα, καὶ ὑπὸ τὴν Πατρικὴν περιθαλψιν καὶ προστασίαν τοῦ φιλαγάθον Βασιλέως ἡμῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἐνεπιστεύθη τὴν δόξαν καὶ εὐτυχίαν της, τὸ Πανεπιστήμιον τοῦτο θέλει λάβει ταχεῖαν τὴν αὔξησιν διὰ πολλὸν ἴδιαζοντα πλεονεκτήματα τῆς Ἐλλάδος ποδὸς τὴν σοφίαν, διὰ τὰ ὅποια εἶναι, ὡς εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου, καὶ ἐλληνικότατον τὸ δώρημα.

"Ἡ Ἐλλὰς τωόπτι ἡγάπησε πάντοτε καὶ ἐτίμησε τὴν σοφίαν καὶ δημοσίᾳ καὶ ἀτομικῶς. Εἰς τὴν Ρώμην ἡσαν ναοὶ τῆς τέχνης, ἀλλ᾽ εἰς τὴν Ἐλλάδα τῆς Σοφίας καὶ τῶν Μανσῶν. Εἰς τὸ μέσον τῶν ἐρεπτίων αὐτῶν εἰμεθα οὐδὲ αὐτὸς ὁ συλληρότατος καὶ πολυχρόνιος ζυγὸς τῆς δουλείας, οὐτε ἡ παρακολούθουσα τὴν δουλείαν πτωχεία, καὶ περιφρόνησις, καὶ ἀμάθεια, καὶ ποδολήψεις, καὶ δειπδαιμονίαι, δὲν ἐδυνήθησαν τοσούτους αἰῶνας συναγωνιζόμεναι νὰ ἔχαλείψωσι τὸ προγονικὸν τοῦτο καὶ ἔμφυτον αἰσθῆμα τῆς φιλομαθείας, οὐδὲ ἔλειψαν ποτέ, ὡς εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, νὰ ἐκλάμπεσι σπυθῆσες ἐκ τοῦ σκότουν. Εἰς τούτους μάλιστα τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς δουλείας τῆς ἔμνην ὡς ἔκφηξις Ἡφαιστείου πρατήρων εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὰς Κυδωνίας, καὶ εἰς τὴν σήμερον ἀμυοσφρον καὶ πολύστορον Χίον. Εἶναι λοιπὸν Ἐλληνικότατον δώρημα εἰς τὴν Ἐλλάδα τὸ καθίδρονσμα τοῦ Πανεπιστημίου τούτου, καθώς καὶ ἔνδοξον καὶ κοινωφελές.

Εἰς σέ, Βασιλεῦ, ἀπόκειται παρὰ τοῦ Ὑψίστου διαγομέως τῶν ἐπιγείων βασιλειῶν δ θρόνος τῆς Ἐλλάδος, καὶ τὸ ἔνδοξον κατόρθωμα τῆς ενδαμονίας της, τῆς ὅποιας ἔθεσες ὡς πρότην βάσιν τὴν εὐνομίαν καὶ σοφίαν. Τὸ στάδιον τῆς Βασιλείας σου εἶναι Ἡράκλειον, εἶναι πλῆρες ἀγώνων, πλῆρες δμως καὶ ἀμαράντου δόξης ἐπιγείων καὶ οὐρανίου. Οἱ διαδεχόμενοι βασιλεῖαν παλαιάν, εἰς τὴν ὅποιαν οἱ προκάτοχοι τῷ ἀφησαν ἀθάρατα μημεῖα δόξης, ἀποροῦν τὶ νὰ ἀφήσωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν μεταγενεστέρους δόξιον βασιλέως." Άλλα σή,

Βασιλεῦ, είσαι ἡ ἀρχὴ τῆς σειρᾶς τῶν Βασιλέων τῆς Ἑλλάδος, είσαι ὁ πρωτομαρτύρος νὰ σταθῆς πρῶτος δημιουργός τῆς νέας πολιτικῆς αὐτῆς ὑπάρχεως, τομοθέτης ὡς ὁ Σόλον, σοφοδότης ὡς ὁ μέγας Κάρολος, διοργανιστής τῶν δυνάμεων της, ὡς ὁ Ἀγησίλαος, ἐπὶ πᾶσι δὲ πατήρ, ὡς ὁ Μάρκος Αὐγούστιος οἰκογενείας εἰσεβοῦς πρὸς τὸν σεβαστὸν πατέρα της, ἔθρων εὐπειθοῦς εἰς τοὺς νόμους, λαοῦ ενασθήτουν, φιλοκάλουν, φιλομούσουν, γενναλοῦν, καὶ ἐκ ψυχῆς καὶ καρδίας ἀφωνιωμένον, εἰς τὸν φιλάγαθον Βασιλέα του. "Οθεν πάντες καὶ κατ' οἰκον καὶ ἐν ἐκκλησίαις ἐπικαλούμεθα τὸν Βασιλέα τῶν βασιλευόντων, καὶ Κύριον τῶν κυριευόντων νὰ σὲ περιφρούῃ, Βασιλεῦ, μετὰ τῆς φιλαγάθου ἡμῶν Βασιλίσσης καὶ νὰ σὲ εὐδοῖ ἐν πάσιν, διὰ νὰ δοξάζηται τὸ πανάγιον αὐτοῦ ὄνομα εἰς τὴν αὔξησιν καὶ εὐημεροῖται τῶν πιστῶν σου λαῶν.

Τὸ κείμενο αὐτό, ὥπως, ἀλλωστε, καὶ τὰ ὑπόλοιπα κείμενα τῶν Κοσμητόρων, δὲν φαίνεται νὰ ἀπαιτεῖ, ἢ καν νὰ δικαιολογεῖ, ἐναντίου τοῦτο σχολιασμὸς ἀπὸ τὴν ἀποφῆ τῆς ἰδεολογίας τὴν ὅποια εἰσάγει. "Ισως διαβλέπει κανεὶς, καθὼς ὁ ὅμιλητής ὑποχρεώνεται νὰ μνημονεύσει ὅλες τὶς Σχολές, ίσως βλέπει κανεὶς μία ροπὴ πρὸς τὰ ἐπαγγελματικὰ στοιχεῖα· ὕστορο, ὁ χαρακτήρας τῆς προσλαμψίας καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀγορητῆ ἐπέβαλλαν, βέβαια, νὰ τονίζονται, στὸ σχετικὸ σκεπτικό, ἴδιως τὰ ἡθικὰ στοιχεῖα τῶν προβλέψεων καὶ τῶν ἐπιδιώξεων, ὅπα συνέκλιναν μὲ ἄλλες φροντίδες, καὶ συνετέλεσαν στὴν ἰδρυση τοῦ Πανεπιστημίου: διακονία τοῦ θείου λόγου, ὑψηλὰ χρέη τοῦ νομικοῦ, ἡ αψιλάνθρωπος ἱατρική, οἱ κίνδυνοι τῶν σπουδῶν στὸ ἔξωτερικό, στὰ ὅποια ἔρχεται νὰ προστεθεῖ καὶ ἐνας κοινὸς τόπος τῆς ἐποχῆς: ἡ φιλομάθεια τῶν Ἑλλήνων.

"Ομως ἡ παρουσία τοῦ Χίου λογίου στὸν δμιλο ὁ ὅποιος φαίνεται νὰ ἔχει ἔξασφαλίσει τὴν ἴδιαιτερη ἐμπιστοσύνη τοῦ

Βασιλιά ἡ τῶν συμβούλων του, ἡ σχέση, ἀκόμη, τοῦ Χίου λογίου μὲ τὴν Ἀθηνᾶ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, μὲ τὸν Σχινᾶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, οὐ μᾶς ἐβογθοῦσε, ἵσως, καλύτερα νὰ ἐμβαθύνουμε στὴν νέα κατάσταση τὴν ὅποια ἐδημιουργήσε τὸ Διάταγμα τῆς 22 Ἀπριλίου 1837. Θυμόμαστε πάντα ὅτι στὸ διδακτικὸ πρόσωπικό, ὥπως τὸ εἶχε καθορίσει ὁ "Ἀρμανοπεργ, μὲ τὸ Διάταγμα τῆς 15/27 Ἰανουαρίου τοῦ ἴδιου χρόνου, οὗτε ὁ Κ. Σχινᾶς οὗτε ὁ Νεόφυτος Βάμβας ἐπαιροναν ὅποιοιδήποτε ἀξέιδια στὶς Σχολές, ἐνῶ τώρα, δλίγους μῆνες ὑστερα, ξέρουμε, ὅτι μάνο ἔχουν καὶ οἱ δύο διορισθεῖ καθηγητές, ἄλλα, ἐπιπλέον εἶναι ὁ ἔνας Πρύτανης τοῦ Πανεπιστημίου, ὁ ἄλλος Σχολάρχης τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Κι ἀκόμη, ξέρουμε στὸν νῦν μας τὴν διακριτικὴ μεταχείριση τὴν ὅποια ἐδιάλεξε ὁ Σχινᾶς νὰ προσδώσει στὸ πρόσωπο τοῦ Βάμβα, ἀναβέτοντάς του νὰ τὸν ἀναπληρώσει, συμπληρωματικά, τὴν ἡμέρα τῶν ἔγκαινιώνων.

"Οπως πάντοτε, στὸ κύκλωμα τοῦτο, ἡ, τέλος πάντων, στὴν σύζευξη τὴν ὅποια διαπιστώνουμε, ὄπωσδήποτε, ἐδῶ, οὐ θέλαμε, θὰ ἔπρεπε, νὰ ἀναζητήσουμε κάποια τεκμήρια, ποὺ νὰ τὴν ἔξηγοιν, ποὺ νὰ εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴν περιετέρω ξερούμε μας. "Λεξινολέμε κάθε τόσο ὅτι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ λόγιο κουτσομπολιό, ἀλλὰ γιὰ ἀναζητηση ἀφανῶν ἀνθρωπίνων στοιχείων τὰ ὅποια ἔχουν συντελέσει στὴν διαμόρφωση τῆς βραχυπόδιεσμης, ἡ καὶ τῆς μεσοπόδιεσμης νέας ἑλληνικῆς ιστορίας.

Μετροῦμε συνδέσμους, κρίκους, κρικέτα, ὥπως τὰ ἔλεγχα ὁ Καταρτζῆς: Maurer, Ἀθηνᾶ, ἵσως, σὲ ποσοστό, πάντως, ἀπροσδιόριστο, Κοραῆς, καὶ, ἵσως, πέρα ἀπὸ ἐκεῖνον, σὰν ὑδατόσημο, ὁ Διαφωτισμός. Πρῶτον, ὁ Maurer, διὰ τὸν ξέρουμε, ἐπροσπάθησε πρῶτος αὐτὸς μέσα στὸν χρονοχώρο τῆς Ἀντιβασιλείας νὰ ἰδρύσει τὸ Πανεπιστήμιο μιλημένος κιόλας ὅταν ἐπρωτερχόταν ἀπὸ τὴν Γερμανία, ὑπεστήριξε ἔντονα

καὶ φανερὸς τὸν Κ. Σχινᾶ, στὸν ὅποῖο ἀνέθεσε τὰ πλέον ἐνδικρέροντα καὶ τοὺς δύο ὑπουργεῖα (δικαιοσύνη καὶ ἐκπαίδευση). "Οταν σχεδιάζει τὴν συγκρότηση τοῦ διδακτικοῦ πρωτικοῦ γιὰ τὸ ἰδρυμένο Πανεπιστήμιο, βολιδοσκοπεῖ ἐνίους ἀπὸ τοὺς λογίους τοὺς ὅποιους λογαριάζει νὰ χρησιμοποιήσει· τοὺς ἀναφέρει ὄνομαστικὰ στὶς ἀναμνήσεις τοῦ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Εἴπαμε ὅτι ἔνα μόνο ἀπὸ τὰ ὄνόματα ποὺ σημειώνει, συνοδεύεται ἀπὸ κολακευτικὸ χαρακτηρισμό: εἶναι τὸ δνομα τοῦ Βάμβακα θαυμαστῆς τοῦ Κοραῆ, ἐπόμενο εἴται νὰ δείξῃς μία εἰνοῦchη πρόκριση γιὰ τὸν ἐπιφανέστερο τότε ἀπὸ τοὺς ὄπαδούς του. Κι ἐκεῖ, ἄλλωστε, συναντίεται μὲ τὸν Σχινᾶ, ἐπίσης θαυμαστὴ τοῦ Κοραῆ.

"Ως πρὸς τὴν Ἀθηνᾶ, τὰ πράγματα εἶναι πιὸ πίκουλα, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε (ἀφοῦ ἐπήραμε πρῶτα μιὰν ἔκφραση ἀπὸ τὸν Καταρτζῆ) τὸ χιώτικο ἀὐτὸ τοῦ Κοραῆ: ἡ ἀντιπολιτευομένη Ἀθηνᾶ εἶδε μὲ αὐξημένη ἐριστικότητα τὸν Σχινᾶ, προσήλυτο τῆς ὁμωνικῆς Βασιλείας, καὶ τὴν ἀπότομη ἐπιτολὴ τοῦ τὸ δνομά του, τὸ πρόσωπο του, εἶναι σύμβολα σταθερά, μέσα στὶς ἐπικρίσεις τοῦ φύλλου. Συνεπῶς, καρμίλις ἀπὸ τὶς πράξεις, τὶς ἐνέργειες τοῦ Σχινᾶ, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ βρεῖ αὐλτὸ στὰ μάτια τῆς Ἀθηνᾶς· καὶ, φυσικά, αὐτὴν τὴν ἔχθροτητα θὰ τὴν ἐπεξέτεινε καὶ στοὺς προστατευομένους του. "Ομως, ὁ ἀντιπολιτευτικὸς ἀγώνας εἴται πολυμέτωπος· ὀλίγες ἐβδομάδες πρὶν, δταν ὁ Ἀρμανσπεργ κατέστησε γνωστὰ τὰ ὄνόματα τῶν διοριζομένων καθηγητῶν, ἡ Ἀθηνᾶ εἶχε ἀσκήσει ἔντονη κριτική, ὅπου, δίπλα σὲ ἄλλες, ἐσχολιαζόταν ἡ ἀποστολὴ τοῦ διόνυματος τοῦ Βάμβα ἀπὸ τὸν πίκανα τῶν διοριζομένων. Ἀλλὰ ἡ κριτικὴ αὐτὴ, καθὼς ἄλλο παρὰ νὰ στρέφεται, ἔναντίον τοῦ Σχινᾶ: καὶ ἐκεῖνος ἔχει πέσει στὴν δυσμένεια τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ ἔχει χάσει δλα τοῦ τὰ ἀξιώματα συνεπῶς βρίσκεται, τρόπον τινά, συνεμπόλεμος μὲ τὴν Ἀθηνᾶ.

"Γάτερα ἀπὸ ὀλίγες ἐβδομάδες, δταν ὁ Βάμβας θὰ ἔχει διο-

ρισθεῖ, καὶ μάλιστα μὲ ἴδιαιτερες ἐνδείξεις τιμῆς, ὁ Κ. Δ. Σχινᾶς θὰ ἔχει ἀποκατασταθεῖ καὶ θὰ ἔχει ἀναλάβει καινούρια σημαντικὰ ἀξιώματα· ὅσο γιὰ τὸν Ἀρμανσπεργ, ἐκεῖνος θὰ ἔχει ἐξαφανισθεῖ ἀπὸ τὴν σκηνὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου, καὶ μιὰ γιὰ πάντα ἡ στιγμὴ εἶναι κακὴ γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ γιὰ νὰ δεῖξει ὅτι συνεχίζεται ἡ εὑμένεια τῆς καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς πρὸς τὸν Βάμβα: θὰ φιλοξενήσει τὸ λογίδιο του, ἀναθεωρημένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, καὶ θὰ συμμετάσχει ἔτσι ἔμμεσα, κρατώντας πάντοτε τὶς ἀποστάσεις τῆς, στὸν ἑορτασμὸ γιὰ τὰ πανηγυρικὰ ἐγκαίνια τοῦ Πανεπιστημίου. "Ἄς προσθέσουμε διάδομη ὅτι ἔκεινους τοὺς καιροὺς ὁ Βάμβας εἶναι πολὺ χαμένος στὸ ζήτημα ποὺ εἶχε προκληθεῖ ἀπὸ τὴν μετάφραση τῆς Γραφῆς στὰ νεοελληνικά· αὐτὴ δλὴ ἡ ἀνακάτωση δὲν εἶναι καμωμένη γιὰ νὰ ἀπαρέσει στὴν ἀντιπολιτευομένη ἐφημερίδα, καὶ τοῦτο, μαζὶ μὲ τὴν ἀνάμνηση τοῦ Κοραῆ, ἵσως ἀρκεῖ (μέσα στὶς ἀνάγκες τῆς πολεμικῆς) νὰ τὸν ἀποπλύνει ἀπὸ κάθε κατηγορία γιὰ κληρικοφροσύνη ἡ φιλοδεσποτισμό. Στὸ τέλος τῆς μελέτης μας κάνουμε μία παρέκταση πρὸς μεταγενέστερες ἐξελίξεις τὶς ὅποιες ἀκολούθησαν πρόσωπα τοῦ δράματος ποὺ ἐξιστοροῦνται ἐδῶ, καὶ θέματα ποὺ ἀπαχρήσησαν κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Πανεπιστημίου. "Απὸ αὐτὰ δλὰ γίνεται φανερὸς ὅτι ἡ ἐκλογὴ τὴν δούλια εἶχε κάνει ἡ Ἀθηνᾶ, τιμώντας ὅπως ἐτίμησε τὸν Νεόφυτο Βάμβα, δὲν ἀνταποκρινόταν πρὸς τὶς ἀπαιτήσεις τὶς ὅποιες ἔτρεφε γιὰ τὰ δημόσια πρόσωπα τὸ αὐτόπτῳ ἐκεῖνο φύλλο.

Οι τρεῖς ἄλλοι Κοσμήτορες Μισαήλ Ἀποστολίδης

Οι ὑπόλοιποι Κοσμήτορες πολὺ διάλιγα ἔχουν νὰ μάς ποῦν γιὰ τὸ θέμα μας, γιὰ τὰ ἴδεολογήματα πού, σὰν τὶς μούρες, ἐπαρτούμηκαν στὴν γένεση τοῦ Πανεπιστημίου. Ο ρόλος τους

ΜΙΣΑΗΛ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

είταν καθορισμένος, περιορισμένος· είχαν περιβληθεῖ πολλαπλή περιβολή: τὴν βασιλικὴ εὑνοια, ἐκφρασμένη μὲ πολλοὺς τρόπους. "Ετοι, ὁ Μισαήλ Ἀποστολίδης, προσωπικὸς διδάσκαλος τοῦ βασιλιά, τὸν δποῖο είχε συνοδεύσει ἀπὸ τὸ Μάναχο τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1833, ἐπέρασε ἀπὸ τοὺς πρώτους πανεπιστημιακοὺς διορισμούς, τοὺς ὀθωνικούς, ἔχοντας ἀπαρχῆς καὶ τὶς δύο Ιδιότητες, καθηγητῆς καὶ Σχολάρχης: τίποτε δὲν είχε κλονίσει τὴν βασιλικὴ ἐμπιστοσύνη πρὸς αὐτὸν. "Ο Λευκίας είχε καὶ ἐκεῖνος τὴν διπλὴν αὐτὴν τύχη, νὰ παραμείνει ἀπὸ τὸν πρῶτο στὸν δεύτερο πίνακα μὲ τὸν διπλὸ τίτλο, τοῦ καθηγητῆς καὶ τοῦ Σχολάρχη εὗνοια, δηλαδὴ, αὐξημένη καὶ ὡς πρὸς αὐτὸν. Τέλος, ἀλλη παρουσιάζεται ἡ βασιλικὴ εὕνοια στὴν περίπτωση τοῦ Γ. Α. Ράλλη: διορισμένος ἀνάμεσα στοὺς πρώτους πίνακες παίρνει ἐδῶ τὴν θέση τοῦ Σχολάρχη ἐκεῖνος ποὺ είχε προβλεφθεῖ γιὰ τὴν θέση αὐτὴν στοὺς προηγουμένους πίνακες, ὁ Δ. Σούτσος, τώρα δὲν διορίζεται οὔτε καθηγητῆς.

Καὶ τὰ τρία λογίδαια τῶν Σχολαρχῶν, ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτη ἔντυπη παρουσίαση τῆς 3 Μαΐου 1837, εἶναι στὴν ἔκδοση Σκαρπαλέζου, μαζὶ μὲ τὰ δύο ἄλλα, τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ, δηλαδὴ, καὶ τοῦ Νεοφύτου Βάμβα. "Ο τρόπος μὲ τὸν δποῖο ἔγιναν καὶ τῶν πέντε οἱ ἀναδημοσιεύσεις εἶναι ὁ Ἰδιος, ἔξισου ἀρρηστος ἡ καὶ ἐπικίνδυνος, παραπλανητικός, καὶ γιὰ τὸν μελετητὴ τῆς γλωσσικῆς μας ίστορίας καὶ γιὰ τὸν ίστοριογράφο τῆς παιδείας μας: προσπάθεια γιὰ εὐθυγράμμιση τῆς γλωσσας καὶ τῆς ὀρθογραφίας τοῦ 1837 μὲ τὶς ἀντίστοιχες σημερινές—εἴτε χθεσινές—ἐφαρμογές, σιωπηρές—σιωπηρές, δέ, πάντοτε—διορθώσεις νομιζομένων ἡ πραγματικῶν σφαλμάτων. "Ανεξαρτήτως, ἄλλωστε, ἀπὸ δλα αὐτά, ἀφοῦ καὶ στὰ τρία κείμενα ποὺ ἀκολουθοῦν ἔχουμε μία καὶ μόνη αὐθεντικὴ παρουσίαση, τῆς δποίας ἡ ἄλλη ἀποτελεῖ ἀπλῶς ἀντίγραφο, γιὰ κριτική, δηλαδὴ φιλολογική, ἔκδοση, λόγος δὲν

μποροῦσε νὰ γίνει. Ἀρκοῦμαι, συνεπῶς, νὰ σημειώσω μάλιστροθωσῃ τὴν ὁποία ἔναντι στὸ λογίδαιο τοῦ Μισαῆλ 'Αποστολίδη, ἐνὸς τυπογραφικοῦ σφόλιματος ποὺ διέφυγε στὶς δύο προηγούμενες ἑκτυπώσεις: στὸ τέλος, περίπου, τῆς δεύτερης παραγράφου, μετὰ τίς λέξεις ἴατρεῖον ψυχῆς (σ. 111) ἔβαλα κόμμα, ἐκεὶ ὅπου οἱ προηγούμενες παρουσιάσεις εἶχαν τελεία, καὶ ἀρχίζαν νέα φράση μὲ κεφάλαιο· κάθε ἀναγνώστης θὰ πεισθεῖ ὅτι ἡ διόρθωση αὐτή, τυπογραφικοῦ σφόλιματος, εἴταν ἀπαραίτητη. Ἐπίσης σημειώνω μία σωστὴ διόρθωση τυπογραφικοῦ σφόλιματος στὴν ὁποία προβάινει ἡ ἔνδοση Σκαρπαλέζου: στὴν μεθεπόμενη παράγραφο (σ. 111) ἀπὸ οἱ παντελῆς σὲ ἡ παντελῆς.

'Ακολουθεῖ τὸ λογίδαιο τοῦ Μισαῆλ 'Αποστολίδη:

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΕ,

"Ἐν ἀπὸ τὰ ἔνδοξα καὶ κοινωφελέστατα ἔργα τῆς εἰκλεοῦς Βασιλείας Σου τὸ ὄποιον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἵστοριάν θέλει χρησηγίσει ἀρθρογονὸς βλὴρ πρὸς ἐπαινοῦ τοῦ διόρματός Σου, εἰραι ἀναρτιզόγητος ἡ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ταύτῃ πατρῷι τῶν Μονσᾶν σέστασις Πανεπιστημίου. Λιότι ἀφοῦ αἱ δυστυχίαι τοῦ ἔθνους, ἀφοῦ ἡ θηριώδης τυραννία καὶ ἡ ἀτ' αὐτῆς ἀχώριστος βαρβαρότης ἀπεδίωξε πολλοὺς ἥδη αἰώνας τὰς Μονσᾶς ἐκ τῆς δοχαίας ταύτης ἑστίας τον, σήμερον, Μεγαλειώτητε! διὰ τῆς συστάσεως τούτου, τὰς ἀνακαλεῖς εἰς τοῦτο τὸ προσφιλές αὐτῶν ἐνδιαίτημα, ὅχι μόνον ἵνα χαριτώσωσι μὲ τὰ πολεῖτιμα δῶρά των τοὺς παλαιοὺς συμπολίτας των, καὶ τοὺς κατοίκους δλούς σου τοῦ Κράτους, ἀλλ' ἵνα καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἑκτὸς τοῦ Κράτους σου 'Ελληνας ἐπεκτείνωσιν ἀπὸ τὸν ἐπιδέξιον τοῦτον τόπον τὴν θείαν αὐτῶν ἐπιρροήν. Αικαίως λουπτὸν καὶ αὗται θέλοντι στέψει τὴν Βασιλικήν Σου κορυφὴν μὲ τὸν τῆς εὐκλείας ἀμαράντινον στέφανον.

'Ἐγτεῦθεν διὰ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου θέλει ἀνατείλει

πάλιν τῆς Ἱερᾶς φιλοσοφίας τὸ σωτήριον φῶς, διὰ νὰ διαλέσῃ τὴν τῆς ἀμαθείας σκοτύματαν, ἐντεῦθεν καὶ τῆς τῶν θυτῶν θεωρίας οἱ ἐρασταί, καὶ τῆς Θέμιδος οἱ λειτουργοί, καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ οἱ Θιασῶται θέλοντιν ἀπαρέι ἀρθρόνως τὰς εἰς ἔκαστον ἀναγκαίας γνώσεις, διὰ νὰ συντελῶσιν ἐπειτα εἰς τῆς κοινωνίας ἡμῶν τὴν εὐημερίαν· ἐντεῦθεν τέλος καὶ οἱ τοῦ Ὑψίστου λειτουργοί μυνόμενοι τὰς αἰωνίους καὶ σωτηριώδεις ἀληθείας τῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ οἰκογομίας, θέλοντιν ἐξέόχεσθαι ἵναντι εἰς τὴν διακονίαν τοῦ θείου λόγου, διὰ νὰ οἰκοδομῶσι τοὺς ἀδελφούς τον εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν. "Ωστε ἀν ὁ τῆς Αἰγύπτου Βασιλεὺς Πτολεμαῖος ἐδικαίωθη νὰ ἐπιγράψῃ εἰς τὴν ὑπὸ αὐτοῦ συστηθεῖσαν βιβλιοθήκην, τὸ μιλατεῖον ψυχῆς, πολὺ δικαιότερον δύναται νὰ τεθῇ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον τῆς Μεγαλειώτητός Σου, τὸ οὐαὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἴατροιν.

Μή θέλων ὅμως νὰ ἐπαναλάβω τὰ ἐν γένει ἐκ τοῦ ἔργου τούτου καλά, ὃς θαυμασίως ὑπὸ τοῦ συναδέλφου μον, τοῦ τῆς φιλοσοφίας σοφοῦ Σχολάρχου προεκτεθέντα, περιῳρίζομαι μόνον εἰς τὸ νὰ ἐκθέσω δι' ὀλίγων τὸ ἐκ τῆς θεολογικῆς Σχολῆς ἐλπιζόμενον καλόν, ὅχι μόνον εἰς τὸν Κλῆφον τῆς 'Ελλάδος, ἀλλὰ ἵσως ποτὲ καὶ εἰς ὅλον τῆς ὁρθοδόξου 'Εκκλησίας τὸν Κλῆφον, διὰ τῆς πανθεροῦς χάριτος τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ.

"Ἐν ἐκ τῶν πολλῶν κακῶν, βσα μᾶς ἐπέφερεν ἡ πρώην πολιτικὴ μας κατάστασις, καὶ τὸ πάντων ἵσως ὀλεθριώτατον, ἥτο καὶ δ ἔσφος τῆς ἀμαθείας, ὅστις ἐκάλυψεν δλον τὸ ἔθνος, καὶ αὐτὸ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἱεροῦ Κλήφου. Ἐπειδὴ δ τῶν ἀπίστων καθ' ἡμῶν διωγμός, καὶ ἡ ἀκόρεστος αὐτῶν πλεονεξία ἡ ἀλκιώς καὶ ἀδόμιας καὶ βιαίως ἀρπάζοντα τὸν πλούτον ἐκ τῶν φιλοπόρων χειρῶν τοῦ ἔθνους, ἔτι δὲ καὶ ἡ παντελῆς αὐτῶν ἀπὸ τὴν παιδείαν, καὶ ἀπὸ πᾶσαν πρόσδον τοῦ ἀνθρωπίου πνεύματος ἀποστροφή, μᾶλλον δὲ ἀνασθη-

σία δὲ ἄφιον τὸν "Ἐλλῆνας νὰ συντηρῶσιν ὅσα ἔχουεις· οὐτοῦ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα διὰ νὰ φωτίζωνται, καὶ νὰ προσκόπτωσιν εἰς καὶ ἐδος ἐπιστήμης. Τὰ δὲ ὅλιγα τοι-
αῦτα, ὅσα ἔδω καὶ ἐπεῖ μετὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ παρδύνων διετηροῦντο, δρεῖλονται εἰς τὴν φυσικὴν τῶν Ἐλλήνων καὶ ἀναλλοίωτον πόδες τὴν μάθησιν, κλίσιν τὴν ὅποιαν οὔτε τὸ παράδειγμα τῶν βαρβάρων κατὰ τὴν μακροχρόνιον μετ' αὐ-
τῶν ἐπιμιξίαν, οὐτ' αὐτὴ ἡ βία ἡδονήθησαν νὰ ἐξαλείψωσιν ἡ νὰ μεταβάλωσι. Διότι συναισθανόμενοι οἱ βάρβαροι ἐνδο-
μέχως τὴν ἀδικίαν τῆς καταδυναστείας των, ἔβλεπον πάντοτε μὲ δῆμα ἔποπτον πᾶν δι, τι συνετέλει εἰς τὴν ἀράπτεξιν τῶν διαροητικῶν μας δυνάμεων, καὶ ἡ παραμικρὰ σκέψις καὶ λαρῆ ἥρκει εἰς αὐτοὺς, ἵνα καὶ τὸ ἔργον ἀνατρέψωσι, καὶ τὸν ἐπιχειροῦντα ἔξοτρώσωσι.

"Ἡ ἀπάρθωπος λοιπὸν τῶν βαρβάρων καταδρομή, καὶ ἡ ἐκ τῆς τιγαννίας τοῦ ἔθνους πτώχευσις ἥσαν τὰ δύο μέγιστα κωλύματα εἰς τὸ νὰ ἐκπαιδευόμεθα ὅσον ἐπιθυμοῦμεν. Ἔὰν δὲ τὰ κωλύματα ταῦτα ἥσαν μεγάλα εἰς τοῦ ἔθνους ὅλον τὴν πρόσοδον, εἰς τὴν πρόσοδον τοῦ Ἱεροῦ Κλῆρου εἰχον σχεδὸν καταντήσει ἀνυπέρβλητα. Ἐπειδὴ οἱ πλειότεροι τῶν Ἱερέων μηδέρα πόδον ἔχοντες σταθερὸν διὰ νὰ τορέφωνται ἐξ αὐτοῦ, καὶ νὰ ἀναπληρῶσι τὰς ἴδιας καὶ τὰς τῆς οἰκίας των ἀνάγκας, ἀλλὰ γλυσχρῶν καὶ εὐτελῶς ἀποξῶντες ἐκ τῆς προαιρετικῆς συνδρομῆς τῶν χριστιανῶν ἦτον ἡ πτωχοτέρα τάξις τοῦ λαοῦ, ὥστε οὐδὲ εἰς αὐτὰ τὰ ὑπάρχοντα σχολεῖα ἥδυνατο νὰ ἀπέλθῃ διὰ διδαχῆς, οὐτε προχειριζόμενος εἰς τὸν τῆς Ἱερωσύνης βαθμὸν ἥδυνατο νὰ ἐνασχολῆται εἰς τὴν ἴδιαν αὐτοῦ ἐκ-
παίδευσιν καὶ ἀπόκτησιν τῶν εἰς τὸν χαρακτῆρα του ἀπαρι-
τήτων γνώσεων, ὥστε νὰ ἀποκαθίσταται ἀληθῆς ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ καὶ διδάσκαλος κατὰ τὸν προσωρισμὸν του· ἀλλ᾽ ἡραγκά-
ζετο νὰ ἐνασχολῆται καὶ εἰς τὰς σωματικὰς ἔργασις διὰ νὰ ποιίηται ἐξ αὐτῶν, δσα τὸ ἐπάργυρελμά του δὲν τοῦ ἔχοιηγει.

"Ἐπ τούτον ἐστερημένος τῶν ἀραγκαίων γνώσεων, παραιτή-
σας κατ' ὅλιγον τὴν διδασκαλίαν τοῦ θείου λόγου, ἐπεριωρί-
σθη εἰς μόνην τὴν ἱεροτελεστίαν τῶν μυστηρίων, παρὰ τὴν γνώμην βέβαια καὶ τὴν διάθεσίν τον· διότι ὁ Κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας μας ἐστάθη πάντοτε ἐν γένει φίλος τῆς παιδείας. Καὶ μάρτυρες τούτου είναι οἱ περιώνυμοι διὰ τὴν σοφίαν των ἴερωντος καὶ Ἱερεῖς μας, οἱ διὰ τῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς των κοσμίσαντες τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἡμέ-
ρας τῶν θλίψεών μας, μάρτυρες είναι ὁσαντοις τούτου, καὶ οἱ τοῦ ἔτι ζῶντες ἐπισημότεροι τῶν πεπαιδευμένων μας, διότι δοι σχεδὸν ἀτήρκονται εἰς τὸν Κλῆρον. Ἀλλ' ὅμως διὰ τὰς προειρημένας ἀνάγκας τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ ἔμεινεν ἀπαι-
δεντον.

"Ἡ ἐκ τῆς τουαέτης δὲ καταστάσεως τοῦ Κλήρου βλάβη ἐξηπλώθη μετ' ὅλιγον καὶ ἔγειτε πολλὰ ἐπαισθητὴ εἰς δλογ τὸν λαόν, ἐπειδὴ ἐρχόμενος ὁ λαὸς εἰς τὸν Ναόν τοῦ Θεοῦ, δοτις είναι ἐτ ταντῷ καὶ τὸ διδασκαλεῖον ἐκ τοῦ ὅποιον νὰ μαρθάνῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ θείου νόμου καὶ νὰ φωτίζεται εἰς τὰ χρέα του, καὶ μὴ ἀκούων πλέον καμμίαν τουαέτην διδα-
σκαλίαν, ἐπανσειν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ τὴν θρησκείαν του, ὡς θρη-
σκείαν τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς καρδίας, ἐπανσειν ἀπὸ τοῦ νὰ τὴν μεταχειρίζεται ὡς πηδάλιον τῆς ἡθικῆς του διαγωγῆς καὶ στάθμην τῶν πράξεών του, τομῆσων ὅτι ὑφίσταται μό-
νον εἰς τελετάς τυας καὶ πράξεις μόδεμίαν πόδες τὸ ἥθος καὶ τὴν διαγωγὴν του ἔχοντας ἐπιφροήν, ὁ ἐστὶν ἐπανσειν πλέον ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐναγγελίου ἀπὸ τοῦ νὰ ἔργαι τὸ θείον ἐκεί-
το φῶς, τὸ δροῖον ἐφερεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν εἰς τὸν κόσμον διὰ τὸν φωτίση, καὶ τοπτὸ διότι δέν ἐδιδάσκετο πλέον. Λιότι ἡ γνῶσις τῆς ἀληθείας γεννᾷ τὸν ἔρωτα πόδες τὴν ἀλήθειαν,
καὶ ἡ γνῶσις τοῦ παλοῦ γεννᾷ τὸν ἔρωτα πόδες τὸ παλόν, ἡ δὲ ἄγνοια καὶ ἀμάθεια συμπλοοδεύει πάντοτε μὲ τῶν ἡμῶν τὴν διαφθοράν. Ἐπ τούτον ἡ ψυχρότης πόδες τὴν ὅφειλομέ-

νηρ πρὸς πάρτας ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, ἐκ τούτου νὴ ἀκο-
σμίᾳ, τῷτον ἡθῶν, νὴ ἑτοιμότης εἰς τὴν ἀπάτην καὶ ἀδικίαν, ἐκ
τούτου νὴ ἀδιαφορίᾳ εἰς τὴν βλάβην τοῦ πλησίον, καὶ νὴ σκλη-
ρότης εἰς τὰ δεινά τον· ὥστε, ἐὰν σήμερον ἡμαγκαζόμεθα νὰ
ἀποδεξιωμεν τὴν θειότητα τῆς πίστεώς μας πρὸς τοὺς ἔχθρούς
της ἀπὸ τῶν χριστιανῶν τὰ ἡθη, καθὼς τὸ ἔκαμψα ἄλλοτε
οἱ παλαιοὶ τῆς πίστεως πρόδημοι, ἡθέλαμεν τάχα διηκῆντα
εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς αὐτούς, καθὼς ἐκεῖνοι τὸ ἔλεγον μὲ
τιθην προφητίαν, (διότι ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν) αἰδετε τὴν
διαγωγήν μας καὶ κρίνετε ἐξ αὐτῆς τὴν θυησκείαν μας, με-
ταξὺ ἡμῶν δὲν ὑπάρχει ἀδικία, δὲν ὑπάρχει κακονογύλα, ἐὰν
εἰς τὰς φρελακὰς καὶ τὰ δεσμωτήριά σας ενδισκούνται χρι-
στιανοί, δὲν ενδίσκονται οὔτε διὰ ληστείαν, οὔτε διὰ φόνον,
οὔτε διὰ προδοσίαν, οὔτε διὰ καρμίαν ἄλλην αἰσχρονογύλαν,
ἄλλ’ ενδίσκονται μόνον διὰ τὸ ὄνομα τὸ δποῖον φέρονταν.
Ἄλλ’ ἡμεῖς τολμῶμεν σήμερον νὰ προτείνομεν μίαν τουα-
την ἀπόδειξιν;

Ἄλιτον δὲ τῆς ἐκείνου ἀρετῆς δὲν ἦταν ἄλλο παρὸ-
νὴ συνεχῆς διδασκαλία, μὲ τὴν δποῖαν οἱ φωτισμένοι πνευμα-
τικοὶ πατέρες του τὸν ἀδίδασκον διηγεῖν καὶ τὸν ἐπειθοῦν
ὅτι νὴ ἀληθητὴ καὶ ζῶσα πίστις δὲν ὑφίσταται μόνον εἰς τὸ
νὰ δοξάζωμεν ὅρθως περὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ εἴ-
μεθα ἐνδομέχως καὶ ζωηρῶς καταπεπισμένοι, εἴμεθα δὲ
τοιοῦτοι, δταν νὴ πίστις διαλάμπῃ εἰς τὰς πράξεις μας, γνω-
μένη αὕτη ὅδηγδε καὶ εἰς τὰς μεγίστας καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας,
δταν μᾶς προτρέπῃ νὰ ἐνεργῶμεν ὡς τέκνα τοῦ Θεοῦ, καὶ
νὰ πράττωμεν ὡς ὄντα λογικά μόνα τὰ ἐπὸ τοῦ ὅρθου λό-
γου, καὶ τοῦ θείου ρόμον ἐπαγγορευόμενα. Ἀφοῦ δμως ἐξέλι-
πτερ νὴ τουατη διδασκαλία, ἀφοῦ οὔτε δ τεθλιμμένος ενδιόπη
καταφρύγων εἰς τὴν ἵσχυνταν τῆς παρηγορίαν, οὔτε δ ἀμαθῆς
τὸν φωτισμὸν εἰς τὰ δσα ἀγροεῖ, καὶ τῶν δποίων νὴ ἄγρουα
τοῦ εἶναι βλαφερωτάτη, ἀφοῦ οὔτε δ ἀμαρτάγον ἀκούῃ πλέον

τὴν ἀποταμιευομένην κατ’ αὐτοῦ δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ,
οὔτε δ ἀδιάθετος τὴν προτροπὴν καὶ ἐμφύχωσιν εἰς τὸ νὰ
ἀκολουθῇ ἐπιμόρως τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καλοῦ, καὶ ὅλα ταῦτα
διὰ τὴν ἐκ τῶν εἰρημένων περιστάσεων ἀμαβίαν τοῦ πλεi-
στον μέρους ἐκείνων οἵτινες χρεωστοῦν νὰ τὸν διδάσκωσιν·
ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν ἀπεκατέστη νεορά, διότι δὲν ζωο-
γοεῖται ὑπὸ τοῦ θείου λόγου.

Ναὶ Βασιλεῦ! εἰς δλον σχεδὸν τὸ Βασίλειον σήμερον στε-
ρεῖται δ λαὸς τὴν πνευματικὴν τροφὴν τοῦ θείου λόγου, δὲν
ἀκούει πλέον τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην τοῦ Εὐαγγελίου, η
δποία φωτίζουσα τὸν νοῦν καὶ ἀγαθόνυντα τὴν παρδίαν ὅδη-
γει τὸν ἀνθρώπον εἰς τὴν μέλλουσαν μακαριότητα, ἀποδει-
κνύουσα αὐτὸν ἐν ταυτῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἀκόμη μακάριον, ἐπει-
δὴ τοῦτο εἶναι τῆς χριστιανικῆς θυησκείας τὸ ἐξαίρετον
πλεονέκτημα, νὰ προάγῃ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ
ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀφετῆς, ἀλλ’ δ λαὸς στερεόμενος ἥδη τὴν
τουατη διδασκαλίαν δέν ἀκούουσι πλέον ἄλλην φωνὴν, ἄλ-
λην νοθεσίαν, παὸ τὴν φωνὴν καὶ τὴν νοθεσίαν τῶν ἀλό-
γων ἐπιθυμῶν, καὶ ταῦτην ἀκολουθοῦντες προβαίνοντι πάν-
τοτε εἰς τῆς ἀπωλείας τὸ βάραβαρον.

Ἐκ τῶν εἰρημένων Μεγαλειότατε ἀποδεικνύεται τρανό-
τατα τὸ μέγεθος τῆς ὀφελείας, ἣτις δόναται νὰ πηγάσῃ ἐκ
τῆς θεολογικῆς ταύτης Σχολῆς, τῆς δποίας τὸ θεμέλιον θηγ-
κε σήμερον νὴ Βασίλειο Σον χείρ, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς ἐλπίζεται
μὲ τὸν καιρὸν τῆς τουατης οὐσιώδωνς ἐλλείψεως νὴ διόρθω-
σις, ἐξ αὐτῆς ποτιζόμενοι ἀπὸ τὰ ζωηρὰ νάματα τοῦ θείου
λόγου οἱ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Εὐαγγελίου προσφιλμένοι καὶ
λαμβάνοντες τὴν εἰς τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν κατάλληλον μάρ-
φωσιν, θέλουσιν ἀποκατασταθῆ ἄξιοι τοῦ Ὅψιστου λειτουρ-
γοὶ καὶ κήρυκες τοῦ Εὐαγγελίου, ίκανωτατοι διὰ νὰ διαδί-
δωσι τὸ θείον αὐτὸν φῶς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τῶν χριστιανούς.
Διότι δ χριστιανισμὸς εἶναι φῶς ἀναμένον δὲ δλον τὸν κό-

σμον, διὰ τὰ φωτίζη τὰ πνεύματα καὶ τὰ θερμαίνη τὰς παρδίας πρὸς τὸ καλόν, ὅταν διδάσκεται ἀπὸ ἀξιούς καὶ φωτισμένους διδασκάλοντος. Τοῦτο μᾶς βεβαιώνει ἡ ἀλάθαστος μαρτυρία τῆς ιστορίας, ὅτι ὅσφ συννεχέστερον ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τοσοῦτον λαμπρότερον καὶ ἐπισημότερον ἦκμαζον αἱ ἥμικα καὶ κοινωνικά ἀφεταῖ.

Κἀνεν ἄλλο Σχολεῖον Μεγαλειότατε παρὰ τὸ σχολεῖον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν δέραται νὰ πλάσῃ καὶ νὰ διαβέσῃ οὕτω τὴν ἀνθρωπίνην καοδίαν. Τοῦτο εἶναι τὸ ἔξοχον καὶ ἴδιαίτερον πλεονέκτημα εἰς αὐτό, καὶ οὕτε τοῦ Πλάτωνος οὕτε τοῦ Ἀριστοτέλους, οὕτε κανενὸς ἄλλου περιωνύμου τῆς ἀρχαιότητος ἡ σχολὴ ἐδυνήθη ποτὲ νὰ κανγκῆῃ διὰ ἐμόρφωσε τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀρετὴν οὕτως, ὅσον ἡ σχολὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἔθη ὀλόνηληρα ἀπὸ βάρβαρον καὶ ἄγρια ἐξημέρωσε καὶ ἐψώτισε καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ πολιτισμοῦ ὠδηγήσε, προλίγηρεις παλαιὰς αἰσχύνηρεις τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπουν, καὶ κατὰ τῶν ὅποιων δόστις ἐτόλμα νὰ διαλήσῃ δὲν ἐπρόσμενεν ἄλλην ἀμοιβὴν παρὰ τὸ κόντρον καὶ τὸ βάρβαρον, καὶ τὰς ὅποιας οὐδὲν αἱ ὑψηλότεραι ιδέαι τῶν μεγίστων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὰς διορθώσωσι, μόνη ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς ἀνέστασε προορίζουσις καὶ ἀπόλλαξε τὴν πάσχονταν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν φυλοφοινίαν αὐτῶν μάστιγα, ἔθη ἀκοινώνητα πρότερον καὶ λυσανδρές ὡς αἱ τίγρεις ὥπ' ἀλλήλον κατασπαρατόμερα συνέδεσε μὲ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης τὸν ἵερον σύνδεσμον.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις δύναται τις νὰ εἴπῃ κατὰ πάντα λόγον ἔξενγένεσε τὸν ἀνθρωπὸν καὶ ὀνύφωσεν ἀληθῶς τὴν ἀξίαν τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπουν. Ἡς ωψὴ ἔκαστος ἐν βλέμμα εἰς τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, τὰ ὅποια ἐφώτισεν ὁ τοητὸς οὗτος ἥλιος· ἡς παρατηρήσῃ ἐπειτα καὶ τὸ ἄλλο μέρος ὃπου δὲν ἀνέτειλεν ἀκόμη τὸ οὐρανίον τοῦτο φῶς, ἡς συγκρίνῃ

καὶ ἡς παραθέσῃ τοερῶς τὴν ἥθικήν καὶ πολιτικὴν αὐτῶν κατάστασιν, καὶ ἀμέσως θέλει κατανοήσει τοῦ λόγου μον τὴν ἀλήθειαν, ἐδῶ μὲν εὐδόκηει ἥην ἡμερα καὶ κοινωνικά καὶ τὸ αἰσθῆμα ἐν γένει τῆς φιλανθρωπίας βασιλεῶν, ἐκεὶ δὲ βαρβαρότητα, ἀγριότητα καὶ μισανθρωπία, ἐδῶ μὲν εὐνομίαν καὶ πολιτισμόν, ἐκεὶ δὲ ἀνομίαν καὶ ἀγροκύπιαν, ἐδῶ μὲν εὐζωίαν καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡπτον ἐλευθερίαν, ἐκεὶ δὲ ἀθλιότητα, δονελείαν, καὶ τυραννίαν. Καὶ κατὰ τοῦτο ἐπιληρώθη ὁ λόγος τοῦ Σωτῆρος, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς. (Ἰωάννης 8.36.)

Τοιαύτη εἶναι τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ἡ δύναμις, τοιαύτη ἡ ἐνέργεια! καὶ οὗτος εἶναι μάλιστα τῆς θελας αὐτῆς φίλης δὲ ἀφενστος χαρακτήρ. "Οστις λοιπὸν συνεργεῖ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς τοιαύτης οὐδανίουν καὶ σωτηριώδους διδασκαλίας, ἥτις, καθὼς τὴν ὄνομάζει δὲ Παῦλος, εἶναι δύναμις Θεοῦ εἰς σωτηρίαν πᾶσι τοῖς πιστεύοντοι, δὲν πρέπει δικαιώση νὰ ὄνομάζηται ενεργότερης τῆς ἀνθρωπότητος; Ἀγαμφιβόλως ἔνας ἥρεμών, ἔνας Βασιλέως, δασις ἀγονίζεται τοιωτοτρόπως νὰ συστήσῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, εἶναι καὶ θεοφίλης καὶ φιλανθρωπος, μᾶλλον δὲ μέγιστος τῆς ἀνθρωπότητος ενεργότερης, διότι προάγει μίαν διδασκαλίαν, ἥτις καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους εὐδαίμονας καὶ ἀσφαλίζει τὴν κοινωνίαν ἐνῷ τοὺς φέρει εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν.

Διὰ ταῦτα καὶ ἡ Μεγαλειότης σου ἐπειδὴ διὰ τῆς συστάσεως ταύτης τῆς σχολῆς ἐνεργεῖς τὴν προαγωγὴν τῆς τοιαύτης ενεργετικῆς διδασκαλίας ἀποκτᾶς νέα δικαιόματα εἰς τὴν εὐγενειοσύνην καὶ εἰς τὴν ἀγάπην μας, ἥτις εἶναι ἥδη θεομή, εὐλικρινής, καὶ μεγάλη. Τῶν δὲ Βασιλέων δὲ πολυτιμώτατος θησαυρὸς εἶναι τῶν ἐπηρόσων αὐτῶν αἱ καοδία, τῶν ἐπηρόσων αὐτῶν ἡ ἀγάπη. Τι λέγω; Αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία θέλει σὲ ἔμετει ὡς ἄλλον Κονσταντίνον τὸν μέγαν βασιλέα

καὶ μέγαρ ἥρωα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ παθώς ἐκεῖνος ἀπέδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν εἰρήνην διότι τὴν ἀπίλλαξεν ἀπὸ τοὺς διογυμὸς τῶν τεράνων, οὕτω καὶ ἡ Μεγαλειότης σον ὁ Βασιλεὺς ἀποδίδεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ τονλάζυστον προετοιμάζεις τὸ μέσον διὰ νὰ ἀποδοθῇ πάλιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ σωτήριος λόγος, τὸν δποῖον αἱ δειναὶ τοῦ θύνους συμφοραὶ ἔκαμαν, νὰ σιγῆσῃ πολλαχοῦ καὶ ἐστέργησαν πολλοὺς τῶν πιστῶν ἀπὸ τὴν τροφὴν τοῦ πνευματικοῦ τούτου γάλακτος. Ὅταν λοιπὸν οἱ πιστοί, συνερχόμενοι διὰ νὰ προσφέρωσι τὴν λογικὴν αὐτῶν λατρείαν εἰς τὸν Θεόν, ἀπούσωσι τὸν λόγον τοῦτον τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ τοῦ δποίον καὶ οἱ πιστοὶ στηρίζονται εἰς τὴν ἐνσέβειαν, καὶ οἱ πεπλανημένοι ἐπιστρέφονται ἀπὸ τὴν πλάνην των, καὶ οἱ ἄτακτοι νοοθετοῦνται, καὶ οἱ τεθλυμμένοι παρηγοροῦνται, καὶ οἱ ἀμαθεῖς φωτίζονται, καὶ ἐπενὶ λόγῳ οἱ πάντες ὁδηγοῦνται εἰς τὴν σωτηρίαν των δικαίων θέλοντων εὐλογεῖ ἐκ παρδίας τὸ δύορα. Σοῦ τοῦ χριστιανιστος αὐτοῖς τὸ θεῖον τούτο δῶρον, δταν δὲ αἰσθάνονται εἰς τὴν ζωὴν των, καὶ τὴν οἰκιακὴν καὶ τὴν δημόσιαν, τὴν ἐπιφορὴν τῆς θείας ταύτης διδασκαλίας δικαίων θέλοντων ἀναπέμπεσθαι εἰς τὸν Θεόν αἱ θεομότεραι εὐχαὶ ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν παρδίων αὐτῶν διὰ τὴν στερέωσιν καὶ τὴν δόξαν τοῦ βασιλικοῦ σον θαύμον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ παρὰ τῆς Μεγαλειότητος σον προετοιμασθεῖσα αὐτῇ πνευματικὴ τράπεζα, δὲν εἶναι διὰ μόνους τοὺς ἐν τῷ κυράτει σον παρατεθεμένη, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς δέξιοθεν ἐρχομένους καὶ θέλοντας νὰ εἰωχηθῶσι, θέλει πρόκεισθαι πάντοτε ἔτοιμη, θέλοντι προσφέρει ἀναμφιθόλως καὶ αὐτοὶ τὴν αὐτὴν προσφορὰν τῆς εὐγνωμοσύνης διότι φαίνεται ὅτι δ τόπος οὗτος εἶναι ἐκ τῆς θείας προνοίας προωρισμένος εἰς Ἑνα τοιοῦτον ἑψηλὸν σποπὸν νὰ γίνεται τῶν φώτων ἡ ἑστία καὶ ἐντεῦθεν νὰ μεταδίωνται εἰς μέγα μέρος τῆς ἀνθρωπότητος. Λιότι ἐδῶ ἐβλάστησαν τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ πολι-

τισμοῦ, ἐδῶ ἀνεπτύχθησαν, καὶ ἐντεῦθεν καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς οἰκουμένης διεδόθησαν ἀλλοτε, ἐδῶ δὲ πάλιν καὶ σήμερον διὰ τῆς βασιλικῆς σον κηδεμονίας αἴρεται τῆς σοφίας ὁ πνωσὸς τοῦ δποίον αἱ φωτοβόλοι ἀκτῖνες θέλοντι διαπεράσει καὶ εἰς μακρὸν διάστημα τῶν ἀνατολικωτέρων μερῶν καὶ νὰ φωτίσωσι καὶ ἐκεῖνον τὸν πνευματικὸν δριζοντα τὸν ὑπὸ τοῦ ζόφου τῆς ἀμαθείας ἐσποτισμένον· ἐδῶ ηρχοντο ἀλλοτε οἱ ἐνδοξότεροι πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, οἱ μεγάλοι τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι διὰ νὰ ἀπαντήσωσι τὰ νάματα τῆς παιδείας, ἐδῶ θέλοντι συγχάζει καὶ σήμερον, ἐκτὸς τῶν ἀλλων, καὶ οἱ εἰς τὴν διακονίαν τοῦ εναγγελίου ἀφοσιωμένοι, διὰ νὰ φωτίζονται καὶ φωτιζόμενοι νὰ φωτίσωσι τὸ τοῦ Χριστοῦ λογικὸν πάμνιον.

Οποία δόξα διὰ τὸν συντητὴν τοιούτου καλοῦ! δόξα ἡτις θέλει διαμένει αἰώνιος· διότι ἡ ἐξ ἀτάντων τῶν ἀλλων ἔργων γενομένη ταχέως ἀφαίζεται καὶ διαλένεται, αἱ στήλαι καὶ οἱ ἀνδριάντες καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα μητριμεῖα, διὰ τῶν δποίον ἀγωνίζονται νὰ παραδώσωσιν τινες εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὰ ὄντα καὶ τὴν δόξαν των, ἀφαίζονται εἰς τὴν λίθην ὑπὸ τοῦ χρόνου, μόνη δὲ ἡ δόξα ἡ ἐκ τῶν ἔργων τῶν γινομένων πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἀνθρωπίου πνεύματος, δποῖον εἶναι καὶ τὸ τῆς Σῆς Μεγαλειότητος, εἶναι αἰώνιος, καὶ διὰ περισσότερον παλαιοῖσται τοσούτῳ μᾶλλον αὐξάνει καὶ λαμπρύνεται. Πολλῶν δορικητίσαν, οἵτινες κατέστησαν πρωταὐλὰς βασιλείας, καθηυπέταξαν ἔθνη μεγάλα καὶ λιχνοφά, καὶ ἐξέπληξαν τοὺς συγχρόνους τῶν ἐλλησμονήθησαν σχεδὸν καὶ τὰ ὄντα, τῶν ἀνδρῶν δμας δοσὶ ἡγονίαθησαν εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ ἀνθρωπίου πνεύματος διέμειναν καὶ θέλοντι διαμένει αἰώνιος ὄμρούμενα καὶ θαυμαζόμενα, διότι μόναι αἱ πρὸς βελτίωσιν τῶν λαῶν, αἱ πρὸς φωτισμὸν τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου πράξεις εἶναι ἀείμητστοι, καὶ διεγείρουσιν εἰς τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων τὰς

ψυχὰς τὴν εἰγγωμοσόντην καὶ τὸν ἔπανον. Μόναι αἱ τοιαῦται ποάξεις κυρίως χαρακτηρίζουσι τὸν μεγάλους ἄρδονας. Αὐτὸν; ὅταν ἡ ἴστοσία μᾶς παρουσιάζει τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον τικητήν εἰς τὴν ἐν Ἰστρῷ καὶ τὴν ἐν Ἀρβέλοις μάχην καὶ καταστοέφοντα τὴν Περσικὴν ἀντοχατούριαν, τὸν θαυμάζομεν μὲν ὡς ἔμπειρον στρατηγὸν καὶ ἀδρεῖον πολεμιστήν, ἀλλ᾽ ἐνταῦθῃ συνανθαρόμεθα μὲν κάποιαν νέμεσιν τὴν περιδοξίαν, ἵτις τὸν ἐσπερῶντα νὰ φέρῃ τὸν δῆλοντος καὶ τὴν καταστροφὴν τοσούτων ἀνθρώπων, ὅταν δικιας τὸν βλέπωμεν εἰς τὴν Βακτριανὴν εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας συναθροίζοντα ὅγδοικοντα χιλιάδας παιδῶν, καὶ χορηγοῦντα εἰς αἴτοὺς τὰ μέσα διὰ νὰ διδάσκουνται τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, τότε βλέπομεν εἰς αὐτὸν τὸν μέγαν βασιλέα καὶ μέγαν ἀνθρώπον, διότι συνέλαβε τὴν ὄντως μεγάλην καὶ Ἐφραήλην ἰδεάν νὰ ἔξειλητην τὴν Ἀσίαν, ὁ ἐστὶ νὰ φωτίσῃ τὴν ἀνθρωπότητα!

Τοιοῦτος είναι Μεγαλειότατε καὶ τοῦ ἴδικοῦ σου ἔργον
δὲ χαρακτήρ, ἀποβλέπε ἐν γένει τὴν προσόδον τοῦ ἀνθρωπιάτρου
πνεύματος, ἀποβλέπε δὲ καὶ ἴδιαιτέρως καὶ τὴν δόξαν καὶ
τὴν ὁφέλειαν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐπικηγίας, διὰ τοῦτο θέλει
ἀνυψώσει τὴν δόξαν σου, διὰ τοῦτο θέλει σέργει τὴν ἐνγρα-
μοσύνην τῶν ἐπερχομένων γενεῶν παθῶς σύρει καὶ ἥδη τὴν
ἴδικήν μας. Ναὶ Μεγαλειότατε! ἐπειδὴ τὸ ἔργον ἀφορᾶ καὶ
τὴν ὁφέλειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ὑπὸ^{τοῦ}
τούτων μέν σοι ὁφέλεται ἐνγραμοσύνη αἰώνιος, αὐτὸς δὲ ὁ
Θεὸς θέλει στέψει τὴν βασιλικήν σου κορυφὴν μὲν τῆς δόξης
τὸν ἀειθαλῆ στέφανον κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν του ἀτῷ δοξά-
σαντί με δώσω δόξαν.

*Αρχίζοντας, κιδίλας, ἀπό τὴν αὐστηρή γνώμη τοῦ Maurer, μποροῦμε νὰ ποῦμε δὲ οἱ Μισαήλ *Ἀποστολίδης ἐστάθηκε ἀρκετά ἀμφισβητούμενο στὴν ἐποχὴ του πρόσωπο. Γενικά, ἄλλωστε, τὸ ξέρουμε δισφαλῶς ἀπὸ ποικίλες ἀπόψεις, δὲ μὲ τὴν

Ἐπανάσταση καὶ μὲ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Ἑλλαδικοῦ Βασιλείου, ἐδόθηκαν πολλές ἀφορμές σκληρῶν δοκιμασιῶν καὶ γιὰ τὴν ἀνώτερη ἑκατησιαστική ιεραρχία, ίδιως, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν κατώτερο κλῆρο. Οἱ ἀφορμές είταν ποικίλες καὶ ἀνόμοιες, οἱ δοκιμασίες ἐπίσης, καὶ, φυσικά, ἀκόμη περισσότερο ἀνόμοιες καὶ ποικίλες παρουσιάσθηκαν οἱ ἀνθρώπινες ἀντιδράσεις. Δένεινται εἶναι ἔδω ὁ τόπος γιὰ νὰ σχολιάσουμε τὰ περιστατικά ὅσα ὅδηγοιν πρὸς μιὰ τέτοια διαπίστωση, οὗτε καὶ τὶς συνέπειες τῶν γεγονότων πάντως, ὁ Μισαήλ 'Αποστολίδης ἐπέρασε περίπου ἀζήμια μέσα ἀπὸ ὅλες τὶς συμπληγάδες τῆς ἐποχῆς του, μὲ ἄκρα διπλωματικάτητη καὶ δεξιότητα. Στὸν χῶρο τῆς παραδίκας, δηλαδὴ σὲ ὅ,τι μαρτυρεῖ γιὰ τὸ πνευματικὸν κλίμα, ἡ συντελεῖ στήγη δημιουργία του, ὁ ρόλος του δὲν φαίνεται νὰ ἐστάθηκε σημαντικός· διπλωμάτης ὅμως, χαρακτηριστικός εἶναι τὸ λογίδριό του ἀπὸ μίαν ἀποψή ή ὅποια ἐνδιαφέρει τὴν Κήπησή μας: βλέπουμε καθαρὰ νὰ διαγράφονται σ' αὐτὸν ἔνοιαι ἀπὸ τοὺς κοινοὺς τόπους, ἀπὸ τὰ ἴδεολογήματα, τῆς μεταγενέστερης Ἑλληνικῆς λογοτεύνης.

*Αλλωστε, της ίδιας ἐποχῆς, της ίδιας στιγμῆς, έχουμε δύο κείμενά του κατάλληλα να μᾶς πληροφορήσουν για τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο ἀντιμετώπιζε τὸν πνευματικὸν χῶρο μέσα στὸν ὅποιο εἴται προηρισμένος νὰ κινηθεῖ. Τὸ ένα εἶναι αὐτό, τὸ λογίδροιο· τὸ ἄλλο εἶναι ὁ ἐναρκτήριος του, τὸν ὅποιο ἔξεφύνησε διάλυτες ἡμέρες ὕστερα: εἶναι ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους καθηγητές, πολὺ, ἀγκαλά καὶ ἀρχιζε πιὰ ἡ ἐκπαίδευτικὴ χρονιά, περίπου στὶς ἡμέρες ὅπου θὰ εἴται κανονικὸν νὰ λήξει, ὕστερος θέλησαν νὰ συντελέσουν στὴν ὀλοκλήρωση τῆς διαδικασίας καὶ ἀρχισαν ἀμέσως τὰ μαθήματά τους. *Η συνεξέταση τῶν δύο κείμενων δείχνει πόσο βαθιὰ είχε ἐνστερνισθεῖ τὰ διδάγματα ὅταν ἐρχόταν νὰ διακηρύξει, πόσο ἡ θέση τὴν ὅποια ἔδιαλεξε εἶναι θεμελιακὴ στὸν χαρακτήρα του, στὴν βιοτροπία του.

"Ἐνα ἀπὸ τὰ ἴδευλογήματα αὕτα τὸ βρῆκαμε κιβλας, καὶ

τὸ ἐσημειώσαμε, στὸν Βάμβα: εἶναι ἡ ἔξαρση τῆς ἑλληνικῆς φιλομαθείας, ἵσχυρισμός ὁ ὅποιος ἀγαπήθηκε πολὺ καὶ ἀναφέρθηκε συχνὰ στὰ κείμενα τῶν νεοελλήνων λογίων. Ἔτσι βεβαιώνει καὶ ὁ Ἀποστολίδης στὸ λογίδιο του «τὴν φυσικὴν τῶν Ἐλλήνων καὶ ἀναλλοίωτον πρὸς τὴν μάθησιν κλίσιν». Δεύτερο κοινὸ τόπο, σὲ δρισμένο κλίμα τῆς ἐποχῆς, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ σημειώσει τὴν συμβολὴ τῆς Ἐκκλησίας στὴν διατήρηση τῆς παιδείας καὶ πιὸ γενικά τῶν ἔθνικῶν χρακτηριστικῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Γράφει καὶ πάλι στὸ λογίδιο: «Ο Κλῆρος τῆς Ἐκκλησίας μας ἐστάθη πάντοτε ἐν γένει φίλος τῆς παιδείας». Στὸν ἐναρκτήριο του ἐπανέρχεται στὸ θέμα: «οἱ Ἀρχιερεῖς μας ἤσαν πανταχοῦ οἱ πρῶτοι συνεργοὶ καὶ συστήται τῶν σχολείων μας». «Οὐλος ὁ κόσμος γνωρίζει καὶ συνομολογεῖ διτὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι σπινθῆρες τῶν φώτων τὰ ὅποια διατήρηθησαν ἀπὸ τὸ ναυάγιον τῆς κοινῆς δυστυχίας εἰς τὸ «Ἐθνος μας, διεσώθησαν ἀπὸ τὸν ἀκάματον ζῆλον καὶ τὴν προσπάθειαν τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου».

Γιὰ νὰ θεμελιωθοῦν οἱ γνῶμες τόσο φωτεινικά μὲ τὴν φιλομάθεια τῶν Ἐλλήνων δσο καὶ γιὰ τὴν φιλοπαιδεία τοῦ Κλήρου, ἔνα τεκμήριο ποὺ ἐπανειλημμένως ἔχει κατὰ καιροὺς προβληθεῖ εἶναι ἡ ὑποφία τῆς ξένης ἔξουσίας ἀναρρικά μὲ τὰ γράμματα. Τὸ ἐπιχειρήμα αὐτὸ ἐγρηγοριοποιήθηκε ἀπὸ διαφόρους καὶ σὲ διάφορες μορφές: εἶναι ὁ Καποδιστριας δταν γράφει διτὶ ἡ ἐνετικὴ ἔξουσία ύπεβλεπε τὴν ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση· εἶναι ἀκόμη τὸ κρυψό σχολεῖο καὶ ἄλλα. Τὴν γραμμή αὐτὴν κρατεῖ καὶ ὁ Μισαήλ Ἀποστολίδης: «Ἔτσι, στὸ λογίδιο του, λέει γιὰ τοὺς Τούρκους διτὶ «ἡ παντελής αὐτῶν ἀπὸ τὴν παιδείαν, καὶ ἀπὸ πᾶσαν πρόσδοτον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀποστροφή, μᾶλλον δὲ ἀνασθήσια δὲν ἔφινον τοὺς «Ἐλλήνας νὰ συντηρῶσιν. οσα ἔχειάζοντο ἐκπαιδευτικά καταστήματα».

Μία διλλη πλευρὰ ἡ ὅποια δέξιζει νὰ μᾶς σταματήσει εἶναι

ἐκείνη ποὺ ἀναφέρεται ἀμεσα στοὺς σκοποὺς ποὺ θὰ ἔξυπηρτηθοῦν μὲ τὴν έδρυση τοῦ Πανεπιστημίου. Φυσικά, ἀπὸ τὴν Θεολογικὴ Σχολὴ περιμένει διτὶ θὰ βγοῦν ιεροκήρυκες, διδάσκαλοι τοῦ θείου λόγου· ἀλλὰ ἐπίμονα ἐπανέρχεται στὴν βεβαίωση διτὶ ἡ ὠφέλεια τῶν μαθημάτων τοῦ Πανεπιστημίου θὰ ἐπεκταθεῖ «καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἐκτὸς τοῦ Κράτους» «Ἐλληνες (Λογίδιο σ. 110)· ἡ ἀπνευματικὴ τράπεζα» ἡ ὅποια ἐτοιμάσθηκε ἀπὸ τὸν Βασιλέα (ιδὲν εἶναι διὰ μόνους τοὺς ἐν τῷ κράτει) τοῦ «παρατείμενη, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους» (αὐτ. σ. 118). Τὶ θεία πρόνοια ἐφόρνιτισε ἔτσι ὡστε «οἱ φωτοβόλοι ἀκτῖνες» τῆς θρησκευτικῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας «θέλουσι διαπεράσει καὶ εἰς μακρὸν δάστημα τῶν ἀνατολικωτέρων μερῶν» (αὐτ. σ. 119).

Τέλος, θὰ εἴχε κανεὶς νὰ παρατηρήσει κάποιες προσωπικὲς ἀντιλήψεις τοῦ καινούριου πανεπιστημιακοῦ διδασκαλοῦ ποὺ εἴτε βεβαιώνουν καταστάσεις τὶς ὅποιες καὶ ἀλλοι δημοσιολόγοι ἐπρόσεχαν, εἴτε δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰ πράγματα καὶ ἐπιδιώκουν νὰ δημιουργήσουν μία καινὴ γνώμη σχετικά. «Ἔτσι ὡς πρὸς τὸ πρῶτο σημεῖο διτὶ ἀπὸ Ἑλλειψῆ θρησκευτικῆς διδασκαλίας στοὺς καιροὺς του ἡ πίστις τῶν χριστιανῶν ἀπεκατέστη νεκρά, διότι δὲν ζωογονεῖται ὑπὸ τοῦ θείου λόγου» καὶ διτὶ οἱ ἀνθρώποι (ιδὲν ἀκούσουσι πλέον ἀλλην φωνὴν, ἀλλην νουθεσίαν, παρὰ τὴν φωνὴν καὶ τὴν νουθεσίαν τῶν διλόγων ἐπιθυμίαν) (αὐτ. σ. 115). Τὰ θέματα αὐτὰ ἐσχολίάζθησαν πολὺ, ἀλλὰ πάντως δσο καὶ ἀν μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ τὸ πράγμα γιὰ νὰ κατασταθεῖ πιὸ ἔντονη ἡ ἀνάργη σχετικῆς διδασκαλίας, δὲν παύει νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ στάση τὴν ὅποια παίρνει ἐμπροκειμένω ὁ Μισαήλ Ἀποστολίδης. «Ἀντιθέτως, θὰ μπορούσαμε νὰ θεωρήσουμε αὐθαίρετη καὶ ἀποτὴ μία βεβαίωσή του διτὶ «οἱ νῦν ἔτι ζῶντες ἐπισημότεροι τῶν πεπαδευμένων μας» ... «ἄλλοι σχεδὸν ἀνήκουσιν εἰς τὸν Κλῆρον». Μία ἔξηγηση ποὺ μπορεῖ νὰ σώζει τὰ πράγματα εἶναι διτὶ

Γ. Α. Ράλλης

στὰ μάτια ἐνδεικνύου εἴται ἀρκετὰ φυσικὸν νὰ κρίνονται αὐστηρὰ πολλοὶ λογιότατοι ποὺ ἔλευθερίαζαν καὶ νὰ μὴ θέλει νὰ τοὺς ἐντάξει στοὺς ἐπισημοτέρους τῶν πεπαιδευμένων.

Γ. Α. Ράλλης

‘Ο ἀναγνώστης γνωρίζει: Ἡδη τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὄποιους τὰ τελευταῖα λογίδρια δὲν εἶναι δεκτικὰ κριτικῆς φιλολογικῆς ἐπεξεργασίας: συνεπῶς δὲν ἔχω νὰ ἐπανέλθω σ’ αὐτοὺς. Τὰ εἰσπαγμικὰ λόγια τοῦ Γ. Α. Ράλλη ἀναφέρονται στὰ βασιλικὰ γενέθλια ἀφενὸς καὶ ἀφετέρου στὸν ἱερατικὸν γιὰ τὴν ἔναρξη λειτουργίας τοῦ νέου ὄργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, 25 Ἰανουαρίου 1835. Όλιγα σχόλια καταχωρίζονται στὴν συνέχεια τοῦ λογιδρίου ὅπως ξαναπαρουσιάζεται τώρα ἐδώ:

KΥΡΙΟΙ!

‘Ἐθεώρησα ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, δταν πρὸ δύο καὶ ἥμισεως περίπον ἐτῶν, εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ κατάστημα, εἰς ἕωστὴν ὅχι διλγάντερον λαμπράν, δχι διλγάντερον προσφιλῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ ἐκείνη τῆς ὅποιας πλησιάζει ἥδη ἡ ἐνιαύσιος μνήμη, συνήλθομεν νὰ πανηγυρίσωμεν δημοσίως τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ λαμπροῦ δικαστικοῦ συστήματός μας, καὶ ὅστερον ἀπὸ ἄλλας εὐγλωττοτέρας φωνάς, τὰς ὅποιας μὲ λόγην μου σήμερον δὲν ἴκουσα ἐνταῦθα, καὶ ἐγὼ αὐτὸς ὡς συνθιστῆς τῆς δικαστικῆς χορείας, ὑφίσσα τὴν ἐδικήν μου διὰ νὰ ἰμνήσω τὰ ἀγαθά τὰ ὅποια ἡ λαμπρά ἐκείνη καὶ χαρούσιος ἡμέρα εἰς ὅλους μας ὑπέσχετο.

‘Αλλὰ πόσῳ εὐτυχέστερος νομίζομαι, Κύριοι, σήμερον, ὅτε ἀξιωθεὶς τῆς τιμῆς νὰ λέγομαι συναδελφὸς τῶν πλέον ἐπισήμων κατὰ τὴν παιδείαν Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων, ἔρχομαι ὃς ἐκ μέρους τῆς νομικῆς Σχολῆς, τῆς ὅποιας ἐναβρόντω μου ὅτι εἶμαι τὸ ἔλαχιστον μέλος, ἔρχομαι ὃς θιασώτης μᾶς

ἄλλης χορείας, νὰ σᾶς ἀναγγεῖλω, δχι πλέον ὡς ἄλλοτε ὅτι ἐσυστήθησαν τὰ Δικαστήρια, τὰ ἀντία θέλουν ἔφασμάζει τοὺς νόμους, ἀλλ᾽ ὅτι ἐγκαθιδρώθη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ΟΘΩΝΟΣ ἡ Σχολὴ ἥτις μέλλει νὰ τοὺς διδάσκῃ.

Εἶναι λοιπόν, Κύριοι, ἀληθές, ὅτι ἀν οἱ παρελθόντες χρόνοι εἶχον συμμαχήσει διὰ νὰ καταστρέψουν, ὁ σημερινὸς ἀλλὰ ἀσχολεῖται εἰς τὸ νὰ ἀνοιδόντη καὶ νὰ οἰκοδομῇ.

“Ἄλλοτε μία τυραννία ἔξολοθρευτική, δχι μόνον τῆς παρείας, ἀλλὰ καὶ ἀποτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ, εἶχε μεταμορφώσει τὴν πλωτήν ἑστίαν τοῦ ιθυκοῦ φωτὸς εἰς σκοτεινὴν τῆς βαρβαρότητος καταγόμην. Ὁ κακοποίος τοῦ δεσποτισμοῦ ἀήρ εἶχε μαράνει τὴν Ἑλληνικὴν ζωηστήτη, καὶ κοντά εἰς τὰ κολορώμενά πέτρωνα καὶ μαρμαρέμα τῆς Ἑλλάδος μημεῖα, τὸ ἐσημωτικόν του πέρι εἶχε προσθέσει τὰ ἔτι μᾶλλον ἀξιοδάκοντα ζωτανὰ τῶν ἀνθρώπων ἔρεστα.

“Ἡ σοφὴ καὶ ὑπερήφανος πόλις τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Θεοματοκλέοντος, ἡ λαμπρὰ αὕτη ἄλλοτε καθέδρα τῶν ἐπιστημάνων καὶ τῆς ἐλευθερίας, ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν εὐκλείαν τῆς, εἶχε κατατήσει νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀτιμωτικὴν ἐνὸς μαρέων ενούσχον προστασίαν, καὶ ἡ γῆ τῆς Ἑλλάδος γεμάτη, ἀπαλλιέργητος, ἀγρά καὶ μαραμένη ἔφερε πανταχοῦ τὸ μορότονον πλέθος τῆς δυστυχίας τῶν τέκνων τῆς.

“Άλλ' ὡς καὶ αὕτη ἡ δυστυχία τῶν ἔθνων ὑπόκειται πολλάκις εἰς τῆς παροικῆς τοὺς νόμους! Ἡ ἐποχὴ τῆς καταστροφῆς εἶχε παρέλθει, καὶ φρικώδης σεισμός, ἀποτέλεσμα ἀναγκαῖον τόσον πολυχρονίου καταβλίφεως καὶ στεροχωρίας, ἐτάραξεν αἴρητος τὸ σκιοτῶν τῆς Ἑλλάδος ἔδαφος, ἐκίνησε τὴν ἐκδικητικὴν ἐνὸς ἀχανοῦς κρατῆρος ἐκρηκτινήν, καὶ ἐν δρθαλμῷ φιλητῆ ἐπάταξεν, ἐσχιστεν, ἀνέτρεψεν ἐκ βάθων τὸ σεσαθρωμένον τοῦ ἀπολυτισμοῦ ἔρεστον.

“Εκτὸς τὸ πᾶν ἥλλαξε μορφήν τὸ ἔθνος πνεῦμα ἐλαβε

τὸν τόπον τῆς δουλικῆς ὑποκλίσεως, ἡ Ἑλληνικὴ καφδία ἐπαλλεν ἐκ νέου διὰ τὴν δόξαν, τὸ ὑπερήφανον τῆς ἴσπτητος αἰσθημα, ἡ ἀνάγκη τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας κατῆλθον εἰς τὴν πάτριον τον γῆν, καὶ οἱ νόμοι ἀνέβησαν εἰς ἓνα θρόνον ἀπὸ τὸν ὅποιον ἐκομινίσθη ἀνεπιστρεπτεῖ τὸ αἵματος ανθαίρετον.

“Ἡ ίστορία θέλει διεξέλθει μὲν λεπτομέρειαν ὅσα ἡ νέα αὕτη τῶν δημοσίων μας πραγμάτων κατάστασις ἐπέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πλεονεκτήματα. Τὸ κατ' ἐμὲ προσκεκλημένος ὡς ἐκ τῆς θέσεώς μου νὰ ὄμιλήσω περὶ τοῦ νέου βασιλικοῦ εὐεργετήματος τὸ ὅποιον ἡ σημερινὴ πανήγυρις ἀναγγέλλει ἀναγκάζομαι νὰ πειριόσω τὸν λόγον μου εἰς δια το εἰς αὐτὸν μόνον ἀνάγεται, καὶ δὲν θέλω δυσκολεύθη νὰ ἀποδείξω ὅτι εἶναι τὸ λαμπρότερον, τὸ πλέον ἔγκυον μεγάλων ἀγαθῶν ἀφ' ὅσα μέχρι τοῦδε μᾶς ἐπεδαμφιλεύθησαν.

“Ολοι οἱ πολιτικοὶ τῶν ἔθνων δργατισμοί, δλαι αἱ σοφαὶ τῶν λαῶν νομοθεσίαι, τὰ διάφορα τῶν Κυβερνήσεων εἰδη, ἡ ποικιλή διαιρεσίς τῶν κοινωνιῶν δυνάμεων, σκοπὸν ἄλλον δὲν ἔχουν παρὰ τὴν μεγαλητέραν ἐλάστου ἔθνους ἀνάπτυξιν καὶ εὐδαιμονίαν. Αὐτὸν εἶναι τὸ ιθυκὸν κέντρον πορὸς τὸ ὅποιον τείνουν ἀνειδότως δλαι αἱ ἀνθρώπων προσπάθειαι, αἵτινες ἀναχωροῦν ἀδιακόπως ἀπὸ τὰ διάφορα σημεῖα τῆς μεγάλης ἐκείνης πειριφερείας, τὴν ὅποιαν δυομάζομεν κοινωνίαν.

“Άλλ' ὅσον πολνάριθμα καὶ ἀν ἦναι τὰ μέσα ταῦτα τὰ ὅποια μᾶς ἀγοντεν εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, ἐνὸς μόνου ἡ ἔλλειψις εἶναι ἵκανη νὰ ματαύσῃ τῶν ἐπιλοίπων δλον τὴν παρουσίαν.

“Υποθέσατε οὖτοι διὰ μίαν στιγμὴν τὰς καλητέρας τῶν ἔθνων θεσμοθεσίας, ἐκλέξατε ὡς ἡ μέλισσα δλον τοὺς δικαιοτέρους τοῦ πολιτισμένου κόσμου νόμους! ὑποθέσατε, ἀρ θέλετε, κάπι τειρσότερον ἐκλέξατε ὅχι μόνον ἀφ' ὅσα ἐνεργοῦνται εἰς τὰ διάφορα πεφωτισμέρα κράτη, ἀλλὰ καὶ ἀφ' ὅσα

μένουν μέχρι τῆς σήμερον νεκρὰ καὶ ἀνενέργητα εἴτε εἰς τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, εἴτε εἰς τὸ Θωμᾶ τὴν Οὐτοπίαν. Αὕτας τὰς ἐντελεῖς θεσμοθεσίας συγκεφόσατέ τας, φύσατέ τας ἐπειτα εἰς Ἑνθρος ἀπαίδευτον, βάροβαρον. Λέν θέλει ταῖς λείπει εἰμὴ ἐν μόρον πρᾶγμα, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο θέλει εἰσθαι ἡ ψυχὴ. Λέν θέλουν λοιπὸν ἀφελήσει οἱ νόμοι δταν δὲν θέλουν τοὺς ἐννοεῖ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὄποιον μέλλοντν γὰρ ἐφαρμοσθῶσι. Λέν θέλουν χρησιμεύσει οἱ δργανισμοί, δταν εἰς μάτην θέλουν ζητοῦνται χεῖρες ἐπιτίθειαι νὰ τοὺς βάλουν εἰς ἐνέργειαν. Καὶ κατὰ δυστυχίαν τὴν ἀλήθειαν τῆς ὑποθέσεώς μου ταύτης δὲν τὴν ἀνακαλύπτομεν ἀκόμη συγχάκις καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔδικά μας πρᾶγματα; Καθότι πον ἀλλοῦ ἡμποροῦμεν γὰρ εὑρομεν βεβαιότερον τὴν ἑξῆγησιν τῆς καχεξίας ἡ ὅποια πολλάκις εἰς τὸ κοινωνικὸν μας σῶμα ἀναφαίνεται; Οἱ νόμοι μας εἶναι ἐν μέρει οἱ νόμοι τῆς ἐλευθέρας Γαλλίας, ἐν μέρει οἱ νόμοι τῆς σοφῆς Γερμανίας. Οἱ περισσότεροι πολιτικοὶ δργανισμοί μας ἐστηρίχθησαν εἰς τὰς πλέον φιλελευθέρους ἀσχάς τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν. Καὶ μόλον τοῦτο πόσον μακράν ενδικούμεθα ἀκόμη ἀπό τὸν βαθμὸν τῆς ενδαιμονίας εἰς τὸν ὄποιον ποδ τόσων ἥδη χρόνων ἔφθασαν τὰ εὐτυχῆ ταῦτα ἔθη;

Πόθεν λοιπὸν, Κύριοι, αὐτὴ ἡ ἀντίφασις; πόθεν ἀλλοθεν εἰμὴ ἐκ τοῦ δτι δὲν ἔχομεν εἰσέτι τὴν ψυχὴν ἡ ὅποια μέλλει γὰρ τὰ ζωογονήσῃ ὅλα; Ἀλλ᾽ αὐτὴ ἡ ψυχὴ τὶ ἄλλο εἶναι, παρὰ ἡ μάθησις, παρὰ ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις, παρὰ ἡ ἀνάπτυξις τῶν νοητικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους;

Οταν λοιπὸν τὴν ζωογόνον ταύτην ψυχὴν ὑπόσχεται γὰρ σᾶς τὴν ἐμφυσήσῃ ποδ πάντων τὸ σήμερον ἀναγγελλόμενον Πανεπιστήμιον, δταν ἴδιατέρως, ἡ σύστασις τῆς νομικῆς σχολῆς σᾶς ἐπαγγέλλεται τὴν ἐκμάθησιν τῶν πολιτικῶν χρεῶν καὶ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων Σας· δταν τὰ διάφορα μαθήματα τὰ ὅποια οἱ παθηγηταί της εἶναι ἔτοιμοι γὰρ σᾶς προσφέρουν μέλλοντν γὰρ διδάξουν τὴν μεγάλην τέχνην τοῦ διοικεῖν τὰ

ἔθνη, τὴν τέχνην τοῦ γὰρ μὴ καταθλίψεται ὁ ἀδύναμος ἀπὸ τὸν δυνατόν, ὁ ἀπλοῦς ἀπὸ τὸν πανοῦργον, τὴν τέχνην τοῦ γὰρ συμπράττουν δοῦι ἀδιαφόρους καὶ δυνατοὺς καὶ ἀδύνατοι, καὶ πλούσιοι καὶ πένητες εἰς τὴν ἑξολόθρευσιν παντὸς αἰτίου καταστρεπτικοῦ τῆς εὐταξίας καὶ τῶν νόμων, τὴν τέχνην τοῦ γὰρ προάγεται τὸ ἐμπόριον, γὰρ ἐνθαρρύνεται ἡ βιομηχανία, γὰρ διατηροῦται ἡ καλὴ πίστις, ἢτις εἶναι ἡ ζωὴ ἀμφοτέρων, τὴν τέχνην τέλος τοῦ γὰρ ἔωμεν ἐλεύθεροι καὶ εὐνομούμενοι ὅπο τὸ κοάτος τοῦ πλέον φιλελευθέρουν καὶ τοῦ πλέον φίλουν τῶν νόμων Βασιλέως, ἡμπορεύετε πλέον τὰ διστάζετε, ἅτι τὸ σημερινὸν εὐεργέτημα ὑπερβαίνει γὰρ ἀλλα μέχρι τοῦδε μᾶς ἐπιδαψιλεύθησαν;

Εἰς τὸ ἑξῆς καμμία τάξις ἀνθρώπων, παντὸς ἐπάγγελμα τοῦ βίου, δὲν θέλει μένει ἀτιμωρητεί ἔσοντι εἰς τὴν μάθησιν. Ναί, ἡ σημερινὴ ἐορτὴ εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα μιᾶς γένεας ἐποχῆς. Αἱ ἐπιστημονικαὶ γνώσεις δὲν θέλουν πλέον εἰσθαι ὡς τὰ χρονσῦ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἐσπέρου μῆλα ἀπόσπιτοι εἰς ἄλλους παρὰ τοὺς δλίγους ἐκείνους προνομιούχους εἰς τοὺς ὄποιον ἡ τύχη ἤθελεν ἐπιβλέψει μὲ βλέμματα εἵμενείας. Ἡ παιδεία πάνει τούτευθεν γὰρ γίνεται φιλέστατην ὅτι τὸ παιδί της θέλομεν τὴν βλέπει αἰξάνονταν καὶ ἀνδρουμέντην διοῦ μὲ τὰ τέκνα μας.

Ἡ παιδεία μάνη εἰς τὸ ἑξῆς θέλει διανέμει τὰς δημοσίους γάστρας, τῆς παιδείας μόρης αἱ ἀνθοστόλιστοι χεῖρες θέλουν πλένει τοὺς στεφάνους, ἀπὸ τὴν παιδείαν μόνην θέλει ἐπιτηγάζει πάσα ἀληθῆς καὶ ἀμάραντος δόξα.

Ἀλλὰ διὰ γὰρ ἀποκτηθοῦν τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα πλεονεκτήματα, δὲν ἔξαρκει μήτε τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σχολῶν ἡ σύστασις, μήτε τῶν Καθηγητῶν ἡ δραστηριότης καὶ ἀκρίβεια, μήτε τῆς διδασκαλίας ἡ ενστοχος καὶ ἐπιτηδεία διεύθυνσις. "Ολα αὐτὰ τὰ μέσα δὲν θέλουν ἐπιφέρει τοὺς δικαίως προσδοκούμενους καρπούς των, εἰμὴ καθόσον καὶ

Σεις, φιλότιμος καὶ φιλόμουσος νεολαίᾳ, θέλετε θεωρήσαις ὡς πηγάδιστον χρέος Σας γὰ φέρετε καὶ εἰς τὴν μάθησιν τῶν ὑγη- λοτέρων τοῦ καταστήματος τούτου μαθημάτων, τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀκάματον ἐπιμέλειαν, τὸν αὐτὸν ἐκεῖνον ἀνυπέρβλητον καὶ διακαή τῆς σοφίας πόθον, ἀπὸ τὰ δυοῖα βοηθούμενοι διετρέξατε ἐπιτυχῶς τὸ δμαλώτερον τῶν πρώτων σπουδῶν Σας στάδιον.

Συνρρεύσατε λοιπὸν μετὰ ζήλου, ἀρνύσασθε μετὰ σπουδῆς ἀπὸ τὴν πηγήν, τὴν δύοιαν Βασιλικὴν χειρὶ Σᾶς ὑπέδειξε, καὶ ποιητόμενοι ἀπὸ τὰ καθαρὰ τάματα τῆς, εὐλογήσατε τὰς ἀρετὰς τοῦ Σεπτοῦ Μονάρχου δυτικὰς σπουδέσας τὸ Βασιλικὸν ὄνομά Του μὲ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Πανεπιστημίου, ἡθέλησε τουοντορόπως νὰ μᾶς ἀναγγείλῃ ὅτι ἡ κραται τὸν προστασίαν θέλει εἰσθαι ἀχώριστος ἀπὸ αὐτό, καὶ ὅτι τὴν πρόσδοτον, τὴν σπερέωσιν, τὴν δόξαν τοῦ Καταστήματος τούτου, θέλει τὰ θεωρεῖς πρόσδοτον, ὡς σπερέωσιν, ὡς δόξαν τοῦ Βασιλικοῦ ὄνοματός Του.

Τὸ πρῶτο ποὺ θὰ εἶχε κανεὶς νὰ παρατηρήσει μόλις θὰ εἴχε διαβάσσει αὐτὴν τὴν στυγνὴ προσφάνηση, Κύριοι, εἶναι ὅτι παρουσιάζεται ἀπολύτως ἀντίθετη μὲ δὲ, τι ἀπαιτεῖ ἡ βασιλικὴ ἔθιμοτυπία: εἰδαμε δὲ τώρα, μὲ τὴν σειρὰ τῶν ἀγυρεύσων, Μεγαλειότατε "Αναξ, Βασιλεῦ, Μεγαλειότατε: προλαβίνοντας τὰ ἀμέσως ἐπόμενα, θὰ πῶ ὅτι μία ἀκόμη ἔξαίρεση κανεὶς καὶ ὁ Λευκίας, ἀλλὰ ἡ περίπτωσή του εἶναι διλη, γιατὶ ἡ κλασικοφροσύνη του τὸν ἀπέτρεψε ἀπὸ κάθε προσφάνηση, εἴτε στὴν ἀρχὴ μὲ τὴν πρώτη φράση τοῦ λόγου, εἴτε ὑστερα, στὴν συνέχεια τοῦ λόγου, καὶ δις τὸ τέλος. "Ομως, ἡ —έλκυστική— ἔξαγωγὴ συμπερασμάτων ἀπὸ αὐτὴν τὴν παράλειψη τοῦ Γ. Α. Ράλλη, ἡ, ἀκριβέστερα, τὴν παρακτικά του, φαίνεται ὅτι θὰ εἴταν, ὄπωσθήποτε, παρακινδυνευμένη: ὁ ἀγορητής, ἐδῷ, μᾶς δίνει ἀπλῶς τὰ κείμενο ἀπὸ τὸ ἐναρ-

κτήριο μάθημά του. Ἡ δομὴ τοῦ λόγου του εἶναι καθαρῶς προσαρμοσμένη στὴν διδάσκαλία τὴν ἀπευθυνομένη σὲ φοιτητικὸν ὀκροατήριο: στὸ τέλος ὑπάρχει καὶ ἡ προσφάνηση, «Σεις, φιλότιμος καὶ φιλόμουσος νεολαίᾳ»· ὑπὸ τούς δρους αὐτούς, θὰ εἴταν ἀταίριαστο νὰ μιλεῖ ὁ ἀγορητής στὸν βασιλιά. "Ισως, ἐδῷ, καὶ πάλι, θὰ ἔμενε περιθώριο, γιὰ μία ἀντίστοιχη, ὑπόθεση πιά: τὸ γιατὶ ὁ νέος καθηγητής ἔδωσε στὸν λόγον του αὐτὴν τὴν μορφήν: ὅμως ἐμεῖς ἔργο δὲν ἔχουμε νὰ ἔξετάζουμε καρδίας καὶ νεφρούς, ἀλλὰ νὰ ἀκοῦμε, μὲ προσοχή, καὶ νὰ ἐγγράφουμε, μὲ ἀκρίβεια, τὴν φωνὴ τῶν περασμένων.

"Απὸ τὴν ἀποφῆ αὐτήν, καὶ ἀφοῦ ἐπεισθήκαμε διτὶ ἔχουμε ἐδῶ ἐναρκτήριο μάθημα, δὲν πρέπει νὰ περιμένουμε πολλὴν ἴδεολογικὴν ὑποδομὴν, ὅτι, δηλαδή, ίδιως μᾶς ἐνδιαφέρει. "Αν θέλουμε νὰ γνωρίσουμε τὸν ἀνθρώπο, ἔργο μας καὶ αὐτό, δταν ἀκοῦμε μάρτυρες, τὰ στοιχεῖα τῆς σύντομης δυλίας, δσα παρέχονται, εἶναι πολλὰ καὶ μᾶς ὅδηγοῦν μὲ αὐξημένες πιθανότητες πρὸς ἔναν διξιο λόγου φιλελευθερισμό. "Ετσι, χρησιμοποιεῖ ἔναν νεολαγισμό, δεσποτισμός, τοῦ ὅποιου τὸ παλαιότερο παράδειγμα βρίσκεται ὁ Σ. Α. Κουμανούδης στὸν Κορακῆ, ἐπίσης ἄλλον ἔναν, ἀπολυτισμός, τὸν ὅποιο, πολὺ χαρακτηριστικό, πρωτοβρίσκεται ὁ κοινός μας διδάσκαλος στὴν ἐφημερίδα "Αθηνᾶ τοῦ 1832· ἀκόμα μιλεῖ γιὰ Ιστητα καὶ γιὰ ἐλευθερία. Τέλος, μιλεῖ γιὰ τοὺς νόμους «τῆς ἐλευθερίας Γαλλίας»· εἰμαστε, βέβαια, σχετικῶς κοντά στὴν ἀφετηρία, στὰ 1837: δταν δὲ γαλλικὸς φιλελευθερισμὸς ἔχει ἀρχίσει νὰ δέχεται τὰ Ιστυχρὰ κτυπήματα τὰ ὅποια ἐφανέρωσαν τὸν ἀληθινὸν χαρακτήρα τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου τοῦ δεκάτου, τὸν βαθύτατο ἀπολυταρχισμό του. 'Αλλὰ ἡ εὐφορία τὴν ὅποια εἴχε προκαλέσει στὴν Γαλλία καὶ στὴν φιλελευθερη Εύρωπη ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1830 ἐπιβιώνει, στὸ ἔξωτερικό, μάλιστα, τῆς Γαλλίας· ὁ Γ. Α. Ράλλης, μιλῶντας ὅπως μιλεῖ, ἐκφρά-

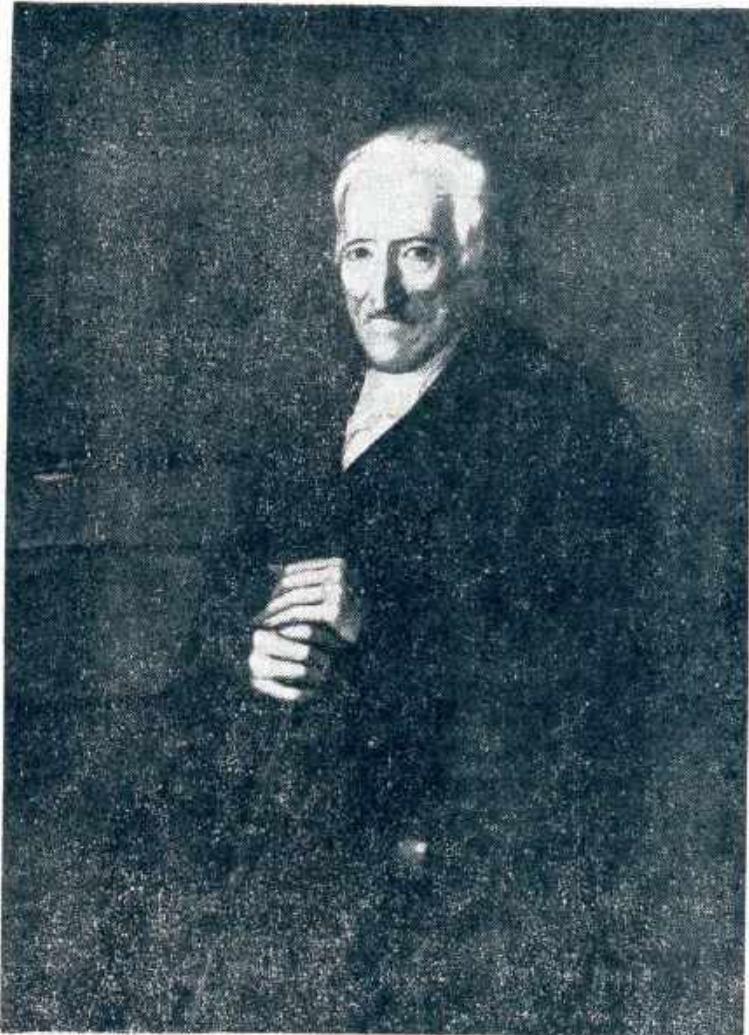
ζει τις αντιλήψεις θσων έγνωρισαν την καινούρια δυναστεία στά πρώτα της χρόνια. Αύτα, όλλωστε, ίσχυουν κατεξοχήν για την 'Ελλάδα όπου τα πρώτα βήματα του νέου ήλληνικού Κράτους είχαν γνωρίσει και έκτιμήσει την στοργική φροντίδα του Καρόλου.

'Αιδομη, και μὲ αύτό τὸ σχόλιο μποροῦμε νὰ κλείσουμε τὶς σκέψεις τὶς ὁποῖες προκαλεῖ τὸ λογίδωρο τοῦ Γ. Α. Ράλλη, ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε μίλι μνεία γιὰ τοὺς συναδέλφους τοῦ νέου καθηγητῆ μέσα στὸν χῶρο τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης: ...«ὅστερον ἀπὸ ἄλλας εὐγλωττοτέρας φωνάς, τὰς ὅποιας μὲ λόπην μου σήμερον δὲν ἤκουσα ἐνταῦθα». Διπλὸς συναδελφικὸς χαιρετισμὸς πρὸς δύο νομικούς, τὸν Δ. Πάπικο καὶ τὸν Δ. Σοῦτσο, ποὺ, ἐνῷ είχαν περιληφθεῖ στὸν πίνακα διορισμῶν τοῦ "Αρμανστεργ, ἀπαλείφθηκαν ὅστερα ἀπὸ τοὺς τελικοὺς διορισμούς. Ωστόσο, συνάμα, μίλι τέτοια μνεία εἶναι καὶ πράξη θαρραλέα, καθὼς ἐνφράζεται μὲ κάτι ποὺ ἀσφαλῶς καὶ τότε ἀκούσθηκε σὲν μομφή, καὶ σήμερα ἔτσι διαβάζεται.

Ο Γ. Α. Ράλλης ἔχρημάτισε ἀπὸ τὴν ἐπομένη ἀκαδημαϊκὴ χρονιά, καὶ ἐπὶ τρία ἀκαδημαϊκὰ χρόνια, πρύτανης. Ή συμβολὴ του στὴν ἐδραίωση τῆς καινούριας δικατίας σχολῆς ἐστάθηκε μεγάλη. Ἀπὸ τὴν ἀποφήν αὐτῆν, ὁ λόγος του τῆς 9 Νοεμβρίου τοῦ 1841, ὃπου ἔχειτο τὰ πεπραγμένα τῆς πρυτανείας του κατὰ τὸ σύνολο διάστημά της, ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερα: τὸ κείμενό του φανερώνει πιὸ ἔκδηλα τοὺς σκοποὺς καὶ τὶς ἐπιτεύξεις τῶν προσπαθειῶν, καθὼς ἐκτείνεται ἐπάνω στὴν καμπύλη μᾶς τριετίας. Οἱ σιωπαὶ ἔχουν γίνει τώρα ἐμφανέστεροι, καὶ οἱ ὄμοιογημένοι βέβαια, ποὺ εἶναι ἡ ἐπάνδρωση τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ, παράλληλα, ἡ θεραπεία τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνομολόγητοι, οἱ ὅχι καθαρά, τέλος πάντων, ὄμοιογημένοι: ἔχει πιὰ κοινολογηθεῖ *καὶ* δίλους τοὺς διουδήποτε διαμένοντας "Ελ-

ληνας, διτὶ ὑπάρχει πλέον κέντρον ἡλληνικῆς σπουδῆς, εἰς διπέπει νὰ στρέψουν τὰ δημιατά των ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ διδαχθοῦν οἱ ἴδιοι ἢ νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς παῖδες των γνώσεις ἐπιστημονικὰς συνδεδεμένας μὲ Ἑλληνικὴν παιδείαν. Στὴν συνέχεια παίρνει ἀφορμὴ νὰ θυμίσει τὰ ἴδια λόγια μὲ τὰ ὅποια ἐπρωτακούσθηκε τὸ ἴδεολόγημα τοῦτο στὸ λογίδειο τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ. Μήλει γιὰ τὶς ἀποστολές τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου οἱ ὁποῖες ἀποφασίσθηκε νὰ γίνονται «εἰς τὰς ἐτησίας τῶν ἐπιστημόνων συνόδους τῆς Εύρωπης», τὰ συνέδρια, ὃπως ἀρχισαν ἀρκετά γλήγορα νὰ λέγονται, *καὶ* τὰς ἀφίσηνος πηγὰς τῆς ὅποιας ἀντλοῦντες ἐκάστοτε οἱ συναδελφοί μας θέλουν ἐπανεργόμενοι μεταξύ μας ποτίζει μὲ τὰ καυχρά ἐκεῖνα νάματα τὰς ἀποξηρανθείσκας τῆς ἔω πεδιάδας, μεταβιβάζοντες ἀνεπαισθήτως τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἐσπερίας εἰς τὴν Ἀνατολήν...

"Οσο γιὰ τὶς ἐπιτεύξεις, δὲν ἀναφέρομαι στὴν αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σπουδαστῶν, γεγονός αὐτούντο προκειμένου γιὰ ἐκπαιδευτικὸν ἰδρυμα νεοσύστατο, διπού ἀθροίζονται τὰ πρῶτα χρόνια νέοι εἰσερχόμενοι στὸν χῶρο τῶν σπουδῶν ἀλλὰ εἶναι προφανές, ὃσο κι ἀν ὅστερα ἀμφισβητήθηκαν ἔνιοι ἀριθμοί, ὃτι ὑπάρχει αὐξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰσερχομένων. Ἐξάλλου ἔχει δίκιο ὁ ἐξερχόμενος πρύτανης νὰ καμαρώνει —δικῆ του πρωτοβουλία τὸ ἐξεκίνησε— ὃτι ἥδη, ὅστερα ἀπὸ διάλιγων ἐτῶν λειτουργία, τὸ Πανεπιστήμιο ἔχει δικῆ του στέγη καμαρένη μὲ κεράλαια δρυογενῶν καὶ φιλελλήνων. "Οτι ἔγινόταν αὐτό, τὸ ἐγνωρίσαμε ἀπὸ τὶς δραστηριότητες τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ στὴν Βιέννη· ὅτι ἔγινε, τὸ μαθαίνουμε ἀπὸ τὴν πρυτανικὴ λογοδοσία τοῦ Νοεμβρίου 1842. "Η ἀφήγηση ἔλης τῆς σχετικῆς ιστορίας εἶναι ἀλλοι μελετήματος ἀντικείμενον: ἀλλὰ ἡ σφαιρικότητα τοῦ φαινομένου ἀπαιτοῦσε νὰ μὴν περάσει ἀπαρατήρητο, ἐδῶ στὰ πρῶτα περιστατικὰ ὅσα συνέσονται μὲ τὴν γένεση τοῦ Πανεπιστημίου.

Αναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας

Αναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας

Καὶ περνοῦμε στὸν τελευταῖο ρήτορα τῆς ἡμέρας τῶν ἐγκινίων μὲ τὸν Ἀναστάσιο Γεωργιάδη Λευκίᾳ· ἴδιόρρυθμη μορφὴ ποὺ προβάλλει ἀπὸ ἄλλες ἑποχές: γεννημένος στὰ 1773, εἶναι δὲ πρεσβύτερος ἀνάμεσα στοὺς πρώτους διδασκάλους τοῦ Ὁθωνικοῦ Πανεπιστημίου. Γιὰ νὰ μὴν ἔνεισθε δὲ ἀναγνώστης, καλὸς εἶναι νὰ παραπεινασθεῖ ἀπὸ πρὸν: τὸ λογίδιο τοῦ Λευκία ἔχει συνταχθεῖ στὴν ἀρχαία ἐλληνική. Όστόσο τοῦτο προκάλεσε τὴν ἀνάγκη μᾶς συστηματικῆς θεωρησης, ἡ δῆποια, ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα, καθὼς ἀναφέρεται στὰ ἀρχαῖα, καταχωρίζεται στὶς σημειώσεις. Προσφόνησῃ δὲν ἔχει τὸ κείμενο τοῦ Λευκία, γιατὶ ἔτσι τὸ διπτιοῦσε ἡ ὑφὴ τοῦ λόγου του.

*"Ην ποτὲ χρόνος, καθ' ὃν ἦ "Ελλὰς εὐδαίμων καὶ ἐπίζηλος ἦν.
"Ην ποτὲ χρόνος, καθ' ὃν τοῖς μὲν ὅπλοις ἵσχουσσα, πάτα τὰ "Ασιανὰ ἔθνη κατ' αὐτῆς ἐλθόντα κατεπολέμησε, τεχνῶν δὲ καὶ ἐπιστημῶν ἀπασῶν πλουτοῦσα, καθηγητῆς καὶ διδάσκαλος τοῦ πλειότον μέρους τῆς γῆς ὑπῆρχε, καὶ Πομπαὶ μὲν τοῖς αὐτῶν μελιτνόσις ἀσμασὶ Σειρήνων δίκην τοὺς ἀκροωμένους ἐκίλουν, Ρήτορες δὲ πνεύδος μέρος πνέοντες, καὶ ὡς κεραυνὸς σμερδαίεοντος ἐκ τοῦ βίματος τοὺς λόγους ἔξαγοτίζοντες, καὶ ἀκοντας πειθεσθαι τοὺς παρόντας ἡράγκαζον. Τὰ τῶν Φιλοσόφων στίφη τῆς ἑαυτῶν σοφίας ἐπλήρουν τὰ σύμπαντα, καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τῷ "Ασκληπιῷ, ἵνα τέ ἄλλα ἔσσω, διδαχθεῖσα τοῦ τὰς νόσους λασθαι τέχνη, ὑπὸ τοῦ μεγάλον Ιπποκράτους ὑστερον μορφωθεῖσά τε καὶ ἐπιτελεωθεῖσα, ἐκ τῆς "Ελλάδος ἀπανταχοῦ διεδόθη. Συλλήβδην οὖν φάναι, ἡ μὲν "Ελλὰς τῶν ἀλλων, αἱ δὲ "Αθῆραι αὐτῆς ταῦτης πλέος ἦσαν καὶ σέμαντα: καὶ ὥσπερ ἐκ τοῦ "Ηλίου αἱ φωτοφόροι ἀκτίνες εἰς ἀπασαν τὴν γῆν διασκιδνωτα, οὗτοι καὶ ἐκ*

τῆς κλεινῆς ταύτης πόλεως ὡς ἐκ τυνος ἔστιας, ἡ καὶ ἀντοῦ τοῦ ἡμιακοῦ φατὸς τὴλανγεστέρα σοφία πανταχόσ περιεσπεῖρτο.³ Ενδίκιος ἄρα ἔλεγεν Ἰπποκράτης «Τοσοῦτον ἀπολέλουπεν ἡ πόλις ἡμῶν περὶ τοῦ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥσθ' οὐ ταύτης μαθηταὶ τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γεγόνασι, καὶ τῶν Ἐλλήνων ὅνομα πεποίκη μηκέτι τοῦ γένους, ἀλλὰ τῆς διαινοίας δοκεῖν τεκμήριον εἶναι, καὶ μᾶλλον Ἐλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδεύσεως τῆς ἡμετέρας, ἡ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετασχόντας».

Τουατή μὲν ἡ τῷ Ἀθηνῶν πόλις, τουατή δὲ ἡ Ἐλλὰς πάλαι ἦν.⁴ Άλλ' ὥσπερ ὁ ιερὸς Κῶς τοῦ ἀνθρωπίνου πέρι σκίτους φίσιν: «Ἐν τοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπὶ ἄκρων εἰεῖσι σφαλεραὶ, ἦν ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἔσσων, οὐ γὰρ δύνανται μέρειν ἐν τῷ ἀντέω, οὐδὲ ἀτρεμέειν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμέονται, οὐδέτε δύνανται ἐπὶ τῷ βέλτιον ἐπιδιδόνται, λείπεται οὖν ἐπὶ τῷ χειρον», αὐτὸ τοῦτο ἴθικῶς καὶ πολιτικῶς τῇ Ἐλλάδι ἔννεβη. Μετὰ γὰρ τὸ εἰς τὴν ἐπεργάτην ἐν ἀπασι φθάσαι πειωτόρ, μηκέτι περιπτέρω προΐέναι ἔχουσα, ἤξιο τὸ πισθοδομεῖν. Καὶ πρῶτον μὲν οἱ Ἐλληνες ὑπὸ τῶν ποδὸς ἀλλήλους στάσεων, οἷονει ὑπὸ τυνος φιεράδους τοσίματος κρατηθέντες, κακῶς ἐς τὰ μάλιστα ἔσχον, καὶ ἀλλήλους, ὡς φησὶν δὲ Ἀπόστολος, δάκνοντες, ὑπὸ ἀλλήλων κατηγαλώθησαν, θετεορ δὲ ὑπό τε τῶν Μακεδόνων καὶ Ρωμαίων καταπολεμηθέντες, δοῦλοι ἀντὶ ἐλευθέρων ἐγένοντο. Τῆς οὖν ἐπὶ τῷ χειρον φοπῆς ἐνμβάστης, δομῇ βιαίᾳ τε καὶ ἀσχέτῳ ποδὸς τὴν φθορὰν κατερέθοντο, λίθον δικηρὶν ἐπερδύκουν, δεὶς ἐν τῷ ὑψόθεν πίπτειν, ἀεὶ τάχιον ποδὸς τῷ κέντρῳ κάτεισιν.

Άλλ' ἐσχάτως δὲ βαρύς καὶ δυοβάστακτος τῷ Τούρκων ζυγός, καὶ ἡ πολυχρόνιος τυραννία εἰς τὸν πολυβενθή τῆς δυσμοφίας πυθμένα τοὺς Ἐλληνας κατενόημποσεν, ὥστε ἡ εὐδαίμων καὶ ταυτευδάίμων πάλαι Ἐλλὰς ἐγκατελείφθη, κατὰ τὸν προφήτην εἰπεῖν, «οἵσι σκηνῇ ἐν ἀμπελῶν, καὶ ὡς ὀποιο-

φυλάκιον ἐν σικανηράτῳ... καὶ εἰ μὴ Κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὃς Σόδομα ἀν ἐγεννήθημεν, καὶ ὡς Γόμφος ἀν δύμοιώθημεν».

Τίνεις γάρ ἐπὶ ἐσχάτων τῶν χρόνων ἐπὶ τοῖς τῆς Ἐλλάδος γερόμενος δυστυχήμασι, τὸν τῆς ἐλευθερίας πόθον τοῖς Ἐλλήνων παισίν ἐνέπνευσε, τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς μαχομένους ἐνίσχυσε, τῆς Ὁθωμανικῆς τυραννίας τὴν Ἐλλάδα ἀπίλλαξεν, αὐτόνομον αὐτὴν καὶ ἐλευθέραν ἀνέδειξε, καὶ Ὅθιονα τὸν πρῶτον, ἄνδρα εἴδων κατὰ τὴν καρδίαν αὐτοῦ, «Ἄρχοντα καὶ Βασιλέα αὐτῆς ἐξελέξατο». Ος δή, ἐξ οὐ ἐνταῦθα ἐλίλυθεν, οὐ πάντες παντοίως εὐποιῶν τὴν Ἐλλάδα, τὰ αὐτῆς ἴθικά καὶ πολιτικὰ χαρώνεια ἐλκη ἐξείρμενος, καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῆς ὀλβιοδαμονίας αἰεὶ φροντίζων.

Τῶν δὲ ποὺς ἡμᾶς τῆς Λέτον Μεγαλειότητος εδεογετημάτων τὸ κράτιστον ἡ Ἀκαδημία ἔστιν, ἡς τὴν καθίδρυσιν πανηγυρίζομεν σήμερον.⁵ Επεὶ γάρ ἀδύνατον τὴν δουλείαν τῆς σοφίας ἔντειναι, ἔδει τὴν πᾶν ἀγαθὸν καὶ καλὸν διδάσκουσαν γενικὴν καὶ μεγάλην καθιδρονθῆναι σχολήν, ἵνα γένεσι καὶ πούλην χράξειν ἐκχυθέτος αἰματος ἐκτησάμεθα ἐλευθερίαν τε καὶ αὐτορομίαν, ὑπὸ τῆς Σοφίας διηγούμενοί τε καὶ βοηθούμενοί είσαιει δυνηθείμειν ξυντηρῆσαι.

Ἐμελλεν ἄρα μετὰ τοσούτους δουλείας καὶ ἀμαθείας αἰῶνας τὴν Ἀκαδημίαν ὡς ἐκ νεκρῶν ἀναστῆγεν. Εμελλε τὴν τοῦ Υπάτου τῶν φιλοσόφων σχολὴν ἐπωνυμίᾳ Βασιλικῆ τιμηθῆται. Εμελλεν ἄμα τῇ τῆς ἐλευθερίας ἀρχῇ, καὶ τὴν τῆς πανδείας ἀρξασθαι παλιγγενεσίαν. Εἴτις οὖν ἔστιν αἰσθητις τοῖς τετελευτηρίσσιν, ὡς Πλάτων φησί, τῶν ἐνθέγδε, νέν πάντες αἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ χαίρουσι καὶ ἀγάλλονται. Πλάτων μὲν τὴν ἑαυτὸν σχολὴν ἀνεγειρομένην ὄντων, «Ἀριστοτέλης δὲ ἀκούων, ὡς ἐν τῷ Λυκείῳ οὐκέτι δέποθες αἱμοβόροι λῆποι περιπατήσουσιν καὶ Ζήρων, ὡς ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ, ἀντὶ λαχανοπωλῶν καὶ καπίλων σοφοὶ ποτὲ ἀνδρες ἐνδιατρίφουσιν» καὶ Ἰπποκρά-

της, δι τὴν σωτήριον τέχνην ἐν Ἀθήναις, ἔνθα αὐτὴν πολὺν χρόνον μετῆλθε, διδάσκειν ἀρχογταί. Πολλῷ δὲ πλέον ἡσθίουσιν καὶ χαρήσονται ἀπαντεῖς, δι τὸν ἔντονον τῶν φωνῇ, ὃς τῶν βαρβάρων, ἀμαθῶν, καὶ δουλικῶν αἰώνων οὐσῃ παραγνάδι, χαίρειν ἐπειπόντες τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην καὶ ἡδύθρον, καθ' ὅσον ἔρεστι, προσέναι ἀρξόμεθα.

“Ἄρχην, φασίν, ἀῆμισυ παντὸς» καὶ

“Ἄρχης καλῆς κάλλιστον εἶναι καὶ τέλος

“Οὐδῶς δοκοῦσιν οἱ δοἱ τῶν πραγμάτων.

“Ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς σχολῆς καλὴ λίγαν, τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τέλος, ἣ μᾶλλον ἡ εἰς τὸ κρείτον κατὰ τὸ ξυνεχὲς αὐτῆς εἴη πρόσδος, ἀρεν τινὸς δροῦν καὶ τέλους. Ταῦτα δὲ ἐν τῇ θείᾳς ἐπικονιάς καὶ ἀγαθότητος, καὶ ἐν τῇς κοραταῖς τοῦ Σεβαστοῦ καὶ Φιλομαύσου ἡμῶν Ἀγαντος προστασίας ἐλπίζομεν. “Ος δή, πεπείσμεθα, οὐδέποτε παύσεται τοντὶ τὸ γενικόν τῆς παιδείας ἐπισχύνων καὶ ενεργετῶν καταγόγιον. Ἀλλ’ ἐπειδὴ ξὺν Ἀθηνᾶ, τὸ τῆς παροιμίας, δεῖ καὶ χεῖρα κυρεῖν, ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς ποὺς τὴν τοῦ σκοπουμένου ἐπίτευξιν κατὰ τὸ δυνατὸν ξυντελέσαι τε καὶ ξυμπράξαι.

Δεῦτε οὖν οὖν ἀπαντεῖς.

Φράξαντες δόρυ δονφί, σάκος σάκει προθελύματα,
καὶ στοναστισμὸν πυκνὸν ποιησάμενοι, κατὰ τῆς ἀμαθείας ἀτρέστως χωρήσωμεν, καὶ ὡς Πέρσας μὲν οἱ πρόγονοι πάλαι, χθὲς δὲ καὶ πρότριτοι οἱ ζύγχρονοι Ἑλληνες τοὺς ἐν τῷ Μαράμεθ κατεπολέμησαν, οὗτοι καὶ ἡμεῖς τὴν πολλὸντος ἀδόνας ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐμφαλεύσασται καὶ ωλεῖσαν ἀμάθειαν καταβάλλοντες ἀποσκοπακίσαμεν.

Τῆλε μάλ’ ἥχι βόσιστον ὑπὸ χθονός ἐστι βέρεθρον.

“Ἀλλὰ τὸν μὲν ἄλλων ταῖς τρισὶ μελήσει σχολαῖς, ἡμᾶς δέ, οἵς τὰ τῆς ιατρικῆς ἐπιτετράφαται δρυγα, δεῖ πολλῷ τῶν ἄλλων ἐπιμελεστέρους γενέσθαι καὶ τοὺς μαθητευομένους κα-

λῶς ἐν τῷ προαγῶνι ἀσκοῦντας, ἐς τὴν ὁρθὴν καὶ ἀσφαλῆ τοῦ τὰς νόσους διαγυρώσκειν καὶ ιασθαι μέθοδον ποδηγεῖν. Ἐρ μὲν γὰρ ταῖς ἄλλαις τέχναις καὶ ἐπιστήμαις, οὐτε μέγα τι βλάβος ἐν τῶν ἀμαρτημάτων ξυμβῆναι δύναται, καὶ τὸ ἐπανορθοῦν ἀντὰ ράδιον οὐχ' οὕτω δέ καὶ ἐν τῇ ιατρικῇ ἐπεί γε κἀκ τοῦ βραχυτάτου ἀμαρτημάτος ὁ τῆς ὥρεας καὶ ζωῆς ἀνεπανόρθωτος σολοκευμός, ἵν' οὐτως εἴτε, καὶ αἰκασμός ἐμποιεῖται. Λεῖ δεῖ οὖν, αὐτὸν τοιούτος φημί, καὶ ἡμᾶς ἀξίους τῆς τοῦ Ἰππονοράτους τέχνης γενέσθαι καθηγητάς, καὶ τοὺς μαθητὰς ἐπιμελῶς τε καὶ προσεχῶς τῶν διδασκομένων ἀπούσεν, δεῖ μετὰ βιβλίου καιροῦ, καὶ γραφείου καιροῦ, καὶ πινακιδίου καιροῦ, τὸ τοῦ Ἀντισθέτους, ἐς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντας.

Ἐρτενέτῳ, κατευδούσθω, αὖξανέσθω, ἡ τοῦ Ὀθωνος μεγάλη Σχολή, γεννησάτω, ξὺν τῇ ἀντερβλήτῳ τοῦ Σωκράτους ἥθικῇ, τῇ ὑψηλῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Πλάτωνος, τῇ ἀπεράτῳ τοῦ Ἀριστοτέλους πολυμαθείᾳ, τῇ δυστεφίκτῳ τῆς Στοᾶς ἀρετῇ, καὶ ξὺν πάσαις ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις, ὃν ἀνθρώποι χωιζόνται, καὶ τὴν τῶν Ἀσκληπιαδῶν φιλάνθρωπιν, βιοσῶν καὶ σωτήριον τέχνην, ἵν' αἱ ἐξ αὐτῆς πηγάδειν μέλλονται ιατρικαὶ φάλαγγες, μηκέτι ἐπικυρικοῦ χωιζόνται ξενικοῦ, καὶ τὰ ἀλλοδαπή νοσήματα τῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποδιοπομπεῖσθαι δοίων, καὶ τὰ ἄνδοι γεννώμενα, τὴν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν συμμάχους ἔχονται, ἀσφαλῶς θεραπεύειν ισχύονται.

Δὲν νομίζω νὰ ἐπιδέχεται πολὺπλευρο σχολασμὸν τὸ κείμενο αὐτό. Ἡ γλωσσικὴ τοποθέτησή του, μόνο, ἔλκει τὴν προσοχὴν μας, δχι γιὰ τὴν ιδιαιτερότητά της, βέβαια, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀντίθετο λόγο, γιατὶ ἐκφράζει μία ροπὴ τῆς ὅποιας ἔχουμε καὶ ἄλλες ἐκδηλώσεις στὸ Ὀθωνικὸ Πανεπιστήμιο, τόσο στὰ πρῶτα ὅσα καὶ στὰ μεταγενέστερά του χρόνια. Ὁ Λευκίας θέλησε νὰ ἐμφανισθεῖ σὰν νὰ ἔρχοταν μέσα κάποια περι-

σμένη, σάν να ἔφερνε μαρτυρίς ἀπό χρόνια παρωχημένα: ντυμένος «μὲ τὴν παραδοσιακὴν ἀκαδημαϊκὴν στολὴν τοῦ περασμένου ἡλιών». Μία δικέραιη σκηνοθεσία: αὐτὸς φαίνεται νὰ εἶναι ἡ δική του προσθήκη. «Ομως αὐτὴ ἡ αἰσθηση ὅχι δὲ κάτι ἐγεννήθηκε τώρα, ἀλλὰ δὲ κάτι ἀναστήθηκε, διατρέχει τὸ σύνολο τῶν Ἕγκαινιῶν, δίνει ἔνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικά του χρώματα στὸν πανηγυρισμό. Δεύτερον ἐσυνεγίσθηκε αὐτὴ ἡ τάση πρὸς τὰ ἀρχαῖα, ὥπερ τὴν βρίσκουμε στὸν Φίλιππο Ιωάννου ἡ καὶ στὸν Θεόδωρο Μανούση. Τέλος, ἀκόμη καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ αὐτὰ ὅλα, μία συσχέτιση ποὺ μποροῦσε νὰ γίνει, τουλάχιστον ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν χρόνων ἑκείνων, εἴταν μὲ τὴν χρήση τῆς λατινικῆς στὰ δυτικὰ Πανεπιστήμια: ἀφοῦ ἔχουμε τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ὡς γλώσσαν τῶν λογίων, καὶ μάλιστα κοινὸν ὄργανον παιδείας μὲ τοὺς Ἑλληνιστές τοῦ δυτικοῦ κόσμου, καλὸς εἶναι νὰ καθιερωθεῖ καὶ στὸ ἐπιπέδῳ τῆς ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας: ἔτσι ἀνάδρομα ἐπορεύονται σ' ἔκεινα τὰ χρόνια μία μερίδα, ποὺ ἐπίστευε δὲ εἴταν προσδευτική. Πρόσδο θὰ ἐπιτύχουμε διαν θὰ μπορέσουμε νὰ συναντήσουμε στὸν δρόμο μας τοὺς ἀρχαίους μας προγόνους καὶ νὰ ταυτισθοῦμε μαζὶ τους. Τοῦτο θὰ ἀρχίσει ἀπὸ τὴν γλώσσα. «Ἐγραψε ὁ Νεόφυτος Δούκας εἰκοσιπέντε χρόνια ἐνωρίτερα: «*„Αν καὶ φράσεις μιμώμεθα, τὰ καλὰ τῶν λόγων μιμούμεθα, καὶ τῶν προγόνων ἡμῶν μίμησιν ἔχομεν· καὶ διὰ τοῦτο συγκίνει μᾶλλον πρὸς τοῦτο καὶ συνεπαίνει πρὸς τὴν μίμησιν τῶν καλῶν· ὁ δὲ ταῦτα μιμεῖσθαι δυνάμενος, οὐκ εἰς μακρὸν καὶ πρὸς τὰ ἄλλα χωρήσει, τῆς φιλοτιμίας ἐπαίνουμένης.*

Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ ἀναδεύονται μέσα στὸν χῶρο τῆς μελέτης μας αὐτῆς, πολλὰ εἶναι ἔκεινα ποὺ ρέπουν πρὸς τὸν ἀρχαιόσμό. Ἐδῶ ὅμως θὰ πρέπει νὰ μιλήσουμε, πιὸ εἰδικά, γιὰ τὴν χρήση τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς. Πρώτιστα σημειώνω ἀκριβῶς τὸν ἴδιο τὸν Λευκία, τοῦ ὄποιον ὑπάρχουν δημο-

σιεύματα γραμμένα στὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Δεύτερο θὰ ἀνέφερα τὸν Νεόφυτο Δούκα, ποὺ πιστεύοντας σὲ μία, ἔστω καὶ δυσεπίτευκτη, ἀναστροφή, ἐγραψε, σύμφωνα μὲ τὴν θεωρία του, τὰ διδακτικά του ἐγγειούδια στὴν ἀρχαία Ἑλληνική· τὰ ἵδια, ἐπίσης, βρίσκουμε, ἐφαρμογὴ τῶν συμβουλῶν του, ὅσες ἐδιαβάσαμε τώρα, καὶ στὴν ἰδιωτικὴν του ἀλληλογραφία μὲ λογίους: ἔξι τόμους ἐπιστολῶν ποὺ εἶναι γραμμένες ἀρχαῖα Ἑλληνικά. Τρίτον, δὲν εἶναι ἀσχημό νὰ θυμηθοῦμε δὲ τι, σωστὰ καὶ εὖλογα, ὁ Κορρῆς, σὲ ἐκδόσεις ἀρχαίων κειμένων, προλογίζει μὲ τὴν δική του ζεστὴ γλώσσα, ἀπομίμηση τῆς δημοτικῆς, ὅπως ἐχαρακτηρίσθηκε ἀπὸ τὸν Δημήτριο Βερναρδάκη, ἀλλὰ παραθέτει τὰ φιλολογικά του σχόλια στὴν ἀρχαία, γιὰ νὰ γίνονται κτῆμα τῶν ξένων Ἑλληνιστῶν. «*Η διαφορὰ δύμως εἶναι μεγάλη: ἐδῶ ἔχουμε τὴν σκοπιμότητα ποὺ κατεύθυνε τὴν ἐνέργεια του, ἐνῶ οἱ ἀρχαίστες στηρίζουν τὴν πράξη τους σὲ μία χωλαίνουσα ιδεολογία, καὶ ἀντίθετη πρὸς τὴν πορεία τοῦ χρόνου.*

Ἐπὶ μία γενεὰ ἀκόμη καὶ κάτι περισσότερο, ἀφοῦ δὲ λόγος μὲ φέρνει στὴν δεκαετία 1870-1880, ἡ λογία γλώσσα μας ἐξαρχαῖζεται: ἀδιστακτα. ἔχουν συνείδηση τοῦ πράγματος ὅσοι πορεύονται πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴν, ποὺ τοὺς εἶναι ἀφορμὴ ὑπερηφανείας καὶ κίνητρο ἐλπιδοφόρο. «*Οταν ξένοι συφοὶ προτείνουν ἡ νέα Ἑλληνικὴ νὰ γίνει διεθνικὴ γλώσσα τῆς ἐπιστήμης, ἐννοοῦν τὴν ἀκρότατη καθηκεύουσα, μία γλώσσα ποὺ προσεγγίζει πολὺς τὴν ἀρχαία.*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Μεθεόρτια

Η διερεύνηση πού έπιχειρήθηκε στὸ μελέτημα αὐτό, ἄγει πρὸς μία καιρίᾳ διαπίστωση: ὅτι ἡ ἔδρυση τοῦ Ὀθωνικοῦ Πανεπιστημίου ἐστάθηκε μία μεγαλοφάνταστη πολιτικὴ πρᾶξη. Στὴν περίπτωση αὐτῆν διακρίνω, ἀναγκαστικά, τὴν πολιτικὴ πρᾶξη ποὺ ἔχει διοικητικὸ χαρακτήρα, δισδήποτε ὑψηλό, ποὺ ἐπιλύει, δηλαδή, τρέχοντα διοικητικὰ ζητήματα, καὶ τὴν πολιτικὴ πρᾶξη ἡ ὅποια σχεδιάζει τὴν ἴστορα. Καὶ στὶς δύο κατηγορίες αὐτὲς ἀνήκουν οἱ στοχασμοὶ οἱ ὅποιοι ἐνέπνευσαν τὸ σχέδιο γιὰ τὴν σύσταση τοῦ Πανεπιστημίου. Τὸ διοικητικὸ σκεπτικὸ διεπίστωνε μεγάλες ἀνάγκες γιὰ τὴν ἐπάνδρωση τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ, ὅπως εἴπαμε, γιὰ τὴν ἔξυπηρέτηση κοινωνικῶν ἀναγκῶν. "Ἀλλωστε, ὡς πρὸς αὐτά, ἔφθασε ἡ πολιτεία μὲ διαδοχικὲς προσεγγίσεις: φροντιστήριο γιὰ τὴν μόρφωση μαῖων καὶ φαρμακοποιῶν, μετεκπαίδευση τῶν ἐμπειρικῶν ιατρῶν, διδασκαλία δημοσίων ὑπαλλήλων σὲ θέματα δικαίου, ἢ δὲ ἄλλο.

Ποικίλες φροντίδες αὐτοῦ τοῦ τύπου, ἐπόμενο εἴταν νὰ δόηγήσουν τὶς σκέψεις τῶν ἀρμοδίων πρὸς κάποια ἐνότητα, κάποια ἐνοποίηση τῶν λύσεων. Ἔδω, δρώσεις, κιόλας, ἀρχίζουν νὰ συμφύρονται καὶ ἄλλοι στοχασμοὶ: ἔνα τέτοιο ὅργανο γιὰ μετασχολικὴ ἐκπαίδευση, μοναδικὸ μέσα στὸν χῶρο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, τῆς καὶ ἡμᾶς Ἀγατολῆς, ὅπως τὴν ἔλεγχον οἱ πατέρες μας, θὰ ἔδινε τεράστια κεντρομόδιο δύναμη στὴν Πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου. "Ἐτοι καὶ ἔγινε. Οἱ ἐπίμονα—ἅς εἴταν καὶ διακριτικὸ—δηλωμένες, προσκλήσεις, προσκλήσεις, πρὸς τοὺς ραγισδεῖς, νὰ ἔρθουν στὴν Ἐλλά-

δα ἡ νὰ στείλουν τὰ παιδιά τους, γιὰ σπουδές στὸ Ὀθωνικὸ Πανεπιστήμιο, δὲν ἔμειναν χωρὶς ἀνταπόκριση. Πολὺ γλήγορα βλέπουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀλλοδαπῶν φοιτητῶν νὰ φθάνει σὲ ἐνδιαφέροντα ἐπίπεδα, ἐνῶ παράλληλα διαπιστώνονται δύο ἄλλα ἀντίστοιχα φαινόμενα, παραπληρωματικά, τὰ ὅποια ὀλοκληρώνουν τὴν εἰκόνα τῶν δραστηριοτήτων γύρω στὸ Ζήτημα: εἶναι, πρῶτα, φοιτητὲς τουρκομερίτες, ποὺ ἐπιστρέφουν στὶς πατρίδες τους πρὶν ἀποπερατώσουν τὶς σπουδές τους, γιὰ νὰ ἀναλάβουν ἔργασία, καὶ εἶναι, μεταγενεστέρως, Ἐλλαδίτες ποὺ πηγαίνουν στὰ μέρη τῆς Αὐτοκρατορίκης, γιὰ νὰ ἔργασθοῦν σὲ κοινότητες συμπατριωτῶν τους. Φροντίδες γιὰ τὴν μετακίνωση· ἐπίσπευσή της. Ἐνίσχυση. "Ομως, γιὰ τὴν δεύτερη αὐτὴν περίπτωση καὶ γιὰ τὴν ἔκταση ποὺ ἔδωθηκε στὴν τέτοια προσπάθεια, δὲν ἔχουμε νὰ μιλήσουμε ἐδῶ: εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μας. "Αν ἐσημειώθηκε εἶναι γιὰ δύο λόγους σημαντικούς: πρώτιστα, γιατὶ δημιουργεῖ τὸ κύκλωμα ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὰ δύο τεκμήρια ποὺ κατέχουμε· τὴν χρησιμοποιοῦμε ὡς μάρτυρα, ὅπως λένε στὰ πειράματα τῆς φυσικῆς, γιὰ νὰ ἐλέγχουμε τὰ ὑπόλοιπα. Κατὰ δεύτερο λόγο, ποὺ μᾶς φέρνει πιὸ κοντά στὰ προβλήματά μας, μᾶς βεβαιώνει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ ρητορικὲς ἐπιδείξεις ἐνὸς πανηγυρισμοῦ, ἀλλὰ ὅτι πράγματι ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μία μακροπρόθεσμη πολιτικὴ τῆς ὅποιας οἱ συνέπειες, ἀφοῦ ἐκυριάρχησαν ἐπὶ μακρὲς δεκαετίες, ἔφερον ἀποτελέσματα ποὺ εἶναι ως σήμερα αἰσθητά. Δύσκολο θὰ εἴταν, λίστας καὶ προσπάθεια περιττή, νὰ ἀνιγνεύσει κανεὶς τὸ ξεκίνημα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς γραμμῆς. "Εμεῖς, διποσδήποτε διαπιστώσαμε τὴν παρουσία τῆς στὸ κείμενο τοῦ Μάσουρερ πηγαίνοντας πιὸ πίσω, ἐνδεχόμενο εἶναι ὅλοένα νὰ φανερώνονται ἰγνάριά της, ὅλοένα καὶ περισσότερο θολό, ὅλοένα καὶ περισσότερο ὑποθετικά, δηλαδή, τελικῶς, χειραγωγημένα. "Ἐρχόμαστε, λοιπόν, στὸ ἄλλο: στὶς περιπτώσεις, ἀξιόλο-

γες ἀριθμητικά, ξένων φοιτητῶν οἱ ὅποιοι ὑστεραὶ ἀπὸ ἄλιγα ἔξαμηνα, ἔθεωρησαν δὲ ἐδιάχθησαν ἀρκετὰ νέα πράγματα ὡστε ἐπιστρέφοντας στὶς πατρίδες τους, νὰ μποροῦν νὰ δξιοποιήσουν τὶς γνώσεις τους δισες ἀπέκτησκαν ἔτσι. Τὴν παρατήρηση κάνει ὁ τρίτος πρύτανης, Νικόλαος Κωστῆς, στὸν πρυτανικὸν του λόγο, τῆς 4 Ὁκτωβρίου τοῦ 1842, ἔχηγόντας ἔτσι τὴν κάποια ἐλάττωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτητῶν: «ἄλλοι δὲ πάλιν ἐκ τῶν ἐκτὸς τοῦ Κράτους χωρῶν φοιτήσαντες ἀπεδήμησαν, ἀρυσθέντες ἐντεῦθεν ἵσα ἐνδιμασαν χρήσιμα εἰς τοὺς ἴδιους τῶν τόπουν». Βέβαια, σ' αὐτοὺς τοὺς μηροὺς ἀριθμούς, στατιστικὲς παρατηρήσεις καὶ μέσοι δροὶ δὲν χωροῦν· ἀλλὰ καθεαυτὸν τὸ φαινόμενο μᾶς ἐνδικφέρει: πολὺ γλήγορα ἀπέδωσε καρπούς ἡ προσπάθεια, στὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως σημειώνουμε ἐδῶ συνεχίζοντας. «Ἄραγε, ἐγνώριζαν οἱ ὑπεύθυνοι γι' αὐτὴν τὴν κίνηση, ποῦ τὸ πίγμανν, κατὰ τὸ λεγόμενο; Ἀπίθανο φάνεται ἀν θὰ μποροῦσε νὰ δηγήσεις διὰ ἐκεῖ ἡ ρωμαντικὴ μέθη. Εἴταν, βέβαια, μεγάλο τὸ σχέδιο, καὶ ἐφαινόταν τεκμηριωμένο ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἐμπειρίᾳ τοῦ Εἰκοσιένα. Ἀργότερα, στὰ χρόνια τῶν εἰρηνοπολέμων, ἀλλὰ καὶ πιὸ πρὸν (ἀς ποῦμε στὰ χρόνια τοῦ κριμαϊκοῦ πολέμου), διτανοὶ περισσότερο συγκρατημένοι, οἱ πιὸ συντηρητικοί, οἱ ξένοι, ἔξεφραζαν τὴν ἀνησυχία τους γι' αὐτὸν ποὺ ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζεται μεγαλοΐδεατικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἑλλαδικοῦ Κράτους στὴν φιλοπόλεμη ἔκφρασή της, πάντοτε θὰ ἐβρισκόταν κάποιος, νὰ φέρει παράδειγμα τὸν Ἀγώνα, τὸν Δαβίδ καὶ τὸν Γολιάθ, ιεὶ δὲ Θεὸς μεβ' ἡμῶν», νὰ θυμίσει δὲ, μὲ τῶν φρονίμων τὰ μέτρα, ἡ Ἐπανάσταση δὲν θὰ εἶχε γίνει. Η σύγκριση, ἀλλωστε, ἐπεκτείνεται πάντοτε καὶ πρὸς τὴν ἄλλη κατεύθυνση: τῆς προγονικῆς πολεμικῆς δόξας· ἡ μικρὴ Ἑλλάδα ποὺ κατετρέπωσε τὴν μεγάλη Περσικὴ Αὐτοκρατορία.

Ωστόσο, ἐπειδὴ, μέσα στὴν ὥλη τοῦ κεφαλαίου μᾶς αὗτοῦ,

καλὸ μοῦ φαίνεται νὰ ἔκναβροῦμε, κατὰ περίπτωση, τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, θὰ ἔθύμιζα ἐδῶ τὰ πύρινα ἄρθρα τοῦ Νεοφύτου Βάμβα, σταύρος πρώτους μῆνες τοῦ 1854, δημοσιευμένα στὴν ἐφημερίδα *Αιών* ἀπόσπω τὸ ἀκόλουθο παράθεμα, ἀπὸ ἓνα ἄρθρο, κήρυγμα, στὴν θέση τοῦ κυρίου ἄρθρου, ἐπιγραφόμενο: «Ο δεύτερος Ἑλληνικὸς πόλεμος. Μιλεῖ γιὰ τοὺς δύο περσικοὺς πολέμους, καὶ προχωρεῖ στὴν σύγκριση: «Ἄλλα διὰ τὶ γίνεται ἐνταῦθα ἀνάμνησις τῶν δύο τούτων ἔξαισιων πολέμων τῶν προγόνων ἡμῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλεύθερίας κατὰ τῶν Περσῶν; Γίνεται οὐχὶ διὰ μεγαλουχίαν τῶν προγονικῶν κατορθωμάτων, ἀλλὰ διὰ τὴν εἰς πολλὰ δύμοιότητα τῶν δύο ἐκείνων πολέμων μὲ τοὺς σημερινοὺς πολέμους ἡμῶν τῶν ἀπογόνων, μὲ τὸν πόλεμον τοῦ 1821». Η σύγκριση γίνεται ὡς πρὸς τὰ διάλιγα πολεμικὰ μέσα τῶν Ἑλλήνων, ἀρχαίων καὶ νεοτέρων, ἀπέναντι στὰ μέσα δύσα διέθεταν οἱ δύο Λύτορες. Σχεδὸν στὸ τέλος ἔρχεται ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τοὺς νέους: «Σὺ δὲ νεολαία, Σὺ νέα γενέα, ἦς ἐν τῇ καρδίᾳ αἷμα δουλείας δὲν ἐκυκλοφόρησε, τί δικλογίζεσαι ἔχουσα ἀπέναντι τῶν δρθαλμῶν σου τὴν Ἀκρόπολιν, τὴν Σαλαμίνα καὶ οὐ μακρὰν τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Θερμοπύλας;». «Ἔχει ἀρχίσει ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ποὺ θὰ καταλήξει στὸν Κριμαϊκὸν.

Εἴτε προφορικά (ὅμως ἀμέσως τυπωμένα), δπως στὴν περίπτωση τοῦ Μισαήλη Ἀποστολίδη, εἴτε γραπτά, δπως μὲ τὸν Βάμβα, εἴτε στὶς αἰθουσες ἀκαδημαϊκῆς διδασκαλίας, εἴτε μέσα ἀπὸ τὸν Τύπο, ἡ φοιτητικὴ νεολαία εἴταν προσρισμένη νὰ δέχεται ἀπὸ τοὺς πανεπιστημιακοὺς τῆς διδασκαλίους, ἔθνικὲς πολιτικὲς ἀκτινοβολίες. Ἀλλὰ αὐτά, τὰ ἀγγίζουμε περιτέρω, δπου θίγουμες ἀλλη πλευρὰ τῶν πραγμάτων, τὴν πολιτικοποίηση. Τῷρα ὁ λόγος εἰναι γιὰ τὴν μετακένωση, τοὺς δρους διπὸ τοὺς ὅποιους γίνεται, τοὺς τρόπους μὲ τοὺς διπόεις ἀξιοποιήθηκε. «Ισως, κιύλας πρὶν προ-

χωρήσουμε θά είταν σκόπιμο νά άναλογισθούμε ότι σε κλίμακα κρατικής ιστορίας, δηλαδή μιλώντας μέ τά μέτρα τῆς καθημερινῆς ἐμπειρίας μας, είναι ή πολὺ ἐπικίνδυνο ή πολὺ σπάνιο νά φθάνουμε νά μιλούμε γιά ἀποτυχίες ή ἀποτυχίες κοσμολογικὰ φαινόμενα ή σε κοσμολογική κλίμακα είναι έκεινα πού ὅδηγοῦν στὸν ἀφανισμὸν μεγάλων — προαιωνίων συνηθέστερα, καταστημένων — μεγάλων συλλογικῶν σωμάτων, καθὼς είναι οἱ πολιτισμοὶ, οἱ αὐτοκρατορίες, τὰ Κράτη. Σε πυκνὰ διαστήματα, καθημερινῆς ἐμπειρίας, μπορεῖ εύκολα νά γίνεται λόγος γιά ἀποτυχία είτε γιά ἀποτυχία: τὰ ἀτομικὰ σχέδια, τὰ σχέδια μικρῶν συλλογικῶν σωμάτων, οἱ ἀντίστοιχες πρωτοβουλίες, ἐπιδέχονται εύκολως τοὺς χαρακτηρισμοὺς αὐτοὺς: δημας, μικρὲς αἰχμὲς ἐπάνω στὶς μεγάλες ιστορικὲς καμπύλες, γλήγορα ἀμβλύνονται, καὶ τελικὰ χάνονται ἀπὸ τὰ μάτια μας, μέ τὴν παρέλευση τῆς μακροτέρας διαχρονίας.

Γιά τὸν μελετητὴ τῆς βραχυπρόθεσμῆς ιστορίας, μία ἀπὸ τὶς πιὸ μεγάλες χαρές του είναι ὅταν ἔχει νά κάνει μὲ μάρτυρες γιὰ τοὺς ὄποιους μιὰ πρώτη κρίση τὸν ἔπεισε ότι είναι ἀξιόπιστοι. Ἀπὸ ἑκεῖ καὶ πέρα, βέρβαια, γεννιοῦνται διάφορα προβλήματα τῶν ὄποιων ἡ ἐπίλυση δὲν είναι πάντοτε εύκολη, οὔτε οἱ μεθοδεύσεις ἀπλὲς γιὰ τὴν ἐπίλυση τους, οὔτε, φυσικά, ἀλάνθαστα τὰ συμπεράσματα στὰ ὄποια ὅδηγει ὁ ὄποιοισδήποτε ἔλεγχος τῶν προσφερομένων μαρτυριῶν: στὸ σύνολο τῶν μαρτυριῶν ὅσες προέρχονται ἀπὸ καλοὺς μάρτυρες, πρέπει νά λογαριάζουμε πάντοτε ἔνα πασοστὸ ἀτυχεῖῶν, ἀποτυχιῶν. Αὐτὲς οἱ γενικὲς σκέψεις νομίζω ότι ἀρκοῦν, προκειμένου νὰ φέρω ἐδῶ ἔναν μάρτυρα τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὄποια προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἐλληνικοῦ προγράμματος ὡς πρὸς τοὺς ἀνατολικοὺς χώρους: ἡ Μεγάλη Ἰδέα σὲ μία ἀπὸ τὶς ἀπόψεις ὅσες ἔξεθεσε, ὅπως γνωρίζουμε, ὁ Ἰωάννης Κωλέττης στὸ 1844 καὶ τῆς ὄποιας παλαιότερη μορφὴ ἀναλύσαμε ἐδῶ, ἔξαφορμῆς τοῦ Μάουρερ, τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ, καὶ τοῦ Γ. Α. Ράλλη.

Πρόκειται γιὰ ἔναν ἐπίλεκτο Γάλλο κλασικὸ φιλόλογο, τὸν Γεώργιο Perrot. Σὲ τέτοιες περιστάσεις, θυμοῦμαι πρόθυμα τὸν Ἀνδρέα Μουστοξύδη, ὃταν κάνει τὴν ἀπολογία τῶν παρεκβάσεων μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴν μᾶς ἐδωροφόρησε καὶ τὴν λέξη ἀπαρέκβατον: δὲν πρέπει νά θεωροῦμε τὸ ἀπαρέκβατο ὡς κανόνα συγγραφικὸ ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἔξαιρέσεις. Κάποτε μία παρέκβαση, μπορεῖ νά φωτίσει τὸν ἀναγνώστη: Θὰ τὸν βοηθήσει νά ἐντάξει τὰ ἄγνωστα σὲ κυκλώματα ποὺ τοῦ είναι γνωστά, νά τοποθετήσει σωστὰ μέστα σὲ συγκεκριμένα σύνολα τὸ καινούριο ποὺ εἰσάγεται.

Ἐτσι, ἐδῶ, θὰ ἐπρεπε, ἵσως, νά μιλήσω πρῶτα γιὰ μία πολὺ χαρακτηριστικὴ περίοδο τῆς γαλλικῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, γύρω στὸν ξένονα τοῦ 1850, ἀλλὰ ή ὅποια ἐπινεγκίσθηκε, πάντως, καὶ ἀρκετὰ ἀργότερα: είταν ἔνα μεγάλο κύμα ἀνθρωπισμοῦ, στραμμένο πρὸς τὸν ἐλληνισμό, ίδιαιτέρως. Ως πρὸς ἡμᾶς, τὸ εἶδικό γνώρισμα τοῦ κυνήγιατος αὐτοῦ είναι ἕτι στὰ ἐνδιαφέροντά τους οἱ λόγιοι ἑκεῖνοι δὲν ἔξεχωρίζουν τὸν μεταγενέστερο ἐλληνισμὸν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο: ἵσα ἔστεργαν καὶ ἑκεῖνον διώκει τοῦτον. Ἀπτὰ τεκμήρια τῶν ἐπιτεύξεων τους σχετικῶς πρὸς τὴν προσπικὴ αὐτήν, βρίσκουμε στὶς δραστηριότητες δύο σημαντικῶν συλλογικῶν σωμάτων ἑκεῖνα τὰ χρόνια: τὴν Γαλλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν στὴν Ἀθήνα, ίδρυμένη τὸ 1846, καὶ τὴν Association pour l'encouragement des études grecques en France στὸ Παρίσι, ίδρυμένη τὸ 1867. Εἴπαμε, δημας, νά σεβόμαστε, ἐντοτε, ἀναγκαστικά, τὸ ἀπαρέκβατο: δὲν θὰ μιλήσουμε οὔτε γιὰ τὰ δύο αὐτὰ σώματα, οὔτε γιὰ τὰ πρόσωπα, δσα, πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀποψή μας, διακρίθηκαν στὸ ξενὰ ἡ στὸ ἄλλο, συνήθως καὶ στὰ δύο, γιὰ τὴν δράση τους.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτούς, είναι, λοιπόν, ὁ Περρό. Γεννημένος, στὰ 1832, διετέλεσε μαθητής, μέλος λέμε σήμερα, τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, στὴν Ἀθήνα, ἀπὸ τὸ

1855· γιὰ τὰ χρόνια τῆς θητείας του αὐτῆς, γράφει, στὸ βιβλίο του ποὺ θὰ μᾶς ἀπασχολήσει ίδιαιτέρως ἐδῶ, διτὶ ἐστάθηκαν «τὰ τρία καλύτερα χρόνια τῆς ζωῆς» του. Τὸ 1861 ἔλαβε, ἀπὸ τὸ γαλλικὸν 'Πουργεῖο, ἀποστολὴ γιὰ τὴν Μικρὰ' Ασία, στὴν ὥποια εἶχε ταξίδευσει καὶ τὸν καιρὸ τῆς θητείας του στὴν 'Ελλάδα· ἡ ἀποστολὴ ἐνεργοποιεῖται ἀπὸ τὸ πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μαΐου. Μετὰ σύντομες διαιμονὲς στὴν 'Αθῆνα καὶ στὴν Πόλη — ἔχοντας ἔτσι συναγάγει ποικίλες ἐμπειρίες καὶ ἀπὸ τὶς δύο πρωτεύουσες — ἀρχίζει τὴν περιοδεία του. 'Απὸ τὴν Πόλη φεύγει μὲ τὸ πλοϊον γιὰ τὴν Νικομήδεια στὶς 2 Μαΐου· θὰ ἐπιστρέψει στὴν Πόλη στὶς 20 Δεκεμβρίου, μὲ τὸ πλοϊο ἀπὸ τὴν Σαρψούντα. Στὸ μεταξύ, ἀς σημειώσουμε σταθμούς, μέ, κατὰ περιπτώσεις, γνώμες παρατηρήσεις ἀναφορικὰ μὲ τὰ θέματα μας, Προύσσα, Κιουτάχια, 'Αγκυρα, 'Αμάσεια. 'Η δὴ μετακίνηση, Παρίσι-Παρίσι, τοῦ ἐνέπνευσε ἔνα μεγάλο βιβλίο, μὲ πολλὰ χρήσιμα στοιχεῖα, καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔρευνά μας· παρατηρήσεις, ἀναμνήσεις, συγκρίσεις. 'Ο Περρὸ ἀναζητεῖ, συζητεῖ, συσχετίζει. 'Ιδιαίτερη σημασία, σὲ ὅσα μᾶς μεταφέρει σχετικά, ἔχει τὸ γεγονός ὅτι δὲν τὰ συνδέει καθόλου μὲ τὸ Πανεπιστήμιο καὶ μὲ τὴν ιδεολογία ποὺ ἐπαραστάθηκε στὴν γέννηση τῆς 'Ανωτατῆς Σχολῆς μας. Δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν οὔτε προκατάληψή οὔτε πρόκριση: τὸ Πανεπιστήμιο στὰ χρόνια 1860 εἶναι· καλὰ καταστημένο· τὰ προβλήματα τοῦ ίδρυματος ἔξαλλου, ἡ ὥποια δράση του, δὲν τὸν ἀπασχολοῦν.

"Ετοι, διστερα ἀπὸ συνομιλίες μὲ ἐντοπίους "Ελλήνες, στὴν Νικομήδεια, φύλανει στὰ πρῶτα συμπεράσματα τῆς ἐμπειρίας του: «'Οπως ἀπὸ τὶς 'Ινδίες στὸ Μαρόκο, ἀπὸ τὴν Κριμαία στὸ Σουδάν, οἱ Μουσουλμάνοι γιὰ νὰ προσευχηθοῦν, στρέφονται δἰοι πρὸς τὴν ἵερη πόλη [τὴν Μέκκα] ἔτσι οἱ 'Ελλήνες, ἀς εἶναι ὑπόδουλοι στοὺς Τούρκους, ἀς ἀπολαύουν στὴν Δύση μία εὐμάρεια ποὺ προφανῶς ἰκανοποιεῖ κάθε τους ἀνάγ-

κη, οἱ "Ελλήνες ἔχουν τὰ μάτια τους στηλωμένα πρὸς τὴν 'Αθήνα, καὶ πρὸς τὸ μικρότατο βασίλειο τοῦ ὄποιου εἶναι, αὐτῆ, ἡ πρωτεύουσα». Δηλαδὴ, ἡ ὑποβολὴ τὴν ὥποια ἔθετε στὰ 1854 ἡ Θ. Καρούπος, «τίνα τὰ κέντρα τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως», ἔχει, κατὰ τὸν Περρό, λυθεῖ ὀλίγα χρόνια ἀργότερα, μὲ τὴν ἐπιλογὴ τῆς 'Αθήνας· δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ χῶρος γιὰ νὰ δοκιμάσουμε νὰ χρωματίσουμε κάπως περισσότερο τὴν γνώμη τοῦ Γάλλου σοφοῦ, ἀλλά, αὐτῆ καθαυτήν, καθὼς γράφεται ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ἐντυπώσεών του ἀπὸ τοὺς 'Ελλήνες τῆς Μικρᾶς Ασίας, φάίνεται ἀξιὰ νὰ συγκρατήσει τὴν προσοχὴ μας.

"Αλλωστε, μία διάκριση τὴν ὥποια κάνει ὁ ἴδιος, κάποιες παρατηρήσεις του, μᾶς βοηθοῦν νὰ διεφωτίσουμε ἀκριβέστερα τὸν προβληματισμό μας, νὰ βρεθοῦμε, πάλι, κοντά στὸ θέμα τῆς μεταγωγῆς τῆς παιδείας πρὸς τὴν 'Ανατολή· Στὴν Κιουτάχια σχετίζεται μὲ μία ἐλληνικὴ οἰκογένεια, στὴν πιὸ πλούσια τῆς πολιτείας». 'Ο πατέρας δὲν μιλεῖ ἐλληνικά: «Ἐνναί, ἔλλωστε, "Ελλήνες τῆς παλαιᾶς σχολῆς, ποὺ μόδις γνωρίζει πῶς ὑπάρχει ἔνα ἐλληνικό Βασίλειο, ποὺ δὲν μιλεῖ ποτὲ γιὰ τὸν Μιλτιάδη ή γιὰ τὸν Θεμιστοκλῆ»... «'Ωστόσο καὶ ἐδῶ φανερώνονται συμπτώματα ἀπὸ κάποιο ξύπνημα, ἀπὸ κάποια μεταβολή. 'Τπάρχει τώρα στὴν Κιουτάχια ἐλληνικὸ σχολεῖο», δημοτικό καὶ ἐλληνικό, (δηλαδὴ ποὺ παρέχει πρωτοβάθμια μέση ἐκπαίδευση)... «Κιόλας ὁ γιὸς τοῦ γέρου προεστοῦ μιλεῖ κομματί τὸ ἐλληνικά, καὶ πρόκειται νὰ πάει στὴν Σμύρνη γιὰ νὰ τὰ μάθει καλά». Πιὸ πέρα γίνεται γενικότερα κατηγορηματικός. Εἶναι στὴν 'Αγκύρα, μιλεῖ γιὰ τοὺς "Ελλήνες τῆς 'Αγκύρας: ἀλληλοδιδακτικό καὶ ἐλληνικό· στὸ τελευταῖο αὐτὸ παρέχεται πρωτίστως ἡ διδασκαλία τῆς ἴστορίας καὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας. 'Επάγεται: «ἡ γενεά ποὺ μεγαλώνει τώρα, θὰ μιλεῖ ὀλόκληρη ἐλληνικά». 'Η διείσδυση, σύμφωνα, ἀκριβῶς, μὲ τὸ πρόγραμμα, ἀς τὸ λέμε τοῦ

Κ. Δ. Σχινᾶ, γίνεται μέσα από την έκπαιδευση. Η Αδοκρατορία, άλλωστε, έφθασε νὰ διηγήσει γιὰ τὴν ἐλευθεροφροσύνη ποὺ ἔδιδασκόταν στὰ Ἑλληνικὰ ἔκπαιδευτήρια, καὶ κατέληξε, σὲ κάποια στιγμή, νὰ ἀπαγορεύσει στὴν Πόλη νὰ διδάσκουν στὰ σχολεῖα ἔκπαιδευτικοὶ ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα, ποὺ νὰ μὴν ἔχουν, δηλαδή, τὴν τουρκικὴ ὑπηρεσίαν. Αὗτα εἶχαν συμβεῖ διλήγα χρόνια ἐνωρίτερα, στὰ 1849.

Ωστόσο, τὴν ὥραν καὶ ἀναλυτικὴ ἔκθεση τοῦ Γάλλου σοφοῦ, διπώς τὴν εἰδόμενη, ἵσως καλὸ εἶναι νὰ τὴν πλαισιώσουμε μὲ δύο ἀλλεις, ποὺ μῆς δίνουν τὴν ἔκταση καὶ τὴν ἔνταση τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, ποὺ εἶχαν ἔσκινήσει μέσα ἀπὸ τὴν παιδεία πρὸς τὴν ὑπηρεσία μᾶς ἔθνικῆς ἰδεολογίας. Ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς ἔκθεσεις ἡ μία προέρχεται ἀπὸ "Ἄγγλο, καὶ εἶναι τοῦ 1857, ἡ ἄλλη εἶναι ἀπὸ Γερμανό, τοῦ 1883, ἡ οἱ διλήγο πρὶν. Ο Βρετανός εἶναι ὁ William N. Senior, καλὸς καὶ προσεκτικός, καλοδιάθετος, περιηγητής. Γενικῶς διαλέγει καλὰ τοὺς πληροφοριδότες του, καὶ τὸ βιβλίο του, ταξίδι στὴν Τουρκία καὶ στὴν Ἐλλάδα, εἶναι μὲ ἀντικειμενικότητα γραμμένο καὶ γιὰ τὶς δύο χῶρες. Φυσικά, ἡ μαρτυρία του δὲν ἔχει τὴν βαρύτητα καὶ τὴν ἀμεσότητα τὶς ὄποιες προσφέρει ἡ κριτικὴ τοῦ Περρό, ἀλλὰ μιὰ τέτοια περίπτωση εἶναι σπάνιο φαινόμενο στὴν περιηγητικὴ φιλολογία. Πάντως, πληροφοριδότης του, στὴν Σμύρνη, ὅποῦθε ἀντεῖτ τὰ στοιχεῖα τὰ ὄποια σημειώνει γιὰ τὴν Μικρὰ Ἀσία, εἶναι κάπιοις "Ομήρος ἐνδέχεται νὰ εἶναι ὁ Παῦλος, φρόνιμος λόγιος τῶν χρόνων ἐκείνων· τονίζει τὴν φροντίδα τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἔκπαιδευση: σὲ κάθε Ἑλληνικὴ κοινότητα ὑπάρχει σχολεῖο, ἡ αὐξηση τῶν δαπανῶν γιὰ τὴν ἔκπαιδευση εἶναι ἀναλογικὰ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν αὔξηση τῶν πόρων τους. Ο ἀναγνώστης τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν συμπεραίνει διὰ ἡ πολιτικὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας ἀναφορικὰ μὲ τὴν παιδεία, ἀπέφερε ἀρθρονούς καρπούς.

Τοῦ Γερμανοῦ τὸ ὄνομα δὲν μᾶς εἶναι γνωστό: ἡ Ἑλληνικὴ ἐφημερίδα *Κλειώ* τῆς Τεργέστης παρέθεσε τὸ 1882 (π.η.) διάφορες πληροφορίες σχετικές μὲ τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, σημειώνοντας «Ἐκ τοῦ Ἡμερολογίου Γερμανοῦ περιηγητοῦ». Ο Γερμανὸς ἐκθέτει διὰ μακρῶν, μὲ πολλὰ στοιχεῖα καὶ μὲ πολλοὺς ἀριθμούς, τὴν Ἑλληνικὴ ἀκμὴ καὶ τὴν τουρκικὴ παρακμὴ ἀναφέρεται καὶ στὰ σχολικὰ θέματα: στὸ "Ἀκγισσάρ—τὰ Θυάτειρα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας γεωγραφίας—*«έξ 7.000 κατοίκων οἱ 2.000 εἰνες Ἐλληνες ἔχουσι δὲ οὗτοι τὸ μόνον ἐνθάδε σχολεῖον, εἰς δὲ φοιτῶσι καὶ τῶν Τούρκων οἱ παῖδες, ἵνα μανθάνωσιν ἀνάγνωσιν τουρκικήν».*

"Ισως, ἐμπρὸς σὲ μιὰ τέτοια προσεπικύρωση τῶν ἔξαγγελιῶν τοῦ Σχινᾶ, θὰ εἴταν φυσικὸ νὰ θεωρήσουμε ὅτι ταιριάζει νὰ ἀνακόψουμε τὴν ζήτησή μας ὥσπου νὰ ἀναλάβουν ἄλλοι, ἄλλες ἀντίστοιχες ζητήσεις. Ωστόσο ἔχουμε κάτι ἀκόμη νὰ προσθέσουμε ως πρὸς τὴν πολιτικοποίηση τοῦ φοιτητικοῦ βίου. Ως πρὸς αὐτὸ πρέπει νὰ θυμηθοῦμε διὰ τὸ Ὁθωνικὸ Πανεπιστήμιο ἴδρυθηκε ἀνάμεσα σὲ δύο γαλλικὲς ἐπαναστάσεις, στὶς διποῖς ὁ φοιτητικὸς κόσμος ἔλαβε μέρος ἀποφασιστικά, καὶ κατὰ τρόπο ἐντυπωσιακό: 1830, 1848· ίστορία γράφουμε ἐδῶ, καὶ οἱ χρονογραφία. Ο Γάλλος φοιτητὴς ἐκεῖνα τὰ χρόνια εἴταν τὸ ἔνδαλμα τῶν Εὑρωπαίων σπουδαστῶν, μὲ τὴν ζωηράδα του, τὴν ἑταιμότητά του, τὸ θάρρος του. Ἀπὸ τὴν Γαλλία, μηνύματα πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ παιδεία ἔρχονται πολλά· ἡ ἔκπαιδευτικὴ νομοθεσία τοῦ Guizot, λίγο ἐνωρίτερα, ὡς πρὸς ἐμπᾶς, τὸ κοραϊκὸ πνεῦμα στὶς ἐπαναστατικές μας συνελεύσεις ἐπάνω στὸν Ἀγώνα, ὁ νεογέννητος Ἑλληνικὸς ρωμαντισμὸς μὲ τὰ γαλλικά του πρότυπα· κιόλας δ Γ. A. Ράλλης ἐμνημόνευσε, ὅπως ζέρουμε, τιμητικά, τοὺς νόμους *«τῆς ἐλευθέρας Γαλλίας»*. Μὲ ὅλα αὐτά, ἡ Ἑλληνικὴ φοιτητικὴ νοστροπία καὶ βιοτροπία ἐντάσσεται πρόθυμα σὲ ἔνα μεγάλο νεανικὸ κίνημα εύκολα ἔξαπτόμενο.

Άλλα έτσι πλησιάζουμε πρός τὰ δικά μας πράγματα. Οι διαδοχικές γενεές δηλούν, καθώς πιστεύουν ότι ὁ κόσμος ἔργυσε μαζί τους, ίδιωτέρως οι γενεές δυσες είναι ἀνεπαρκώς παρασκευασμένες στὴν ἱστοριογνωσία, οι γενεές τῶν νέων ποὺ γενικά είναι περισσότερο εὐαίσθητες στὴν συγχρονία παρὰ στὴν διαχρονία, ἔχουν τὴν τάση νὰ ἔξαίρουν τὶς διαφορές, τὶς μοναδικότητες, καὶ νὰ παραβλέπουν τὶς δυοιότητες. «Καινούρια εἰν' ἀπὸ σήμερα ἴστορια, ὁ λόγος σου μὲ πάρνει, ὀλύμπιε Γκαῖτει», ἔγραψε τὸ 1912 ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, ξαναπάρνοντας λόγια τοῦ Γερμανοῦ ποιητῆ, ὁ οποῖος τὰ εἶπε τὸ 1792. Σὲ ἔκθεσή του σχετικά μὲ τὴν ἐκπαίδευση κατὰ τὴν πρώτη μετεπαναστατική περίοδο (21.1.1863), γράφει ὁ Ἐπαρ. Δεληγεώργης: «Ἡ νεολαία τοῦ Πανεπιστημίου ... ἀπὸ τεσσάρων ἑτῶν εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐγκαταλείπῃ τὰ ἡρεμα δώματα τῶν Μουσῶν καὶ κατέρχηται εἰς τὴν πολυτάραχον παλαίστραν τῶν πολιτικῶν ἀγώνων». Άλλα τὰ πράγματα εἶχαν ξεκινήσει πολὺ ἐνωρίτερα.

Απὸ τὰ δύο καίρια σκεπτικά ποὺ ὅδηγησαν στὴν ἐδρυση τοῦ Πανεπιστημίου, δηλαδὴ τὶς συλλογικές δινάγκες καὶ τὴν ἔθνικὴ πολιτική, τὸ πρῶτο ἐπῆρε τὸν δρόμο του, ἐπορεύθηκε, χρήσιμα, δύο, κατὰ καιρούς, τὸ ἐπέτρεψαν οἱ ἴστορικες συγκυρίες. Τὸ δεύτερο, ἡ ἔθνικὴ πολιτικὴ δράση, προϋπόθεση εἶχε, προφανῶς, ἀφοῦ μέσα στὸ κύκλωμα αὐτὸ ἐβρήκαμε ἐπανειλημμένως νὰ ἀναφέρεται, τὴν πολιτικὴ ἑτοιμότητα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου. «Ολὴ ἡ ἴστοριά τοῦ κάποτε διθωνικοῦ καὶ σήμερα ἔθνικοῦ πανεπιστημίου, χρωματίζεται τακτικά ἀπὸ χαρακτηριστικές στιγμές ἔθνικῆς παρουσίας. Ἀνοικτοὶ ἀπαρχῆς οἱ ἀσκοὶ τοῦ Αἰόλου, ἐφύσηξαν δυνατό.

Τὸ παράδειγμα ἔρχόταν, ἄραγε, ἀπέξω; ἀσφαλῶς ναι. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ διαβάσουμε τὶς ἀναμνήσεις τὶς ὁποίες μῆς ἀφησε, ἥγέτης τῶν φοιτητῶν, ἔκεινα τὰ χρόνια, ὁ Ὁδ. Ἰάλεμος· δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ διαπιστώσουμε πόσο ἀδιστα-

κτα γαλλοφέρνουν τὴν ἐπαναστατικότητά τους οἱ ἀνθρώποι τοῦ 1863: λόγοι στὴν ἔθνοσυνέλευση, προκηρύξεις, ἀρθρα στὶς ἐφημερίδες, χαρακτηρισμοὶ τῶν πολιτικῶν μερίδων: Ήδη πεισθοῦμε ότι τὸ στοιχεῖο αὐτὸ βασικὸ ἐνεργοῦμε στὴν συνεδησή τους. «Ἐγινε, ἀραγε, καμιαία ἐλλαφρὴ χειραγώγηση μέσα στὸν πανεπιστημιακὸ χῶρο, ἔτσι, ἀρχικά; Ἡ ὑπόθεση αὐτῆ δὲν μᾶς χρειάζεται. Πάντως, γεγονός είναι ότι διόμιση χρόνια μετὰ τὴν ἐδρυση τοῦ Πανεπιστημίου οἱ φοιτητὲς παίρνουν πολιτικὴ θέση καὶ ἐκφράζονται βίαιικ· (γιὰ πρώτη φορά; ὁ λόγος είναι μεγάλος καὶ δυσπρόφερτος). Αλτίκ ποὺ τοὺς κινεῖ είναι οἱ ἀναταραχής ποὺ ἐπροκλήθηκαν μὲ τὴν κίνηση τῆς Φιλοσθόδοξης ἔταιρίας.

Φυσικά, δὲν πρόκειται νὰ ξεκινήσουμε πρὸς τὴν ἔξιστορηση τῶν φοιτητικῶν ταραχῶν ἀναφορικά μὲ τὴν πολιτικὴ ἐλληνικὴ ζωὴ: θὰ εἰμασταν ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μας, καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ χρονικά μας δρια. Όστόσο, γιὰ νὰ συλλάβουμε τὸν παλιὸ τῆς φοιτητικῆς πολιτικῆς ζωῆς, δχι μόνο δπως ἔξεκλινησε, ἀλλὰ καὶ δπως ἐσυνεγίσθηκε, μποροῦμε νὰ ἐπισημάνουμε ὀλίγα, τὰ σημαντικότερα, περιστατικά, δις τὰ μεταγενέστερα χρόνια. Ο Ἐπ. Δεληγεώργης, ὃταν μιλεῖ γιὰ μία τετραστία πρὶν ἀπὸ τὴν ἔξωση, ἀσφαλῶς ἔχει στὸν νοῦ του τὰ Σκιαδικά, τοῦ 1859. Εύκολα, ἔμεις θὰ ἐπηγάλιναμε δέκα χρόνια πιὸ πίσω, ὃταν τὸ Πανεπιστήμιο αἰσθάνεται μία ἔντονη φοικίαση μὲ τὰ γεγονότα στὴν Γαλλία τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1848, ἡ ὃταν, στοὺς ίδιους καιρούς, οἱ φοιτητὲς ὀργανώνουν συμπόσιο γιὰ νὰ τιμήσουν τὸν ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνες τῶν Ἰταλῶν συναδέλφων τους. Άλλα, πάλι, πρὸς τὴν διλήμματος ημέρα τοῦ 1868 ἔχουμε φοιτητικές ἀκδηλώσεις ποὺ, τελικά, φαίνεται νὰ συντελοῦν καὶ ἐκεῖνες στὴν ἀνατροπὴ τοῦ Βούλγαρη, στὴν κυβερνητικὴ μεταβολή.

Καὶ σταματοῦμε στὴν Βουλὴ τοῦ 1874, δταν σχολιάζονται ἐκεῖ γεγονότα φοιτητικὰ ποὺ συνέβησαν τὶς 11 Δεκεμβρίου 1873. Δὲν προεκάλεσαν θανάτους, ὅπως ἔγινε σὲ ἄλλες περιπτώσεις, ἀλλά, ὅπωσδήποτε ἡ ἔξουσία ἔξεπέρασε τὴν ἀρμοδιότητά της, καὶ, τρόπον τινά, ἐπολιόρκησε τὸ Πανεπιστήμιο· ἔνας βουλευτής συνέκρινε τὶς ἐνέργειες αὐτὸς μὲ δσα εἶχε κάνει, στὰ 1812, ὁ Ἀλῆς μὲ τοὺς Γαρδικιῶτες δταν τοὺς ἐπολιόρκησε σὲ ἔνα χάνι καὶ τελικὰ τοὺς ἔσφαξε δλους. Ἀλλος ἀποκρίθηκε δτι δὲν εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα ἀφοῦ στὸ Πανεπιστήμιο οἱ φύλακες τοῦ νόμου δὲν ἐσκότωσαν κανένα. Τότε ἐμίλησε ὁ Κωνσταντίνος Λομβάρδος καὶ εἶπε: «Οταν τοιμυτοτράπως τὴν τοιαύτην παραβίασιν τοῦ Ιερωτέου δκαιώματος εἰς τὰ ιερώτερα ἀντικείμενα εἰρωνεύονται, μὴ ἀμφιβάλλετε δτι ἐὰν ἀφήσγητε τὴν παραβίασιν ἀτιμώρητον θέλετε γίνει θεαταὶ ἵσως πραγματικῆς σκηνῆς τοῦ Γαρδικίου, καὶ τότε θὰ σᾶς εἴπωσιν δτι ἡ παρομοίωσις εἶναι ἐντελής». Μὲ τὰ προφητικὰ αὐτὰ λόγια τοῦ Ζακυνθίου πολιτευομένου, νομίζω δτι ταῖριάζει νὰ κλείσουμε τὴν εἰσαγωγή μας στὰ ιστορικὰ τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, γραμμένα ἐκατὸν πενήντα χρόνια μετὰ τὴν ἰδρυσή του.

Ἐπίμετρα

Συνεχίζοντας καὶ ἐπεκτείνοντας τὰ δύο σχετικά γράφω στὸν Πρόλογο, περιγράφω ἕδω τὰ τοία ἐπίμετρα ποὺ καταχωρίζονται σ' αὐτὴν τὴν θέση καὶ αἰτιολογῶ τὴν παρονομία τους στὸ βιβλίο μας.

1. Ξεκινώντας τὴν σύνταξή του, εἴδα διτ τὰ δύο θὰ ἐπρεπε νὰ πῷ σχετικὰ μὲ τὸν δρό 'Ακαδημίᾳ καὶ τὰ παράγοντα του, εἴταν πολλὰ καὶ, μπαίνοντας στὴν ὁργανική τους θέση, θὰ διαπούσσαν τὴν ἀφίγηση. 'Ωστόσο, πιστεύοντας διτ δὲν εἴναι οὔτε ἄχοηστα, οὔτε ἀσχετα ἀπὸ τὸ θέμα μας, τὰ παραβέτω ἕδω, συνεπτυγμένα. "Ἐχω τὴν ἐλπίδα νὰ γίνονται ἀφορμὴ γὰ μία εὐρύτερη ἀνάπτυξη τοῦ θέματος, εἴτε σὲ μέρα δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νὰ τὴν κάρω, εἴτε σὲ ἄλλους. Μία τέτοια ἔγγαστια θὰ φωτίσει ὅχι μόνο ἡρα χρήσιμο στοιχεῖο στὴν ιστορία τῶν μεταγενεστέρων ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ τὴν ιστορία τῆς ἀντίστοιχης γοτθοπίας.

2. Στὴν συλλογή μου ὑπάρχει, ἀγορασμένο στὴν ἀθηναϊκὴ ἀγορὰ τοῦ παλαιοῦ βιβλίουν, ἓνα χειρόγραφο σὲ σχῆμα βιβλίου δύδοο, δύως λέμε (ἡ σελίδα ἔχει χιλιοστά 230/147). Είναι μὲ πολλὴ φροντίδα δεμένο, ὅλο πετσέ, μὲ χρωστώματα στὶς τρεῖς ἐπιφάνειές του. Στὴν φάγη ἔχει τὴν ἐπιγραφὴ *Livre de Famille*. Τὰ φύλλα είναι, στὴν μεγάλη πλειονότητά τους, ἀγραφα. 'Η πρώτη του σελίδα, βαστερα ἀπὸ τὸ παραφυλλο, ἔχει χειρόγραφη ἐπιγραφὴ σὲ μοσφή τίτλον: Ληξιαρχῶν βιβλίου τοῦ οἶκου τοῦ Κωνσταντίνου Δ. Σχινᾶ, αωμη'. 'Η ἐπομένη είναι λευκὴ καὶ ἀκολουθοῦν δέκα χειρόγραφες σελίδες ἀπὸ τὶς δύοπτες οἱ ἐννέα πρώτες ἔχουν κανονικὴ σελιδοσύμηση. Τὸ

σένολο είναι γραμμένο μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια καὶ ἀλάχιστα σφάλματα, ἀπὸ ἔμπειρο γραφέα. Ωστόσο ἔχει: α) δλίγες προσθῆτες γραμμένες ἀπὸ τὸν Κ. Δ. Σχινᾶ, καὶ β) ὀλόκληρη τὴν τελευταῖα ληξιαρχικὴ πράξη μεταγραμμένη ἐδῶ ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ.¹ Στὸ τέλος (σ. 9) τῆς μεταγραφῆς τοῦ προγονύμενου ἐγγράφου, ἡ ὅποια είναι ὅλη ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ γραφέα τοῦ χειρογράφου, ἔχει σφραγισθεῖ μὲ στρογγυλὴ σφραγίδα, ποὺ φέρει στὴν μέση τὸν θυρεὸν τῆς ὁμοιωτῆς δυναστείας καὶ γύρω τὰ γράμματα

ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΣ ΜΟΛΛΑΒΙΑΝ.

Τὸ περιεχόμενο τοῦ χειρογράφου ἀπὸ δημοσιεύεται ἐδῶ γιὰ τὸν ἀκολούθον λόγον: α) τὰ δινοματολογικὰ καὶ προσωπογραφικὰ τῶν Σχινάδων γενικῶς δὲν ἔχουν ἀξιοριθμηθεῖ ὡς τώρα. Καλὸ εἶναι δοῦ γνωρίζουμε σχετικὰ καὶ παραδοθοῦν μιὰ ὥρα ἀρχέτερα στὴν δημοσιότητα. β) "Αλλωστε πιστεύω ὅτι τὰ γραπτά, ἰδίως ἔκεινα ποὺ ἀνήκουν σὲ ἴδιωτικὲς συλλογές, πρέπει νὰ φθάνουν στὴν ἐπιστημονικὴ δημοσιότητα καὶ χωρίση. γ) Μέσα στὸ σῶμα τοῦ βιβλίου ἀντοῦ ἐπανειλημμένοις ἀναφέρομαι σ' αὐτὸ τὸ ληξιαρχικὸ βιβλίο.

3. Βεβαίως ἐλπίζω ἡ σειρά, ποὺ ἔγκαινεται ἐδῶ, νὰ συντριχθεῖ, παρέχοντας στοιχεῖα γιὰ τὶς ἐπιμέρους δραστηριότητες τοῦ Πανεπιστημίου, διαχρονικὰ είτε συγχρονικά. Ἀγάπεσα σ' αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ περιληφθοῦν καὶ μελέτες, μία ἡ περισσότερες, γιὰ τὰ προγράμματα τῆς διδασκαλίας. Στὸ μεταξὺ ἔθεωρησα δτὶ δὲν θὰ εἴται ἄσκοπο νὰ παραθέσω τὰ ἀρχικὰ προγράμματα. Εἶναι, φυσικά, ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μας, ἀλλὰ ἡ σκέψη μου εἴται, δταν τὴν διεμόρφωσα, δτὶ σὲ μεγάλο ποσοστὸ καὶ γιὰ λόγους ποικίλους, σὲ χρήστες τοῦ μηνιοῦ βιβλίου μας θὰ ἔχουν τὴν πειρέογεια νὰ πληροφορηθοῦν

1. "Ολα τὰ κοίμενα δοῦ εἶναι αὐτόγραφα τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ ἔχουν μεταγραφεῖ στὸ 'Ἐπιμέτρο μὲ στοιχεῖα κωντά.'

τὴν ὅλη τῶν πρώτων ἐκείνων προγραμμάτων· ὡστόσο γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὴν ἴμαντο ποιήσουν ἐντελέστερα, τονλάχιστον ὀλοκληρώνω τὴν ἀφήγησή μου προσάγοντας τὸ μικρὸ αὐτὸ ἐπίμετρο.

Καλόπιτει: τὴν πρώτη χρονιὰ (1836/7) κατὰ τὸ ἑσχατο στοιχεῖο, περίπου ἐνναὶ ἡ δύο μῆνες μετὰ τὰ ἐγκατία, ὡς τὶς θερινὲς διακοπές. Γνωρίζουμε δτε—μερικὰ τονλάχιστον—τὰ προγράμματα αὐτὰ ἐκτελέσθησαν (βλ. ἐδῶ τὶς Σημειώσεις σχετικὰ μὲ τὸν ἐναρκτήριο τοῦ Μισαήλ 'Αποστολίδη).

*Επίσης, ἀς παρατηρηθεῖ δτὶ ἀπὸ τὴν μία ἔξαμηνία ὡς τὴν ἄλλη ἡ διατύπωση τῶν προγραμμάτων ἄλλαξε· τοῦτο σχολάζεται ἀπὸ τὸν Κ. Δ. Σχινᾶ στὸν Λόγο τοῦ τοῦ 1838. Παραθέτω τὸ μακρὸ καὶ πολὺ ἐμπεριόστατο σχετικὸ χωρίο τοῦ κειμένου του:

*Ἐφρόντισα, Κύριοι μου, ἐκτὸς τούτου, νὰ ἔκδοθῶσι κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τε παρελθούσης χειμερινῆς ἔξαμηνίας (1837-1838) καὶ τῆς ἐνεστώσης θερινῆς τὰ προγράμματα τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημείῳ διδασκομένων μαθημάτων, τὸ μὲν τῆς πρώτης, καθ' ὥρας, τὸ δὲ τῆς δευτέρας, κατὰ Σχολάς, καὶ ἐνήργησα, κατὰ τὴν τοῦ Συμβουλίου ἀπόφασιν, καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα πολλῶν Εύρωπαίκῶν Πανεπιστημείων, νὰ προτάσσηται ἔκδοστος τοῦ προγράμματος φιλολογικὴ τὶς διατριβή, ἥτις, κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἔξαμηνίαν, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κυρίου Ρόσση, είχεν ἀντικείμενον τὰς 'Αρχαιολογίας μιᾶς τῶν Σπιράδων, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Σχολάρχου καὶ καθηγητοῦ τῆς Θεολογίας κ. Μισαήλ 'Αποστολίδου, τὸν βίον καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ ἐν 'Αγίοις Ιωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Φρονῶ δὲ χρέος μου νὰ συστήσω εἰς τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὸν γνωστὸν ἐνεργὸν ζῆλον τοῦ διαδόχου μου τὴν ἔξακολούθησιν τοῦ καθιερωθέντος ἔθους τῆς ἔκδοσεως τοιούτων προεισαγωγικῶν διατριβῶν, σύγι μό-

νου εἰς συντελουσῶν εἰς διατάλλαγήν πρός άλλας δύοις διατριβάς, πολυτιμοτάτας πολλάκις, άλλων Εύρωπαν. Πανεπιστημίων, ἀλλά καὶ ὡς παρεχουσῶν εἰς τὸν καθηγητάς τὴν περίστασιν τοῦ νὰ δημοσιεύσων δινέζδοις πρὸς ὀφέλειαν τῶν φοιτώντων καὶ τῆς λαϊκῆς Ἐλληνικῆς νεολαίας πανηγυριτικοῦ λόγου δίξια, τὰ δόπια άλλως ἥθελον μένει ἄγνωστα. Νομίζω προσέτι ἀναγκαῖον νὰ παρατηρήσω, διτὶ ἥθελεν εἶναι κατατάλληλοτερον νὰ ἐκδίδωνται συγχρόνως τοῦ λειποῦ, κατὰ πᾶσαν ἔξαμηνίαν, ἵππι τέλους τῆς εἰρημένης διατριβῆς, δύο πίνακες, ἀνὴρ ἐνός, περιέχοντες τὸ διάγραμμα τῶν μαθημάτων, ὁ μὲν καθ' ὅρας, ὁ δὲ, κατὰ Σχολάς, δις γένεται τοῦτο ἔντι τῶν τῆς λαϊκῆς Εὐρώπης Πανεπιστημίων. Ἡ τοιαύτη μικρὰ προσθήκη, εὐκαλύνουσα τὴν χρῆσιν εἰς τοὺς φοιτῶντας, θέλει αὔξησην ἀνεπανθήτως μόνον τὴν τῆς τυπώσεως διπλάνην.

Κατὰ τὰ ἄλλα σημειώνεται ὅτι: τοῦ πρώτου ἑξαήρου (β' τοῦ 1836/7) τὰ προγράμματα ἐκνελοφόρησαν, μὲν, καὶ ξεχωριστά (στῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τὸ Πρόγραμμα ἀναγράφεται καὶ ἡ τιμὴ τοῦ), ἀλλὰ ἐκνελοφόρησαν καὶ πραταχωμένα μαζὶ μὲ τὰ πάντα λογίδρια (βλ. ἔδω τὸ ποιὸ τίτλο τοῦ διδού δημοσιεύματος, σ. 55). Τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου ἑξαήρου εἶναι τὰ ἀναφερόμενα ἀνωτέρω ἀπὸ τὸν Κ. Δ. Σχολ.

Περὶ Ἀκαδημιῶν

'Αναφερικά μὲ τὸν διοικοῦντος ἡρόον Ἀκαδημίας θὰ εἴται βέβαια σκόπιμο νὰ ὑπάρξει ἕνα μελέτημα ποὺ νὰ ξεχωρίσει τὶς δύο σημασίες καὶ νὰ δώσει τὶς σχετικὲς ἐνθεξίες γιὰ τὴν χρήση τους. 'Ωστοῦν νὰ ἔχουμε τὸ ζητούμενο αὐτό, νομίζω σκόπιμο νὰ σημειώσω δίλγα σχετικό, τὰ δόπια θὰ συντελέσουν στὴν προσαγωγὴ τοῦ θεύτας καὶ συνάδια θὰ βοηθήσουν τὸν ἀναγνώστη τοῦ βιβλίου μας στὴν διευκρίνιση τοῦ ζητήματος, ἀναφορικά μὲ τὴν σύσταση τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μὲ τὰ προβλήματα δραλογίας τὰ οποῖα θέσει ἡ σύσταση αὐτῆς. 'Ο, τι ὑπάρχει στὸ σώμα τοῦ μελετήματός μας αὐτοῦ δὲν ξαναπούσει ἐδῶ: ὡστόσο ἀναγκαστικά γίνονται ἀναφορές σὲ δύο γνωστά πρέπει νὰ ἐκτείνουν στὸν 'Ἐπιμετρό μας γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ ἕνα ἀκέραιο σύστημα ἐννοιῶν' ἔτοις ἐπόμενα εἶναι νὰ ὑποληφθεῖσιν καὶ ἔννοιες ποὺ ἔχουν περάσει ἥδη στὴν σύμα τοῦ βιβλίου.

'Ο λόγος μας λοιπόν, εἶναι γιὰ τὴν σύγχριση τὴν δόπια ἐπροκάλεσαν διπλάκις δρός Ἀκαδημίας καὶ δινέζδοις δρός Πανεπιστημίου μὲ τὰ παρεπόμενά τους. 'Ο βασικὸς δρός στὰ μεταγενέστερα ἐλληνικά χρόνα, ἀς πούμε στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι, ψυσικό, οχυλή, σχολεῖον. Στὴν συνέχεια θὰ γίνει προσπόλεια νὰ ἔξαχριβωθεῖ πότε μέσα στὴν ροή τοῦ χρόνου ἐντάχθησε δραγματικά μέσα στὴν παρευτική δραλογία ἡ λέξη Ἀκαδημία. 'Ἄς μήν ξεχνοῦμε διτὶ τὴν ἀρχαιότητα σὲ σημασία σχιλική μεταγενέστερη εἶναι καὶ άλλη σημασία, ποὺ ἀναφέρεται σὲ τὴν λογικὴ σύμα δικαιουμένων συγκροτημένων διπλά τὴν πολιτεία

γιὰ νὰ τὴν βοηθεῖ στὰ ἔργα τῆς, ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στὸν πανευ-
ματικὸν πολιτισμό. "Ἐχουμει, λοιπόν, περάλληλα, καὶ ἔξισον νό-
μιμα; τὶς δύο Ἐννοίες τοῦ ὄρου ἀλλὰ καὶ στὶς δύτικες γλῶσσες
καὶ στὸν δική μας, ἔξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει μία ἀμφιλογία δὲ
πρὸς τὶς δύο Ἐννοίες. Η Ἐννοία τῆς Ἀκαδημίας ἡστὶ σχολῆς
ἀνωτέρου ἐπιπέδου παρέμεινε καὶ στὶς δύτικες γλῶσσες, καὶ
δὲ ποὺμε προσωρινὰ δὲ παρέμεινε καὶ στὴν Ἑλληνική. Θυ-
μίζω, χωρὶς περαιτέρω ἔρευνες, τὴν Ἀκαδημία τοῦ Μουάγου,
ἡ ὥποια στὴν πανευτικὴ σημασία τῆς ἀποτελεῖ μία σχολὴ
ἀνωτέρη (δεκάνουμε τὴν θιάκριση αὐτῆν), ἀλλὰ δὲ ἀνωτατῇ.
Παρόμοιας δὲ ἀναρρέουμε τὴν Académie de Beaux Arts, ἡ
ἥποια περίπου ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν Ἀκαδημία Σχολὴ Κελῶν
Τεχνῶν. Αὗται, σὲ τόπους ὃντων ἡ Ἐννοία τοῦ συλλογικοῦ πο-
ματος, ὅπως τὴν ἁυθέτῳ ἀνωτέρῳ, εἶναι ἀπολύτως ἀντιληπτή
καὶ ἀποδεκτή.

Γιὰ τὰ καθ' ἡμᾶς τὰ θέματα τῆς δραστηρίας αὐτῆς
χρόνια τῆς τουρκοκρατίας εἴται ἀπομέτριως πιὸ ρευστά. Οὐ-
τε Πανεπιστήμιο ὑπάρχει, ἀφοῦ φαίνεται νὰ πρωτοβρίσκου-
με τὸν δρό στὴν γλώσσα μας μόνις στὸ 1810, οὗτος συγκρο-
τημένα συλλογικὰ σόματα, στὴν ἀλλή δηλαδὴ σημασίᾳ τοῦ
δροῦ. Συνεπὸς ἡ χρήσιμη ἐνδειξη τὴν ὥποια θὰ μπορούσαμε
νὰ ἔχουμε, τόσο γιὰ τὴν ἀνταπειδεύτηκη ἴστορια δοῦ καὶ γιὰ
τὴν ἴστορια στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, εἶναι ἐκείνη τὴν
ἥποια προσπαθήμε νὰ ἔξακριβώσουμε.

Διοσυχῆς ἔρευνες τέτοιες δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν γίνει δὲς
σήμερα. Ἀντιθέτως μάλιστα θὰ ἔπειτε νὰ θεωρηθεῖ δὲτο πα-
λαιότερες ἡ νεότερες ἐνέργειες ἔχουν αὐξήσει τοὺς προβλη-
ματισμοὺς μας, καὶ συνεπὸς τὴν ἀνάγκη ἡ ὥποια ὑπάρχει γιὰ
ἕνα ἔσχαθάρισμα. Στοὺς καιρούς μας βρίσκων μόνο τὴν ἀν-
τικούντη τοῦ Χρυσοστόμου Παπαδόπολου, τοῦ Ἀρχιεπισκό-
που Ἀθηνῶν, μὲ τίτλο «Περὶ τῶν μετὰ τὴν "Ἄλωσιν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν» (Π.Α.Α. Β'

1927, σ. 200-206). Η μελέτη ποὺ προσφέρεται ἔτσι, πε-
ρουσιάζεται βέβαια σὰν ἀναζήτηση προηγουμένων μέσω στὴν
ἱστορία μας σχετικὰ μὲ τὴν Ἀκαδημία ὃπου γίνεται ἡ δια-
κούνωση. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀντίθετο ἀπὸ ὅπουδήποτε ζη-
τούμενα. Ο Χριστόστομος Παπαδόπολος σημειώνει δὲτο
"πρετεῖς τίποις Σχολῶν ἐμπροσθίσταν κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἀλο-
πίσην τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους": τὰ Κοινά, μὲτο "Ἐλ-
ληνικὰ Σχολεῖα ἔτινα καὶ Μουσεῖα ἐλέγοντα"¹ καὶ ἀπὸ τῶν
ἄρχων τοῦ 10^{οῦ} αἰώνας Γυμνάσιαν καὶ τέλος, μὲτο "Ἀκαδημίας
αἰτινας ἔθεωσεντο ἀνάτερα ἐκπαιδευτήρια, εὑρίστερον ἔχοντα
τὸν τῶν Γυμνασίων πρόγραμμα" (σ. 201). Απὸ ἕκει ἔχω-
ριζε δοσες «ἀνεδείχθησαν ὑπὲρ τὰς ἀλλας κατὰ τοὺς χρόνους
τῆς δουλείας (αὐτ.). Εἶναι ἡ Πατριαρχικὴ πρώτα. Παρέρ-
γως σημειώνει ἀκόμη δύο ἀλλας ἰδρύματα στὸν ἀρχόμενο δέ-
κατο ἔκαναν εἶναι στὸ 1803 ἡ "Ἀκαδημία στὸ Πήλιο ἡ
ἥποια δὲν «κατέστη δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ» καὶ ἡ "Ιό-
νιος Ἀκαδημία, τῆς ὥποιας τὸν θρυστηριόν έσως ἀπὸ τυπογρα-
φικὸν λάθος, προσδιορίζεται στὸ 1807 (σ. 203). Ἀκαδημίουν ἡ
ἀφήγηση γιὰ τὴν Ἀθωνάδα καὶ μετερα γιὰ τὴν Πατμιάδα.

"Ολὰ αὐτὰ πληρακούν στὴν σύγχιση, τουλάχιστον τοῦ ἀνα-
γνώστη. Η Ἑλλάδα κάτιο ἀπὸ τὸν θεωρητικὸν ἔντονο τῆς
Ἀκαδημίας οὔτε στὴν μία Ἐννοία ωὗτε στὴν ἄλλη. Σωστά τὴ
γράφει ἡ συνακόλουθη, δὲτο λειτουργοῦσαν κατάτερα σχολεῖα,
τὰ διόπιστα προσέφεραν γνώσεις ἡσ ποῦμα ἀντίστοιχες μὲ τὶς
σημερινὲς πρότεις τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. "Τοσέρα
σὲ μεγάλες πολιτείες, ἡ σὲ κώμες τύνονται μέσω τὴν ζωή,
εἶχε σχολεῖα τὰ ὥποια ἀπάνω ἀπὸ τὶς ὀφετηριακὲς τάξεις
ἔδιναν μόρφωση πού θὰ μποροῦσε νὰ ιδηγήσει, πάντως, σὲ
ἀνάτερα ἐπίπεδα παιδείας καὶ, ἐνδεχομένως, διε κάποια λο-

1. Σημ. Κ.Θ.Α. Θὰ ισημείωνει ἀκόμη "Ἑλληνομουσεῖο καὶ Φροντι-
στήριο.

γιατίνη, αλλά πώς διαμετέσθηκε κάποιος Έλληνος σχολείο. Ή έκφραση σημαίνει όντες ζήτητα στόδι μεταγενέστερες ξένες λαϊδράσεις, όντες ή μυμήσεις, σχολεῖο δηπού διδάσκονται τα έλληνικά καὶ σὲ δηλ. τὴν ταυροκαρπία ἐλληνικῇ γλώσσα, Ἑλληνικά, ὄνταντα μόνα καὶ ἀποκλειστικῶς τα δραχτά ἑλληνικά. Πέρα ἀπὸ τὸ Ἐλληνικό σχολεῖο ὑπάρχουν σχολές, ἃς τὶς πούμεναι διατίθερες γιὰ νὰ κάνουμε μία διάκριση, ἔτερο γραμματένη, ἀπὸ τὶς ἀνώτατος, πών ἔκεινες δὲν ὑπάρχουν. Γιά αὐτές τὶς τελείωτες δὲν ὑπάρχει οὔτε ἡ λέξη· σταύ θέλει κανεὶς νὰ μιλήσει γιὰ τοῦ πότου αὐτοῦ τὶς σχολές, θὰ ξέσει στὴν διάλεκτον του ἡ ξενόγλωσσο δρό, στὴν περιπτώση μας ἀπὸ τὰ Ιταλικά, τὴν παλαιότερη γλώσσα καλλιεργείας τῶν Ἑλλήνων, δηλαδὴ οὐνιβερσιά, ἡ θὰ προστρέψει στὴν Ἀκαδημία, ἡ οποία δύοις εἴδημας ἐπιζει γιαρίς διακοπές στὴν Δύση.

Ἐμπλήσωμε γιὰ τὰ Ιταλικά· ἃς σημειώθει μία ἄλλη Ιταλικὴ χρήση τοῦ δρόου, (θὰ τὴν πουμε ερίτη), τῆς συνάθροισης λογίων. Η συνάθροιση αὐτὴ μπορεῖ νὰ είναι συγχροτημένη συλλογικὸ σῶμα καὶ νὰ να μαρφοποιεῖται σὲ μία ἀπλὴ διάλεκτη. Θυμίζω στὸν Ιταλοναρατόμενο ἐλληνικὸ χώρο τὴν Ἀκαδημία τῶν Stravaganti στὸν Χάνδακα (Ἄδη, ἀπὸ τὸν ϕίλοντα δέκατο διπλού πιλόνα), καὶ στὸν Ιταλικὸ χώρο τὴν Ἀκαδημία τῶν Ἀθλαβῶν στὴν Βενετία (γύρω στὸν δραχμένα δέκατο δῆμο αἰλόνα). Γιὰ συνάτρηση μοναδική, θυμίζω γύρω στὸ 1813 μία συγκέντρωση γονέων καὶ μαθητῶν τὴν οποία συγκαλεῖ διανύσσεις Πύρρος ὁ Θεσσαλός στὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν συνεργή του σχολείου του.¹

Άλλα είναι ἐπόμενο ὁ δρός Ἀκαδημία νὰ φέρνει στὸν λόγιο διακρινήστις εἰδωλολατρικές, ξένες πρὸς τὴν θρησκευούμενή παιδείς τῆς ἐποχῆς. Συνεπεῖς ἡ Ἀκαδημία στὴν σημασία τῆς

1. Περιήγησης Ιστορική και βιογραφία Διανοούσος Πύρρου τοῦ Θεσσαλοῦ 1848, σ. 70.

ἀνάτεφης σχολῆς μπορεῖ νὰ εἰσελάσει, δηλ. τὰ περιττωτικά ἀλλὰ συστηματικά, στὴν γλώσσα μας μόνο ἀπὸ τὴν στηγανὴ δημοὶ ἡ κοσμικὴ ἐκπαίδευση αὐτονομεῖται, σὲ κάποιο ποσοστό, ἡ τίνει νὰ αὐτονομηθεῖ, ἀπὸ τὴν κληρική. Νοεῖται δέκατος ἄγριος αἰλόνας. Ἐκεῖ ἀπαντούμε δηλ. σπανιός Ἀκαδημίας· Ἀκαδημία τὴν Μεράλη τοῦ Γένους Σχολή, Ηγεμονίας Ἀκαδημίας στὶς Παρίστρις ἡγεμονίας, Ἀθωνᾶς· Ἀκαδημία καὶ τὰ λασπά.

Ἀκαδημία πτήνη σημασία τοῦ συλλογικοῦ σώματος ἀργίζει νὰ γενιέται ὡς ἔννοια καὶ ὡς ἀπίδια θεσμοῦ στὸν φύλοντα δέκατο ἥρδο αἰλόνα· Καταπεζής, πάντως!² Στὰ 1815 ἡ Καποδιστριακὴ προτείνει τὴν σύσταση ἑνὸς Ἰνστιτούτου, ἀλλὰ στὴν ἔννοια μᾶς ἀνώτερης προτίξει.³ Η Φιλόμουσος· Εταιρεία ἔχει κάποια συστατικὰ συλλογικοῦ σώματος. Επίσης στὸν ἀρχόμενο Ἀγώνα πατέ, γίνονται σκέψεις γιὰ τὴν θρηση ἑνὸς ἀκαδημαϊκοῦ συλλογικοῦ σώματος, στὶς οποίες ἀλλωστε παρέγουν μέρος καὶ Ἐπτανόχοις.⁴

Απὸ ἔκει καὶ πέρα δὲρος Πανεπιστήμιον ἡ Πενταδακτήριον ἔχει πατὰ νεολογηθεῖ, ἐνῶ μὲ τὴν σύσταση τῆς βασιλείας καθιερώνεται ἐπίσημα· Πατέσσον τὰ ἀναγκαῖα παράγοντα, ἐπίθετα, ἐπιρρήματα, τὰ προσφέρει δὲρος· Ἀκαδημία καὶ δηλ. ἡ νεολογία (Βλ. ἔδοι σ. 13-14). Παραλλήλως οἱ πράττει ἑδές γιὰ Ἀκαδημία, συλλογικὸ σῶμα, ψεχτούν νὰ μπαίνουν στὴν πράξη,⁵ γιαρίς ἀλλωστε νὰ εἰσδωθούν. Ο δρός Ἀκαδημίας στὴν σημασία μᾶς σχολῆς ποὺ είναι ἀνώτερη γιορίς νὰ είναι

1. Βλ. πολλὰ στὸ εὐρετήριο τοῦ βαβλίου διηγήθειος Καπανεύς, Τὰ Εἴδουσάρια, ἔκδοσης Κ. Θ. Δημητρ., Αθῆνα 1970.

2. Βλ. Ἀρχεῖον Ἰαννίνη Καποδιστρίου, τ. ΙΙ, Κέρκυρα 1984, σ. 98-99.

3. Βλ. Π.Α.Α. Θ', 1934, ἀνακύπτωση τοῦ Σ. Κοντά, σ. (15)-(22), καὶ Νίνος Κούδμας, Επαναγραφά Φιλέλλα, τ. Η'2, 1973, σ. 52-55.

4. Maurer, Ε.δ., σ. 539.

πανεπιστημιακή, ἐπούλει στὴν γλώσσα μας, ὑπέρεστική ἡ και
ἴδιωτική, ὅπως, πολαιότερα, μποροῦμε νὰ θυμηθοῦμε τὴν Ἀ-
καδημία τοῦ "Οὐρανοῦ Ρουποπόλεως, ἥ, πιὸ κοντὲ μας, τὴν
Ἀκαδημία Σοφιστικῆς Ἀγωγῆς, τὶς Πανδαιγικῆς Ἀκα-
δημίας.

2

*Αἰγαίων βιβλίον τοῦ οἶκου τοῦ Κωνσταντίου
Δ. Σχινᾶ, ἐν ὁ προεισαγωγικῶς καὶ τινα περὶ τῆς
οἰκογενείας τῶν Σχινάδων ἐν γένει*

Εἰσαγωγὴ

"Η οἰκογένεια τῶν Σχινάδων ἀποκατέστη, ὡς βιβλιοῦνται ὑπὸ¹
τῶν γερόντων τῆς κατά Θεσσαλίαν Μαγνησίας, πρὸ τρικο-
σίων ἡδη, καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τωύτῃ, ἔλθοντα,
κατά τινα παράδοσιν, τὸ κατ' ὄργας ἐκ Βιζαντίου: εἰς Ἀγο-
ρα, καὶ ἐπεῖθεν μεταβάσιν εἰς Μαγνησίαν.

Μεταξὺ τῶν γνωστῶν ἀνδρῶν τῆς οἰκογενείας ταῦτη πρό-
τος ὄνομαστοί ἔνεργέρεται:

Δημήτριος ὁ Σχινᾶς, πρόσφετος Μαγνησίας² τούτου μᾶς ἦν
Γεώργιος Σχινᾶς, ἀνὴρ καὶ Ἐλληνικῆς παιδείας μέτοχος, καὶ
ἐν τοῖς πολιτικοῖς τῆς πατρίδος αὐτοῦ πράγματι διαπρέ-
ψας, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει βεκληγεὶς ἡγούμ. Ἐπίτρο-
πος, τῆς Μαγνησίας ἵπαρξας, ὃπο δὲ τῆς τουρκικῆς ἔξου-
σίας εἰς τὴν Ἑλλάσσονα Ἀσίαν διερευνήθει, καὶ πάλιν
ἐπανελθόν εἰς τε Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὴν ἔκυος
πατείδα. Τούτου πυργενῆς μὲν (γένει προστέκων) ἦν ὁ
κατὰ μὲν τὸν ἀψίν³ ἕτος πατριαρχόσας, παικίῃ δὲ παι-
δεία, Ἐλληνικῆς καὶ Λατινικῆς, καὶ Ἀραβικῆς καὶ Περ-
σικῆς καὶ Τουρκικῆς κεκοσμημένος Καλλίνεκος ὁ Μάργης,
ιοὺς δὲ ὑπῆρξαν πέντε: Βασιλείος, Ιοιάννης, Δημάκης, ...
καὶ Νικόλαος.

Βασιλείος δέ, ὁ τῶν πέντε τοῦ Γεωργίου μὲν πρεσβύτατος,
ἀνὴρ καὶ οὗτος Ἐλληνικῆς παιδείας οὐλοῦ ἀντιρός, καὶ τῶν
πολιτικῶν τῆς ίδιας πατρίδος προστάτης, ἔσχεν ἐκ μὲν τῆς
πρώτης αὐτοῦ γυναικός μίσθη δύο: Ἰωακείμ. τὸν Μονα-

χον και Δημήτριον, οι δε της θευτέρας, Γεωργίου (άνδρα περὶ τὸν Ἑλληνα λόγον καὶ τὴν ἴστραιην ἐπιστήμην ξέσχον), Κονσταντίνον, Ιωάννην τὸν Ἱεροδιάκονον, καὶ Ρήγαν.

Δημήτριος δὲ ο μετ' Ιωακείμ προσβίτατος τῶν τοῦ Βασιλέως οὐδὲν, παῖς εἴτε τῆς ἡλικίαν, ὑστάθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰς Κονσταντινούπολιν, ἐδιδάχθη ἐνταῦθα τὰ πρᾶτα Ἐλληνικά γράμματα ὑπὸ διδασκάλων ἡττῶν ἐπιστήμων, ἔφειτον ἔπειτα εἰς τὸ Ἀθενεῖαν δρός, πρὸς Εὐζήνιον τὸν Πάνον, μετὰ καὶ ἔλλον ἀρχαντεπιδίδον τῆς μεγαλοπόλεως, οὐα γένηται ὁντέρας παιδείας μέτοχος, ἐπανέλθον δὲ εἰς Βυζάντιον, ἤραστο μὲν καὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀρίστοις τῶν τότε Ἐλληνιστῶν καταλεγούμενου Μητροπολίτου Κυζίκου Ἰωακείμ, ἐδιέχθη δὲ τότε Λατινικὴν καὶ Ἰταλικὴν καὶ Γαλλικὴν ὑπὸ τῶν Μοναχῶν Μονῆς τυνὸς τοῦ διοικοῦ διοικήτων κατὰ τὴν Περαιάν, καταρτισθεὶς δὲ καὶ περὶ τὴν Ἀραβικὴν, Περσικὴν καὶ Τουρκικὴν, ἐγένετο οὕτη ἀρχὴς μὲν Πρώτος Γραμματεὺς τῆς ἐν Κονσταντινούπολι Μεγάλης Ἐκκλησίας, πατριαρχεύοντος τὸ δεύτερον τοῦ δοκίμου καὶ σφροῦ Σαμουῆλ τοῦ Χαντσερῆ, ἔπειτα δὲ ὁντέρας Καμινάρης ἔμα, καὶ μάγικος ἐνταῦθα Γραμματεὺς καὶ Μεταποτέκης (ήγουν ἐπὶ τῆς Ἐλληνικῆς καὶ Τουρκικῆς ἀλληλογραφίας) τῆς Ἡγεμονίας Μολδαύας, ἐπὶ τοῦ Ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Μουρούζη, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τοῦτο καὶ τοῦ μισθὸς αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Μουρούζη (ήντε Μολδαύα καὶ Βλαχίς) Κόμισσος, Ἀγας, Ποστέλικος καὶ Χάττανος, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον Καπουκεχαγῆς, δὲ μὲν τῆς Μολδαύας, ὅτε δὲ τῆς Βλαχίας, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ συνδιεκογματεύσατο μετὰ Γεωργίου τοῦ Μουρούζη ἐν τῷ Οθωμανικῷ στρατοπέδῳ ἐκ μέρους τῆς Ὑψηλῆς λεγούμενης Πύλης τὴν πρὸς τοὺς Λύστριακούς συνθήκην εἰρήνης (μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ μήκης τοῦ), ἐγένετο δὲ καὶ

πλέον δὲ μπαζ Διερμηνεὺς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου (ὅπερ ἦν τότε μάσημας ἄξια), καὶ αὗτος ἐπὶ τοῦ Ἡγεμόνος Ιωάννου Καρατζά, πρῶτος Καπουκεχαγῆς τῆς Βλαχίας αὐτογέραφο Σουλτανικῷ Μαχαιρὶ τοῦ Β' κελεύσματι. Κατεψυγμένον δὲ ἐτοι, αὔτη εἰς Οὐδησσόν καὶ Βεσταρκόβιαν ἀπέθανεν ἐν Κισινούριᾳ τῇ ζεῦ Ιανουαρίου, χωρὶς, ὅποι ἀποπληξίας. Συνέπεις δὲ δὲ ἐνήρ Πραμπατικήν τῆς Ἀραβικῆς, τῇ ἀρχαίᾳ Ἐλληνὶ φωνῇ γεγραμμένην, ἀπολεσθεῖσαν μετὰ καὶ διλλονυγερογράφων αἵτοι κατὰ τὴν ἐν Κονσταντινούπολεως φυγήν. Οἱ Χάττανοις Δημήτριος Σχινᾶς ἐσχετοῦ ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ Μαρίας, Ηγυκτρός τοῦ Λεγούμενου Γαβριὴλ Φεταλᾶ, καὶ ἀδελφῆς (ήγουν ἀνεψιᾶς εἰς ἀδελφῆς) τοῦ φοιτήμου καὶ σοφοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας Μελετίου τοῦ Καντακουζηνοῦ, τὰ ἔξης τέκνα: 1) Λίκατερναν, γεννημένην ... καὶ νυφευθεῖσαν ἡ Μαρίας αὐτοῦ τὸν Στέφανον Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου. 2) Μιχαήλ, νέον παιδίη καὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ κεκοσμημένον, γενν..... ἀποθανόντα δὲ αὐτῷ. 3) Ιωάννην, τὸν Παστέλινον καὶ Καπουκεχαγῆν τῆς Μολδαύας ἐπὶ τοῦ γυναικαδέλφου αὐτοῦ, τοῦ Ἡγεμόνος Μιχαὴλ Γρ. Σούτζου, ὑπάρχοντα, γενν..... 4) Ἐλένην, γενν....., αψίζ¹ καὶ νυφευθεῖσαν..... τὸν Δημήτριον Κονσταντίνου Σούτζου. 5) Ἀλέξανδρον, γενν. τ' Φερδουσάρειον, ἀριθμόν, καὶ νυφευθεῖστα τῇ καὶ Ιουάννη, χωρὶς τὴν νεωτάτην τῶν τοῦ Ἡγεμόνος Κωνσταντίνου Τύμηλάντου Θυγατέραν, Μαρίαν, καὶ 6) Κωνσταντίνον.

Κονσταντίνος δέ, ὁ νεώτατος τῶν τοῦ Χατταλόνου Δημητρίου Σχινᾶς οὐδὲν, ἐγενήθη μὲν τῇ θ' Μαρτίου, χωρὶς ἔπους, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ δαιδάλου Πατριάρχου Καλλινίκου Φεταλᾶ (πρωτεξαδέλφου τῆς μητρός αὐτοῦ) ἀνεδέχου διπος

1. Σημ. Κ.Θ.Δ. Ὁ ἀντιγράφος Ερμής κατὰ λέθος οὐ θυτὸς φ.

τού περιουόμαν Δημήτριο Μουρούζη, διδαχθείς σὲ ἐν μὲν Κενταύρινουπόλει καὶ' οἶνον τὰ ἔγρακλα γράμματα, δι-
πὸ Καθηγητῆ Πλέτων Φραγκαΐδη, τῷ Χίου Μητροπολί-
τῃ ὑπέρβαντι, καὶ ἐν ἔτει κακοφί ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀγ-
κόη παραδοθέντι, καὶ τές 'Αστακὸς γλώσσας ὑπὸ διδα-
σκάλος τῷτο ἐλίῳ ἐκατοῦ πατέρι καὶ τῷ 'Οθωμανῷ Λαζῆ,
ἐν δὲ Γερμανῷ καὶ Γαλλίᾳ μετὰ τὴν ἐταιρίαν, καὶ ἀρχ-
μένην Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, καὶ τὴν εἰς Βεσσαραβίαν
μηρήν τῆς αἰλογενείας αὐτοῦ, τὴν νομικὴν ἐπιστῆμαν (ὑπὸ
καθηγητᾶς Σαβινίᾳ τῷ Πάνῳ, καὶ Κλέντση καὶ 'Εσση
καὶ Μακελδεῖ κ.α.) καὶ τὴν φιλολογίαν καὶ 'Ιστορίαν ὑπὸ¹
Βαυαρίῳ, Νερβύρῳ, Βελκέρῳ τε καὶ ἄλλοις ἐνδόξοις ἀν-
δράσισι, ἐπανῆλθε εἰς 'Ελλάδα: καὶ τὸ χρονικὸν τοῦ κακοή-
του, ἔθια ἐπὶ μὲν τοῦ τῆς Ἑλλάδος Κυθερώντος Ιακώ-
νου Καποδιστρίου πρῶτος πάρεδρος τῆς ἐπὶ τῶν 'Εσωτε-
ρικῶν Γραμματείας, ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας "Οθωνοῦ, πρόε-
δρος τῆς πρὸς σύνταξιν νομοσχεδίου περὶ τῆς Δημ., 'Επιπο-
λέστως καταπισθείστης 'Επιτροπῆς, καὶ μέλος τῆς ἐπὶ τοῦ
'Επικληπιαστικοῦ Νομοσχεδίου, ἔπειτα δὲ (δηλ. ἀλλι μετὰ
τὴν νέαν τῶν 'Υπουργείων διοργάνωσιν), 'Υπουργικὸς
Σύμβουλος τῆς ἐπὶ τῶν 'Εκκλ. καὶ τῆς Δημ., 'Επικαθεύ-
σεως Γραμματείας, καὶ πρώτος (χρονολογικῶς) 'Επίτρο-
πος τοῦ Βασιλέως παρὰ τῇ 'Ιερᾷ Συνάδει μισθώ μετὰ
τοῦτο (1833-34) 'Υπουργός τῆς Δικαιοσύνης, τῶν 'Εκκλ.
κλ. κατὰ δὲ τὴν καθίδωσιν τοῦ 'Ελλ. Πανεπιστημίου
(1837) Καθηγητής τῆς 'Ιππαρδας καὶ πρῶτος πρύτανος
εἰτα Σύρβ. τοῦ Κράτους ἐν τεκτικῇ ὑπηρεσίᾳ, Πρεσβευ-
τῆς τοῦ Βασιλέως ἐν Βαυαρίᾳ κατὰ τοὺς γάμους τοῦ τότε
ἐπιδέξιοῦ τῆς Βαυαρ. βασιλείας διαδόχου Μαξιμιλιανοῦ,
καὶ τόπῃ γῆν Βουλευτῆς τῆς 'Ελλάδος,* ἐνυπηρείῃ ἐν 'Αγ-

* Κατὰ τὴν... Σεπτ. 1849 ἀνεξίχθη ἡτο τοῦ Βασιλέως προσθέστης

κῶνι: μὲν ἔτει χωλδ', Σεπτεμβρίου καὶ, τὴν 'Ελλασάθετ
Σαβίνη, θυγατέρα τοῦ ἐνδόξου ἔκεινου ἀνδρός, ἀποθε-
νάντων ἀδρῶν ἐν 'Αθηναῖς.... Αλγούστου τοῦ χωλδ' ἐ-
τούς, ἐν Κωνσταντινούπολει δὲ εἰς 'Οκτωβρίου, χωμάτι
παρανυμφεύντων τοῦ Πρεσβευτοῦ τῆς Ρωσίας Κου Τισέφ
καὶ τῆς Πριγκιπ. Γαλτζίν, τὴν 'Αριστέαν Βάλς, γυνεγή-
μενην ἐν Καποβόλῳ τῷ 8/20 Νοεμ. 1812, θυγατέρα τοῦ μα-
καρίστου Λογοθέτου Κωνσταντίου Βάλς, καὶ τῆς Κας 'Ε-
λένης Χαντζερή, θυγατέρα τοῦ γέροντος Ηγεμόνος καὶ συγ-
γραφέως τοῦ Γελλοτούρκικοῦ λεξικοῦ 'Αλεξάνδρου Χαν-
τζερή, 'Εν ταύτης ἐγεννήθη τῷ Κωνσταντίῳ Σχινάζιος.
1. Δημήτριος, ἐν 'Ισπαϊ τῇ γ' Νοεμβρίου χωλδ', περὶ
ἄρτιν θωμήν τετάρτην περὶ τέκταρτην καὶ ἐμβατεῖσθη πή-
μερον τῇ ίλι 'Δεκεμβρίου τοῦ ἀντοῦ ἐτούς, ὃς γίνεται δῆλον
ἐκ τοῦ ἀμέσους κατωτέρου δυτιγραφούμενου Πιστοποιητη-
ρίου τοῦ ἐνταῦθα Βασ. 'Ελληνικοῦ Προξενείου:

'Αντηγραφὴν Πιστοποιητηρίου.

Ἄριθ. 42.

Σήμερον ἡμέρῃ τῆς ἑβδομάδος Κυριακῆ, δεκάτη δὲ καὶ ἐννά-
τη μηνὸς Δεκεμβρίου τοῦ χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρ-
κοστοῦ ὄγδοου Σωτηρίου ἐτούς, προσκληθεὶς ἐγάλ. 'Αχιλλεὺς
Γ. Λεβέντης, 'Υποπρέξενος Γραμματεύς καὶ Διευθύνων τῷ ἐν
Τασίῳ Βασιλικὸν 'Ελληνικὸν Προξενεῖον, ἐκτελῶν καθήκον-
τα Ληξάρχου, ὑπὸ τοῦ Κυρίου Κωνσταντίου Δ. Σχινά, Δη-
μότου καὶ κατοίκου 'Αθηνῶν, πρώτην 'Υπουργοῦ καὶ ἐν τα-
κτικῇ ὑπηρεσίᾳ Συμβούλου τῆς 'Επικρατείας, τῶν δὲ βου-
λευτῶν τῆς 'Ελλάδος, καὶ παρεπιδημοῦντος προσιωρινῶς, ἐν-

Ἄρτος ἐν Βαναδίᾳ, κατὰ δὲ τὴν... 1853 πρωστεῖην μετρῆ διὰ Βασ. Αι-
τιόγραφος καὶ ἡ τε Λεπτογραφὴ πρωστεῖη Πρωστεῖη Πρεσβεία.

κα οίκους τῶν ὑποθέσεων, ἐν Μολδουΐᾳ, εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ αὐτοῦ Κυρίου Κωνσταντίνου Σχινᾶ, καιμένην σὲ μακρὰν καὶ ἀντικρὺ σχεδὸν τῆς Μητροπόλεως, διὰ νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ νεογεννήτου παιδίου τοῦ εἰρημένου (κ. Κ. Δ. Σχινᾶ) καὶ τῆς νομίμου συζύγου αὐτοῦ Κυρίας Ἀριστέας Σχινᾶ, θυγατρὸς τοῦ μακριρίου "Ἄρχοντος μεγάλου Λογοθέτου Κυρίου Κωνσταντίνου Βάλσας καὶ τῆς Πρωγκαπόσπης Κυρίας Ἐλένης Χαντζερῆ, οὕτως παιδίου τὴν τῆς γεννήσεως πιστοποίησον, καίτοι ἀναγγείλαντός μοι αὐθημερόν τοῦ κ. Κ. Δ. Σχινᾶ τὴν γέννησιν ταῦτην, δὲν συνέταξα ὅμως ἀμέσως (δηλ. ἀμα μετά τὴν ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ § 19, συνδυαζομένου μὲ τὸν § 20 τοῦ ἀπὸ 20 ὁκτ. 1836 κύρου νόμου ἔχοντος Βαπτικοῦ ἀπερι Ληξιαρχικῶν βιβλίου) διατάγματος ὅριζομένων πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως γενομένην δήλωσιν ταύτης, διότι ἐπρόκειτο μὲν νὰ βαπτισθῇ ἐντὸς τῶν πέντε ἡμερῶν τὸ παιδίον, καὶ οὗτος νὰ συνταχθῇ πλήρες πιστοποιητήριον, περιέχον ἀμα καὶ τὴν δήλωσιν τῆς βαπτίσεως καὶ τοῦ ὄντιματος τοῦ παιδίου, ἀνεβλήθῃ δὲ ἡ βάπτισις ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, δι' ἐπισυμβάσας αἵτις, μέχρι τῆς σήμερον προσκληθεῖς, λέγω, ὑπὸ τοῦ διεληφθέντος Κυρίου Κωνστ. Δ. Σχινᾶ, ἀπῆλθον εἰς τὴν ὃς ἔνει πέρηται καιμένην κατακίκην τοῦ, διὰ νὰ παρευρεθῇ εἰς τὴν βάπτισιν τοῦ νεογεννήτου παιδίου του, καὶ νὰ συντάξῃ τὴν κατὰ νόμου πιστοποίησον τῆς γεννήσεως καὶ τῆς βαπτίσεως. "Οὐεν καὶ ἀπελθόντι μετά τοῦ γραμματέως μου, καὶ δύο φερεγγύιον Ἐλλήνων μαρτύρων τοῦ Κου Ιωάννου Κυριακοῦ καὶ τοῦ Κου Εὐαγγέλη Λαζαροῦ Δόκτωρος τῆς Ἰατρικῆς, ἐπεδείχθη μαι τὸ παιδίον (κατὰ τὸν § 20 τοῦ μηχημονευθέντος Βασ. Διατάγματος) διὰ ἔρεγ τὸ γένος, καὶ ὑγιῶς ἔχον, καὶ ἐθηλάσθη μαι ἐπισήμως, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν εἰρημένων μαρτύρων ὑπέτε τοῦ πατέρος, Κυρίου Κωνσταντίνου Δ. Σχινᾶ, καὶ τῆς τούτου μὲν νομίμου συζύγου, τοῦ δὲ παιδίου γνησίας μητρός, Κυρίας Ἀριστέας Σχινᾶ, τὸ

γένος Βάλσα, διτὶ τὸ παιδίον τοῦτο ἐγεννήθη τῇ ὥρᾳ τοῦ παρελθόντος Νοεμβρίου, περὶ ὥραν ἑιδονήν τετάρτην παρὰ τέταρτον, διτὶ ἐπομένως τὸ παιδίον ἔχει σήμερον ἡλικίαν τεσσαράκοντα καὶ μισῆς ἡμέρας (διπερ καὶ ἐκ τῆς ὅψεως, ὡς ἔγγιστα, εἰκάζεται) τελεσθέντος δὲ ἐπειτα τοῦ μαστηρίου τοῦ βαπτίσματος, ἐπὶ παρουσίᾳ ἐμοῦτε καὶ τῶν εἰρημένων δύο Ἐλλήνων μαρτύρων, πρὸς δέτε καὶ τοῦτο Ὅπουργον τῶν ἑστατηριῶν τῆς Ἡγεμονίας Μολδαύας "Ἄρχ. μεγάλου Λογοθέτου Κυρίου Ἀλεξάνδρου Βάλσας, καὶ τοῦ "Άρχ. μεγάλου Λογοθέτου Κυρίου Θεοδόρου Βάλσα, ἀμφοτέρων πατροδέλφων τῆς μητρὸς τοῦ παιδίου Κυρίας Ἀριστέας Σχινᾶ, ὑπὸ τοῦ Ἱερομονάχου Κυρίου Παγκρατίου Βατοπεδίου, ἐφρυμερίου τοῦ ἐπ' ὄντιματι τῆς Ὅπεραγίας Θεοτόκου τιμωμένου ναοῦ τῆς Μονῆς Γκάλικας (οὗσης μετοχίου τῆς κατὰ τὸ "Ἄγιον Όρος" Ἱερᾶς Σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Βατοπεδίου) κατὰ πεσσὸν τὴν τάξιν τῆς Ἀγίας ἡμῶν Καθολικῆς, Ἀποστολικῆς, Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὗσης διαδόχου τῆς ἐκ μητρὸς μάρμης τοῦ παιδίου Πριγκιπ. Κυρίας Ἐλένης Χαντζερῆ, καὶ λαβόντος τοῦ παιδίου τὸ δύομικ Δημητρίος, συνετάχθη ἡ παροῦσα ἐπίσημος πρᾶξις πιστοποιήσεως, καὶ ἀναγνωσθεῖσιν σαφῶς καὶ μεγαλοφόνως, ὑπεγράφη ὑπὲρ ἐμοῦτε, καὶ τοῦ τελεσθέντος τὸ μαστήσιον Ἱερέως, καὶ τῶν διεληφθέντων δύο Ἐλλήνων μαρτύρων, προσπυτηγραψάμενον καὶ τῶν γονέων καὶ τῆς ἀναδόχου τοῦ παιδίου, πρὸς διηνεκῆ τὴν βεβοίωσιν, ἵς τινος πρόξεως ἀντίγραφον, ἐπικινωμένον κατὰ τὴν τάξιν, γενήσεται ἀυθημερόν καὶ ἐπιδοθήσεται τῷ πατέρι τοῦ παιδίου Κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Δ. Σχινᾷ.

ὑπεγράφησαν. / Ο Διευθύνων τὸ Προξενεῖον Ὅποπρόξενος
Α. Λεβέντης.

Παγκράτιος Ἱερομόναχος
ξ Βατοπεδίου
(Τ.Σ.)
Α. α. Φωτεινός

Οι μάρτυρες
Ι. Κυριακής
Ε. Λαζαρίδης

Κ. Δ. Σχινᾶς:
Aristée Schinas née Balsche,
Έλληνη Βάλσα Χαντζερή.

"Οπις ἀντίγραφον ἀπαράλλακτων τῷ πρωτότυπῳ εύρουσαν
μένει σὺν τῷ Ἀρχείῳ τοῦ Βασιλικοῦ Ἑλληνικοῦ Πρεξενείου.

"Αριθ. 44

*Ἵστον τὴν 19ην Δεκεμβρίου 1848.
Ο Διευθύνων τὸ Πρεξενεῖον
Ὑποπρόξενος
Δ. Λεβέντης.
Ο ἐκπληρῶν καθήκοντα Γραμματέως
Δ. Α. Φωτεινός.

2, θυγάτραι, Ἐλένη, τῇ ἡβ' / κεδ' *Οστ. μων', ἐν Μοράχῳ,
περὶ ωραίαν δεκάτην πατέρας ποδὸς μεσημβρίας, καὶ ἔβα-
πτισθεὶς σῆμεσσον τῇ πέμπτῃ (δεκάτῃ ἑβδόμῃ) Νοεμβρίου τοῦ
αὐτοῦ ἔτους ἡμέρᾳ Κυριακῇ, φένεται δῆλον ἐκ τοῦ παρὰ
πόδας ἀπτυχαφομένον ἀποσπάσματος τοῦ ληξιαρχικοῦ βι-
βλίου τῆς ἐν Μοράχῳ τῶν *Οὐριοδέσων Ἐκκλησίας:

*Ἀντίγρ. τοῦ Πιστοποιητικοῦ Βαπτίσεως.

Σήμερον τῇ πέμπτῃ (δεκάτῃ ἑβδόμῃ) Νοεμβρίου τοῦ χιλιο-
στοῦ ἀγαπατούστοις πεντηκοστοῖς Σεπτεμβρίου ἔτους, ἡμέρᾳ τῆς
ἑβδομάδος Κυριακῆς, προσκληθεὶς ἐγός Καλλίνικος Σταματιά-
δης, *Λευχιμαρθύτης πατέρας τῆς ἐν Μοράχῳ τῶν *Ου-
ριοδέσων ἐκκλησίας, ὃντε τοῦ Κροίου Κωνσταντίνου Α. Σχινᾶ,
πληρεζευνταί παναγιαθ τοῦ Μεγαλειοτάτου Βασιλέως τῆς
Ἐλλάδος ἐν Βαναβίᾳ, εἰς τὴν κατά τὴν ὁδὸν Λουδοβίκου,
ἀρ. 9, πατούσιαν αὐτοῦ, ἐπέλεσα ἐπὶ τοῦ κατά τὴν ἡβ' (κεδ')
*Οκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέρᾳ παρασκευῆ τῆς ἑβδομά-

δος, περὶ ἥμεραν δεκάτην πατέρας ποδὸς μεσημβρίας ἐκατό-
την τῷ γονέων ὅμιλογον, γεννηθέντος θυγατρόλον τοῦ τε
εἰσηγένεος Κυρίου Παέσβεως τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς τομῆς
Σεΐνηρος αὐτοῦ Κεφαλαῖ Αριστέας, τῷ γένος Βάλσα, τῷ τοῦ
βασπιαρατος θετοῦ Μυστήριον κατά τοὺς Τεγμόδες κανόνας τῆς
Μολς, *Αγίας, Καθολοκής, Ἀποστολιστῆς δεθοδόζου τοῦ Χρι-
στοῦ Ἐκκλησίας, ἐπὶ παρονοίᾳ μὲν τῆς μαρτυρίου προμήτεος
τοῦ νεογονοῦ, Ἐκλαπεψοτάτης Κεφαλαῖ Ελένη Βάλσα, τῷ γένος
Χαντσερῆ, τοῦ ἐξοχοτάτου Πρεσβ. τοῦ Μεγαλειοτάτου Αθ-
τοκράτορος Πασάν τῶν Ρωσσιῶν Κορίν Αγιμητροῦ Σαβερίου,
καὶ δῆλων διασήμων ἀνδρῶντες καὶ γυναικῶν, ἀναδόχον δ' αἴ-
σης τῆς πρωτοτόκων τοῦ παιδίου ἀδελφῆς Μαρίας, ὡραίης δέ-
δοται τῇ βασιλισσείσῃ τὸ ὄνομα Ἐλένη.

*Ἐν Μοράχῳ τῇ 16/28 Νοεμβρίῳ 1850

*Αρχιμαρθύτης Καλλίνικος
Σταματιάδης, ἐφημέριος τῆς
ἐν Μοράχῳ Ἐκκλ. τῶν *Ουριοδέσων,

ΠΙΝΑΞ

ΤΟΝ

ΕΝ ΤΩ Β. ΟΘΩΝΕΙΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΕΙΩ.

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΘΕΡΙΝΗΝ ΕΞΑΜΗΝΙΑΝ

από της 11 Απριλίου 1838

μέχρι της 15 Ιουλίου

ΠΑΡΑΔΟΘΗΣΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ.

Κατά πρόσκλησιν τοῦ Πρυτάνεως καὶ τοῦ Συμβουλίου

επανικάστο

Ο ΣΧΟΛΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ.

ΒΙΑΤΡΙΝΗ ΠΕΡΙ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΝ ΛΙΤΟΥ ΣΤΙΤΤΑΝΙΑΤΟΝ.

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ,

ΕΕ ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΑ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ.

1838.

3

Τὰ πρώτα προγράμματα

"Οποις ἐπιμείσωσα εἰσάγοντας τὰ ἐπίμετρα, καταχωρίζονται ἔδος τὰ ἀκόλουθα τοῖς πρῶτα προγράμματα. Εἶναι κατά τὴν περὰ τῆς δεκατίας τῶν σχολῶν, θεολογική, δικαστική (ἢ μετέπειτα νομική), λατρική καὶ φιλοσοφική. Οδηγοποιούν τὰ προγράμματα αὗτα καλύτερον λιγότερο ἀπό φῦσα μῆνες, τοὺς τελεσταῖσθαι ἐνις, θεωρητικοῦ, ἐτοῖς 1836-37, ὀηλαδῆ τὸν Μάιο καὶ τὸν Ιούνιο τοῦ 1837. Μὲ τὴν διάταξη πὲ ἐξάμηνα, εἰναὶ τὸ δεύτερο ἐξάμηνο τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἐτοῦ. Ἀκολούθουν τὰ ὅδα ἅλλα ἐξάμηνα: α) τὸ πρῶτο (χειμερινὸν) ἐξάμηνον 1837-38, καὶ β) τὸ δεύτερο (θερινό) 1837-38.

Α.

Τὰ κατά τὴν θερινὴν ἔκκλησιν παραδοθέουμενα ἐν τῇ θεολογικῇ Σχολῇ μαθήματα εἶναι:

Ἐπὸ μὲν τοῦ Σχολάρχου, Αρχιμανδ. Μ. Ἀποστολίδηος: Ἐρμηνεία εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην ἐκ τοῦ βιβλίου τῆς Γενεσίου καὶ τοῦ τῆς ἔξθου

Τὴν Δευτέρην, Τετάρτην, καὶ Παρασκευὴν.

Ἄπὸ τῆς 5—6 Μ. Μ.

Ἐπὸ δὲ τοῦ Κυρίου Καντογόνη, ἐκτάκτου Καθηγητοῦ: Ἡ Ἑβραϊκὴ ἀρχαιολογία τὴν Τρίτην, Πέμπτην, καὶ Σάββατον

Ἄπὸ τῆς 5—6 Μ. Μ.

Ἐν Αθήναις τῇ 29 Ἀπριλίου 1837.

Ο Σχολάρχης τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
Αρχιμανδ. Μ. Ἀποστολίδης.

Β.

Πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τὰ ὃποια ἀναλαμβάνουν τὰ παραδόσουν οἱ Κ. Κ. Καθηγηταὶ τῆς ἔκκλησις Σχολῆς:

Ο Κ. Κ. Προεξέλεγχος, Θρησκευτικὸν δίκαιον.

Ο Κ. Λ. Μελέτης, Ποινικὸν δίκαιον.

Ο Κ. Δ. Φίδερ, Πολιτικὴν δικαιολογίαν.

Ο Κ. Ιωάννης Σωτήρος, ὅμηροις οἰκονομίαιν.

Ο Κ. Περικλῆς Αργυρόπουλος, διοικητικὸν δίκαιον.

Ο Κ. Γ. Μαυροκαρδάτος, (ὅτινες εἰσέτι εἰς Ἀθήνας;)

Ο Κ. Γ. Κ. Τσέλης, ἐμπορικὸν νόμον.

Ἐν Αθήναις τῇ 28 Ἀπριλίου 1837

Ο Καθηγητᾶς
Γ. Κ. Ράλλης

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Διὰ τὰ παραδοθεῖσα προσπαγγικά μαθήματα εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου
κατὰ τὴν πρώτην θερινὴν ἔξαμηνα.

Ώρα:	Ημέρα:						Καθηγηταί
	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατον	
6—7 Π. Μ.	Βοτανική.	Βοτανική	Βοτανική	— —	Βοτανική	Βοτανική	Ο Κύρ. Φράζας.
8—9 Π. Μ.	Χημεία.	— —	Χημεία	— —	Χημεία	—	Ο Κύρ. Ξ. Αλάδερος.
9—10 Π. Μ.	Ανθρωπολογία.	— —	Ανθρωπολογία	— —	Ανθρωπολογία	—	Ο Κύρ. Λ. Δ. Γεωργιάδης.
9—10 Π. Μ.	Μαιευτική διάταξματος.	Μαιευτική διάταξη μαΐας	— —	Μαιευτική διάταξη μαΐας	— —	Μαιευτική διάταξη μαΐας	Ο Κύρ. Ν. Κιούτης.
11—12 Π. Μ.	— —	Φυσική	— —	Φυσική	— —	Φυσική	Ο Κύριος Βαύρης.
4—5 Μ. Μ.	— —	Ορεολογία και Συνδεσμολογία	— —	Ορεολογία και Συνδεσμολογία	— —	Ορεολογία και Συνδεσμολογία	Ο Καθηγητὴς τῆς άνατομίας.
5—6	— —	— —	Έγχυλοταξίδεια Ἰατρική	— —	Έγχυλοταξίδεια Ἰατρική	—	Ο Κύρ. Ι. Βούρος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Ἀπριλίου 1837.

Ἀναστόσιος: Γ. Λευκίας.
Σχολάρχας τῆς Ἰατρικῆς

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Διὰ τὰ παραδοθεῖσα προσπαγγικά μαθήματα εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου
κατὰ τὴν πρώτην θερινὴν ἔξαμηνα.

Ώρα:	Ημέρα:						Καθηγηταί
	Δευτέρα	Τρίτη	Τετάρτη	Πέμπτη	Παρασκευή	Σάββατον	
10—11	Εισαγωγὴν α.τ.λ. και μετάταυτὴν Πολιτικοφιλοσορέων	Εισαγωγὴν α.τ.λ.	Εισαγωγὴν α.τ.λ.	Εισαγ. εἰς τὴν Ι.ε. τῆς φιλολογίας	Εισαγ. εἰς τὴν Ι.ε. τῆς φιλολογίας	Εισαγωγὴν α.τ.λ.	Βάρμας.
11—12	τῆς φιλολογίας	—	Εισαγωγὴν α.τ.λ.	—	Βρούτον περὶ περιφήμων ρυτώρων	Βρούτον	Γεννάδιος.
9 1/2—11	Ὀράτιον	—	Ὀράτιον	—	—	—	Οὐλερίχος.
1 7—8	Ἄριστον	Χωρογραφίαν	Ἄριστον	Χωρογραφία	Ἄριστον	Χωρογραφίαν	Ρόσς.
11—12	Περιφηματικὴν Φυσικὴν	—	—	Περιφηματικὴν Φυσικὴν	—	Περιφηματικὴν Φυσικὴν	Βούρης.
4—5	Ἄριθμητικὴν Γεωμετρίαν	—	Ἄριθμητικὴν Γεωμετρίαν	Ἄριθμητικὴν Γεωμετρίαν	—	Γεωμετρίαν	Νέγρης.
8—9	Περιφηματικὴν γημέαν	—	Περιφηματικὴν γημέαν	—	Περιφηματικὴν γημέαν	—	Λανδίρερο

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Ἀπριλίου 1837.

Ν. Βάμβας.
Σχολάρχης τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ τούν κατά τήν χειμερινή Εξαρηγήσεων του 1837-38 του,

ἐν τῷ τοῦ Ὁὐρανοῦ πλανηταικούσῃ παραδίδεισθαι μὲν τὸν μαζίγματον.

Θεολογίκης.	Δικαιοτήτους.	Πατρικής.	Φιλοσοφίκης.
φάρ. 2. μ. β.	φάρ. 2. μ. γ.	φάρ. 2. μ. δ.	φάρ. 2. μ. ε.
	Εργαστηκεν τοῦ Χριστοῦ πρότυπον τοῦ ρεματοῦ, εἰς τὸν τοῦ ποντικοῦ πατέραν, Εὐθύνην Σ. Αργεντίνον, επὶ τοῦ Καθηγητοῦ ποντικοῦ τρίτου, φέρεται, Νίκον, διάκονον, επίσκοπον πατέραν.		Εργαστηκεν τοῦ Χριστοῦ πρότυπον τοῦ ποντικοῦ Ι. Δ. Γ. τοῦ αρχιεπικοῦ πατέραν τοῦ ποντικοῦ, εἰς τοῦ Επιστολοῦ Κ. Η. Βιβλίου, τρίτου, πατέραν, καὶ αδελφόν.
φάρ. 3.	φάρ. 3.	φάρ. 3.	
	Αργεντίνος, πάτη τοῦ Καθηγητοῦ Ι. Δ. Γ. τοῦ αρχιεπικοῦ πατέραν τοῦ ποντικοῦ, εἰς τοῦ Επιστολοῦ Κ. Η. Βιβλίου, τρίτου, πατέραν, καὶ αδελφόν.		
φάρ. 4.	φάρ. 4.	φάρ. 4.	
	Ιανουαρίου, πάρα τοῦ Καθηγ., πάτη τοῦ Κ. Α. Παύλου, τρίτου, πάτη τοῦ ποντικοῦ καὶ πατέραν.		Αργεντίνος, πάτη τοῦ Καθηγ., πάτη τοῦ Κ. Λ. Διοκλήτιου, τρίτου, καὶ πατέραν.
			Μαρτίου, τὰ 5 τελών την πάτην της γραμματείας τοῦ λογοθέτου, διηγέρει τοῦ πατέρα τοῦ Καθηγητοῦ πατέραν τοῦ ποντικοῦ, δ. Δημήτρη, καὶ τὴν συγχρόνη γραμματείαν τοῦ λογοθέτου, πάτη τοῦ Καθ. Κ. Κ. Νίκου, διάκονου, πατέραν, καὶ πατέραν.
φάρ. 5.	φάρ. 5.	φάρ. 5.	
	Ιανουαρίου Βίβλου, πάτη τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Γ. Α. Μαρκοπούλου, τρίτη, φέρεται, καὶ πατέραν.		Ιανουαρίου Βίβλου, τὰ πατέραν, καὶ πατέραν, καὶ πατέραν τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Δ. Δημήτρη, πάτη τοῦ λογοθέτου, καὶ την συγχρόνη γραμματείαν τοῦ λογοθέτου, πάτη τοῦ Καθ. Κ. Κ. Νίκου, διάκονου, πατέραν, καὶ πατέραν.
φάρ. 6.	φάρ. 6.	φάρ. 6.	
	Ιανουαρίου Οκτωβρίου, πάτη τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Α. Ζωΐτου, διάκονου καὶ πατέραν.		Ιανουαρίου Βίβλου, τὰ πατέραν, καὶ πατέραν, καὶ πατέραν τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Δ. Δημήτρη, πάτη τοῦ λογοθέτου, πάτη τοῦ Καθηγητοῦ Κ. Ε. Σ. Στρατού, καὶ πατέραν.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ τῶν κατὰ τὴν θερινὴν ἑξαμηνίαν τοῦ 1838 ἔτους

ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Α. Τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς

1. ΛΥΚΙΑΝΑΚΙΑΝΗ Η. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, οὗ καὶ τ. κ. ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ:
Ἄξιονδούσιος τῆς δομητικῆς Θεολογίας, πετρίναις τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, τρίτην, πόλιτην
καὶ παρασκευήν αὐτὸν τοῦ 1 — 1.
2. ΛΥΚΙΑΝΑΚΙΑΝΗ Η. ΚΑΙ Τ. Κ. ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ:
Ἐκπληκτος καὶ λατρεῖος μέρος Σ'. πετρίναις τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, τρίτην, πόλιτην καὶ πα-
ρασκευήν, καὶ ἡρακλίον τεσπρός Τριόδεων Α'. λατρεῖος, δις τῆς εἰδομένου, πετρίτην καὶ λα-
δετόν, ἢ αὐτὸν μεθόριον τῆς Εὐρωπαϊκῆς γλώσσης, ἀπὸ 1 — 2.

Β. Τῆς Δικαστικῆς Σχολῆς

1. ΒΑΛΛΙΔΟΣ (Π. Α.) ΖΩ. οὗ τ. κ. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΟΥ ΝΟΜΟΥ:
Ἐργατικός τύπος, δις τῆς εἰδομένου, πετρίτην καὶ λαδετόν, ἀπὸ 7 1/2 — 8 1/2.
2. ΕΦΕΤΟΣ (ΑΙΓΑΙΟΝ) ΖΩ. Κ. ΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΚΑΙΟΥ:
Βαριοτάτης δίκαιος, πετρίτην τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, τρίτην, πόλιτην, καὶ παρασκευήν αὐτὸν
καὶ δις τὸ αὐτό, δυνάμεν καὶ παρασκευήν, καὶ Οὐδετερός, δις τῆς εἰδομένου.
3. ΜΑΤΘΟΝΟΥ ΠΑΤΡΟΣ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΟΥ ΝΟΜΟΥ ΤΗΣ ΓΑΛΑΙΑΣ:
Πολεμικός δίκαιος τῆς Γαλλίας, πετρίτην τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, τρίτην, πόλιτην καὶ λαδετόν,
ἀπὸ 5 — 7.
4. ΠΑΛΛΑΖΑΣ (Σ.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ:
Πολεμικός τύπος τῆς "Ελλάδος", δις τῆς εἰδομένου, πετρίτην καὶ λαδετόν, ἀπὸ 4 — 5.
5. ΖΩΤΙΩΝΟΣ (Π.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΝΟΜΙΑΣ:
Βολετικής Ουραροπλας, δις τῆς εἰδομένου, δυνάμεν καὶ παρασκευήν, ἀπὸ 7 — 8.
6. ΖΩΑΞ (Δ. Σ.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΝΟΜΙΑΣ:
Πολεμικής Ουραροπλας, δις τῆς εἰδομένου, τρίτην καὶ πόλιτην, ἀπὸ 7 1/2 — 8 1/2.

Γ. Τῆς Ιατρικῆς Σχολῆς

1. ΛΕΥΤΡΑΣ (Α. Τ.) ΖΩ. οὗ τ. κ. ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣ ΚΑΙ ΓΕΩΝΟΥΣ ΔΙΑΧΟΛΟΓΙΑΣ:
Ἰατροτεχνή τῆς Ιατρικῆς, τρίς τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, πετρίτην καὶ παρασκευήν, ἀπὸ 10 — 11.
2. ΒΟΥΤΡΟΣ (Π.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΕΙΘΑΡΟΥΛΑΣ, ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΡΙΕΡΑΣ, Εἰδικής ιατροδογίας, καὶ
λαδετόν, ἀπὸ 7 — 9.
3. ΚΑΛΤΣΑΣ (Σ.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΙΑΣ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΥΔΡΑΣ:
Τὸν "Ιατρικήν Εύρην", τρίς τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, πετρίτην καὶ παρασκευήν, ἀπὸ 5 — 6.
4. ΛΕΒΑΝΤΙΚΟΣ (Η.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΙΚΗΣ:
Υγεινής, τρίς τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, πετρίτην καὶ παρασκευήν, ἀπὸ 3 — 4.
5. ΜΑΤΘΟΝΟΥ ΠΑΤΡΟΣ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΠΟΙΟΥΣ:

Ἐν τῷ τοῦ "Οὐθωνος Πανεπιστημίου παραδομησομένων μαθημάτων.

"Εἰδομενάδησι τῆς γρανατίνης, τῆς Ουραροπλας, καὶ τῆς ειρηνοδογίας, καθ' ίσχετε,
ἀπὸ 11 — 12.

6. ΟΥΔΗΜΙΣ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΙΑΣ:

Εἰδομενάδησι τῆς γρανατίνης, τῆς Ουραροπλας, πρίντη, περπάνη καὶ λαδετόν, ἀπὸ 10 — 11.

7. ΠΛΑΝΙΚΗ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΙΑΣ:

Εἰδομενάδησι τῆς γρανατίνης, καὶ τὰ σερι τῆς γρανατίνης παραγγελίας, τρίς 3 — 4.

8. ΤΡΑΠΕΖΙΝ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΙΑΣ:

Τὴς δύλαρισσαν καὶ πάρα τάγματα παραγγελίας, ἢ τὴν διατηρίαν σιτίας τῆς αργειας σι-
τώντας, τρίς τὰς βέδηνάδες, δυνάμεν, πετρίτην καὶ παρασκευήν, ἀπὸ 4 — 5.

9. Τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς

1. ΒΑΝΔΙΣ (Σ.) ΖΩ. Ε. Τ. Κ. ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ:

Τὸν τοῦ άδελφος τῆς Θεολογίας τρίς τὴν εἰδομέναδην, τρίτην, πόλιτην καὶ λαδετόν, ἀπὸ 3 — 4.

2. ΒΙΤΣΟΣ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΙΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΙΤΩΝΙΚΗΣ ΦΙΛΙΑΣ:

Εἰδομενάδησι τῆς γρανατίνης τρίς τῆς εἰδομένου, τρίτην, πέτρανη καὶ λαδετόν, ἀπὸ 10 — 11.

3. ΤΕΙΧΑΣΙΟΣ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΙΚΗΣ:

Εγκαταστήσια τῶν γελατογενῶν μαργαριτῶν, τρίς τὴν εἰδομέναδην, δυνάμεν, πετρίτην καὶ πα-
ρασκευήν, ἀπὸ 6 — 7.

4. ΔΟΜΑΝΙΚΟΣ Τ. Κ. ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ:

Προστάσια τῆς γρανατίνης τεσπρός, δις τὰς βέδηνάδες, πετρίτην καὶ λαδετόν, ἀπὸ 8 — 9.

5. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ (Π.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΙΚΗΣ:

Πειραματική γρανατίνη, τρίς τὰς βέδηνάδες, τρίτην, πόλιτην καὶ λαδετόν, ἀπὸ 4 — 5.

6. ΜΑΤΡΙΣ (Δ. Σ.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΙΑΣ:

Εἰδομενάδησι τῶν τὴν γαμετούδην, λέγοντας λαδετότων, καὶ μετὰ τὸ τέλος της Γαμοτροπίας,
εργάζοντας γρανατίνης, τρίς τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, τρίτην, πόλιτην καὶ παρασκευήν, ἀπὸ 4 — 6.

7. ΟΠΑΝΙΔΗΣ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΙΚΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ:

Ιατροτεχνή τῆς Ιατρικῆς, καὶ εἰδομενάδησι τῆς περι γρανατής θεωρ. τοῦ Καταρρα-
τοῦ, πρότερος τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, πετρίτην, πέτρανη, πέτρανη καὶ λαδετόν, ἀπὸ 4 — 5, τεττάς δι-
σέριαν καὶ γρανατίνας Κατούδην καὶ Τίβελου, καὶ διατάσσεις προσδιορισμούς ιατρών.

8. ΖΩΣ (Α. Τ.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΟΙΙΑΣ:

Τοῦ Καθηρίτη οὔτε, λαδὸν εἴδους πενταράντα, επιστίτης, διαπάντη τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ πρύ-
της Ιατρικής γρανατίνης Κατούδη.

9. ΕΙΔΑΣ (Π. Α.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΑΣ:

Εἰδομενάδησι τῶν φύλων τῆς Ελλάδος, τρίς τῆς εἰδομένου, δυνάμεν, πετρίτην, πόλιτην καὶ παρασκευήν,
ἀπὸ 7 — 8.

10. ΖΩΑΞ (Δ. Σ.) ΖΩ. Ε. ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΙΚΗΣ:

Χαρακή τῆς Ελλάδος, δις τῆς εἰδομένου, τρίτην καὶ πόλιτην, καὶ ἄλλη, τὸ λαδετόν, ποτα-
μίας λαδονάτης, ἀπὸ 11 — 12.

Συνέχεια του ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

έ. Ιδιωτικοί διδάκτορες.

1. ΒΙΒΛΙΟΤΑΚΟΣ (1) Τζαναλόδηπος Ερμηνείας τῆς Δειπνοφής τοῦ Λορεντίου, καὶ μετὰ τούτου, Ερμηνείας Σαδάρης Παναρά, προσδιορισθεῖσαντανεν τηνών, διά τὴν Κολοφώνην, γῆγεν καὶ πέμπτην καὶ Μετρικήν, ἀπαξ τὸν εἰδομένην, τὸ Σαδάρην, ἀπὸ 6—7.
2. ΒΙΒΛ. 2) Καθηγ. τοῦ Β. Γερμ. Ερμηνευόσθαι τοῦ Αλεξίου, τρὶς τὰς εἰδομένας, τρίτην, περιτταν καὶ Σαδάρην, ἀπὸ 9—12.
3. ΤΙΧΙΔΑΣ (Ε.) ΠΟΛ. ΤΙΣ ΗΛΙΟΝΩΝ. Φιλοσοφική εἰσαγωγὴν αἱ τὴν επωνῦμην τῆς Ελληνικῆς γλώσσαν,

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Σημειώσεις

Σημείωση εισαγωγική. Οι έργασίες δύος έχεισπαιτούθηκαν για τὴν ανταρξή του μακρού κόστου μελετήματος. Βρίσκονται καταχωρημένες πιθ. κάτω, στις αίκες θέσεις. Δύο έργατα σκόπιμα νό έπαναλάβοι έδω τούς τίτλους τους αό μία χωριστή βιβλιογραφία· έτοις έμεναν γάρ τό εισαγωγικό τοίτο σημείομα δύο κατηγορίες έργωσιν: α') έκτινες πού ξεναρθρίσκονται συγχά στὸ κείμενο καὶ τὰ σημειώσεις, καὶ ἔπρεπε γάρ τοῦτο νό βραχυγραφηθεῖν, καὶ, β') δύτε σίγκα ύπόψη μου, ἀλλά πού δὲν μού έδινόταν ὀφοριή νό παραπέμψω σ' αὐτές στὸ διοικώματα καταλέγονται ένα, δευτέρη, ἀποσθήτοτε, βοηθόματα (τόπου, ἀλλοστε, ὁ χρήστης θὲ βρεῖ καὶ περιστέρα βιβλιογραφία) καὶ μαρές, ίδιος γαλλικά γραμμένες αό παλιότερα χρόνια, έργασίες, οἱ δύτις δὲν μού φαίνεται νό έχουν ένταχθεὶ ἐπαρκῶς στὸν ἀλληγορική βιβλιογραφία τοῦ Οίματος. (Ἐνα ἀρέτο τοῦ τόπου αὐτοῦ, ἀπό Γάλλο γραμμένη, τὸν Αμερικανό, βρίσκεται, κατατέρα, στὶς σημειώσεις τῆς σ. 51.) Προσθέτο δι, γιά τὴν ένστητη τοῦ σχεδίου, δὲν ἀνέγραψη οὔτε τὰ ἔστρωτα λευκά ματα οὔτε τὶς έργασίες πού δὲν σχετίζονται μέ τὰ πρότια χρόνια τῆς λειτουργίας τοῦ Πανεπιστημίου. Εἶδω, λατόν, ἀκαδημούμον, μετά τὴν σημετοποίηση βιβλιογραφία, οἱ σημειώσεις στὸ κείμενο μου, πού εισάγονται κατά σελίδη (π.γ. 18) καὶ στήχο (π.γ. 20).

- Léveque Ch., «L'Université d'Athènes et l'instruction publique en Grèce», *Revue des Deux Mondes*, σ. 20, 1857.
Bikélas D., «Le cinquantenaire de l'Université d'Athènes», *Revue des Études Grecques*, I, 1888, σ. 78-85.
Παντζίδης I., *Χεορχεῖ τῆς πράτης πετρημονταστίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Πανεπιστημίου*, Αθήνα 1889. (Περιτέρω, Παπαζήνης.)
Σκαρπαλέζος Αριστ., 'Από τὴν ιστορία τοῦ Πανεπιστημίου Αθηνῶν, *Ιστορικά κείμενα καὶ ιστορικά στοιχεῖα*, Αθήνα 1964. (Περιτέρω, Σκαρπαλέζος.)
Tartou L., *Genesis, Origin, and Development of the National and*

- Karodistrian University 1837-1936*, N. York University 1968;
Παπαδόπουλος Κ., *Χρονικό - Ιστορία της ανεπίσημης μας έκπαιδευσης*,
'Αθήνα 1970.
Σπανούστουλος Μ.χ., *Τα πρώτα βήματα της ανεπίσημης παιδείας περά
την διελικούθεωση*, 'Αθήνα 1971.
Μουλλάς Παν., «Ελληνικό πανεπιστήμιο και πολιτισμός. Στη συλλογική
δημόσιευση», *18ημένη Πρωτεύουσα Ησση*, 'Αθήνα 1985, σ. 119-121.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 (σ. 13-15)

- 13 16 Οκτώβριο 1841, Βλ. Πανταζῆς, σ. 14. Πρέπει καὶ ἀπὸ τῶν Σχο-
λάρχη εἰς ἔπορονοις στὸ δάσταγμα τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836, Φ.Ε.Κ.
ἀριθμὸς 36, ἡ τίτλος *Σημάντων*.

18 *Πανεπιστήμιον*. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ τὰ παίρνοντας καὶ πότε τὴν
Συνταγὴν τοῦ Σ. Κομματιάδη (Συνταγὴν πάντα λέξεων ὅπου τῶν λο-
γίων πληθυσμῶν ἀπὸ τῆς ἀλφίσεως μέχρι τῶν πατὴν ἡμέρων ὅποι
Στεφάνου 'Αθ. Κομματιάδη 'Αδριανοπόλεων). Ή πρώτη διεδοση σίναι
τοῦ 1900 καὶ ὑπέρχει καὶ δεύτερη μὲ προλεγόμενα Κ. Θ. Δημαρχὸς τὸ
1980. Εὐλόγη δύορια *Πανεπιστήμιον*, *Πανεπιστημίου* καὶ *Πανεπιστημί-
ων*. Ξεχωρίζειν τὸν τὸ μορθράκι του τὸ συστεκτὸν μὲ τὸ Πανεπιστήμιο
ὅπου ἔχει συγκεντρώσει τὶς παραπτηρίσεις του, γιατὶ τὸ λῆμα τοῦτο
προρρέεται ἀπὸ τὰ δύο δόλια «Τὸ δυνατὸ τοῦτο περὶ ἄλλα τινά, οἵτις
κατελεγόμενος, ἐπιστάθη διὰ τὴν πανεπιστημά τῶν Ἰταλῶν, πανεπιστη-
μῶν Γάλλων, Universitatis τῶν Γερμανῶν, universitatis τῶν Ἀγγλῶν
καὶ δύο παττίσουσι μὲν ἀς κύριον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ μετόπους σκαντάτου
τῶν ἐπιστημῶν πανεπιστημίου, τὸ μετεγερτίζονται δύοτε τινές ἔτι καὶ
νῦν, ἀς παραπροστικὸν καὶ αἰονιὲ περιστήριον πλειόνος χρόνος καὶ πρὸς
ἀποφυγὴν τῆς ἐν τῷ λόγῳ συγχῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἐπιστήμων ἐν τοῖς
Ἐλληνικοῖς καθόδῃ, παραπλέοντος πανεπιστημίου. Ούτως ἐν ἑνὶ καὶ τῷ
αὐτῷ ἐγγράφῳ προτανικῷ λόγῳ τοῦ 1832 ἐπὶ Εὐθυμίου Καστόρηχ κατέ-
την καὶ τὰ δύο δινάρια ἐναλλασσόμενα. Τίς "Απεντε" Αρ. Βαλανούτου,
δ' ἔρεις ἔξωκαλοντεῖ νά παραποτάζεται μὲ τὰ δύο μορφές *Πανεπιστη-
μίου* καὶ *Πανεπιστημίου* ταῦτα, δ' Κ. Δ. Συντῆ. τὸ 1838 πιλοφορεῖ τὸν
λόγο του, 32, ἰδὼν σ. 39 καὶ σ. 38, ἐπειδὴ εἰσόντα τοῦ τίτλου. Όσο γὰρ
τὴν αισχύτεσση τὴν δυοτέρα κύρια δι Κομματιάδης, ἡ παραπομπὴ ἀναφέ-
ρεται αὐτὰ γράμμα τοῦ Εὐθυμίου Καστόρηχ πρὸς τὸν Ἀριστοτέλη Βα-

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

λωρίτη τῆς 1 Φεβρουαρίου 1872. Ο Πρύτανης Ζητεῖ ἀπὸ τὸν πατρι-
τὴν προστρανήσει ἐπίσημα, τὸ λόγον ἔμπειρον, τὴν ἡμέραν ποὺ θὰ ἀπο-
καλυφθεῖ τὸ σχολεῖον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ν., ἔμπρις στὸ Πανεπιστη-
μίο. Φυτικά, ὁ ἔμπειρος πατέρος λόγος θὰ είναι στὴν διμοτικὴ. Εἶναι
ἔνδιαφρουσεύς ἡ σταγῆ ἑπτάνη γιὰ τὰ ἀλλοτριά γράμματα, γιὰ τὴν θη-
λητικὴ πανδίλια καὶ ἐπιμήδηκες ἡ προταρικότελε ἑκατὸν τῆς προταυτείας
διστόσου θλέπει σχετικά καὶ τὴν ἐργασία μου «Πλαναίσσοντα τοῦ 1872»), π.
Νέα Ἔπειτα, τ. 106, Χριστούγεννα 1979, σ. 467-474 [καὶ στὸ μάντυτο].

- 14 11 σελλογος. Στὸ διάσταγμα τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836, Φ.Ε.Κ. 86,
ἔρθη 25: «τὸ πανεπιστήμιον θεωρεῖται ὡς σόλλεγης παπαδεμπέμπειναν,

13 τοῦ "Οἴωνος". Στὸ θύιο διάταγμα, ἀρθρο 1.

- 14 *Πανεπιστημιογ* "Οἴωνος", Βλ. Κ. Ασαπίου, *Οικλία ἐφανη-
θεῖσα ἐπ' αὐτοῦ τῇ δ' Οκτώβριον 1843 ἐπ. ἐν τῷ Πανεπιστημῷ "Ο-
ἴωνος" ἐπὶ τῆς ἀναδοχῆς τῆς Πρωταρέας.*

- 14 "Οἴωνος". Βλ. Λόγος ἐπιφωνήθεις ἐπὸ τοῦ Πρωτάρεως Κ. Ν.
Κοντῆ διαδεχομένου τὴν διεύθυνταν τοῦ "Οἴωνον Πανεπιστημιον",
'Αθήνα 1842.

- 15 "Οἴωνον". Τὸν τύπον αὐτὸν ξερούμε πάντως στὸν λόγο τοῦ Κ. Δ.
Συντῆ τῆς 3 Μαΐου 1838 [βλ. ἴδω στὴν σελίδα 37 καὶ τὴν εἰκόνα του
ἔξυρθλου στὴν σελίδα 38].

30 15 "Ιανουαρίου. Διάτημα δημοσιευμένο στὸ Φ.Ε.Κ. ἀριθμὸς 3.

- 31 ἀποκαλύπτοντα τὸν "Οἴωνα". Η ἀποκαλύπτοντα τὸν ἀποτέλεσμα μαρτά:
ἄπο τῆς 23 Απριλίου 1836 ἐπ. τῆς 2 Φεβρουαρίου 1837 [βλ. τὸ Χρο-
νολόγιο]. Τὴν μεγάλη δημοσιεύσηται φουσιά θὰ ἐπιδείξει δ' Ἀρμα-
τερηγ ίδιως καντά στὸ τέλος τῆς διαμνησῆς τοῦ "Οἴωνος".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 (σ. 16-18)

- 16 19 Νοέμβριο Μακιαβέλλη (1469-1527) Πλαστέντος ἀπὸ τὸ δινοριά
τοῦ ἀρρενικοῦ μακιαβελλιτικοῦ ὑπάρχει καὶ στὴν γαλάσση μαρ. Εἶναι ἀπὸ
τοῦ ἐπιφωνάτερους λογίους τῆς ἑταίρης γραμματείας. Η κρίση τὴν
ὄποια πρατεύμεται ἀπὸ τὸν προσέρχεται δικῆς ἑνὸς ἀπὸ τὸ πολ. σημαντικό
ἔργα του: "Οικλίες ἀναρροκά μὲ τὴν πρότη δεκάδα τοῦ Τίτου Αιθέον.
Ειδότει τὴν διαφή μετάνια στὸ πρώτο Ημέριο του, πρότιο κεράτιον" δὲ
τίτλος τοῦ κεφαλαίου καὶ διο τὸ πρώτο μέρος του ἀναρρέωνται σ' τὸ τέλον.

- 20 Φραγκίσκο Καζιότ (1783-1874). Η πολιτικὴ του δούάτη, ἡ
ὅποια ἀποτελεῖ ἐπιστήμης σημαντική, σταματάει στὰ 1818, διλαβή, σὲ μία

έπεισαν της ίδιας δραμή είναι δευτερός έπεινος. Η άποψή του, σήμερα σχολιάζει έδω, βρίσκεται σε βιβλίο του, *Trois générations 1861*, πού αποτελεί τὸν πρόλογο από την Κανοβούλωσις τῆς Ιστορίας τῆς Γαλλίας, την ίδια έξιάντα ώρα πρότοις τόμους. Κρητικούντων ής πρότεινε την έκδοση 1863: ή παραχώρηση του από την ίδιας θυμερότηταν είναι στήν σ. 133.

17 13 ὅταν τὰ αναρριθμητα δημοσιεύματα του. Πολύτροφος, καὶ πρὸς ἀπότομοις ἀπὸ τὴν ἔξιστα καὶ φυσικά μετά, θυραψίες ἔργο τὰ ίδια οὐλοὺς ἐθεμάτισθαν πολὺ, ίδιος μεγάλες ιστορικὲς συλλέσεις [*Ιστορία τῆς Γαλλίας, Ιστορία τῆς Εύρωπης*]· Ο Κωνσταντίνος Πεπορρήγραπτος εῖναι πολὺ φυσικό, δικαίωμαρφόνει τὴν προσωπικότητά του, νέος ἔργος εἰς ἔπαρχη μὲτο τὸ ἔργο τοῦ Guizot· ὁστόσια καὶ μόνι ἡ φύσις Guizot· Καλέττη οὐ εἶται ἀριστὴ για τὰ προσωπαπολίστει σχετικά τὸν νεαρὸν Ιστοριγράφο. Πάντως τὰ ἐλληνικὰ γράμματα τῆς ἑπούλης ἀκείνης είναι γεμάτα δῆθι τὴν πρωσιά τοῦ Πάλλου πολιτικοῦ, δημοσιολόγου καὶ συγγραφέα.

18 17 ἡ προσποτέο. Στὴν πρώτη σελίδῃ τοῦ προλόγου τῆς *Histoire de la Révolution de 1848*: «La perspective est une partie de la vérité en histoire».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 (σ. 19-25)

19 τὸ δέ τι οὐ κατεβοῦν δεδομένοι. Ο βασιλίδης καὶ ἡ αυτοκτίς τοῦ ξεινῶν στὰ πάντα διὰ τὸ 25 Ιανουαρίου/6 Φεβρουαρίου 1833.

20 ὁ Κ. Δ. Σχολής, Α. Ρ. Ραγκαβῆς, *Αισχυλοποντεύματα*, Α', 1894, σ. 357: «Κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἀρίστους τῶν πλοίων μετ' ἐπλήσσους ἤρετος πάν τὸ Ναύπλιον διὰ δὲ Κανατ. Σχενᾶς ἐντυνόθη νὰ μετεβῇ εἰς τὸ Βασιλικὸν πλοίον».

25 για τὸν ἐλληνικὸν λαό. *Das griechische Volk*, Χαϊδελβέργη 1833 (τόμοι 1-3). «Ἐλληνικά ἔχουμε δύο μεταρράπεια τοῦ βιβλίου: μία 'Ο Ἐλληνικὸς λαός', Αθῆνα 1943, τ. Α' (μετάφραση Ε. Καραστάθη), κ. Β' μετάφραση Χρ. Πράσσονος, καὶ ὡλὴ μία 'Ο ἐλληνικὸς λαός', Αθῆνα 1976 (μετάφραση Όλγας Ρομπάκη, μὲ διεγνωμ. ἐπιμέλεια καὶ σχολιαρχεῖ τοῦ Τάσσου Βουρβού). Γιά τὸν Μάνουρερ, ίδιος ὡς πρὸτε τὴν νομοθεσία του δράση στήν 'Ελλάδα, ἀλλὰ μὲ μεγάλο πλούτῳ πληροφοριῶν, ξουμέας ἐλληνικὴ τὴν ἱροσκοια τοῦ Ν. Παντελέοπολου Georg Ludwig von Maurer, η πρὸς τέρατωντα πρότεινα σύνταλμαρχεῖσαν ἀπο-

φῆ τῆς τεοελληνικῆς τομοθεσίας, Θεσσαλονίκη 1968 (διάτυπο ἀπὸ τὴν 'Επιτηματικὴν Επετερβίᾳ τῆς Σχολῆς Νομούτης καὶ Οἰκονομικῶν 'Επιπτεριμάν, τ. II').

20 12 φελληρικοῦ σπουδήση, Βι. έδω σ. 23.

21 Α. Ρ. Ραγκαβῆς. Τοῦ Ραγκαβῆς τὰ μετατύπεια καὶ τὰς πληρωφορίες χρησιμοποιεῖ πολὺ στὸ βιβλίο μότο. Οι πληροφορίες του συχνά στεροῦνται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμητὴν ἀκρίβειαν ἐπίσης, οἱ κοριτσιά του συχνά είναι ἐπηρεασμένες. Πατέρας, πρώτον, μᾶς δύνουν καλέ τὸ κλίμα τῶν ἀπογόνων μέσα στὶς δύοτες ἔποις καὶ, δευτέρον, καλέ είναι ὃντο τοῦ δροῦς αὐτοῦ διηγείαν γράψαντος νὰ μήν περιλαμβάνει τοὺς ἐπιμέρους ἀπαιτούμενους ἀλληγούς.

22 εἰλεγεντούμενος, Α. Ρ. Ραγκαβῆς, έ.δ., τόμος Α', σ. 385.

23 κρούσμας πρὸς λογιών. Μάνουρερ, *Ο Ἐλληνικὸς λαός*, σ. 533-540. Χρησιμοποιεῖ βασικά τὴν μετάφραση Ρομπάκη.

21 1 τεμάχιον. Μάνουρερ, έ.δ., σ. 540: μὲ γνωστὸς Βάμβακος. Ο Μάνουρερ γράφει «κατεύθυντες» καλύτερα μεταφράζει δι. Πράσσονας μὲ περιώνυμα.

5 θεοη πρωτεύουσα, Βι. θίας Μάνουρερ, έ.δ., σ. 294.

21 Μισαήλ 'Αποστολίης. Μάνουρερ, έ.δ., σ. 537.

25 ἐπανέντηση τοῦ Καραγῆ. Βι. έδω σ. 50 καὶ 51, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀριστέων στὸν I. Talbot.

26 πρὸς τὸν Βήμβα. Ένωσιν τὸν τρόπο μὲ τὸν δύοτε τῶν ἐξεχριστικῶν ἀπὸ Λουτρῶν τῶν ὄλλων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, διαθέτουντά του νὰ τὸν ἀναπληρώσει στὴν πανηγυρικὴ ἀκραίωση τοῦ Πανεπιστημίου.

21 προσδιορίσθε τῆς 'Ελλάδας. Μάνουρερ, έ.δ., σ. 421.

22 12 Μεράλης Ίδεος. Γιά τὴν Μεράλην 1862 πάντως ηδὲ παρέπεμπε στὴν συντεχνίη μαν 'Ελληνικὸς Ρωμαντισμός, έ.δ., διου ἀναδημοσιεύεται (σ. 405-418) μελέτημά μου πετλαράσσουμενα 'Τῆς Μεράλης τοπῆς 1862αν' (μὲ τὶς ἀντιστούσας σημειώσεις).

15 λόγια εἰπομένων. Βι. έδω σ. 34.

31 ἐπιτροφὴ τοῦ βασιλέως. Π ἐπιτροφὴ κατὰ τὴν πραγματοποιήθηκε, διπλας γνωστές δὲ διαγνώστης, στής 2 Φεβρουαρίου 1837 (βι. έδω σ. 24 καὶ τὸ Χρονιλόγιο).

23 13 σήματα τῶν γενεθλίων. *Ο Ἐλληνικὸς λαός* (ματ. Καραστάθη), έ.δ., σ. 181.

29 κατήρη δραγματέον. Α. Ρ. Ραγκαβῆς, *Αισχυλοποντεύματα*, έ.δ., σ. Α', σ. 383.

- 31 Επιχρυσμάτων: Τα σημειωθεῖσιά δύο μέρη κατ' έ. Γ. Τερζοπότη, δύο ίσους είχε κάθε λόγο γνωστούς εκατόν του Μάουρερ και τό θεώρεις έκπτωτηγραφήνας στά γραπτά τους, διατίθεται, ταῦτα όργανα διαδημητών, τόν θυμάτων μέτα περιπολησης του. Ούτε έτοις κανές διτι κλεψετά κάποιαν αεροπλάνοις. Διαφέρεται σε διάφορούς του το 1834 και λέπι διτι προστάθησε νά πλοιαρίου του Μάουρερ νά του μάλιστα αρβύλα νά του δικαιολογήσου τον Παλαιζολίθη και διέλ. Έπειτα μεταπόμπιαν τάσσονται κάποιαν πού συντάξεις, και πού ζήσαντας οργανώλεις τελευταίων και πάντας διφίστου, στὸν λόγο του τὸν ίσον παρεπεμπάντες για νά θεραπονηθεῖσι στὸ 25 Μαρτίου τοῦ 1874. Βλ. Γεωργίου Τερζοπότη, Απομνημονεύματα δημοσιεύσιν 1821, Επιμελήθης Νίκος Κονόρος (Αθῆνα 1970), σ. 394-413. (Τὰ περάσθετά μεταξύ εἶναι ἀπὸ τὴν πελλὰ 409.) Είναι διάθεση τῶν λόγων τῶν ίσων πραγμάτων και στὴν σελίδα 45 γιὰ τὴν στολὴ τοῦ αξιώματος τοῦ Σχενᾶ (απὸν σ. 402).
- 24 Τὰ ίδια μέλισσα τῆς Αντιβασιλείας. Σημειώνων πρότοι κάτι ποὺ γιὰ μᾶς έχει σημειωθεῖ: ο Mendelssohn-Bartholdy, πρὸν διοικητρούσι τὴν Ιστορία του (1870-1874), διποὺ φυσικὲ γένεται λόγοι και γιὰ τὴν Αντιβασιλεία, διηγούσαις μὲν χαριστὴ μελέτη γιὰ τὴν Αντιβασιλεία. Τῆς μελέτης ωτῆς μετάφραση ἐδημοσιεύθηκε στὴν ἡρ. Κίεβω τοῦ 1872. Η σράζεται τὸν ίσον παραβότων εἰναι ἀπὸ τὸ φύλλο τῆς 15/27 Τευτούσιου 1872.
- 15 παλιότεραι δι Σχενᾶς. 8 Λύγιστους 1834.
- 18 Α. Riso Parrotzky. Α. P. Ραγκεζίδης, Απομνημονεύματα, έ.δ., τ. Β', 1985, σ. 40, κέζ.
- 21 πολύμηνο ταξίδι. Βλ. Χρονολόγιο.

- 25 Τ. Brandis. Παρέμενε στὴν Κιλάδα ὡς βασιλικὸς στάμπωντας δύος τὸν Αύγουστο τοῦ 1839. Τὸν εἶχε πινακίσθει δις οἰκιδιδόσκαλον, θητεὶς διανομῆτρον τότε στὶς ιάσκοντες, ἵνας ίδιας Τερμανὸς σορός, ποὺ οὐ έσεινος οὐδὲ διαπρέψει στὴν γερμανικὴ ὅλληραμάθεια, δι Έρνάστος Curtius (1814-1896), δι Κιόρτιος.
- 19 οὐδὲ Βασιλέως. Α. P. Ραγκεζίδης, Απομνημονεύματα, έ.δ., τ. Β', σ. 131.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι (σ. 29-53)

- 29 8 I. Πανταζίδης. I. Πανταζίδης, σ. 7.
- 35 13 Μεταδραση. Βλ. Κ. Θ. Δημητρίς, Ιστορία τῆς ιαπετληραϊκῆς λογοτεχνίας (1949, έκδοση 7η, 1985), σ. 569.
- 36 δέλι έπιδασματισμῆρε. Συγχειρισμένα δι Π. Καθρούλης τὸν έπιπρντν πολὺ βίστα.
- 37 απελαύνω μεταξύν. Βλ. έδω σ. 34.
- 38 δι καθος και τυδι Σχινᾶ. Βλ. έδω Μάουρερ, σ. 21, και Σχινᾶς, σ. 35.
- 39 διαδιά την γεωγραφορεῖον. Βλ. Κ. Θ. Δημητρίς, Ελληνικὸς Ρηματοποίος, έ.δ., σ. 495.
- 40 15 Π. Σούτσον. Βλ. Κ. Θ. Δημητρίς, έ.δ., σ. 410 μὲ τὴν διπλότονη σημειώσην.
- 41 21 τὸν Γερμανού λογίσον. Βλ. έδω σ. 22 (απόμφωνα και λοιπά).
- 42 Λόγος έργωνηθεῖς. Βλ. έδω σ. 38.
- 43 τῶν τριών Γερμανῶν. Βλ. Κ. Δ. Σχινᾶς, τὸν λόγο τοῦ 1838, έ.δ., σ. 4-31 ἀπὸ τῆς Αθήνας, 5 ἀπὸ τὸ Νεύπλιο καὶ ίντας διπλὰ τὴν Σύρο.
- 44 οὐειδεῖς εἰς ξειροπόλη. Βλ. Κ. Δ. Σχινᾶς, έ.δ., σ. 4.
- 45 πανεπιστεροι. Λόγ. σ. 6.
- 46 17 μὲτρα διεπέλευται. Βλ. έδω σ. 32.
- 47 αμὲρούσιον μάρτυρον. Βλ. έδω σ. 31.
- 48 αρρόγρων οὐειδεῖς. Βλ. έδω σ. 32.
- 49 οἱρότος; καὶ Πανελλήνια. Βλ. έδω σ. 32.
- 50 δι ΑΙ. Αἴριστα και σήματα. Βλ. Κ. Θ. Δημητρίς, Ελληνικὸς Ρηματοποίος, έ.δ., σ. 406.
- 51 Πέραν είναι διστοκό, πίζουλο και ἐπιειδήνον νά επιθίσουν κανεὶς νά δικρίβει πρὸς τὴν πρώτη ἀρχὴ ἐνὶς θεολογήματας. Πάλιτον εἰπειδή δύνι είναι διστοκό νά περιέσται δι μελετήτης, και πρὸς τὴν εκτείσθων αὐτήν, πουλάζονταν ὑπὸ διεμεμένους δρους, οὐδὲ εἶχε νά σημειώσων διδούμηται σχετικά. Πράγματαν ίνας καίμενο θηματι, διαφερόμενο στὸν Οθωνα, γραμμένο ἀπὸ τὸν Λευκόν και δημοσιεύμενο ὑπὸ Χρόνιας θέσεις ἀκριβῶς τὸ ίδιο ζήτημα, τὴν πολεμά δημιούρη πολιτική διάστοσης τοῦ Αλεξανδρείας. Ήγετος θέσης τοῦ 1833 είναι τὸ παλαιότερο ἀπὸ δισα καταγράφομενος Λόγος έργωνηθεῖς δι τῆς κατεύ Μοναχού τῆς Βαναβίας τῶν παρούσων Ελλήνων· Επειδή είναι 6/18 Νοεμβρίου

1832 κατά τὴν φρεδόνιμην πανήγυρην τοῦ γηλέφρωντος Βαπτίσματος τῆς Ἑλλάδος 'Οἴνος τοῦ πρότονος Βίβλου 1833. Έκεῖ μέλεται ἡ Ἰωνική ὥστια πολὺ ἀπαγγέλλεται τὸν μεταγενεθέτερο Ἑλληνικὸν θυτικὸν στοχασμόν, ἡ Ἰωνικὴ τῆς διχονίας (π. 7): «Τὸ εἰνός καὶ τῷ Ἑλλάδι συνέβη αἱ διχονίαι καὶ οἱ στατισμοὶ τῶν τάκινων κύτης συνιστέονται πάντα ταῦτα εἰς τὴν ταχυτέρων παραγόμενην τε καὶ πιναπόνησην. Ταῦτα δὲ τὰ ἱκανά πάνταν Ἑλλήνων ἔμπροτος χαρακτήρα, ὃς τινες μελαγχολικοὶ καὶ μεριμνώμενοι εὐγγραφεῖς ἀπερισπεύστεος ὑπέθεντα καὶ πάλιοι καὶ νεότεροι, ἀλλά τὸ πολιωτεύεις τε καὶ πολυσύνθετον πολιτικὸν αὐτῆς αὐτοτύπωμα ἦν ἡ προκαταρκτικὴ αἵτια τῶν διχονίων τε καὶ διεμέρεστον. Η τοποθέτηση αὐτῆς πιστεῖται στὴν δικλείδων γιατὶ νέα προχωρήσασα ὁ διμηλητής στὴν ὄποιαν τῆς Ἑλλάδος καὶ διετρέψας στὴν ἀνατολική, ἡ Ἰωνικὴ ἐπιναφέρει πρὸς τὴν Ἰωνίαν τοῦ βασιλείου. Τὸ μέλιτον καὶ τὸ μηροῦμενον μᾶλισταν τὰ διπλανάτερα νέα θεαράρισμα τοῦ ἵνταροντα μέσα στὸ σκεπτικό τῶν χρύσων καὶ ὅποια διαφέρει. Τὸ περὶ νεατῶν καὶ παλαιωτῶν μηροῦμενον νέα ἐπιναφέρειν για τὸν μελατητήν ἣντα δεῖται πρὸς προστεύστερος ἐπιδημώποις, οἱ ὅποιες δέν θά είναι διτσικοὶ νέα διαγνωσθεῖν.

20 «Ἔις τὴν ἀρχαῖαν Ἑλλάδαν. Η. Κ. Παπαρρηγόπουλος, Τὸ τελεταῖον ἦν τῆς Ἑλληνικῆς Ελευθερίας, Ἀθῆνα 1844.

42 16 κιρίων Ἑλλάδος. Ήγειρε καταλήξει σὲ ἴωνα, τουλάχιστον προσαρμόνι, συμπέρασμα δι τὴν ἑκατοντήν, εὐγῆνι αποὺς διωτικούς, θά μπορεῖσθε νέο προσέρχεσθαι ἀπὸ τὴν λατινικὴν γραμματικὴν σχετικοῦ μὲ τὴν Ἑλλάδαν. Πάντως, ἡ σημειώσει τὴν ὅποιαν ἔχει, περισσότερο ἀπὸ τὸν δρόμο, ἰδίας ἡ Ἰωνική, απὸ πρόστις χρόνια τῆς ἐπανακοινωνίας ἡ ἐλεύθερος Ἑλλάδος τοπικιτής ζωῆς είναι τόσον επηρεαστική (εἰσαγγελματικής καὶ λοιπού), διστάζει τὸν ἐπιπλέοντα τὸν προσογή τῆς δραστικής.

20 Πάνωβρο Ρέα Νερούδη. Η. διδοὶ ομητεῖσσαν ἐξαρτημένη διὸ τὴν σ. 139.

25 Φωναριδεῖς. Οἱ Φωναριδεῖς ἔφεραν στὴν Ἑλλάδα τὸ πνεῦμα τοῦ Διαφρετισμοῦ καὶ διὸ τοῦ Ηὐχετητισμοῦ. Μόνον μὲ τὴν Μεγάλην Ἰδεαν, ἀπὸς διάδρυτος ὁ Ἑλληνισμός, ἔφεραν νέα διντικύδιον τὸν Κοινοτικινούσιον ὃς ἴστορικό ἀπίκεντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πολὺ μεταγενέστερα εῖναι δι μίλιον τῶν Φωναριδῶν φορέων τῆς βαζανινῆς θάσης στὴν Ἑλλάδα (δι ποὺμ: "Ιων. Δραγασίης, γιατὶ νέον ποτοβίστησον γρυποῦ τὸ φυσιόνων). Φωναριδὲς καὶ τάχινοι στατιστικοὶ χαρακτήρες ἀλλὰ στατιστικοὶ χαρακτήρες διερεύνειν καὶ ἔχειν καὶ καθὼς θεωρούμενοι, σφρήγγηστοι.

- 43 8 καὶ τὴν προσέστησην. Βλ. π. Πανέδωμα, τ. Δ', 1853/54, σ. 402.
 17 οὐτῶν ἀπανταχοῦν. Βλ. δέον. σ. 32.
 44 3 πόλις δοχομετριαν. Βλ. εἶδος σ. 170.
 15 μάργινες τῆς ἀποχής. Κατεῖσχεν Γ. Τερπατός.
 16 ὑπερόδους ποτές. Βοζάντως, Εἰσαγοράνης, διδοῖ.
 17 μάτι μαργαρέτα τὰ Ἑλληνικὰ πρόγραμμα. Βλ. εἶδος πάντως τῆς αἰγαίων για τὸν Ρίσατορι καὶ τὸν Αμπρέα ἀπὸ σ. 51.
 24 Λα raios d' etat. Βάστι σχετικά δια τα γράφα θεωρητικῶν για τὸ θέμα, Κ. Θ. Δημητρίς, Κ. Παπαρρηγόπουλος, Ἀθῆνα 1936, σ. 445.
 30 Θεούδης Κολοκοτρώνης. Γιά την διοί τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ὁ αιγαίνωντας μπορεῖ νέα συμβούλιον τὸ βαθύτερο. Δ. Φωτιάδης, Η δύση τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Ηλείαστρου, Ἀθῆνα 1962· ξεῖ καὶ βιβλιογραφία (σ. 412-413).
 45 6 αγνούματος. Βρ. Αθηναί, 2 Ιουνίου 1842.
 31 εἰσὴν χαλαρεύειν. Γ. Τερπατός, Απολογία, Ἀθῆνα 1835.
 46 6 θηραστικής μαρμαροῦ. Αιδημή γλάστην (ἀνονεύματος Ἡρό τοῦ Τερπατότην σ. 31-39). Ανεξηρτήσας ἀπὸ πολλὲς ὄλλες περιπτώσεις, καθό δῆδη είναι νέα ἀναρρεύσθει με τὴν θέμα ποὺ συγχρέει τὰς ληγίας τῆς ἀποχῆς μαζί· ἡ Ἰωνικόματα. Η Ἰωνικόματα τοῦ 1857 μέ πολένταν τράπο δέν μπορεῖ νέα συγχέεται με τὰ μεταγενέστερα, τῆς ἀποχῆς μαζί, ἀνόνυμης διγμοσιεύματα. Βεβαίως διποὺς κάποιους, οἱ αἱ ἀλληλού περίπτωση, νέα κρατεῖ, διοί τοῦ Ειργανοῦ τότε, πίστι ἀπὸ τὴν ἀνονεύματα δματοῦ δέλλιον τὸ δημοσίευμα ποὺ κωιδούντος ἀνεπάνυμα σὲ ἔκδην τέ γρανίας καὶ καλαπότερο δέν ἐπερράζει ἐπιθύμημα νέα πρὸς γνωστός ὁ συντάκτης του· μπορεῖ νέα είναι ἀπλῶς διπὸ διεκριτιστήτης, μαρτυροφούντη νέα τὸ πούμεν, καὶ μπορεῖ ἀπότολε πολλὲς φρεδεὶς οἱ μόνοι ὄλγην-θρετητικοί κοινωνία νέα ἐπερράζει τὴν πετούθηση δι, καὶ χορεὶς τὸ διούμενο τὸ συντάκτης δέρει δι τὰ ἀναγνωρισθεῖ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη. Ας προστέθει δέλλιον δέν, διρι σπουδαῖς, οἱ κάπι ποὺ ἀμφαλέσσει διεπάνυμα, κάπου μέσα σὲ νέανεμον βρίσκομεν δινοματισμό τὸν συγγραφέας ἡ βρίσκουμεν τὰ δέργατα του· στὸ τέλος τοῦ μικροῦ βριζίλου βρίσκονται τὰ δέργατα Γ.Τ.
- 25 οὐδεμίωντας χωρὶς πτερύματα. Ι. Πύρληρχες (1805-1861), Απολογίουνεύματος διάφτυπα, Ἀθῆνα 1833, σ. 113. Σημειώνεται δι τὸ θεούδη τοῦ δραγασίης περιπτώσεις με πολλοὺς τρόπους· ἀπλῶς διατίνοντα ποὺ ἀπεκρατεῖ σὲ γράμμα τῆς διαδηματικῆς του σταδιοθρημάτων.

- 47 2 νέα παρακαλούντες τὴν διοί. Βλ. Κ. Θ. Δημητρίς, Κ. Παπαρρηγόπουλος, έ.δ., σ. 115.

4 Έργουστάνε. Οι Φωναριστές μαζίζονται έπεισμα στα Ιχνάρια και στα θέματα της γαλλικής διμοτικότητας άπειστρους και διεύθυντο χα-
βιλόρων. Άνδρες σε άλλες υπάρχουν στην γλώσσα τους και η έννοια
της προστασίας; μέσω στά καθήκοντα της εὐηγενείας έντάσεων και
η προστασία πρὸς τοὺς κοινωνικούς ινστιτούτους. Ο Κορμιαλί⁴⁸ γρά-
φει δια δημοσιότητα τὸν Μοναράχα, ή διαγέργαλος Κοραής διαφο-
ρέτων μήποτε, διανος τὸν Μοναράχα, δ. Φωναριστής θάλης νέα προστα-
τίδων και διανον. Κατά τὰ ίδια δ. δρος, στὸ στέμα καὶ θεῖναι ποι
προστατεύονται καὶ ξείνιον ποι δέχονται τὴν προστασία. Καὶ εἶναι ὑπο-
τιμοτάτος· δεσπόσιος πρόπτει καὶ τὰ ξείνια κατὰ διεύθυντα μετα-
τοίησιν τὰ φαναριστικά πρέγαμε. Ας προστεθεῖ δια μία τέτοια σχέ-
ση πελοποτίας έπομενο είπαν ή δομαστή καὶ τὴν φέρει καὶ πρὸς τοὺς θε-
λούς Ήλληνας προκρίνει· εἰ δρογοτικά τους ἀστέγαζον θήκει οὐρο-
χόροι προσώπων, μεταξὺ τῶν διποιῶν εἶναι κανοὶ καὶ αγμάδεσι ἀ-
ποδεῦται, γραμματικούς, μάργανους. Καὶ η τέτοια προστασία δέρθη,
μετάποιης τρόπους, καὶ οἱ θεῖναι εἴχαν σχέσεις ἄρχοντας με τὸν
πρόμαρτο.

8 μὲν ἔνδειρος. Οἱ Δημήτριος Σχινᾶς εἶναι διὸ ἐξεῖνας ποιὸς ἐκ-
τρύνωντα νέφρους διά τὴν Κανταντανόπολη πρὶν ἁπ-
τὶς οραγὸς τοῦ 1831. Σύμφωνα μὲν τὸ λεγούμενον βρέθη τοῦ γενοῦ τοῦ,
κατέρχεται στὴν Οὐδέαδ. Εἴηνται θεῖναι εἴχαν κακοφρύγια οἱ Ραχη-
βῆδες καὶ διετέθησαν ἐπὶ τὰ μέλα τῆς οικογενεῖας τοῦ Δ. Παπα-
μητρυπούλου. Η τριάδα Κ. Δ. Σχινᾶ — Α. Ρ. Ραγκαβῆ — Κ. Δ. Πα-
παρηγητούλου ἐπόμενο εἶναι νά διεγραμμισθήσει. Αργότερα κα-
τέστησαν τὴν σχέση τοῦν στενὴ πολλὰς ἀπηγμές. Λότη θελονο-
τούρων προκειμένου νά διερευνηθῶν τὰ σχετικά κοινάδεσι καὶ με
τὶς οικογένειες· Ἀργορούπολιο καὶ τὸν Σούτσουν.

48 23 θεατική ἐπιτροπή, Βλ. σχετικά Παναγιώτηρ, σ. 16 κάτ.

25 οικονομοτάπειρος Poulos J., Η Λαϊκό οίκος d’Othonos, π. *Hellenique Contemporaine*, 1955. Δημοσιεύει ἐπιτροπής καὶ θεονυμίας τοῦ Γάλλο-
κα διπλωμάτη Θεοβάσιδην Piscatory, διὰ τὴν Ἀΐθνα, διποιὸν αναφέ-
ροντας Ήλληνας πολιτικούς καὶ δημόσιους θυρεός, μετά σύγλωσσα καὶ κρίσεις γι’ αὐτούς.

27 ιπτῆς ποργιανιστικούς, Τὸ θέμα αὐτό, ποιὸς διερρέθησεν στὸ 1837 πολὺ μάλος στὸν Τίμο καὶ ἐπίσης, με τὸν χρηματιστικὸν φιλάδελφο,
Η Ἑλλάς. Η ακίνητος ποργιανιστικής αὐτῆς, τὸ θέμα Εισαπορεια. Αἴρο-
στησε μετὰ διδαχέρουσαν προστάσια τὴν θεοτεία 82v. εἶναι εύκολο να

χρηματιστικούς ὡς φιλαρινηργική ἢ δια τὰ δυνατά πρὸς μία βασι-
ικούς στηργμένης δημοτικής στὸν λαό καὶ δημοσιον μεταβάσιο τὸ κέμ-
ματος. Λότη ἡ ἐκφραστὴ ποιὸς ἐπειράτης, μετὰ συγχρηματοποιεία, δημιύ-
νει τὴν πρόσταση τὸν θυματοτάπειρον τοῦ κατύματος νά κατεργαγμοῦσι τὰ
τείλα μετάλλα κόμιστα με τὶς ζηναὶς διωμασίες, θρησκοὶ, γαλλικοί,
ρωσοί. Τὰ θεῖα μπασαγάδασ τὸν I. Πετρόπολη, βι. I. A. Πετρό-
πολης - Διοι Κουρκιώνος, *Η θεμέλιωτη τοῦ Ελληνισμοῦ περίους 1833-1843*, Αθήνα 1982, σ. 198-200. Πάντως μπασείσ θέμα μάλιστας
μελέτης, ἡ οποία νά καταδεῖται καὶ τὸ σκεπτικὸν ποιὸν τὸν διέπουνται καὶ
τὰς διθρόποις ποιὸν τὸ διεργούσθων καὶ τὰ πολλαπλά στρατοῖς τῆς μπα-
σαγάδης της. Ας λεγεται ὑπανθρώπους διτὸν τὸ κίνημα αὐτὸν διεύθυνται, με
δοματίους προφράσης, πρὸς τὸν Αρμανοπόρη.

32 ἐπιστολής του, Βλ. π. Νέα Εστία, τ. 22, τεύχος τῆς 1 Δεκεμ-
βρίου 1837, σ. 1796-1798, ἔρθρο τοῦ Σ. Κοινούς «Τὸ θεμάτισμόν τοῦ
Οθωνοῦ διτὸν τὸ Πλιεστήρημα».

49 ἡ πατεστηματικὴ θύσια, Βλ. ἔρ. Αθηνα 196 30 Φεβρουαρίου
1848.

21 θεατικὴ τῆς παιδείας, *Αναφέρομεν θέματα στὴν ομηριστικὴ τοι-
ποτὲ θρητὸς τῆς θερμάνης στὸ 1830 Φλετταδεντικῆς Επαρχίας* Ε'δδ,
καὶ τοῦ, έργον δημοτικὴ νά προστρέψημες εἰς αὐτὸν τὸν κρητὸν πλη-
ρωφορῶν· ποπλερῶν καπταστατῶν σχεδίων συγχρ., πολύτιμους διεστό-
την ὅποιας ἀπεριτίουν τὰ μπορυμονεύματα ποιὸν Α. Ρ. Ραγκαβῆ. Επει-
δὲ λάλος Φωνασιτής θυμάτων διτὸν ή Επαρχία εἰχε ἀναβάνει τὸ μία Επι-
τρόπην, τῷ οποίῳ ἀποτέλεσμα δ. Θ. Φαρμακείδης, δ. Κ. Δ. Σχινᾶς καὶ
δ. Θίος Α. Ραγκαβῆς, νά μελετήσου τὰ σχετικά με τὸ δημότο. Η Επι-
τρόπη έργον καλλι νά φροντίσει για μεταφράσεις θεοτακτούμαν βι-
βλίου για παιδί. Ετοι διηγήκειν ή Ήθων τοῦ Κάρπη, τὴν διτα μα-
σέρραστη ἀπὸ τὰ γερμανικὰ οἱ Ραγκαβῆς, εἰδὲ Σχινᾶς δὲ τῆς Γαλλι-
κῆς μεταγλύτωσιν εἰς διδάκτουν διατυχός γιδωτούς μάλισταν η πενήνη
Τὸ εἰργό τοῦ Πάραγα (1837), τὸ οποίο διπομημονευματοπορέρδος διε-
μάχεται κατὰ λάλος Τὸ Παραχαλίνη μήγα. Αλληλική, δ. προστάσιας αὐτῆς
τοῦ Σχινᾶς νά διάστησε στὰ παιδιά τὰ διάγνωστα γραμμάτων ποτὲ μη-
τρώσει τους γλώσσας, ζῆσαι νά θέλει τὴν προσοχή μετ. Κίνα, Κρήτη,
μιήτη τῆς ιαπωνικῆς θεωρίας, μηδημὲ τοῦ φωναριστικοῦ διμοσιευμοῦ.
Συγχρηματοποιεῖσαν, τὴν ομηριγραφία του, σεβάμεντος δ. τι εἰναι θεοτρη-
μογονοῦ· «Η γυναῖκα τοῦ καρδινάλιαρχού θρησκεύεται μαζί με γαμοῦντα φα-
νην, στὸν θηρόποιο της, καὶ νά διαμαρτίζει τὰ φορέματα καὶ τὴν ποδοστά τῆς
ζένης· δ. ἀνδρας τῆς θυμοῦ, θυμαριστημοῦ δεῖται αὐτὸς τὰς ἀναφοράμεν-

λες παροτρήσεις, την άποψή μου: 'ό καλότυχη! διν ἔρεις δέλλο στὸν νοῦ σου περὶ μεταβολῆς! πλούτος φρεμάτα ταράκων στὸν ποὺ-σιους ἀγθρώπους'». Καὶ τὰ λοιπά δὲν είναι ἐδῶ ὁ χῶρος γιά νά διαλλούμενος τὸ θέμα· ὀστόσιο μπορούμε νά συμπερίλαμψε πώς δυνα τὸ Τερτούτης ἑκατηγοροῦντας τὸν Σχινᾶ ποὺ θύληρε νά θεμομεθήσει το-ποιουμικοὺς ἔξαρχοτασμοὺς, ἔβλεπε μία, μήν, πίευρά τοῦ Κητήματος. 'Ο θεμοδέτης ἑνουμένης ήτοι παλαιέ ἀνδηνική γραμμή—προσορασθή, δις τὸ πούρε ἀμέσως—ή δύοις, θύμησε δις τοὺς κατηνοὺς μας. Λιτό εἴταν ἄλλη ὑπόθεση, σχετη ἀπὸ τὴν λύση ποὺ θύ μπαραΐσε νά δικαιούμενοι στὴ γλωσσική ἀμπλακή τοῦ νέου ἐλληνισμοῦ. Πάντως δ. Κ. Δ. Σχινᾶς πρὸς ἄλλες λύσεις ρίθνεται νά μέλλει μά τὸ μικρὸ τοῦ αὐτὸ μετάφρασμα.

51 4 ποὺς τῶν πορειών του. *'Έργα Ἀλεξάνδρου Σ. Βαζαντίου*, Αθήνα 1902, σ. 107. Βέβαια δ. Κ. Δ. Σχινᾶς σῆς ίδιαιζόντας προτατεῖνται τὸν πατέρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Βαζαντίου, τὸν Σπυρίδονα ὡστόσο ὁ μαρτυρεῖ, ἡ ἀς τὴν πούρη μαλάτηρα ἡ κριτή τοῦ Ἀλεξάνδρου Βαζαντίου, εἶναι νομίζω ἀπὸ ἐκεῖνες τὰς δύοτες πάντας οὐσίουμε νά προσέρχουμε. 'Ἄς προσθέσθωμε ἐδῶ δις ἀντιθέτως, ἀλλὰ ὀπωρεύστες ἀπὸ τοτερογράφῳ θρη τὸν ἀντιταύμενον, τὸν Γάννην Βαζαντάνην, ἔρουμε δρυμότατη ἐπικριστὴ ἑναντίον τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ.

52 *Piscatorus* Βλ. Ρουλός Δ., έ.2.

6 δ. J. J. Ampère. Βλ. *Revue des Deux Mondes*, τ. 1, 'Απρίλιος 1843, σ. 113, τὸν χαρακτηρίζεις ἡδὲ «κανὸν ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς φύλαρε τοὺς πλέον δικαιοκράτεμοὺς καὶ τοὺς πλέον ἀξιοπέπετατοὺς τῆς χώρας τοῦ.

8 ἀριστονομοῦ. Τὸ βιβλίο διηγεῖται στὴν Γενεύστην Βεβλοθήκη. Βλ. ἐδῶ προτομηγρατικὴ ἀνατύπωση τοῦ τίτλου μά τὴν ἀφιέρωση. Θά προσθέτει ἐδῶ δις ἕνα μέρος, καθὼς φάνεται σπραντικό, τοῦ ἀρχείου τοῦ Σχινᾶ ὑπόχρεος προστερέμενο ἀπὸ ἀθηναϊκὴν ἀγοράν ἐξάδαινον ἐνα μερὸς μέρος τοῦ ἀρχείου τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ βρίσκεται ἀποθηκαιωμένον στὸ Κέντρο Νεοελληνικῶν Ερευνῶν τοῦ 'Εθνικοῦ Ἰδρύματος 'Ερευνῶν' (Σ. Κατάλογος Κ. Σχινᾶ-Π. Αργυρεαπούλου, Κατάλογος, 'Επιμέλεια τοῦ Δήμητρα Ἀνδρουτάκη, Πράλιος Κ. Θ. Δημαρχεῖς, 1974).

20 οὐαντεπικὸ διεύθυντής. Σύμφωνα μά βεβαίωση τοῦ 1810. Βλ. ἄρθρο τοῦ ἀναδημοσιευμένου στὸ βιβλίο Κ. Θ. Δημαρχεῖς, *K. Παπαρρήγαστος*, Ε.Δ., σ. 408-413 (ή βεβαίωση σ. 411).

21 *Le Spectateur. Le Spectateur de l'Orient*, ἑταῖς 40, τόμος δεύτερος, 26 Ιουλίου/ Αύγουστου 1857, τέταρτη σελίδα ἐξαρθλου.

26 μὲ πότεροφή τοι. Βλ. ἐπίμετρο, σ. 158 μὲ τὴν σημειοση.

52 14 καταγέγραψος. Βλ. π. *Επιφύλλος*, Α' 1926, τ. Β', σ. 25, ἥπου χαρακτηρίζεται ἡσιος ἀπὸ τὸν Δ. Κωδωράνο.

53 4 καὶ τῆς Ἀφροδίς. Παρθένια ἔδη σὲ γαλλικὸ κτίτυμο.

CONSTANTIN D. SCHINAS.

Les journaux annoncent la mort de M. Constantin D. Schinas, ministre du Roi à Munich et à Vienne. Il a été frappé le 10/22 Juillet, dans cette dernière ville, d'une attaque d'apoplexie foudroyante.

M. Schinas qui a servi le gouvernement de S. M. avec un dévouement exemplaire et qui laisse en Allemagne des regrets également honorables pour lui et pour la nation qu'il y représentait, était en même temps une de nos notabilités littéraires. C'est à lui que nous devons la traduction de presque tous nos codes; il a professé pendant plusieurs années l'histoire ancienne à l'université Othon et il laisse un ouvrage remarquable pour son érudition, sur l'histoire des peuples anciens de l'Asie et de l'Afrique.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 (σ. 95-154)

95 4 Διάταγμα τῆς 39 'Οκτωβρίου 1841. Βλ. ἐδῶ σημείωση στὴν σ. 13.

97 27 διενοματία τῆς φρονιμοῆς τέχνης. Βλ. Αόρος ἐφοριακῆς τὴν 9 Νοεμβρίου 1841, ἀπὸ τοῦ πρώτη προτίμους Κ. Γ. Α. Ρόλλη, παραδόσοντος εἰς τὸ διδάσκον τοῦ τὴν διεύθυνσι τοῦ 'Οθωνείου Πανεπιστημίου, 'Αθηνά 1842, σ. 6 ποὺ συνεχίζεται στὴν σελίδα 8.

105 31 μιλησμένος καθαρούς Έπρ. 'Αθηνα, 28 'Απρίλιος 1837 καὶ 2 Ιουνίου 1842.

121 24 ὅλης ἡμέρας διπέρα. Βλ. ἄρ. 'Ελληνικὸς Ταχυδρόμος, 8 Ιουνίου 1837, ἀπὸ διποὺ συμπεριβατοῦ δις ἕνα μήνα μετὰ τὸ ἡγεμονικὸ ἐδαστικὲ δῆμο τοῦ Αποστολίδης.

122 4 οὐρὶ φασαρίφη. Βλ. ἐδῶ λογίδων, σ. 112.

9 πό Κλήρου. Βλ. ἐδῶ λογίδων, σ. 113.

12 σοὶ 'Αρχιερεῖς μαρο. Βλ. Αόρος ἐφοριακῆς εἰς τὴν διαρδει τὸναλγυμῶν μαθημάτων, 1837, σ. 18.

13 σ' Οδος δ κόσμου. Λότοι, σ. 18.

27 αἱ πατερελής αὐτοῖνοι. Βλ. ἐδῶ σ. 111.

- 123 30 πολύ την ίδια ζωήτεις, Βιβ. 48ος σ. 113.
- 132 23. 9 Νοεμβρίου 1841. Λόγος διορευθείσες την 9 Νοεμβρίου 1841, Αθήνα 1852.
32 πολὺ ἀλογά, Αἴτωθ, σ. 16.
- 133 8 πολὺ τὰς ἔτησιν αἰτώθ, σ. 18.
10 ποιει τὰς ἔτησιν αἰτώθ, σ. 18.
- 135 11 καταγράψεται στὶς πηγαίνωσις. Τὸ κείμενο τοῦ Λευκία ἐπιτοῦσος τριπλὴ φραντίδες γιὰ νὰ γίνει, ὅπωδεξιοτε, ἁναγνώσουμε: πρῶτες πρῶτες ὡς πρὸς τὴν τυπογραφικὴ τοῦ διαιρέσθαι, χωρισμὲ τῶν ἡμετέρων ἀπὸ τὰ πεζά, καὶ διεπίστηχη ρύθμεστη τῶν παραγράφων κατὰ διάτητο λόγο, ὡς πρὸς τὴν στίχη, ἢ ὅποια δὲν ἀντιστοιχοῦσσαν αὐτῆν σύστημα, πάλιν ἢ νέα, καὶ, τέλος, ὡς πρὸς τὴν τυπογραφικὴ περιφέρματα, μὲ τοὺς καθιδύνοντας τοὺς ἵππους διέχει γιὰ τέτοια πρωτοπόθια, προκειμένου γιὰ ἄνω γραπτὸν τρίτου προσώπου, καὶ μάλιστα τριγύμνου ἀρχαῖα ἐλληνικά, 'Ἄλλα, οὐ τεῦχε ὅτι διπλάσιος ἴππος γράψει πολλὰ στὴν ἀρχαῖα ἐλληνική, καὶ, θὰ δείξω, ἃς μὴν πατερικῶνται εἰς αὐτὸν τὸ γεροντικὸν κείμενο, δὲν ἔλεουμε νὰ σταθμεύσουμε τὴν ἀρχαῖαν θεά την: εἰναι διδεόχουμε διὰ τοῦ δικού μας ἀνεύριστος τυπογραφικὴ σφάλματα νὰ φανερώνουμε στηγανήσις: ἢ δηλ., διθυράξεις ἀνεπάρκειας τοῦ Λευκία. Οπότε δὲν εἶναι δικοπότε νὰ παραβάσουμε ἀλλὰ δὲν σχέδιο τοῦ Ρός' ἔκεινος έξερε τὰ Ἑλληνικά στὶς διακυνήσεις του ἀπὸ τὴν 'Ἑλλάδα γράφει γιὰ τὸν Λευκία οὐχὶ καὶ πολὺ καλὸς Ἐλληνιστής' (Δ. Πόλ., 'Αντιμέτωπος καὶ ἀντιποστούσος ἀπὸ τῷ 'Ἐλλάδα, μεταρρύσον Λ. Σπήλιου, Πρόλογος-Ἐπιειδέα Τίτου Βούρη, 'Αθήνα 1976, σ. 125). Φυσικά δὲ πρωτεύοντος διεγράμματος θετορύσσει νὰ παραβάλλεται τὰ διοικοφέρει τοῦ λογιστήρια οἱ διποτὲς ἔχουν καταχωρισθεῖσαι στὶς σειλήδες πότεροι τοῦ βιβλίου, καὶ νὰ γνωρίσουμε ἔστι τὰς διπεράσσουμε μαζί. 'Ομως δινόμιον δὲν ἔπειρε νὰ ἀναλάβει τὶς πόθινες μου, καὶ δέστι παραβέστε ἀλλὰ καὶ τὸν ὑπόλογοντα. Τυπογραφικὴ διαιρέσθαι, δέ τον ἀπαραίτητη διποτὲ περιφέρεται στήσουμε ξανά, α' στὴν περιγραφὴ ποὺ δρύξεις τοῦ Αρχήν, φασί, διπὸ στὶχοι διποτὲ ἔργωνότων στὴν πρώτη τυπογραφικὴ διαιρέσθαι, ξήνια περάγγειος καὶ δέστι ἔμενα ἀπὸ κάποιο ἔνα πλευτικό ('Ἔργη τοῦ διδής: ἀπὸ τὸ Γνωματικὸν Αποτελοῦντα Καταργήσιμον τοῦ Θεολόγου, πολὺ γνωστόν αὐτού, ἐπὶ τουρκοποτίας, ἐδιδόθηραν τὸ ἐλληνικὸν στὴν Ἱόνιαν λαϊκόν τοῦ Ιωάννη Παπαϊωνά' βλ. Εἰδοτη 1804, τ. Α., σ. 465): αὐτοῦ, στὸν Λευκία, τέρσα, ένας κανόνιστος λόγον, καὶ ἔνα διστυχό. Β' τὰ διοικοφέρει εὐχετὴροι πάλιστε τὸ ἀπόμενο παρέβασμα: τὸ δικότα μὲ εἶναι διερχεῖ παραγράφου, προτροπή τοῦ Λευκία πόρε τὸ ἀκροατήριο του.'

απελούσθει δινές ὥμεροις στήριξ ('Πλάστα Ν 130), καὶ συνεχίζεται ἡ προπονητὴ τοῦ Λευκία (κακὸν στακτοπισμὸν κατ.); Μὲ τὴν εἰκαστὴ σημειώνω ἔπει τὸ τρίτο σπιγγρό παράλευτα εἶναι ἀποτῆλα ἀπὸ τὴν 'Πλάστα (Θ 14). Στήθη Φουσκά, δοῦ Κρητανὸν μὲ τὰ σπιγγρὰ παραθέματα ἐπράγκεσαν τὶς διαγράφεις μεταβολῆς καὶ στὴν στήλη Μεταβολὴ ἔστου εἰσέγνωται στὴν δεύτερη παράγραφο τὸ διποτερατικὸν παράθεμα μὲ δύο στογῆς: στὴν διοικοφέρει παράγραφο, μετὰ τὸ χειρόν θέματα κάμμα, ἀντὶ τελείων τοῦ διερχεῖσθαι στὸ κείμενο, τρίτη παράγραφο, ἀνοτέρα τὰ εἰσαγωγῆς διποτερατοῦ διποτερατοῦ. Τέλος, τυπογραφικὰ παρορόματα: στὴν πρῶτη παράγραφο διποτερατοῦ διποτερατοῦ στὸ διποτερατοῦ ποὺ δρύξεις μὲ λίτερο, διόρθωσε τὸ 'τῆν' τοῦ οὐτ., καὶ σὲ βιβλίον τὸ δίπλιον τοῦ παραθέματος. 'Ἄς σημειώσου, γιὰ τὴν τάξην στὴν διρήμηση τῶν δημοσιῶν στήχουν, διπὲ ἐργοταπειρίας τὴν Ειδοτον Μασον τῆς 'Επιδαμ., Πάρισι, τ. Β' 1947 καὶ τ. Γ' 1949.

12 ἀργὶ τοῦ λόγου του: 'Ἄν μητρὶ κοντὲς εἰκαλάν νὰ συλλάβεται τὴν διερητὴν τοῦ Λευκία στὸ διόπτα μῶτ., θὰ ἔπειρε νὰ λεγεῖσθαι διπὲ διποτερατῆς μῆδα τὴν διερήμηση ἀπὸ διπὲ κεφαλαιοῦ τῆς Ιστορίας ἢ ὅποια τελευταῖς μὲ μᾶς ἀποτελεῖ προτεροτό.

139 26 τὸ κείμενο αὐτόν. Παρέλαστα μίας ἀπλᾶς συσχέτωσης τοῦ θεὸ μποροῦσε νὰ φέναι νὰ πρὸς τὴν τοποθέτηση τοῦ ἀπόθεματος τὸν μεκαδονικὸν πρωτεύοντα (βλ. Ιδιαί π. 136) διαφέροντα μὲ τὶς διειρήσεις τὶς διποτερατοῦ, στὸ Ιδιαί χρόνο, ξέδιπτε δ. Ι. Ρήγος Νεφούλων (βλ. Κ. Θ. Δημητρίου, 'Ἐλληνικὸς Ρηγιανισμός, πρότη ξεδιπτη 1982, δεύτερη ξεδιπτη 1985, πλ. 339).

140 2 ἀρδὲ τῷρη παραδοσιακήν, Ρός, Σ.Δ., σ. 126.
22 π' Αὐ καὶ φράστης μακρινέδων. 'Εργατὴ τοῦ Λογίων ἀποβλάμματα, 1813, σ. 24.

141 23 διερητὴ γέλιονα. 'Η ὑπόθεση αὐτῆς τῆς θημωνυρίας μετὰ νέκες γήλωσσες η τῆς πρωτεγρήγες μᾶς γήλωσσες ποὺ νὰ λέβει διεθνεῖς καθήκοντα, ἀποργάλλει πολὺ τὸν τὸν εὐρωπαϊκὸν intelligentia στὸν διάκοπο Στήντο πλόνα, τὸν αἰόλαν. Διλέστε τὸν μαγγάλων διεθνεῖς συλλεκτήσιν, τὸν εὐτοπικῶν κουνιωνικῶν θεοφύρτων. Μελάντες γιὰ τὸ ἐλληνικὸν πρόγματα, καὶ δὲν εἶναι νὰ δικρέψουμε προδιπτατα τὸν Διανῆλη Φιλοππίδη, ἢ ἀπὸ τοῦ στ. 1817 διηγμούστου διπὲ βιβλίο τοπειμένου στὴν Λευκή μὲ τέτοια στόχευση, τελεοφορτικόν 'Απόλογον μακάλαιον τοῦ ποιημένου ἔπειρος παρὰ τὸν νέον. 'Ωστόσο πολὺ δημοτικόν γιὰ μᾶς διδιστέρων ἔργο μὲ νιοτὴ πέτοια πρωτοπόθετα, ἢ ὅποια παρουσιάζει σειρὰ στιγμῶν ἐνδιαφερόντων δικαιιώσεων τῶν νέων ἐλληνισμοῦ. 'Αναπέμπουμε στὴν

Γαστεράς d'Eichthal, που άπλη το 1884 και πέρα έπειταν νό καθημερινός ότι διεθνής γλώσσας ή νέας Ελλήνων. Το σχέδιο αύτό, συναφα-
σμένο με μέλο ήταν, την κατάργηση δηλαδή της λεπτομήνης δραστηριοτήτων προφοράς και την άνεγγκωστη τέτονα νεοελληνικής περιφερείας στην διά-
σκαλία της άρχισες, δρθεπτο πολύ κοντά στην πραγματικότητα, μέλλον τελείωσε την έπειταν τῶν προτάσεων τοῦ d'Eichthal, η καθέσσωση τῆς νεοελληνικῆς προφοράς στην θίλισσοντα τῆς άρχισες ἐλληνικῆς ήδη είχε προκαλέσει πολλού λόγου μέσα μποτελέσματα. Από έλληνας πλευρᾶς ήδη ήταν ουδε-
σσον ξέμπονες μεταβοτικοί διάλογοι διός πέρας τῶν δευτέρην αύτην ζ-
ποψής έξικανοντειν νό ήγεια δυνατήγεντες ἀποτυχίας. Ήδη πρός τό διάλο-
γοντας, την διεθνούσανη τῆς νεοελληνικῆς, έγινε κανένας νό παρατη-
ρήσι τολλάδη πότια καμίαν δια μποτούμενος νό κρατήσουμε δύο:
Πρώτον, ξένους πολύ πότια αισθήση δια αύτην ή πραγματική τῶν
γλωσσών είναι ένας μερόλειο ιστοριοποιικό φωνώμενο, διαδέρμητο διός
κάθε λογισμούν: στήριξ μεταγενέστερης ιστορίας καταργητού διαδημοκρατικούς
πολιτισμούς επιβάλλουν κατά κανόνα και την γλώσσας τον: δε διμητρίου με
Ιταλική, γαλλική, άγγλικη (ή άμερικανή) γλώσσα. Δεύτερον, άπωσ-
θηστο μέριμνα τέσσεριν θεατρών διός φανετού είναι νό έπειταν
γητεί ένα τόνον δέκα, ή μάλιστας γετετού επιτυχία τῶν προσπαθειῶν μέτρη
δημοτοργάνων διεθνής γλώσσας | Βαζετόν, 'Κοπεράριο, δείχνει δια δά-
λιον: διέ πρεπει νό γερμανικής μία τάσσει εύρη. Τά διανοεσθεντάν ώς
πρός τό ίδια τούτο στά νεοελληνικά είναι σήμερα συγκεντρωμένα στην
διάφορην συναγωγή δραγκούν τοῦ Γαστεράου d'Eichthal, *La langue
grecque*, Παρίσι 1887, έκπτο χρόνου όπό σήμερα. Τά καρέ τοῦ κε-
μάνου μετανέρθενται στά δέκα δέκα τοῦ Ελλήνου Γρεμοή (γαλλικά
Υπεντελί) έναδημοσιεύσαν στήν συναγωγή του *La Grèce moderne*,
Παρίσι 1862, σ. 215.

143 28 κάλιπτο τοῦ Μάσονερ, Ιδ., 285 σ. 15.

144 8 πάλλοι διά πάλλον. Λίγος έφρασθης τῆς ή 'Οστερμπετον 1812 ἐπό-
τος πολύ πρεπεινούς Μ. N. Καστρη παραδίδοντας εἰς τὸν διδόνον τον
τῆς διεθνεστού τοῦ 'Οδογειον Πανεπιστημιου', Λόθια 1812, σ. 4.

145 8' Άλλα δέ τι γίνεται, Έρ. Αινε, 27 Ιανουαρίου 1814.

147 2 Παύλιγια Perron (1832-1914). Μετ διδόθηκεν έπονοιερμένες δι-
φορούς γιά νό προσέξει τὴν δράση τοῦ Perron μέσω στήν γαλλοκή Ελ-
ληγονιστικής και νό την τηγάνη μέτ έπιδιομένο πρότο. ΕΣΘ δι μπο-
ρούσαν νό προσθέτει ένα διόδημα διεθνεστο πού προκάλει στά έρευνες σχε-
τική τῶν 'Ελληνης φιλότερης: έπαθες τῆς δημοτικῆς και διάκριας έπειτα-

λεπτοκάρης γιά τῆς προσπάθειας έξερχομενού τῆς γλώσσας μας, δι μπο-
ρούσαν νό είναι δινας διόδη τοῦ Γάλλους λογίους πού μέτα στό κακλωμα
τοῦ Ρεπου Βατσεύων τῆς προσχή τοῦ Φορχάρ πρός την μελέτη τῆς
νέας έλληνικής και σημάντα μέβασι πρός την διντισταρχη δημιουλή τῆς
γλώσσας κάτις στήν συνείδηση τῆς έλληνικής λογιστικής. Πάντως,
μνεῖτο τοῦ δινικαστού του προκεμένου γιά μέλλον μπορεί νό βρεί
δι έπειταντος πτού βιβλίο μας γιά τὸν Κ. Παπαρρηγόπουλο (βλ. τὸ
επερήφημο του).

5 μπορεθημοτ, π. 'Ελληνοργημον, σ. 302 (τοῦ Μαΐου 1843).

148 1 στό μπιλο τοῦ. *Souvenirs d'un voyage en Asie mineure*, Πε-
ριοδ. 1861.

3 στά τρία καλύτερα, Αδ., σ. 3.

28 "Όπως ἀπό της 'Ιστορία, Αδ., σ. 59-60.

149 4 στά τα κάπηρα, π. *Πανάθηνα*, τ. Β', σ. 63, τεύχος τῆς 1 Μαΐου
1854.

16 πτού πού πλούσια, Ηερρό, Σ.Δ., σ. 165.

17 "Είναι, άλλωστε, Αδ., σ. 165.

20 "Ωστάντα και έδην, Αδ., σ. 165.

24 "Κύλας ο γιάσι, Αδ., σ. 165.

30 οή γενιά πού μεγαλώσαν, Αδ., σ. 334.

150 15 William N. Senior, Χρησιμοποιια τῆν ταλαιπωτικήν τοῦ *La
Turquie contemporaine*, Ηερρό 1876.

151 2 ισημερίδη Κλειδ. Στό φύλλο τῆς 26 Δεκεμβρίου 1882/6 Ια-
νουαρίου 1883. Τοῦ δέρμα μεταποιημένο μέ μικρός βιαρορες, δημο-
μενος, καθάς επιμεράβλιν κανεις, σὲ πολιτική περίστερη, στή π. 'Εστια,
τ. ΙΙ', πράτη, Ξεπούλα 1883, σ. 58-59.

26 Ούσιοι ή, "Αλέξης; Δημήτρης, δελτίο τῆς 'Επιμερίας Σπουδών
Νεαλληδούν Πολεμισμού παλ Γενικής Πανδειας, τ. Β', Αύγουστος 1980,
σ. 60 (στό μελέτημα: «Ξένες επιδόσεις στή διαμέρισμα τοῦ έπειτα-
βεντούσα συστήματος»).

30 πτού έπειθερα Γαλλίαν, Ιδ., 286 σ. 128.

152 8 "Κανονισμόν επ' απο. Κιαστής Παλαιούτ, 'Η Πολιτικά και ή Μα-
ραζί, β' έπειστη, σ. 191.

31 Όθ. Ιατέρως, Γάλ ού Όθ. Ιατέρω (1835-1898) και την ιαχορή,
δράση του στην πράγματα τῆς έπονοιερμένης και έπωτερης, πολιτικής,
δηλαδή τοῦ σέ πλευρά τῶν θεούκιν προβλημάτων δέν έγινετο διάκινη τῆς
έργωσις ή διπλά τοῦ δρεπέτων.

153 1 γαλλορρήγον, "Ο Η. Καραλίδης στήν τόπο ή τοῦ δργού του Σύ-

χρονος ίστοριά της 'Ελλήνων και τῶν λοιπῶν λαῶν τῆς Αιγαίου' από 1821 μέχρι 1921, 'Αθήνα 1925, πολ., σημαντικοί χρονογραφικοί ένδειξεις τῶν δυναστειών από τὴν Γαλλικὴ ἐπανάσταση, οἱ ὄποις ἐπιζύγιον τοῖς δευτερανοῦσι νεότερες γενεδὲ γύροι στὰ 1863. Πάντως, ἡς προσθέσαντα τὰ τὴν πόλην, κρίνει αὐτογράφεται τὸν 'Οδυσσέα' Ιάκωμο.

8 οἱ φυτητές. Άλληρα τὴν διάχυνση δένει ὁ Ι. Πετρόπουλος (βλ. J. A. Petropoulos, *Politics and Statecraft in the Kingdom of Greece 1833-44*, Princeton 1968, σ. 332). Τὸν μερινὸν τῆς ἐρ. Αἰών, 3 Ἰανουαρίου 1840 δύνει κρατητοῦ τινέσι, χωρὶς προσδιορισμὸν νομίζει τὸ πρέπει νὰ δεχθείη τὴν διάχυνση τοῦ Ι. Πετροπούλου, γιατὶ τότε, ὁ δρός φυτητῆς δὲν είχε, διάμετρον, ἀπορρίψας ποτίγματα, εἰδυνή, στρατείας του. Τούτο δὲν ἀποκλίει νὰ δηλώσῃ μέρος στῆς πολιούχεις καὶ τῆς Γιαννακού παιδιά, θελὼν ἢ δηλητορικά τῶν πραγμάτων σὲ μεταγενέστερες φοτογραφίες ἐνθλάσσεις δείχνει τὸ πιεσματικόν τοῦ επικρατεῖσθαι, μεταξὺ τῶν οποιδεσποτῶν, ἔπεινα τὰ γρόνια. Στῆς 6 Ἰανουαρίου δὲ Αἰών ξαναμιλεῖ γιὰ μαθητές. Στὴρ ἐλληνοὶ παρουσίαση, περίηργοι, τοῦ ἀγγελιγόνουσου κατιμένου Π. Α. Πετροπούλου - Αἰών Κουμανοῦ, ἕδ., σ. 205) χρησιμοποιεῖται ἀπλῶς ἢ λέξη φυτητῆς.

25 1848. Βλ. τὸ διάνυμα φύλλον Περὶ τῆς κακαιτεδανοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἐλλάδος, ὅποι τονει φυτητῶν. Φελλάδαν Λογ, 'Αθῆνα 29 Ιανουαρίου 1849. Πρωτάνεις στῆς δύο περιόδους ποὺ μᾶς δυναστέρων εἶναι δ. Α. Σούτσου (1847-48) καὶ δ. Φίλιππος Τσακόπου (1848-49). Καὶ οἱ δύο διαφέρουσαι πράγματι στὰ γεγονότα τῆς Γαλλίας μὲ τρόπο ὑπαντικό, ἀκαδημαϊκό.

26 συστάσια. Βλέπε τὸ βιβλίο μου *Κονσταντίνος Παπαρηγόπουλος*, Ε.δ., σ. 130.

30 1868. Βλ. Γ. Α. Παναγιώτερος, «Οἱ δημοκρατικοὶ ἥγδινες στὸ 1868 καὶ ἡ συμβολὴ τῶν φυτητῶν», π. Μήτρα, Θεσσαλονίκη 1965, σ. 11-12.

154 11 σ"Οταν τοιοποιοῦσισθε, Ἡ περὶ Αιγαίουστίας ἐτ τῷ ἐλληνοϊκῷ κοινοβούλῳ στεφτήσις καὶ ἡ τὴν τινετής διδόμενης, 'Αθῆνα 1874, σ. 18.

Πίρανες

Α' ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ
ΠΙΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

(Βραχυγραφίες: γιά τον "Οθωνα" = Ο., Κ. Δ. Σχολή = ΚΔΣ, Κ. Δ. Παπαρρηθόπολο = ΚΔΠ, Ι. ΡΚ = Νερούλο = ΙΡΝ, Α. Ρίζο Ρωμεών = ΑΡΡ, Δασταχτ = Δ, Πανεπιστήμιο = Π, Γεργορίου Ήμερο Ηργα = ΝΗ, 1815 = '15 (χλπ.).)

- '15 VI 1 ΝΗ γέννηση "Ο.
'32 VII 27 ή Εθνοπολεμονή Πρωτοίας άναγρεσε δικαιόδοχο τον "Ο.
'33 I 25 (ΝΗ, Φ. 6) θρέζη "Ο και Αντιβασιλίας.
III 27 ΚΔΣ διορίζεται μέλος έπιτροπής γιά τη διεκδικησης.
IV 3 ΚΔΣ διορίζεται μέλος έπιτροπής γιά την έργωση σημείων.
V 3 ΚΔΣ διορίζεται υπουργός αθμβουλος.
VII 27 διεξάρτυποι ηγετές.
VIII 3 ΚΔΣ διορίζεται έπιτροπος Ι. Σωδίου.
X 12 ΚΔΣ διορίζεται υπουργός (γραμματείς) Εισα. και Δημ.
Έκπτωσης.
25 ΚΔΣ διορίζεται υπουργός (γραμματείς) Διοικησινής.
'34 III 9 Βασίλισση γυν. μωνά.
IV 30 άργη 38ης Κολοκοτρώνη - Πλατούτα (ΚΔΠ γράφει τις γελλιές πρακτικές).
V 26 καταδίκη Κολοκοτρώνη - Πλατούτα (παροσία ΚΔΣ).
VII 21 διπλότετα Μάουρε.
VIII 8 άποδιεται ΚΔΣ (γνωσται: Διοικησινής Γ. Πρασδής, Κολοκοτρώνης - κλπ. ΙΡΝ).
Άναγρέτηση ΚΔΣ γιά Γερμανία γέμισε τον με την θηγανήρια τοῦ Σαβίνου.
IX 18 Δ: ή 'Αθηνα γίνεται Πρωτεύουσα τοῦ Βασιλείου.
XI (πρὸ τῆς I.XII) φθίνουν στήν "Αθήνα ΙΡΝ και ΑΡΡ.
XII I (λόγω μετά) θρέζη ΚΔΣ στήν "Αθήνα (μεταξύ 1 και 10).
10 "Ο και αιδέρηνη στήν "Αθήνα.

- '35 V 20 ἐνηλικίωση "Ο".
 VIII 15 (περίπου) θάλατος ταῦτης ΚΔΣ.
 '36 IV 23 ἀναχέφερση "Ο για Μόναχο (-2 Φ. '37).
 XI 10 γάμος "Ο.
 XII 31 Δ 'Αντιβασιλείας για Εβραση II.
 '37 I 15 Δ 'Αντιβασιλείας θεοτομών στὸ ΙΙ (ἀθετημένο στὶς 22 IV
 αὐτὸς τὸν "Ο").
 23 ἡ ἐργασία τοῦ Αθηναῖος ἐπισκέπτεται τὴν διποτεία Ν. Βάρβα καὶ
 ξέλιπε δέοντα τὰς διαρτημάτων.
 Φ 2 ἔφεζη "Ο στὸν Ἐλλάδα (ἰπέλουση "Αρμαναπεργ, πριθι-
 πουργίς Ρούθγκαρ).
 IV 16 Δ γιὰ ΙΙ.
 22 Δ γιὰ λειτουργία ΙΙ μὲν διαρρημοίς (μερικὰ ξέλιπε δὲ
 τὸν I.15).
 V 3 ἔργαλνα ΙΙ (λογίδωμα).
 VI 7 ἡ ἐργασία Σωτῆρος μετὸν γιὰ τὴν Διηγήσεων.
 VIII πρῶτον φυλλάδιο γιὰ τὴν Διηγήσεων.
 IX θεοτομὸν φυλλάδιο γιὰ τὴν Διηγήσεων.
 '38 III 25 θεοποίηση μένοντος θορητή.
 V 3 πρωτανικὸς λόγος ΚΔΣ.
 XII 1 ἐκκληση Γ. Α. Ράλλη γιὰ προσφορὰ βαρύτονο στὸ ΙΙ.
 8 ἀπόλυτη Ρούθγκαρ.
 '39 I 20 συνέλευση γιὰ συνδρομές πρὸς οἰκοδόμηση ΙΙ.
 Φ 23 Δ συγχροτεῖ ἐπιτροπὴ γιὰ συνδρομές πρὸς τὸ ΙΙ.
 VII 2 θεμελίωση ΙΙ.
 XII 23 ἔργοις ἀποταλμπτων κονήσεις τῶν, ναταλιών, θιλοφυ-
 δόξων.
 30 επουδοστέλε ψυχίσιον θέμα διὸν τὰ απίστα τοῦ, να-
 πακιών, ὑπουργοῦ Γ. Γλαρόκου.
 '40 I 1 παιδικό δ Γ. Γλαρόκης.
 III 3 ἀπογραφὴ συνήθησε μὲν τὴν Τουρκία, ἀπὸ τὸν Κ. Ζα-
 γράρη.
 XII 29 (διὸς Αἴγαυοτο '41) δ Μακεδονικὸς στὸν Ἐλλάδα.
 '41 X 10 Δ μὲν θεομάκη γιὰ τὸ ΙΙ (οχυλάδης-καπορήτων, κ.λ.).
 '42 VI 30 (πισθέτω ΝΗ) ΚΔΣ ἀπὸ Βαύνη πρὸς "Ο, γιὰ ἐράνως ΙΙ.
 VII 12 (πισθέτω ΝΗ) ΚΔΣ ἀπὸ Βαύνη πρὸς "Ο, γιὰ ἐράνως ΙΙ,

Β' ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

'Η προσωπὴ τοῦ Πανεπιστημίου σὲ προσχέδιο	(26)
Κ. Δ. Σχινᾶς	(30)
Τίτλος τοῦ 1838	(38)
Διεύγραφη διάφραση τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ	(50)
Τίτλος λογγίδρεων 1837	(55)
Λογγίδριον Κ. Δ. Σχινᾶ	(57-60)
Λογγίδριον Ν. Βάρβα	(61-68)
Λογγίδριον Μ. Ἀποστολῆς	(69-80)
Λογγίδριον Γ. Α. Ράλλη	(81-88)
Λογγίδριον Α. Γ. Λαζαρίδης	(89-92)
Όπαθοδιώλο Λογγίδρεων	(94)
Νιόρυτος Βάρβας	(96)
Μισετήλ 'Αποστολῆς	(108)
Γ. Α. Ράλλης	(124)
Α. Γ. Λαζαρίδης	(134)
Τίτλος τοῦ 1838	(156)
Πρόγραμμα τοῦ Β' έξαρτηνος 1836-37	(178-181)
Πρόγραμμα τοῦ Α' έξαρτηνος 1837-38	(182-183)
Πρόγραμμα τοῦ Β' έξαρτηνος 1837-38	(184-186)

Γ' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Τὸ εὐρετήριον αὐτὸν δὲν ἔχει περιλάβει τὰ στοιχεῖα δοτὰ ἀνήκουν στὰ πέντε λογότυπα, στὰ ἐπίμετρα, στὸ χρωματικὸν καὶ τὰ σημειώσεις. Έπιστρέψει δὲν
ἔχει περιλάβει ὄντας τοὺς πυργοτρίπλους τῆς ὁπιασθήποτε βιβλιογραφίας
τοῦ Ἐργοῦ. Κατόταν τὰ ὅλα περιέχει διὰ τὰ λόγια ὄντας ταῦτα, δοτὰ διπλάζουν
στὰ λογότυπα, καὶ λέξεις οἱ ἀποτελεῖσθαι μετατρέπονται νόμιμα ἔξαρθλον μέσω
διατάξεων τοῦ λόγου. Συνάμα, διατίσσονται δριμούς μέσους, ἔντονο καὶ διεύ-
δικτυωτά περιεχόμενα νόμιμοι εἶναι τοῦ λαού, ἔντονοι καὶ αὐτές στὸ
εὐρετήριον προκατατείνονται νόμιμοι εἶναι τοῦ λαού, τοῖς τούτοις τοῖς περιεχόμενοι
τηγάτοι τοῦ.

- *Ἀγγορά 148, 149
*Ἄδηνα 12, 31, [39], 41, 45, 48,
(142), 147, 148, 149, 154
*Ἄδηνα 45, 49, 92, 105, 106, 107,
131
Ἄρχοντος 22
Ἄιῶν 145
Διαδῆμα 13, 23* διαδῆματος
15, 24, 47, 132, 146, 145* δι-
καιοδηματος 15* διαδῆματος
14
*Ἀκρόπολις 145
*Ἀγγοστόρ 151
*Ἄλτη 154
*Ἀμάσιας 148
Διατάξεως ζητητικα 43
*Ἀνταρά 22, 35, 36, 37, 39, 123,
142, 146, 149
*Ἀνταράλη καθ' ἥραν 39, 142
*Ἀντιθετικές πολ.
Διπλάζεταιν 157
*Ἀποβατήριον 19
Διπλατισμός 53. Διπλατισμός
Διπλατισμός Λισσάλη 21, 31, 93,
107, 109, 110, 120, 121, 122,
123, 145
*Ἀρμαντερηγ 15, 23, 24, 25, 105,
106, 107, 109, 132
*Ασία 22, 53
*Ἀσύπτος Κανον. 20
Διπλαγωνισμός 30
*Ἀρριεῖ 53
Βαθύριον (βαθύριος, βαθυριός)
20, 24
Βάρηρος Νεφρίτης 20, 21, 25, 31,
48, 95, 97, (101), 105, 106,
107, 109, 121, 145
Βερναρδίσης Γρηγόριος 10
Βερναρδίσης Δημητρίου 141
Βενερή 46, 49, 51, 52, 133
Βεττάσιδης 25
Βερένη Θεόροις 10
Βενιζηρηγ Δημητρίου 153
Βούρης Ι. 39
Βούλαντο καὶ Βούλαντα 40, 42
Βούλαντος 'Αλέξανδρος 51
Βούλαντος Σωκράτης 49, 51
Γαλλία (Γάλλος, γαλλικός) 17,

19, 131, 147, 148, 151, 153
Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή 147
Γεράδης 154
Γεωνίδης Γ. 39, 49, 52
Γερμανίκ 19, 52, 105, 150, 151
Γεωργιάδης 'Αναστάσης Β.
Λευκίδης
Γκάτη 152
Γκιζότος Φραγκίσκος 16, 17,
151
γλώσσα: ἄρχοις 13, 130, 135,
139, 140, 141; δημοτική 141;
θεωρητική 141; καθαρισμός 14,
141; ωτορισμός 29

Δελφηγιώργης: Επανεμάνθες
152, 153
δεσμοτοπίας και φαύλεσσετο-
σης, απολυτηρίους, διπλούτηρ-
χυρών 107, 131
δημοτικόν 16, 71, 123
διαφωτισμός 12, 105
δοκίμις Νέστορος 21, 49, 140,
141
Νέστη 35, 36, 39, 52, 133, 140,
148

'Επιδημοτικής και κλήρους, κληρο-
φορίαν 54, 105, 107, 121,
122, 123, 151
επιπλέοντι 122, 150, 151* ψυ-
χώντας 39; δημοτική 149; θε-
λητικό 149* πειραιωτικό τοπ.
'Επίλλοις, επίληματος πολ.: έπιλ-
ηματος, άπληματος (και λύγης)
39, 40* προστισμός της — 21,
35, 36
'Επίλημας πολ.: 'Επίλημαν φιλομά-
θεία 104, 121
'Επίλημας Ταχιδόρος 34
ένοτητα (έθνους) 40, 41, 42
έπιστη 153
'Επιταγής 46
επερχόμενης 47
Εύρωπη 22, 36, 131, 133, 151

ξύμπολήγοντα 7
Πίπερις 39
Θεματολόγης 149
Θερμοτήλες 145
Θράνη 39
Θυσίαρια 151

Τάλαρος 'Οδυσσέας 152
Τάντης 148
Ιστορία: διδασκαλία 47, 49, 142,
149, 152* μεθοδίστες Ιστοριο-
γράφος 7, 8, 9, 10, 17, 18, 19,
22, 36, 37, 51, 52, 105, 109,
131, 143, 146, 151, 152
Ιστοριογραφία Βλ. Ιστορία
Τάντης 153
Τοκούνιου Φίλιππος 140

Καπποδιστρίους 12, 122, 154
Κάρδολς Γ. 131, 132
Καρδιόπουλος Θ. 149
Καταράζης 105, 106
Καυτάρης 118, 119
Κέλαιο 131
κληροκορποστική Βλ. 'Επικλητικής
κλήρους Βλ. 'Επικλητικής
Κολοκοτρώνης Θεόδωρος 44, 45
Κοραής 'Αδεμάνιος 21, 35, 51,
105, 107, 131, 141, 151* κα-
ραβό πνεύματα 151
Κορανικής 'Αιδηψίας 59
Κομικούδης Στέφανος 131
Κούκικας Κουντής 20
Κρικάτης 144, 145, 158
Κρήτη 39
κρυφό σχολεῖο 122
Κυανότητης 'Ιαννίνης 17, 22, 35,
36, 37, 40, 41, 146
Κινητοποιητικό 51, 138, 150
Κινητής Νεολαίας 144

Αεροπτίνος 18
Αεροπλάνο 45
Αεροπλάνης 'Αναστά-

σιος 33, 95, 109, 130, 135,
139, 140
Αλυβάδος Κωνσταντίνος 154

Μικρασιατική (και Μεσοδόνιας) 39,
40, 42
Μικροβιόλης Νικόλαος 16
Μικρούτης Θεόδωρος 140
Μάνουρα 19, 20, 21, (22), 23,
24, 25, 35, 36, 37, 40, 105,
120, 143, 145
Μαραθώνας 145
Μαράκος 148
Μεγάλη Βίβλη 22, 35, (90), 144,
146, 150
μεθόδιος Βλ. Ιστορίας
Μέλισσας 148
μετακίνηση (και μεταλλευτι-
κών, μετανομάς μεταβίβα-
σης) 15, (21), 35, 36, (39), 143,
145, 149
μετακινητάδευση Βλ. μετακίνηση
Μιχάλης Αϊσώς 39, 144, 148, 149,
150, 151
Μικρασιατική 149
Μένηρος 20, 23, 25, 44, 46, 47,
48, 59, 52, 109
Μονοτούθης 'Ανθρακας 152

Ναύπλιον 19, 39, 45
νεολαίας 13, 131
νευλογίας Βλ. νευλογία
Νερούλας Ιάκωβος ΡΚΚς 42
Νικολαΐδης Ρήγας 10
Νικοριγόλεις 148

'Οδησσός 47
'Οδομάνικη Λύτοροποτία Βλ.
Τορτίδη
'Οθινον πολ.
'Οθόνιον 14
'Οθωνικής 45, 37, 53, 135, 139,
142, 143, 151, 152
'Οθωνος 14, 29
'Ομηρος Παπαλός 150

Πίλακας Α. 132
Πελλαρίδης Κωνστής 152
Πενθιδαστήριο 13
Πιανοπιστημένοι 13, 39
Πιανοπιστήρια πολ.
Πιαντεζήνη Ι. 29, 31, 34
Πιαναρρηγητικός Δημήτριος 47
Πιαναρρηγητικούς Κοντής, Δ.
16, 40, 41, 43, 46, 48, 49, 51,
52
Πιαναρρηγόβολος Πέτρος 49
Πιαναρρηγητικούς οικευόντων
47, 51
Πιάρης 147, 148
περιγραφήριος 150, 151
Πιέρρος Γεωργίου 147, 148, 159,
150
Πιέρρος 144, 145
Πιέλληρας Σπ. 46
πολιτική 16, 20, 39, 40, 42, 43,
45, 112, 143, 145, 151, 153
πολιτικούδηρος 152, 153
πολιτικούπολης Βλ. πολιτική
πολιτηγράφοςς διαθηματική
(= ηγεμονή) 14
Πλάτη Σ. Κωνσταντινούπολη
Πλαντζίδης 'Αν. 21, 45
Πλευρά 148

Ρογκαράς 'Αλέξανδρος ΡΚΚς 20,
23, 24, 25, 47, 49
Ράδλης Γεώργ. Άλεξ. 29, 31,
48, 95, 109, 125, 130, 131,
132, 146, 151
ρυπορική και ρυπορεία 97, 143
ρυπαντικός 144, 151
Ρυμανής Καρλός (40)

Σαλαμίδης 145
Σαμαριντζής 148
Σαντοπόλεως Ν. 31, 34, 97, 109,
110
Σαντούλη 153
Σαντούρης Θεόδωρος 10
Σαντούρη 159, 150
Σαντζάν 148

Σούτσους Δ. 109, 132
 Σούτσους Μιχαήλ Βαύλης 49
 Σούτσους Παν. 36
 συγχρωνίσεις ανάρτη 48
 σόλλειρα 14
 συνδέριο (παντρισμούς) 133
 Σύρι 39
 Σχεδάζ Κονστ. Δ. 19, 20, 21, 22,
 23, 25, 26, 29, 31, 35, 36, 37,
 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47,
 48, 49, 51, 52, (53), 95, 97,
 105, 106, 107, 109, 133, 146,
 150, 154
 Σκορπίων 51

Τερροτής Γεωργίου 45, 46
 Τούρκικη Όθωσαντική Αύτοκρα-
 τορική, θύελλανθή Συγκίς Τούρ-
 κοι 40, 43, 122, 148, 149, 158,
 159, 154
 Φαινομένης κατ' αναφεντικότες
 39, 42, 43, 44, 47
 φάλεκοθεραπεύς 131, 151
 φλωδεποτικής βλ. δεσποτικής
 Φιλορύθεος Έπαρχος 153
 φοιτηγάς 39, 131, 143, 144, 155,
 151, 152, 153, 154

Ampère J. J. 51
 Association pour l'encouragement
 des études grecques en
 France 137
 Brundis Χριστιανὸς Αργυριστὸς
 25
 Guizot Φραγκλαντος βλ. Γρεζέ-
 τος
 Lamartine βλ. Λαμαρτίνος

Le Spectateur de l'Orient 51,
 (52)
 Maurer βλ. Μένορ
 Mendelssohn-Bartholdy 23
 Petros Γεώργιος βλ. Περρό^ς
Fiscatory Θ. 51
 Senior William N. 150
 Talbot Ιάκ. 51

Δ' ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7-10
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Εἰσηγωγικά	11-25
Κεφάλαιο 1: Η πρετερή	13-15
Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογικά	16-18
Κεφάλαιο 3: Μέ την "Οθωνα, ή Αντιβασιλέα, & Μάνουρα"	19-25
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Στά έγκαινα	27-154
Κεφάλαιο 4: Τὸ λογόθεα τοῦ Κ. Δ. Σχινᾶ ..	29-53
Κεφάλαιο 5: Οι Κοσμήτορες Νεόρυτος Βάμψος	95-107
Οι άλλοι Κοσμήτορες: Μισαή, Ἀποστο- λῆτης	107-125
Γ. Α. Ράλης	126-133
Ἀναστάσιος Γεωργιάδης Δευτός	135-141
Κεφάλαιο 6: Μεθόδρικα	142-154
ΕΠΙΜΕΤΡΑ	155-186
Ἐπίμετρο 1: Περὶ Ἀκαδημιῶν	161-166
Ἐπίμετρο 2: Ληξιαρχεῖτε βιβλία τοῦ εἰδούς Κονσταντίνος Δ. Σχινᾶ	167-175
Ἐπίμετρο 3: Τὰ πρῶτα προγράμματα	177-186
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	187-206
ΠΙΝΑΚΕΣ	207-217
Α' Χρονολόγιο για τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Παν- πατρικοῦ	209-210
Β' Πίνακες ειδώνον	211-212
Γ' Ειδρετήριο	213-216
Δ' Πίνακες περιγραμμάτων	217

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

EN ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 3 ΜΑΪΟΥ 1837

ΤΟΥ Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ

ΠΡΩΤΟ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ

«ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ»

ΤΤΙΠΩΦΗΚΕ

ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ «ΜΑΝΟΥΤΙΟΣ»

ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΝΟΥΣΑΡΙΔΗ

ΤΟΝ ΑΠΡΙΛΙΟ ΤΟΥ 1987

ΜΕ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ Δ. ΣΤΕΦΑΝΟΥ

ΚΑΙ ΚΤΚΑΟΦΟΡΗΣΣ

ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΗΝ 3η ΜΑΪΟΥ 1987

ΕΠΕΤΕΙΟ

ΤΩΝ 150 ΕΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΑΡΤΣΗ

ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ